SEISOKAAMME HYVIN

ORTODOKSISEN KIRKON AIKUISKASVATUKSEN OHEISMATERIAALI

Toimittaneet Risto Aikonen ja Sirpa Okulov

Suomen ortodoksinen kirkko
Karjalankatu 1
70110 Kuopio
p. 0206 100 210
f. 0206 100 211
www.ort.fi

Copyright ©2026 tekijät ja Suomen ortodoksinen kirkko

5. päivitetty sähköinen painos

Tämän teoksen kopioiminen on tekijänoikeuslain (404/61) ja tekijänoikeusasetuksen (574/95) mukaisesti kielletty lukuun ottamatta Suomen valtion ja Kopiosto ry:n tekemässä sopimuksessa tarkemmin määriteltyä osittaista kopiointia opetustarkoituksiin.

Tekijät: Risto Aikonen, Simo Haavisto, Pekka Metso, Sirpa Okulov, Juhani Räsänen, Matti Sidoroff ja Raimo Sissonen

Ulkoasu ja taitto: Tapio Aalto
Toimittajat: Risto Aikonen ja Sirpa Okulov
Kannen layout: Risto Aikonen

Kansikuva: Pyhän Johannes Kastajan Kareaksen luostarin kirkon seinämaalaus Ateenassa. Kuva Risto Aikonen.

ISBN 978-952-69900-4-0

Kustantaja: Suomen ortodoksinen kirkko
Painetun laitoksen painopaikka: Jelgava Printing House, Latvia 2023

Johdanto **9**

I luku
Sirpa Okulov – Ja Herra sanoi **11**

Raamatun synty 12
Pyhä Henki vaikutti Raamatun kirjoittajiin 12
Pyhien tekstien luotettavuus 12
Kirkko vai Raamattu auktoriteettina? 13
Raamattu – kirkon kirja 13
Apokryfitekstit 13
Raamatun kielet 14
Raamattu, sanallinen ikoni 14
Raamattu tutkimuskohteena 15
Ortodoksien Raamattu 16
Raamatun kirjat 16
Vanha ja uusi liitto 17
Lakikirjat (noin 400 eKr) 17
Historialliset kirjat (noin 400 eKr-200 eKr) 18
Jumalasta luopuminen ja katumus 19
Viisaus- eli opetuskirjat 19
Vertaukset opetusmenetelmänä 20
Kärsimyksen ongelma 20
Saatana kiusaa Jobia 21
Psalmit, lauluja ja rukouksia 21
Saarnaaja, elämän mielekkyyden etsijä 22
Laulujen laulu, hääruno 22
Evankeliumi 22
Evankeliumin tulkitsijat 23
Vanhin evankeliumi 23
Publikaanista opetuslapseksi 23
Luukas, kristinuskoon kääntynyt älykkö 23
Hengellisin evankeliumi 23
Apostolien teot 24
Kristittyjen joukko kasvaa 25
Paavali (Saul), Rooman kansalainen 25
Paavalin teologia 25
Paavalin lähetyskirjeet 26
Paavali, pakanain apostoli 27
Vanhurskas, Jumalalle kelvollinen 27
Johanneksen ilmestys 28
Vaikeaselkoinen Ilmestyskirja 28
Kristuksen lopullinen voitto 28
Raamattu: perimätiedon ja opin lähde 29
Vertauskuvallisuus Raamatussa 29

Raamatun luku jumalanpalveluksissa 30
Raamatun käyttö 30
”Viisaus asuu kaupungin porteilla” 31

II luku
Juhani Räsänen – Kristinuskon taival Välimereltä pohjolan perukoille 33

Juutalaisesta uskonnosta tunnustetuksi seurakunnaksi 34
Marttyyrien kirkko ja uskonnonvapaus 35
Kristuksen opetuksen vahvistaminen 36
Bysantin aika ja Konstantinopolin ekumeeninen patriarkaatti 37
Bysantin lähetystyö 39
Kirkon jakaantuminen 40
Idän kirkot ja islam 41
Venäjän kirkko 42
Moskova, kolmas Rooma 43
Muut ortodoksiset paikalliskirkot 45
Vanhat paikalliskirkot 45
Uudet ortodoksiset paikalliskirkot 46
Balkanin alueen kirkot 46
Itä-Euroopan kirkot 48
Ortodoksisuus Amerikassa 49
Ortodoksinen usko Suomessa 49
Ortodoksisen uskon tulo Suomeen 49
Kansanperinne ja kristinusko 50
Karjala Ruotsin osana 51
Ortodoksinen väestö käännytystyön kohteena 52
Suomen autonomian aika 53
Ortodoksinen kirkko itsenäisessä Suomessa 54

III luku
Risto Aikonen – Kirkon elämää arjen yhteiskunnassa 59

Hallinnollisen ja kirkollisen kehittymisen juuret 60
Ortodoksisuus luterilaiseen Suomeen 60
Asetus Suomen kreikkalais-katolisesta kirkkokunnasta 61
Gregoriaaninen kalenteri määrittää kirkkovuoden juhlia 62
Ortodoksinen kirkkokalenteri 62
Kirkon hallinto 63
Kirkon hengellinen johto ekumeenisessa patriarkaatissa 63
Hiippakunnat ja arkkipiispan virka 65
Kirkolliskokous ja kirkon palvelukeskus 67
Seurakunnat ja niiden hallinto 68
Seurakuntien palvelut 68

Kirkollisvero 70
Kirkkoon liittyminen 71
Kirkolliset toimitukset ja palvelut maahan muuttaneille ortodokseille 73
Lapsi - ja nuorisotoiminta 74
Kirkolliset järjestöt ja toimijat 74
Luostarit, Valamon opisto ja ortodoksinen kirkkomuseo 77
Papiston koulutus 79
Perinteet ja tieto välittyvät medioissa 80
Oman uskonnon opetus koulussa 81
Koulun opetus on oman uskonnon opetusta 82
Opetus on kokonaisvaltaista ja sisältöjä eheyttävää 84
Veisut ja rukoustekstit ovat opetuksen pedagoginen tuki 84
Tietoa omasta uskonnosta ja tukea eettiselle kasvulle 85
Valmiudet uskontojen väliseen vuorovaikutukseen 85

IV luku
Raimo Sissonen – Uskon ohjeet ja esikuvat 89

Ortodoksisen uskon perusta ja alkuperä 90
Jumalan ilmoitus 90
Uskontunnustus 92
Ortodoksisen uskon lähteet 93
Raamattu 93
Traditio eli perimätieto 93
Ekumeenisten kirkolliskokousten dogmit 94
Kirkkoisien kirjoitukset 94
Liturginen perinne 94
Ikonografia ja kirkkoarkkitehtuuri 95
Oppi Jumalasta 95
Jumala on yksi 95
Jumalan ominaisuudet 95
Pyhä Kolminaisuus 96
Jumala Luojana 98
Luominen 98
Näkymättömän maailman luominen 99
Enkelit 99
Pahat henget 100
Ihminen 101
Ihmisen luominen 101
Kuva ja kaltaisuus 101
Luomakunnan herruus 102
Lankeemus ja sen seuraukset 102
Kaitselmus 103
Jeesus Kristus – Jumalihminen 103
Jumalansynnyttäjä 104

Kristuksen sovitusuhri 105
Ylösnousemus 106
Kristuksen taivaaseen meneminen 107
Pyhä Henki 108
Pelastus 108
Kirkko 109
Kuolema ja kuoleman jälkeinen elämä 111
Viimeiset tapahtumat 112

V luku
Matti Sidoroff – Sinun kasvojesi edessä, Herra 115

Pyhäkkö 116
Pyhäkön rakenne 117
Ikonostaasi 118
Alttari 120
Kirkkosali 122
Papisto 123
Yleinen pappeus 123
Alempi papisto 123
Pappeuden mysteerio 125
Jumalanpalvelus 126
Liturgia – kirkon tärkein jumalanpalvelus 126
Proskomidi 126
Opetettavien liturgia 127
Uskovaisten liturgia 128
Palvelukset eri vuorokauden aikoina ja viikonpäivien pyhä muisto 130
Vuorokausi 130
Viikonpäivien muisteltavat tapahtumat 131
Kirkkovuosi 132
Pääsiäissykli: suuri paasto ja pääsiäinen 132
Kirkkovuoden kiinteät juhlat ja paastot 134
Mysteeriot pyhittävät elämän 135
Kasteen ja voitelun mysteeriot 135
Katumuksen mysteerio 136
Avioliiton mysteerio 137
Kodin pyhitys ja erilaisia siunaustoimituksia 138
Sairaus 138
Kuolema 139
Vainajien muistelu 141
Maallikon rooli liturgisessa elämässä 142

VI luku
Simo Haavisto – Älä veljeä tuomitse 145

Etiikka - ohjeita valintaan mikä on oikein ja mikä väärin 146
Ortodoksinen etiikka 147
Kirkon perinne etiikan ohjaajana 148
Nykypäivän eettisiä kysymyksiä 149
Elämän pyhyys 149
Kuoleman kautta ikuiseen elämään 150
Luonto ja siitä huolehtiminen 152
Työ tehdään Jumalan kunniaksi 152
Vapaa-aika, aika levätä työstä 153
Kaupankäynti 154
Tuotannon ja tuoton ristiriita 154
Rakastammeko myös ”erilaista” lähimmäistämme? 155
Joka miekkaan tarttuu, se miekkaan hukkuu 156
Älä tapa - vaan entä jos isänmaa käskee niin? 156
Rauha korkeudesta ja meidän keskellämme 157
Omistamisen onni 158
Kohtuullinen köyhyys 159
Pyhittääkö perhe meidät? 160
Yksinelävä 160
Seksuaalisuuden salaisuus 161

VII luku
Pekka Metso – Kastamalla ja opettamalla minun opetuslapsikseni 165

Jo varhain vakiintunut järjestelmä 166
Katekumeenien opetussuunnitelma ensimmäisinä vuosisatoina 166
Kastakaa ja opettakaa 167
Katekumeeniopetus varhaisimmissa lähteissä 168
Apostolinen traditio 169
Katekumeeniopetus ja mystagogia 170
Opetuksella pitkä perinne 171
Katekumeenikauden vaiheittaisuus ja liturginen yhteisöllisyys 172
Katekumeenit olivat osa seurakuntayhteisöä 172
Katekumeeniopetuksen sisältö 173
Kaste, voitelu, ehtoollinen 174
Kokonaisvaltainen elämä 175
Kirkkoon liittymisen monet motiivit 176
Katekumeenit kanonisessa aineistossa 177
Hyvien käytänteiden perintö 179

Rukoukset 184

Uskontunnustus 184
Herran rukous 184
Rukous ehtoollisen edellä 185
Kirkollisen kasvatuksen opetussuunnitelman tavoitteet 186

Kirjoittajat 191

Suositeltavaa kirjallisuutta tarkempaa perehtymistä varten 192

Julkaisun valokuvat 199

Keskeinen sanasto 200

JOHDANTO

Seisokaamme hyvin -teos on tarkoitettu ortodoksisen kirkon seurakuntien aikuiskasvatuksen katekumeenityön ja sisälähetystyön tueksi. Nuorisotyön ohjaajille ja lukio-opetukseen kirjan sisältö tarjoaa tiiviin kertauskokonaisuuden ortodoksisuuden keskeisistä asioista. Kirja on myös johdantoteos ortodoksisesta uskonnosta kiinnostuneille ei-ortodokseille. Teos perehdyttää ortodoksisen kirkon uskoon, perinteeseen ja elämän näkemykseen monipuolisesti. Tietosisältö palvelee sekä kirkon jäsenyyttä harkitsevia että maahan muuttaneita ortodokseja. Se on myös hyvä teos niille, jotka haluavat päivittää tietonsa omasta kirkostaan. Neljänteen painokseen on tehty joitakin asiatietopäivityksiä lukuun "Kirkon elämää arjen yhteiskunnassa", mutta muuten kirja on edellisen 3. painoksen mukainen.

Aikaiskasvatuksen oheismateriaalin aluksi luodaan katsaus Raamattuun kristinuskon perustana. Sitä seuraava artikkeli perehdyttää kristinuskon syntyyn ja kehitykseen kuvaten kristinuskon varhaisvaiheita, bysanttilaisen kauden tapahtumia, ortodoksisuuden leviämistä Balkanilla ja slaavilaisten kansojen keskuuteen ja lopuksi lähetystyön tuloksena yhä pohjoisemmaksi. Suomen ortodoksista kirkkoa tarkastellaan sen historian, kirkon hallinto-organisaation ja seurakuntien sekä kirkon koulutustoiminnan kautta. Kirjassa käsitellään myös ortodoksista uskonnonopetusta koulussa ja sen periaatteita. Ortodoksisen kirkon opillinen sanoma ja niihin liittyvä hengellinen- ja jumalanpalveluselämä tuodaan esille kahdessa niitä käsittelevässä artikkelissa. Kirkon opetuksiin ja perineisiin pohjautuvaa ortodoksista etiikkaa tarkastellaan ennen päätöslukua. Siinä luodaan kokoavasti katsaus ortodoksisen kirkon katekumeeniopetuksen pitkään perinteeseen.

Tekstissä olevat siniset laatikot tiivistävät keskeisiä asioita. Lukija huomaa myös, että artikkeleissa on viitattu toisten kirjoittajien samaa aihetta käsitteleviin kohtiin. Tämä kertoo siitä, että ortodoksinen usko, elämännäkemys ja perinne ovat monin tavoin sidoksissa toisiinsa. Syventäviä tietoja kaipaavalle kirjan lopussa on kirjallisuusluettelo, josta löytyy lisätietoja eri osa-alueista.

Aikaisempia painoksia voidaan käyttää aikuiskasvatuksen tukena edelleenkin. Sisältöjen käsittelyjärjestys on täysin vapaasti valittavassa. Kirjan lopussa olevan sanasto perehdyttää lukijan artikkeleissa esiintyviin kirkollisiin käsitteisiin. Takakannen QR-kuvake (mustavalkea viivaneliö) avaa kirkon verkkosivun älypuhelimelle tai tabletille QR-sovellusta käyttäen.

Kiitämme Suomen ortodoksista kirkkoa kirjan neljännen painoksen kustantamisesta.

Joensuussa Pyhän Nikolaoksen muistopäivänä 2022.

Risto Aikonen ja *Sirpa Okulov*
Kirjan toimittajat

Evankelista Johannes. Yksityiskohta Alttarievankeliumikirjasta. Painettu Moskovassa 1905. Suomen Ortodoksinen kirkkomuseo, Riisa, OKM 3088:4.

Sirpa Okulov
Ja Herra sanoi

Raamattu on maailman eniten käännetty teos. Siitä on käännetty osia yli 2 400 kielelle. Useimmilla ihmisillä on mielipide Raamatusta, vaikka lähemmin asiaa tarkastelemalla mielipiteet osoittautuvat mielikuviin ei todellisiin tietoihin perustuviksi. Näin laajalle levinneestä kirjasta on syytä tietää joitakin perusasioita. Kyseessä on kirkon perusteos, jonka arvovallasta on eri kirkoilla hiukan toisistaan poikkeavia näkemyksiä. Tässä artikkelissa esitellään ortodoksisen kirkon näkemys Raamatusta. Lisäksi luodaan katsaus Raamatun eri kirjoihin sekä Vanhassa että Uudessa testamentissa.

RAAMATUN SYNTY

Suomen kielen sana Raamattu tulee kreikan kielen sanasta ta grammata (τα γράμματα), joka sanatarkasti käännettynä tarkoittaa kirjoituksia. Ruotsin vastaava sana bibeln puolestaan pohjautuu latinalaiseen sanaan biblia. Lainasana "Raamattu" on tullut suomalaiseen kielenkäyttöön idästä ortodoksien välityksellä.

> Kreikan kielen sana ta grammata tarkoittaa suomeksi kirjoituksia. Raamattu on suomeksi Kirjoitukset.

PYHÄ HENKI VAIKUTTI RAAMATUN KIRJOITTAJIIN

Raamattua ei ole annettu valmiina kirjana kirkon tarpeisiin. Kirjoitukset syntyivät tuhannen vuoden aikana. Vanhimmat Raamatun tekstit ovat 3000 vuoden takaa, nuorimmatkin lähes parin tuhannen vuoden ikäisiä. Raamatun kertomukset kulkivat ensin suullisena tietona sukupolvelta toiselle. Kirkon käsityksen mukaan kirjoitukset syntyivät Pyhän Hengen inspiraation voimasta, ja ne kirjoitettiin käsin papyrus- tai nahkakääröihin. "Inspiraatiolla" ei tässä yhteydessä tarkoiteta pelkästään innoitusta luomistyöhön kuten taiteessa. Kirkon opetuksen mukaan Pyhä Henki vaikutti kirjoittajiin ja heille annettiin tietoa sekä menneestä että tulevasta, mutta kirjoittajien persoonallinen kirjoitustyyli säilyi. Raamatun kirjoitukset ovatkin kirjallisesti hyvin eritasoisia.

PYHIEN TEKSTIEN LUOTETTAVUUS

Tämän päivän ihminen pohtii suullisen tiedon ja käsinkirjoitettujen tekstien luotettavuutta. Nykyään suullinen tieto tulkitaan epävarmaksi tiedoksi. Ennen oli toisin. Koska luku- ja kirjoitustaito olivat harvinaisia, suullista tietoa arvostettiin jopa harvojen tuntemaa kirjoitustaitoa enemmän. Kertojat pyrkivät toistamaan kuulemansa sanasta sanaan. Omia liioitteluja ja lisäyksiä ei laitettu kertomusten sekaan. Kerrontaperinteen luonne oli toinen kuin nykyisin.

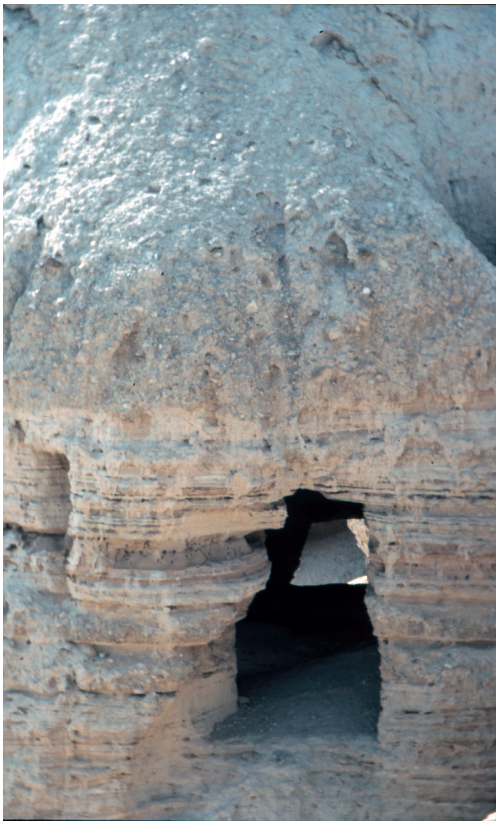
Tarkasta käsinkirjoitetusta tekstistä saamme kiittää juutalaista perinnettä. Juutalaisille oli ehdottoman tärkeää kopioida tekstit äärimmäisen huolellisesti. Tutkimusten mukaan tuhat vuotta vanhat kopiot ovat täsmälleen alkuperäisen näköisiä. Jos juutalainen kirjuri teki pyhiä tekstejä kopioidessaan yhdenkin kirjoitusvirheen, kirjakäärö ei kelvannut rituaaliseen käyttöön. Koska kirjoitusmateriaali oli kallista ja kirjoittaminen hidasta, työ tehtiin huolella ja vain tärkeät asiat kirjoitettiin muistiin.

KIRKKO VAI RAAMATTU AUKTORITEETTINA

Kirkon syntyaikoina 2000 vuotta sitten, oli olemassa juutalaisten pyhä kirja, joka vastaa meidän Raamattumme Vanhaa testamenttia. Raamatun nuorimmat kirjoitukset syntyivät Jeesuksen kuoleman jälkeen. Niistä koottiin kirjan jälkimmäinen osa, jota kutsumme Uudeksi testamentiksi. Kirkolliskokouksissa määriteltiin, mitkä kirjoitukset otetaan mukaan Raamatun kaanoniin eli sisällysluetteloon. Kun kirkon pyhiä kirjoituksia ryhdyttiin määrittelemään, osa kirjoituksista karsiutui pois.

> Raamatun kaanon tarkoittaa hyväksyttyjen kirjojen luetteloa. Ortodokseille Raamattu on kirkon hyväksymä kirja, uskon tärkein lähde, mutta ei kirkon yläpuolella. Raamattu on osa kirkon pyhää traditiota. Ei erillinen osa sitä.

Koska kirkko määritteli Raamatun sisällön, ortodoksinen kirkko ei aseta Raamattua kirkon yläpuolelle. Kirkko oli olemassa jo ennen kuin Raamatun kaanon oli syntynyt. Protestanttisissa kirkoissa Raamattu on korkein auktoriteetti, josta haetaan vastauksia kirkon opillisiin tarpeisiin ja kirkollista käytäntöä varten. Ortodoksi ajattelee varhaisen opetuslasten jälkeinen kirkon olleen oikeaoppinen, vaikka sillä ei ollut Raamattua käytössään.

Vuonna 1947 löytyi Qumranista Kuolleen meren länsirannalta luolasta käsikirjoituksia. Niitä oli useissa eri luolissa ja niiden arveltiin aluksi eräämaassa eläneiden essealaisten kätkemiksi. Osa teksteistä oli hyvin säilyneitä, osa vain pieniä palasia. Saviruukuista löytyneet kirjoitukset olivat tuhat vuotta vanhempia kuin aikaisemmin tunnetut käsikirjoitukset.

RAAMATTU – KIRKON KIRJA

Apokryfitekstit

Varhaisen kirkon jäsenet havahtuivat, että Jeesuksen elämästä ja opetuksista on ryhdyttävä kirjoittamaan niin kauan kuin oli elossa se sukupolvi, joka oli ollut todistamassa tapahtumia. Syntyi paljon ja monenlaista tekstiä. Osa kirjoituksista tehtiin juutalaista pyhien kirjoitusten selitysperinnettä (Talmud-kirjallisuus) noudattaen. Nämä apokryfiteksteiksi kutsutut kirjoitukset pyrkivät jäljittelemän apostolisia kirjoituksia, mutta niillä ei ollut samaa painoarvoa.

Kirjoittajien tarkoituksena oli saada ihmiset ymmärtämään ja uskomaan ihmeisiin,

Jeesuksen jumaluuteen ja muihin vaikeasti ymmärrettäviin asioihin. Kirkon ryhtyessä määrittelemään Raamattuun kuuluvia kirjoja sen ulkopuolelle jätettiin apokryfitekstit, niissä olevien virheellisyyksien ja liioittelujen vuoksi.

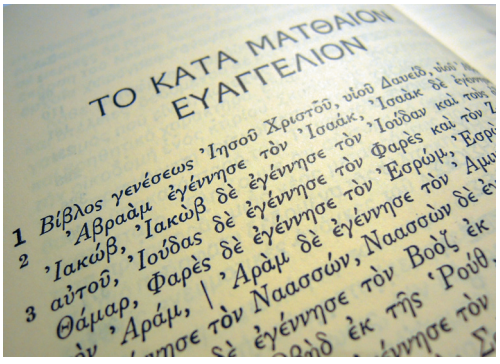
Koska apokryfitekstit sisältävät paljon mielenkiintoista tietoa, ortodoksinen kirkko ei hylännyt näitä kirjoituksia kokonaan. Ikonimaalarit ja kirkkorunoilijat ovat käyttäneet apokryfitekstien tietoja lähteinään. Monet Neitsyt Marian ikonit on maalattu apokryfitekstien tietojen pohjalta. Tällainen on muun muassa Neitsyt Marian temppeliinkäynti, josta Raamattu ei mainitse mitään.

Neitsyt Marian temppeliintuomisesta kerrotaan Jaakobin protoevankeliumissa.

Raamatun kielet

Raamatun vanhimmat osat on kirjoitettu heprean kielellä. Uusi testamentti on sen sijaan kirjoitettu kreikaksi, joka oli varhaisen kirkon käyttämä kieli. Heprean kieltä käytettiin Jerusalemin temppelissä. Tavallinen kansa ja kauppiaat käyttivät puhekielenään heprean murretta, arameaa, joka oli myös Jeesuksen äidinkieli. Danielin kirjasta suurin osa on kirjoitettu arameaksi, samoin muutamat Uuden testamentin katkelmat.

Raamattu, sanallinen ikoni

Ortodoksit ymmärtävät Raamatun eräänlaisena ikonina. Raamattu on ymmärrettävä kokonaisuutena, eikä sen yksittäisillä jakeilla pidä mennä perustelemaan asioita. Asiayhteys on aina otettava huomioon eikä yksittäisiä jakeita saa käyttää lyömäaseina tai omien mielipiteiden tukena. Sanatarkkojen tulkintojen kannattajat joutuvat ristiriitaan yhteiskunnassa vallitsevien lakien ja tapojen kanssa. Kolmas Mooseksen kirja kehottaa surmaamaan vanhempiaan herjaavan ja aviorikkojan (3.Moos. 20: 9–10). Uuden testamentin puolella Matteuksen evankeliumissa olevia Jeesuksen sanat *"Joka miekkaan tarttuu, se miekkaan hukkuu"* (Matt. 26:52) ovat ristiriidassa Paavalin kirjoittaman Roomalaiskirjeen 13. luvun kanssa, jossa Paavali kehottaa

kuuliaisuuteen esivaltaa kohtaan. *"Sillä eihän ole esivaltaa, joka ei ole Jumalasta peräisin…"* (Room. 13:1).

Raamatun alkuosa valmistaa meitä vastaanottamaan Kristuksen. Jälkimmäisessä osassa Kristus on keskellämme. Raamattu on Kristuksen sanallinen ikoni. Kuvaa ei voi pilkkoa ilman, että kokonaisuus särkyy. Raamatun tekstin sisältö avautuu helpommin lukijalle, joka on perehtynyt Raamatun ajan maailmaan. On selvitettävä, mitä kirjoittaja halusi tekstillään sanoa omana aikanaan.

Raamattu tutkimuskohteena

Raamattua voidaan tutkia tieteellisesti ja kriittisesti aivan kuten mitä tahansa historiallista dokumenttia. Raamatun tutkimuksessa käytetään apuna monia tieteitä muun muassa kielitiedettä. Raamatun alkukielien tuntemus on välttämätöntä tutkijalle. Suomenkielinen käännös on vain pyrkimys etsiä heprean ja kreikankielisille sanoille samansuuntaisia merkityksiä suomen kielestä. Käännös on aina tulkintaa.

Raamatunkäännöstyöryhmän (1992) ortodoksinen edustaja vaati, ettei apostoli Paavalin tekstiä seurakunnan johtajan ominaisuuksista käännetä virheellisesti. Kirjeessään Timoteukselle (1.Tim. 3:2) Paavali sanoo, että seurakunnan kaitsijan tulee olla yhden vaimon mies. Käännöstyöryhmässä oli esiintynyt halukkuutta korvata teksti sanalla "yksiavioinen". Tekstin sisältö olisi oleellisesti muuttunut tuon tulkinnan seurauksena.

Tutkimukset auttavat ymmärtämään Raamatun sanomaa. Tiede on löytänyt myös historiallisia epätarkkuuksia teksteistä. Tiede ei kuitenkaan pysty vastaamaan, ovatko kirjoitukset Jeesuksen jumaluudesta tosia. Se on ihmisen henkilökohtaisen uskon varassa.

Ortodoksinen kirkko uskoo Raamatun erehtymättömyyteen ihmisen pelastusta koskevissa asioissa. Raamattu on kirkon hyväksymä ja sen käyttämä kirja, Pyhän Hengen vaikutuksesta syntynyt ihmisen pelastusta varten.

Raamatusta ei pidä hakea tieteellisiä selityksiä esimerkiksi luonnontieteeseen. Maailmansyntyteoriassa kirkon näkökulmasta ei ole oleellista itse luomisprosessi, vaan se, että uskomme kaiken takana olevan persoonallisen Luojan. Tieteen ja Raamatun välillä ei katsota olevan ristiriitaa. Raamattu ei kilpaile luonnontieteen tai historian kirjoittajien kanssa tekstin sisällöstä. Teologia ja luonnontiede ovat eri tieteenaloja. Ei matemaatikkokaan hae vastauksia kielitieteestä.

Kreikan kielen sana sotiría (σωτηρία=pelastus) tarkoittaa alun perin toipumista, terveeksi ja ehjäksi tulemista. Kristillisillä kirkoilla ja eri uskonnoilla on erilaisia käsityksiä siitä, mitä pelastus on ja miten ihminen voi sen saavuttaa.

ORTODOKSIEN RAAMATTU

Raamatun kanonin eli sisällysluettelon muovautuminen ei ollut itsestään selvä prosessi. Raamattu saatiin kirjalliseen asuun tuhannen vuoden aikana, ja se muodostui erilaiseksi eripaikoissa kristillistä maailmaa. Raamatusta on olemassa kaksi hyväksyttyä sisällysluetteloa. Suomalaisessa kirkkoraamatussa on käytössä lyhyempi versio, eli hepreankielisestä Palestiinan kanonista tehty käännös.

Varhainen kirkko käytti kreikan kieltä, siksi ortodoksisen kirkon Raamattu on kreikankielinen Septuaginta. Sitä kutsutaan nimellä toinen kanoni eli deuterokanon. Siinä on kymmenen kirjaa enemmän kuin suomalaisessa kirkkoraamatussa. Nimi Septuaginta on latinaa ja tarkoittaa seitsemänkymmentä. Siitä käytetään myös LXX lyhennettä. Septuaginta on Vanhan testamentin ensimmäinen kreikankielinen käännös. Työn suoritti 72 miestä, joten siitä saatiin käännökselle nimi LXX. Yhdessä kreikankielisen Uuden testamentin kanssa se muodostaa Raamatun, jota alkukirkko käytti ja jota ortodoksinen kirkko käyttää edelleen. Septuagintan kaikki tekstit on käännetty myös suomen kielelle.

> Septuaginta = Raamatun ensimmäinen kreikankielinen käännös on ortodoksisen kirkon käyttämä Raamattu.

Suomenkielisestä Raamatusta puuttuvat seuraavat alun perin kreikankielisen Raamatun kirjat:

1. Esdras
Juuditin kirja
Tobiaan kirja
1. Makkabealaiskirja
2. Makkabealaiskirja
3. Makkabealaiskirja
Salomon viisaus
Siirakin kirja
Jeremiaan kirja
Baarukin kirja

RAAMATUN KIRJAT

Raamatun kirjat ovat pituudeltaan hyvin erilaisia. Osa niistä on hyvin lyhyitä, nykyajattelun mukaan vain artikkelin kokoisia. Osa kirjoista on kirjeitä ja ne on kirjoitettu kirjeiden muotoon. Vaikka tekstit kirjoitettiin kirjakääröihin, kutsumme niitä kirjoiksi, jotka on ryhmitelty sisällön mukaisesti ryhmiin. Jeesuksen syntymä on raja, joka jakaa Raamatun vanhaan ja uuteen testamenttiin.

Vanha ja uusi liitto

Sana testamentti tulee latinan sanasta ”testamentum”, joka tarkoittaa testamenttia tai liittoa. Vanhan liiton Jumala teki sopimuksen Abrahamin kanssa, joka on kolmen uskonnon kantaisä. Tämän liiton näkyvänä merkkinä tehdään edelleen poikalapsille ympärileikkaus juutalaisessa ja islamilaisessa kulttuurissa. Jumala lupasi pitää liittolaisistaan huolen, mikäli he olisivat uskollisia Hänelle. ”*…siunaan sinua runsain määrin ja annan sinulle jälkeläisiä niin paljon, että he ovat kuin taivaan tähdet tai hiekanjyvät meren rannalla..*” (1.Moos. 22:17)

Testamentti tulee latinan sanasta testamentum = liitto.

Uusi testamentti kertoo Jumalan uudesta liitosta ihmisten kanssa. Jumala lähetti maailmaan poikansa Jeesuksen, jonka piti osoittaa, että ihminen voi elää tekemättä syntiä ja näin sovittaa ihmisten teot Jumalalle. Oikean elämän näkyvänä osoituksena Kristus nousi kolmantena päivänä ylös haudasta. Jumala osoitti ihmisille, että oikeasta elämästä seuraa pelastuminen jopa kuolemasta.

Johanneksen evankeliumin 3:16 jaetta kutsutaan pienoisevankeliumiksi, sillä siinä sanotaan koko ilosanoma (evankeliumi tarkoittaa ilosanomaa)

”Jumala on rakastanut maailmaa niin paljon, että antoi ainoan Poikansa, jottei yksikään joka häneen uskoo, joutuisi kadotukseen, vaan saisi iankaikkisen elämän.” (Joh. 3:16)

Suomalaisessa Vanhassa testamentissa on 39 kirjaa (Septuagintassa 49), Uudessa testamentissa kirjoja on 27. Vanhan testamentin kirjat ryhmitellään neljään ryhmään sisältönsä vuoksi, aivan kuten nykykirjastoissa. Ryhmät ovat nimeltään: lakikirjat, historialliset kirjat, viisaus eli opetuskirjat ja profeetalliset kirjat.

VANHA TESTAMENTTI

Lakikirjat (noin 400 eKr)

Lakikirjat tunnetaan suomalaisessa Raamatussa viitenä Mooseksen kirjana. Kirjat tunnetaan juutalaisessa maailmassa nimellä pentateukki tai toora. Kirjat eivät ole nimestään huolimatta Mooseksen kirjoittamia. Niissä kerrotaan myös Mooseksen kuoleman jälkeisestä ajasta.

Uuden tutkimuksen mukaan kirjat on nimetty Mooseksen mukaan, sillä hän sai vastaanottaa

lain Jumalalta. Lisäksi Mooses osasi siihen aikaan harvinaisen kirjoitustaidon ja hän lienee kirjoittanut Herran sanoja muistiin.

Kirjoissa on useita rinnakkaiskertomuksia ja ne on koottu yhteen monista suullisista perinteistä. Joissakin kerrontaperinteissä Jumala puhuu ihmisille suoraan, joissakin taas Jumala ilmoittaa asiat näkyjen tai enkelten välityksellä. Muun muassa näiden erojen vuoksi, tutkijat ovat pystyneet hahmottamaan tekstin sisällä olevia erilaisia lähteitä. Varmaa on, etteivät lakikirjat eivät ole syntyneet yhden kirjoittajan kynästä eivätkä samalla aikakaudella. Lakikirjojen tunnettuja kohtia ovat:

Luomiskertomus ja ihmisen lankeemus
Joosef-kertomukset
10-käskyä ja lain antaminen
Mooses-kertomukset

Historialliset kirjat (noin 400 eKr-200 eKr)

Historiallisia kirjoja ovat:

Joosua
Tuomarien kirja
Ruut
1. Samuelin kirja
2. Samuelin kirja
1. Kuningasten kirja
2. Kuningasten kirja
1. Aikakirja
2. Aikakirja
Esra
Nehemia
Ester

Historialliset kirjat sisältävät Israelin kansan esihistoriaa. Myös Pentataukki voidaan laskea historiallisiin kirjoihin, vaikka sen pääpaino on lain antamisessa ja sen selventämisessä. Nämä kirjat eivät ole systemaattista historian kirjoitusta kuten vastaavat kirjat nykyisin. Niissä ei ole kronologista eikä systemaattista historian kerrontaa. Sen ajan ajattelun mukaan kirjoissa tulkitaan, miten lain toteuttaminen on onnistunut. Raamatullisen historiankirjoituksen päätavoite on osoittaa, kuinka Jumala on toiminut ja vaikuttanut historian kuluessa.

Vanhan testamentin historialliset kirjat ovat luonteeltaan uskonnollisia. Israelin kansan historiassa nousee esille usko Jumalan voimaan. Israel selviää vain Jumalan avulla vaikeuksista. Jumala johdatti kansansa pois Egyptin orjuudesta ja ruokki heitä erämaassa.

Israelin kansan maallisen mahdin loistokausi oli kuningas Daavidin aikana. Daavid oli Jumalan voitelema kuningas. Kuninkaat voideltiin tehtäväänsä vuodattamalla öljyä heidän päälleen."Voideltu" on heprean kielellä Messias, kreikankielellä Kristus. Molemmat ovat nimiä, joita käytämme Jeesuksesta, Jumalan Voidellusta, Daavidin Pojasta. Hänen äitinsä Maria kuului Daavidin sukuun. Messias-usko eli voimakkaana jo Vanhan testamentin aikana. Kansa odotti johtajakseen Messias-kuningasta varsinaisen kuningasvallan luhistumisen jälkeen.

Jumalasta luopuminen ja katumus

Historiallisissa kirjoissa kerrotaan kuinka israelilaisten luvattu maa oli kukistunut ja jakautunut kahtia kuningas Salomonin jälkeen. Israelilaiset olivat luopuneet Jumalasta ja siitä seurasi tuho. Kirjoittajat näkevät maan ainoana pelastuksena palata siihen liittoon, jonka he Jumalan kanssa tekivät. Historiankirjoittajan tavoite oli osoittaa, että oikea toiminta tuo toivotun tuloksen.

Raamatun kirjoitusten mukaan Jumalan kansan suurin nöyryytys oli joutua Baabelin vankeuteen. Heillä ei ollut enää omaa valtakuntaa ja valloittajat olivat häpäisseet Jerusalemin uhritemppelin. Baabelin vankeudessa kansa valitti kohtaloaan. Koettelemusten jälkeen israelilaiset saivat palata kotiin, jossa rukoilivat katuen:

" … Sinä olet tehnyt oikein kaikessa, mikä on kohdannut meitä. Sinä olet ollut uskollinen, me olemme rikkoneet sinua vastaan." (Neh. 9: 33)

Viisaus- eli opetuskirjat

Viisauskirjallisuutta ovat seuraavat kirjat:

Job
Psalmit
Sananlaskut
Saarnaaja
Laulujen laulu

Nämä kirjat ovat sisältönsä puolesta epäyhtenäisiä. Kirjojen yhdistävänä teemana on viisaus. Raamatullinen viisaus on aina jumalallinen alkuperältään. Israelin kansan historiassa kuningas edusti Jumalan tahtoa valtakunnassaan. Hänen tuli toimia viisaasti ja erottaa hyvä pahasta. Kuningas Salomo pyysi Jumalalta viisautta hallitakseen paremmin kansaansa. Oikeaa ja viisasta päätöstä kutsutaan suomen kielessä "Salomon tuomioksi". Viisauskirjallisuuden Sananlaskut on laitettu kuningas Salomon nimiin. Sananlaskuissa on elämänohjeita ja aforismeja elämän eri aloilta.

Vertaukset opetusmenetelmänä

Sananlaskujen kirjan opetukset avautuvat hepreankielen taitajalle ja Israelin kulttuurin tuntijalle paremmin. Viisautta kutsutaan usein naiseksi ja hulluus on puolestaan vieras nainen. Heprean kielessä sanat on jaettu sukuihin kuten venäjän ja saksan kielissä. Heprean kielen sana viisaus on feminiini eli nainen. Koska vertauksilla opettaminen oli vielä Jeesuksen aikaan yleinen opetusmenetelmä, oli luonnollista käyttää naista viisauden kuvaamiseen.

> Vertauksilla opettaminen oli yleinen opetusmenetelmä Raamatun maailmassa.

Monet Raamatun vertaukset vaativat pohdintaa tämän päivän ihmiselle, sillä kielikuvat ja käytännöt olivat tuohon aikaan erilaisia kuin nykyisin. Ortodoksisessa kirkossa Sananlaskujen kirjaa luetaan suuren paaston arkipäivien ehtoopalveluksessa.

> ”Sano viisaudelle: ”Sinä olet sisareni, kutsu ymmärrystä ystäväksesi. Silloin varjellut toisen vaimolta, vieraalta naiselta, joka viekoittelee.” (Sananl.7:4-5)

Kärsimyksen ongelma

Jobin kirja on kirjoitettu taitavasti. Tyylinsä puolesta kirjaa voisi luonnehtia aikansa Nobel-kirjallisuudeksi. Jobin kirja on tämän päivän ihmisellekin antoisaa luettavaa. Kirjoittajan henkilöllisyyttä ei tunneta, mutta se on varmaa, että kyseessä on ollut oppinut ihminen.

Golgata sijaitsi Jerusalemin kaupungin muurien ulkopuolella. Valkoinen kalkkikivinen teloituspaikka oli pieni. Tänä päivänä siitä on nähtävissä vain osa, sillä Golgatan päälle on rakennettu kappeli. Kuva Jerusalemin pienoismallista.

Jobin kirja on kirjoitettu väittelyn muotoon. Tekstissä Saatana väittelee Jumalan kanssa. Saatanan mielestä hyvä mies Job on kuuliainen Jumalalle siksi, että sekä hänen aineellinen että henkinen elämänsä on kunnossa. Jumala antaa Saatanan kiusata Jobia osoittaakseen tämän olevan väärässä. Teksti pohtii kärsimyksen ongelmaa. Samaa kysymystä pohditaan nykyisin, etenkin luonnononnettomuuksien, terroritekojen tai onnettomuuksien yhteydessä. Kuinka Jumala sallii syyttömien kärsimyksen ja kuoleman?

> Jobin kirja pohtii kärsimyksen ongelmaa.

Saatana kiusaa Jobia

Yleensä Vanhassa testamentissa opetetaan kuinka Jumalan tahdon mukaisesti elävä menestyy elämässään. Jobin kohdalla tilanne on toinen. Saatana ryhtyy kiusaamaan häntä. Job menettää ensin omaisuutensa, sitten lapsensa ja lopulta sairastuu itsekin vakavasti. Koettelemusten aikana Job ei kiroa Jumalaa, vaan toteaa: "*Herra antoi, Herra otti, kiitetty olkoon Herran nimi.*" (Job. 1:21) Job ymmärtää että kaikki hyvä on tullut Jumalalta. Hänen ystävänsä alkavat epäillä Jobin olleen epärehellinen tai vilpillinen, mutta Job vakuuttaa syyttömyyttään. Job joutuu sen tosiasian eteen, että myös syytön voi joutua kärsimään. Job ei pysty selvittämään älyllisin keinoin kärsimyksen ongelmaa, joka jää tekstissä avoimeksi. Job on nöyrä Herran palvelija ja hänen elämänsä loppupuolella kaikki muuttuu entistä paremmaksi.

Jobin kirjaa luetaan ortodoksisessa kirkossa suurella viikolla ennen ylösnousemusjuhlaa. Jobia on verrattu kärsivään Kristukseen ja tekstin sisältö muistuttaa uudesta ja paremmasta elämästä, ylösnousemuksesta.

Psalmit, lauluja ja rukouksia

Psalmit ovat lauluja ja rukouksia. Psalmien kirja on eniten käytetty Vanhan testamentin kirjoista. Psalmien kirjaa voi kutsua ortodoksien laulukirjaksi. Monet tutut jumalanpalvelusveisut ovat psalmeja, kuten liturgian "*Kiitä sieluni Herraa*" (Ps. 103).

> Psalmien kirja = ortodoksien laulukirja

Viisauskirjallisuutta on käytetty opetusvälineenä kasteeseen valmistautuville, jotka kirkon alkuvuosisatoina olivat pääasiassa aikuisia. Koko suuren paaston ajan he opiskelivat Psalmien kirjaa. Opetettavat eli katekumeenit kastettiin yleensä suuren viikon lauantaina. Kasteen jälkeen he menivät kirkkoon ensimmäiselle ehtoolliselle ja lauloivat psalmia 23 "*Herra on minun paimeneni*". (Katso Metso s. 171.)

Psalmit ovat puhuttelevia. Siksi niitä käytetään ortodoksisessa kirkossa paljon. Psalmit ovat myös olleet esikuvina monille kirkon rukouksille. Psalmeja on käytetty myös parantamiseen. Juutalaisissa synagogissa psalmilaulua säestettiin harpuilla. Samuelin kirjassa kerrotaan (1.Sam.16:23) kuinka Daavidin harpun soitto rauhoitti pahan hengen vaivaaman kuningas Saulin.

Kasteallas 400-luvulta jKr Paimenten luostarissa Pyhällä maalla.

Saarnaaja, elämän mielekkyyden etsijä

Kuningas Salomonia on luultu Saarnaajan kirjan kirjoittajaksi. Saarnaaja kutsuu itseään Daavidin pojaksi. Tutkimukset ovat osoittaneet kirjan syntyneen vuosisatoja Salomon aikaa myöhemmin, 200-luvulla ennen Kristuksen syntymää. Saarnaaja on filosofi, joka pohtii elämän mielekkyyttä. Kirjoittaja itse sanoo kääntäneensä sydämensä tutkimaan aihetta ja miettimään kaiken olemusta. Tiedon lisääntyessä myös tuska lisääntyy. Saarnaajan mielestä ihmisen kärsimystä lisäävät vääryys (Saarn. 3:16), oikeuden maahan tallaaminen (4:1), köyhän sortaminen ja lain loukkaaminen (5:7). Hän näkee suurina syyllisinä vallanpitäjät, koska silloin *"tyhmyys on korotettu korkealle"*(10:6). Saarnaaja myöntää ilon kuuluvan nuoruuteen, "mutta muista Luojaasi nuoruudessasi" (12:6). Kaikki on kuitenkin Jumalan kädessä.

Vaikka Saarnaajan kirja on sävyltään pessimistinen, sitä ei hallitse jumalakielteisyys nykypäivän tapaan. Elämä lahjoineen on Jumalan antamaa. Kirjan loppusanat johdattavat lukijan Jumalan eteen. *"Jumala vaatii tuomiolle kaikista salatuistakin teoista, niin hyvistä kuin pahoista."* (12:14).

Saarnaajan kirjan tunnetuimpia kohtia on kolmannen luvun alussa (3:1-8) oleva runo, joka alkaa sanoilla:

"Kaikella on määrähetkensä, aikansa joka asialla taivaan alla.
Aika on syntyä ja aika kuolla, aika istuttaa ja aika repiä maasta.
Aika surmata ja aika parantaa, aika on purkaa ja aika rakentaa…"

Laulujen laulu, hääruno

Laulujen laulun kirjassa ei mainita Jumalan nimeä kertaakaan ja siksi eräät kirkon opin tulkitsijat ovat pitäneet kirjaa sopimattomana liturgiseen käyttöön. Maallisen tulkinnan mukaan kirjaa voi pitää avioparin rakkaudenylistyksenä. Eräiden kirkon isien mukaan kirjaa voidaan tulkita myös hengellisesti. Tällöin hääruno kuvaa Israelin kansan ja vieraiden kansojen välisiä suhteita. Laulujen laulun sulhasen roolissa on kuningas Salomo. Eräiden tulkintojen mukaan Salomon hääjuhlan vietto kuvaa hänen saapumistaan Jerusalemiin, josta tulee pelastus kaikille kansoille.

UUSI TESTAMENTTI

Evankeliumi

Uuden testamentin alussa on neljä evankeliumia eli ilosanomaa Jeesuksesta. Evankeliumi on yksi kertomus, mutta sillä on neljä tulkitsijaa, Matteus, Markus, Luukas ja Johannes. Evankeliumia, Kristuksen kirjallista ikonia säilytetään ortodoksisessa kirkossa alttaripöydällä.

Evankeliumin tulkitsijat

Jeesuksen ajan tyylin mukaisesti kirjoittaja voitiin ilmaista peitenimellä, siksi meillä ei ole täyttä varmuutta kirjoittajien henkilöllisyydestä. Ratkaisevaa on tekstin sisältö, ei kirjoittajan henkilöllisyys. Sisällön piti vastata kirkon perimätietoa.

Evankeliumi = ilosanoma Jeesuksesta. On vain yksi Evankeliumi, mutta sillä on neljä tulkitsijaa.

Vanhin evankeliumi

Markuksen evankeliumi on evankeliumeista vanhin (60 jKr.) ja lyhin. Markus lienee ollut Pietarin apulainen ja tulkki. Hänen kirjoitustyylilleen ovat tyypillisiä ilmaisut, joista käy ilmi, että hän kirjoitti henkilöille, jotka eivät tunteneet juutalaisia tapoja. Markuksen evankeliumi on ollut sekä Matteuksen että Luukkaan yhtenä lähteenä.

Publikaanista opetuslapseksi

Perimätiedon mukaan Matteus oli sama publikaani, jonka Jeesus kutsui opetuslapsekseen. Matteuksen evankeliumille (70 jKr.) on tyypillistä tapa osoittaa Jeesus profeettain ennustamaksi Messiaaksi. Hän puolestaan suuntaa tekstinsä juutalaisille. Siksi hän viittaa usein juutalaisten tuntemiin Vanhan testamentin kirjoituksiin. Matteuksen evankeliumi on sijoitettu ensimmäiseksi, koska siitä löytyvät muun muassa Vuorisaarna, Herran rukous ja autuuden lauseet.

Luukas, kristinuskoon kääntynyt älykkö

Evankelista Luukas oli aikansa älykkö. Hän oli pakanuudesta kristinuskoon kääntynyt oppinut, joka eräiden tulkintojen mukaan olisi toiminut lääkärinä, historioitsijana ja ensimmäisenä ikonimaalarina. Luukas esittää ainoana kirjoittajana evankeliumin (80 jKr.) historiankirjoittajan tavoin. Asiat etenevät aikajärjestyksessä. Hänen jouluevankeliuminsa on tuttu. Luukas on ainoa, joka on kertonut Jeesuksen lapsuudesta.

Hengellisin evankeliumi

Evankelista Johannes kertoo Jeesuksesta kaikkein syvällisimmin. Hänen evankeliumiaan on kutsuttu ”hengelliseksi evankeliumiksi”. Jos evankeliumi kirjoitettiin vasta vuonna 90 jKr., aikaa tapahtumista oli ehtinyt kulua. Kirjoittaja pohtii tapahtumien merkitystä, ei vain kuvaile niitä.

Jos kirjoittaja oli Jeesuksen rakkain opetuslapsi, Johannes, hän oli jo vanha mies tekstiä kirjoittaessaan. Vanha ihminen pohtii asioita eri tavalla kuin nuori. Muistiinmer-

kitsijöinä toimivat luultavasti Johanneksen opetuslapset. Ortodoksisessa kirkossa Johanneksen evankeliumia luetaan tärkeimpänä juhla-aikana, pääsiäiskaudella. Se merkitsee arvostusta tekstiä kohtaan.

Jeesuksesta on kirjoitettu paljon muitakin. Tutkijoiden mukaan Matteus ja Luukas ovat käyttäneet apunaan Jeesuksen puheiden kokoelmaa. Tällaista kirjaa ei ole vielä löydetty.

Apostoli Johanneksen hauta Efesoksessa Turkissa.

Viime vuosina esiin noussut Juudaksen evankeliumi on nimestään huolimatta pienen ryhmän tekemä kirjoitus, joka on laitettu opetuslapsi Juudaksen nimiin. Kirjoituksen tarkoituksena ei ole ilosanoman julistaminen Jeesuksesta, vaan pyhien asioiden kyseenalaistaminen. Kirjoituksen mukaan Juudas oli Jeesuksen suosikkiopetuslapsi ja kavallus tehtiin Jeesuksen omasta pyynnöstä.

Apostolien teot

Apostolien tekojen kirjan on kirjoittanut evankelista Luukas. Kirjoittaja jatkaa evankeliumin sanomaa kuvaillen seurakunnan tapahtumia historiallisesta näkökulmasta. Luukkaan evankeliumin lopussa oleva Jeesuksen lupaus *"Minä lähetän teille sen, minkä Isäni on luvannut"* (Luuk. 24:49) osoittautuu Pyhäksi Hengeksi. Kirja kertoo Jeesuksen taivaaseen nousemisen ja Pyhän Hengen laskeutumisen opetuslasten päälle. Näitä tapahtumia kirkko muistelee helatorstaina ja helluntaina.

Jerusalemin kaupunkinäkymä.

Apostolien teot kertovat millaista oli elämä ensimmäisessä seurakunnassa.

Kristittyjen joukko kasvaa

Pietarin kuuluisan helluntaisaarnan (Apt. 3:11-26) jälkeen seurakuntaan liittyi 3 000 ihmistä. Näin sai alkunsa kirkko. Kun kristittyjen joukko kasvoi, alkoivat myös vaikeudet. Apostolien kirja kertoo kuinka diakoni Stefanos kivitettiin näiden riitojen seurauksena (Apt.7:54-60). Stefanosta, ensimmäistä kirkon marttyyria, muistellaan ortodoksisessa kirkossa 27.12. Läntisessä kalenterissa Tapaninpäivä on edellisenä päivänä, 26.12. (Katso Räsänen s. 34.)

Kaikki ensimmäiset kristityt olivat taustaltaan juutalaisia. Kun he opettivat Jeesuksen olevan ennustettu Messias, juutalaiset hallintomiehet syyttivät heitä juutalaisuuden vääristelystä. Opetuslapset vietiin juutalaisen neuvoston eteen kuulusteltavaksi. (Katso Räsänen s. 34.). Siellä tunnettu rabbi Gamaliel antoi neuvostolle viisaan ohjeen (Apt. 5:38–39):

> ”Jos tämä heidän ajamansa hanke on lähtöisin ihmisistä, se kukistuu itsestään. Jos se taas on Jumalasta, te ette pysty heitä kukistamaan…” Kirkko on toiminut jo 2 000 vuotta ja sen toiminta jatkuu edelleen.

Paavali (Saul), Rooman kansalainen

Apostolien tekojen tärkeä henkilö on apostoli Paavali (k. 67 jKr), jonka kristityksi tulemista, lähetysmatkoja ja niihin liittyviä vaikeuksia kirja kuvaa. Paavali oli Rooman kansalainen, alkuperäiseltä nimetään Saul ja aluksi ankara kristittyjen vainoaja. Hän oli sivistynyt rabbi, joka tunsi myös filosofian ja siksi pystyi väittelemään muita opetuslapsia paremmin oppineiden juutalaisten kanssa. Saul ei tavannut koskaan Jeesusta henkilökohtaisesti. Hänet kutsuttiin opetuslapseksi Damaskoksen tiellä näyn avulla Jeesuksen taivaaseenastumisen jälkeen. Koska hän ei ollut koskaan kuulunut Jeesuksen lähipiiriin, hänen arvovaltaansa evankeliumin julistajana tahdottiin kyseenalaistaa. (Katso Räsänen s. 34.)

Paavalin teologia

Paavali edusti ajatusmaailmaltaan niin sanottuja pakanakristittyjä. Hän esitti, että kristityksi voi kääntyä tuntematta juutalaisia kirjoituksia. Ajatus oli juutalaiskristityksi kutsutusta Pietarista mahdoton. Hänen mukaansa kristityn oli pakko tuntea myös juutalaiset kirjoitukset, koska Jeesus oli juutalainen ja puhui sen käsitteistöä käyttäen. Riita ratkaistiin Apostolien kokouksessa vuonna 49 jKr. ja se päättyi Paavalin eduksi.

Kristinuskon leviäminen olisi jäänyt pääasiassa juutalaisten keskuuteen, mikäli Pietarin kanta olisi voittanut. Sen mukaan muun muassa kirkkoon liittyneelle miehelle

olisi tehtävä ympärileikkaus ja kristittyjen pitäisi noudattaa kaikkia juutalaisia tapoja. Etiopian kristityt noudattavat osittain Pietarin linjaa vielä tänäkin päivänä. Heidän tapakulttuurissaan on runsaasti aineksia juutalaisuudesta.

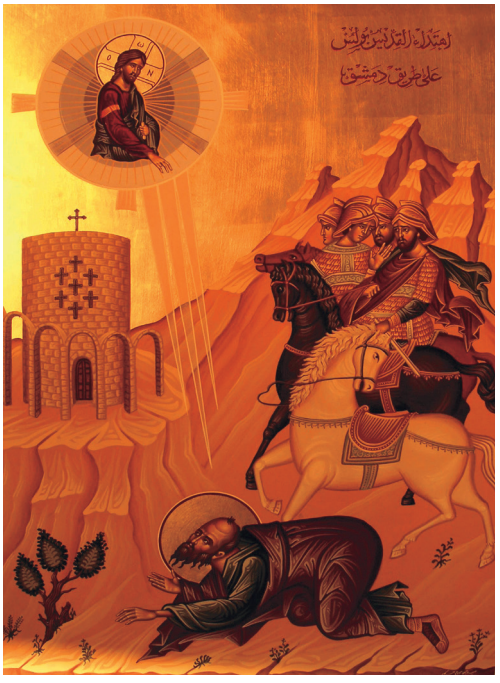
Paavalin lähetyskirjeet

Apostoli Paavalin lähetyskirjeet (kreikan kielellä epistolat) ovat Uuden testamentin vanhimpia kirjoituksia. Paavali perusti matkoillaan seurakuntia ja piti heihin yhteyttä kirjeiden välityksellä. Vanhimmat kirjeet on kirjoitettu vuonna 51 Tessalonikan kaupungin asukkaille. Osa Paavalin nimeä kantavista kirjeistä on hänen työtovereidensa ja oppilaidensa kirjoittamia. Ortodoksisen kirkon käsityksen mukaan tekstit on kuitenkin kirjoitettu Paavalin hengessä, joten itse kirjoittajan persoona ei ole niin tärkeä. Kirjeet noudattavat sen ajan kirjoitustapaa. Paavali käsitteli kirjeissään ongelmia, joita vastaperustetuissa seurakunnissa syntyi. Hän myös antoi ohjeita seurakuntaelämään.

Nykytutkimuksen mukaan Paavalin itsensä kirjoittamia kirjeinä pidetään seuraavia:

Kirje roomalaisille
1.ja 2. korinttilaiskirje
Kirje galatalaisille
Kirje filippiläisille
1. kirje tessalonikalaisille
Kirje Filemonille

Paavali oli oppinut mies ja teki lähetystyötä juutalaisen alueen ulkopuolella.

Arabiankielinen teksti ikonissa kertoo Kristuksen ilmestymisestä apostoli Paavalille tämän ollessa matkalla Damaskokseen. Ikoni sijaitsee Antiokian patriarkaatin alueella kirkossa, joka on rakennettu kyseisen tapahtuman paikalle Damaskoksen eteläpuolelle.

Kreikan kielen sana epistola tarkoittaa kirjettä. Epistolat on kirjoitettu kirjeen muotoon ja ne alkavat tervehdyksellä.

Paavali, pakanain apostoli

Paavali oli vakuuttunut, että Jeesus oli luvattu Messias. Siksi myös Paavali käyttää julistuksestaan nimeä evankeliumi. Tässä yhteydessä sana evankeliumi on synonyyminä sanalle usko. Evankeliumi ei ollut valmiina kirjallisessa muodossa vielä hänen elinaikanaan.

Paavali on saanut lisänimen pakanain apostoli. Hänen periaatteensa oli, että evankeliumi on tarkoitettu kaikille kansoille, ei vain juutalaisille. Kiertäessään Välimeren alueella, Paavali meni aina ensin juutalaisten rukoushuoneeseen, synagogaan opettamaan. Jos hän sai nihkeän vastaanoton, hän kääntyi pakanoiden puoleen. Koska Paavali tunsi hyvin kreikkalaisen filosofian, hän väitteli mielellään oppineiden pakanoiden kanssa uskon asioista.

Markus kirjoitti oman evankeliuminsa Paavalin tulkintaa noudattaen. Paavalin tekstejä on käytetty paljon myös uskon opin ja kirkon käytäntöjen ohjeena. Lähetyskirjeistä löytyy kannanottoja muun muassa avioliittoon ja naimattomuuteen (1. Kor. 7), jumalanpalveluselämään (1. Kor. 11), kirkon olemukseen Kristuksen ruumiina (1. Kor. 12:12-) ja rakkauteen (1. Kor. 13). Hyvin usein käytetty Paavalin teksti on 1. Kor. 13,jossa Paavali ylistää rakkauden merkitystä:

> *"Vaikka minä puhuisin ihmisten ja enkelien kielillä mutta minulta puuttuisi rakkaus, olisin vain kumiseva vaski tai helisevä symbaali.."*

Vanhurskas, Jumalalle kelvollinen

Paavalin pelastusopista nousevat tutut käsitteet vanhurskas, vanhurskaus ja vanhurskauttaminen. Paavali tarkoitti vanhurskaalla Jumalalle kelvollista ihmistä (Room. 5:19)

Amfiteatteri Efesoksessa, jossa Paavali puhui kansanjoukoille.

Uudessa testamentissa on eräitä kirjeitä, joita sanotaan katolisiksi eli yleisiksi. Toisin kuin Paavalin kirjeet, ne on nimetty kirjoittajan mukaan, sillä niitä ei ole osoitettu yksittäiselle seurakunnalle. Katolisia kirjeitä on seitsemän:

Jaakobin kirje
2. Pietarin kirje
1., 2. ja 3. Johanneksen kirje
Juudaksen kirje

Patmoksen saari. Huipulla sijaitsee apostoli Johanneksen luostari. Sen yhteydessä on luola, jossa hänen kerrotaan asuneen.

Johanneksen ilmestys

Uuden testamentin ainoa profeetallinen kirja on Johanneksen ilmestys. Se kertoo ennustuksia viimeisistä tapahtumista, joita Johannes- niminen mies näkee. Kirja on kirjoitettu kristittyjen vainojen aikana, ehkä vuonna 95 jKr.

Tekstin kirjoittaja esittelee itsensä Johannekseksi, joka on karkotettuna Kreikan Patmoksen saarelle. Pari tuhatta vuotta sitten saari toimi mielipidevankien karkotuspaikkana.

Vaikeaselkoinen Ilmestyskirja

Nykylukijan on vaikea ymmärtää kirjan symbolikieltä. Lohikäärme esiintyy usein sanastossa. Eräät uskontokunnat käyttävät Ilmestyskirjaa maailmanlopun ennustamiseen. Matteuksen evankeliumissa Jeesus itse sanoo: *"Mutta sitä päivää ja hetkeä ei tiedä kukaan, eivät taivaan enkelit eikä edes Poika, sen tietää vain Isä"* (Matt. 25:36). Ortodoksinen kirkko ei käytä Ilmestyskirjaa lopunaikojen ennustamiseen eikä kirjaa käytetä liturgisessa elämässä sen vaikeaselkoisuuden vuoksi. Monet kirkon opettajat, kuten Johannes Krysostomos, ovat suhtautuneet kirjaan kriittisesti. (Katso Sissonen s. 106.)

Kristuksen lopullinen voitto

Ilmestyskirjaa ei ole tarkoitettu maailmanlopulla pelotteluun. Kirjan perusjuoni kuvaa Kristuksen ja Saatanan välistä taistelua. Loppukamppailu päättyy Kristuksen lopulliseen voittoon. Ilmestyskirjan peto-käsite ja siihen liittyvä numerosarja 666, ovat

yleisesti tunnettuja. Kreikan ja heprean kielessä aakkoset palvelivat myös numeroina. Jokainen kirjain tarkoitti eri lukua. Tämä mahdollisti lukutavan, jonka vuoksi moni historian henkilö on saanut kantaa Ilmestyskirjan pedon nimeä. Tunnetuimpia lienevät keisari Nero ja Adolf Hitler.

Ilmestyskirja julistaa Kristuksen lopullista voittoa.

RAAMATTU PERIMÄTIEDON JA OPIN LÄHDE

Apostolien ajoista lähtien kirkko on tulkinnut Raamattua. Tiettyjen tekstien valinta jumalanpalvelusten käyttöön on jo tulkintaa. Kuten edellä on mainittu, ortodoksinen kirkko pitää Raamattua pelastushistoriallisena kokonaisuutena. Vanha testamentti johdattaa meitä vastaanottamaan Kristuksen. Siksi Vanhaa testamenttia on pidettävä osana kristillisen kirkon historiaa, ei vain juutalaisuuden historiana. Kirkon opetuksen mukaan yksittäisiä jakeita ei saisi käyttää tulkinnan välineenä. Kokonaisuus on aina otettava huomioon.

Raamattu, ja pyhä perimätieto ovat ortodoksisen kirkon opin lähteinä. Kirkko opettaa, että sille on annettu Pyhä Henki, joka ohjaa Raamatun opettamisessa. Raamatun opillisessa tulkinnassa ylin arvovalta kuuluu Ekumeenisille kirkolliskokouksille (325 – 787). Kirkkoisät eli kirkon suuret opettajat ovat täydentäneet kirkolliskokousten opetuksia.

VERTAUSKUVALLISUUS RAAMATUSSA

Raamatun tulkinnassa on käytetty historiallista tulkintaa. Tämän näkemyksen mukaan Jumala ohjaa historian tapahtumia ja vaikuttaa niiden kautta. Yksi varhaisemmista tulkintatavoista oli nimeltään allegorinen eli vertauskuvallinen tulkinta.

Tuttu Jeesuksen vertaus kylväjästä kuvaa Jumalan sanan levittämistä ja sanan vaikutusta ihmisiin. Uskonnollinen kieli sisältää usein paljon vertauskuvallista ainesta, kuten edellä mainitusta kylväjä-vertauksesta voidaan havaita.

Ortodokseille on tuttua myös käyttää Vanhan testamentin tapahtumia Uuden testamentin tapahtumien esikuvina. Mooseksen näkemä palava pensas kuvaa Neitsyt Mariaa. Valaan vatsassa kolme päivää ollut Joona kuvaa puolestaan Kristuksen kolmepäiväistä haudassa oloa.

Raamatun käyttö jumalanpalveluksissa vakiinnutti kirjojen kanonisuuden (Raamatun sisällysluetteloon hyväksytyt kirjat). Evankeliumikirjalle, Kristuksen sanalliselle ikonille, osoitetaan erityistä kunnioitusta. Sitä säilytetään pyhällä pöydällä alttarissa Kristuksen läsnäolon merkkinä.

Tietyissä tilanteissa kirkkokansa suutelee evankeliumikirjaa osoittaakseen rakkautta Jumalan sanaa kohtaan. Kirkossa evankeliumitekstiä luettaessa kansa kuuntelee sitä kumartuneena hartautta osoittaen. Evankeliumitekstin lukee aina joku papiston jäsen. Epistolan tekstin lukee yleensä kanttori tai lukija.

RAAMATUN LUKU JUMALANPALVELUKSISSA

Kirkossa ei lueta Raamattua sattumanvaraisesti tai papiston mieltymyksistä johtuen. Raamatun luku seuraa kirkkovuotta. Tekstit on jaettu jumalanpalvelusjärjestyksen mukaan kappaleisiin. Arkipäivien palveluksissa luetaan erilaisia tekstejä kuin lauantai- tai sunnuntaipäivisin ja suurina juhlina.

Psalmijaksoja luetaan yleensä ehtoo- ja aamupalveluksissa. Koska lukujaksot ovat pitkiä, niiden aikana on lupa istua. Seurakuntapalveluksissa ei lueta niin pitkiä psalmijaksoja kuin luostareissa. Suuren paaston palveluksissa on taas erilainen käytäntö. Silloin arkipäivän palveluksissa luetaan läpi Jesajan kirja, 1. Mooseksen kirja ja Sananlaskujen kirja. Suurella viikolla Raamatun lukeminen lisääntyy huomattavasti. Osa Vanhan testamentin kirjoista jää kuitenkin liturgisen käytön ulkopuolelle ajanpuutteen vuoksi.

Evankeliumin suuteleminen ei ole kirjan palvontaa. Suuteleminen on tapa osoittaa rakkautta Jumalan sanaa kohtaan.

Raamatun käyttö

Monet kirkon pyhistä ihmisistä ovat olleet ahkeria Raamatun lukijoita. Serafim Sarovilainen siteeraa usein Raamattua, josta hän osasi ulkoa monia kappaleita. Raamatun tekstit puhuttelevat runollisuudellaan.

Jos haluaa syventyä systemaattisesti Raamatun lukuun, apuna voi käyttää Ortodoksista kirkkokalenteria, jossa on merkittynä lukujakso vuoden jokaiselle päivälle. Lukujaksot aloitetaan pääsiäisestä. Jos lukee joka päivä kalenteriin merkityn kohdan, tulee Uusi testamentti tutuksi vuoden aikana. Kalenteriin on merkitty sekä epistola- että evankeliumitekstit. Epistolateksti on osa Apostolien tekojen kirjasta ja Raamatun kirjeistä. Myös ehtoopalveluksissa luettavat Vanhan testamentin kohdat löytyvät kalenterista. (Katso Sidoroff s. 130-131, Okulov s. 15, Sissonen s. 103 ja Aikonen s. 62.)

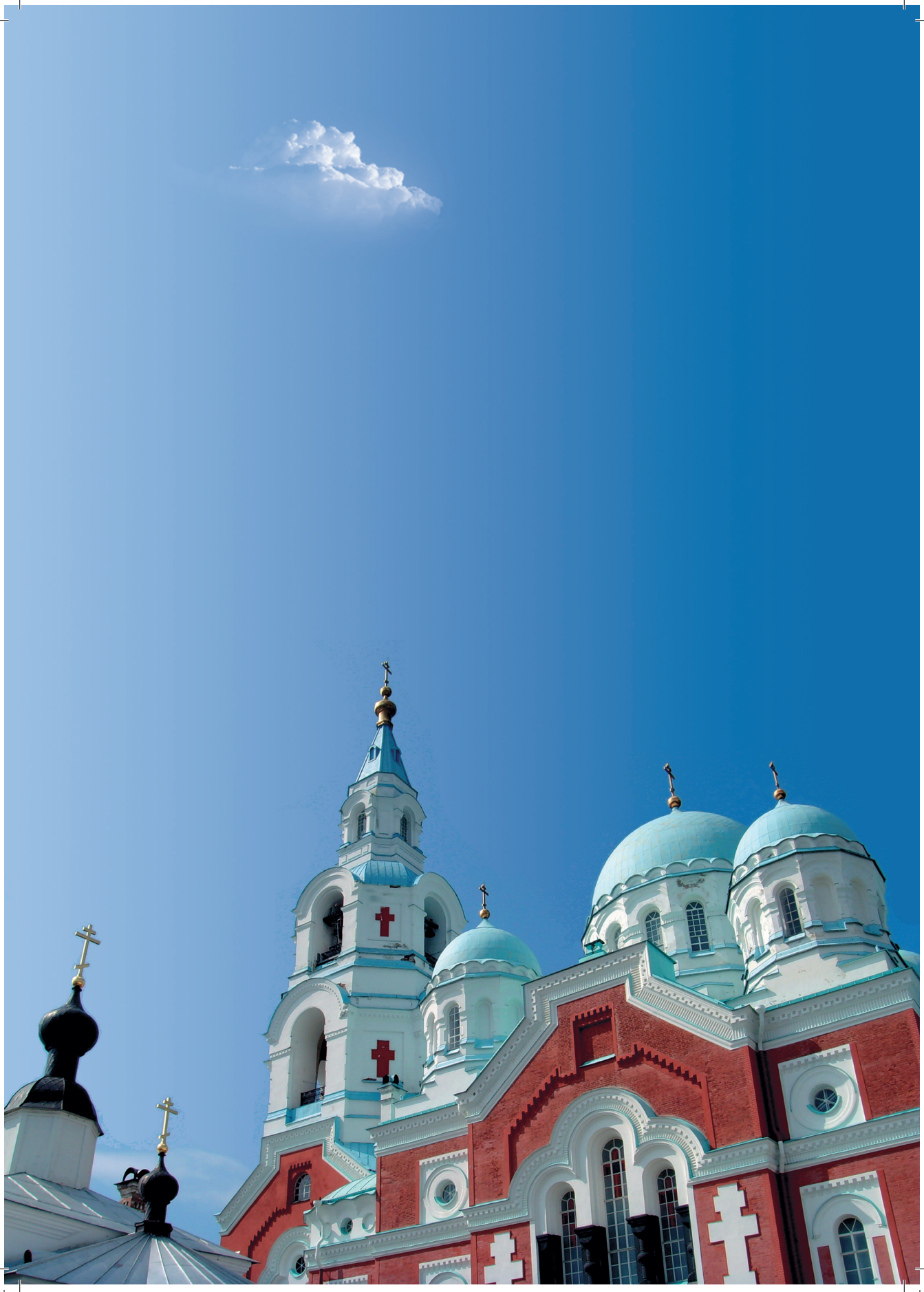

”Viisaus asuu kaupungin porteilla”

Raamattua voi lukea myös oman mieltymyksen mukaan. Lukemista helpottaa, jos rinnalla käyttää jotakin raamatunselitys-kirjaa. Merja Merras on kirjoittanut teoksen *Raamattu itämaisin silmin* (2005) Paul Nadim Tarazin laajemman kirjasarjan pohjalta. Siinä selvitetään Raamatun historian kulttuuritaustaa. ”Viisaus asuu kaupungin porteilla” sanonta saa merkityksen, jos tietää, että vanhat kokeneet miehet istuivat Israelissa kaupungin muurien edessä olevilla porteilla ja keskustelivat ihmisten kanssa. Merraksen kirjasta selviää myös, miten joissakin tapauksissa käännöstyö alkukielestä suomenkieleen on tulkintakysymys. ”Neitsyt”-sana muun muassa voidaan kääntää sanalla ”nuori nainen”.

Kirkon isät opettavat, että Raamattua pitäisi lukea nöyrästi apua etsien ja hakien rohkaisua sieltä. Pyhä Johannes Krysostomos on sanonut:

> ”Raamattua lukiessa sielu ikään kuin siirtyy pyhiin paikkoihin, puhdistuu ja tulee paremmaksi sen tähden, että itse Jumala Raamatun kautta keskustelee sen kanssa. On aivan mahdotonta, että se, joka ahkerasti ja huolellisesti harjoittaa Raamatun lukemista, jäisi ilman hyötyä ja siunausta”.

Juhani Räsänen
Kristinuskon taival Välimereltä pohjolan perukoille

Kirkon historia on kiinteä ja tärkeä osa maailman historian kokonaisuutta. Kirkon jäsenet ovat vaikuttaneet yhteiskunnassa ja yhteiskunta on vaikuttanut kirkon jäseniin. Kirkko syntyi pian ajanlaskumme alun jälkeen Rooman valtakunnassa, joka oli tuolloin maailman merkittävin valtio. Rooman valtakunnan jakaantuminen kahteen osaan, Länsi-Roomaan ja Bysanttiin, alkoi keräämään paineita myös kristillisen kirkon yhtenäisyydelle.

Kulttuuriset ja teologiset erot johtivat kirkon jakaantumiseen kahteen suureen ryhmään, itäisiin ortodoksisiin kirkkoihin sekä läntiseen katoliseen kirkkoon. Myöhemmin historian kuluessa erityisesti läntinen kristikunta on jakaantunut lukuisiin erilaisiin kristillisiin kirkkokuntiin.

Ortodoksisten kirkkojen historiassa merkittävimmässä osassa ovat Konstantinopolin ja Moskovan patriarkaatit. Molemmat patriarkaatit ovat toimineet keskeisessä asemassa omilla alueillaan ja vaikuttaneet vahvasti ortodoksisen kirkon teologiseen ja hengelliseen perinteeseen. Molemmat patriarkaatit ovat myös kokeneet vaikeuksia ja suoranaista vainoa historian kuluessa.

Suomen ortodoksinen kirkko on pieni osa ortodoksisten kirkkojen perhettä. Suomen ortodoksisen kirkon historiaan kuuluu oleellisesti pitkä kiinteä yhteys Moskovan patriarkaattiin.

JUUTALAISESTA LAHKOSTA TUNNUSTETUKSI USKONNOKSI

Kristillisen kirkon syntymäpäivänä voidaan pitää ensimmäistä helluntaita, jolloin Jerusalemissa koolla olleet Jeesuksen opetuslapset saivat Pyhän Hengen (Ap.t. 2:1–41) ja apostoli Pietari puhui jerusalemilaisille. Pietarin puheen seurauksena kastettiin kolmetuhatta ihmistä. Näin oli ensimmäinen Kristukseen uskovien yhteisö – seurakunta – syntynyt.

Betlehemin syntymäluola. Hopeinen tähti on paikalla, jossa perimätiedon mukaan oli Jeesuksen seimi.

Apostolien johtamaa seurakuntaa pidettiin aluksi yhtenä juutalaisuuden lahkona, sillä seurakuntalaiset kokoontuivat juutalaisten tapaan temppeliin kuuntelemaan opetusta, mutta viettivät ehtoollista omassa keskuudessaan kodeissa (Ap.t. 2.46–47). Seurakunnan jäsenmäärä lisääntyi apostolien opetustyön takia hyvin nopeasti. Monet tuon ajan yhteiskunnan heikompiosaiset ihmiset löysivät seurakunnasta itselleen hengellisen kodin sekä paikan, joka tarjosi ruokaa ja huolenpitoa. Jotta avustustyö pystyttiin hoitamaan kunnolla, valitsivat apostolit avustajikseen seitsemän luotettua miestä, joita kutsuttiin diakoneiksi. Näistä diakoneista tunnetuin oli Stefanos, joka oli myös hyvä puhuja. Stefanos joutui kuitenkin opetuspuheidensa vuoksi syytetyksi ja Jerusalemin suuri neuvosto tuomitsi hänet kivitettäväksi. Stefanoksesta tuli ensimmäinen marttyyri – uskonsa vuoksi surmattu kristitty (Ap.t. 7:54–8:1).

Stefanoksen surmaaminen aloitti Jerusalemin kristittyjen vainoamisen. Seurakunta joutui hajaantumaan pois Jerusalemista, mutta apostolit jatkoivat omaa julistustyötään. Hajaannus aiheutti kuitenkin sen, että sanoma kristinuskosta alkoi levitä laajemmalle alueelle Palestiinassa sekä sen ulkopuolelle. Eräs innokkaista kristittyjen vainoajista oli nuori juutalainen rabbi Saul, joka koki matkallaan Damaskoon Jeesuksen ilmestyksen ja kääntyi itse sen jälkeen kristityksi (Ap.t. 9:1–19). Tästä nuoresta vainoojasta tuli kristillisen kirkon ensimmäinen teologi ja apostolien joukkoon kutsuttu Paavali. (Katso Okulov s. 25)

Diakonien tehtävä oli huolehtia avustusten jakamisesta köyhille sekä huolehtia sairaista ja vanhuksista.

Apostoli Paavali oli ensimmäinen kristillinen teologi, sillä hän selitti lähetyskirjeissään Jeesuksen opetuksia jo ennen kuin evankeliumit oli kirjoitettu.

Apostoli Paavali oli kristillisen kirkon merkittävimpiä lähetystyöntekijöitä, sillä hän teki työtään voimiaan säästämättä laajalla alueella. Samalla Paavalista tuli ensimmäinen

kristillinen teologi, sillä hän laati kirjeitä perustamilleen seurakunnille ja näissä kirjeissä Paavali selitti ihmisille Jeesuksen opetuksen sisältöä.

Myös muiden apostolien toiminta ulottui laajalle alueelle. Perimätiedon mukaan apostoli Tuomas saarnasi Intiassa ja apostoli Andreas ainakin Mustanmeren alueella. Apostolien toiminnan tuloksena syntyi Välimeren alueelle, Lähi-itään ja Afrikan alueelle lukuisia seurakuntia. Samalla kun seurakunnat alkoivat järjestäytyä, alkoi kehittyä myös kristillisten juhlien, jumalanpalvelusten ja sakramenttien perinne. Kirkko irtautui juutalaisesta perinteestä.

Ensimmäisiä kristillisiä juhlia olivat pääsiäinen, helatorstai, helluntai ja teofania.

Teofaniaa vietettiin tammikuun alussa ja alkukirkon aikana samassa juhlassa muisteltiin sekä Jeesuksen syntymää että kastetta. Joulu, Jeesuksen syntymäjuhla irrotettiin teofaniasta myöhemmin omaksi juhlakseen, kun kristinusko oli vakiinnuttanut asemansa.

Mysteerioista kaste, katumus ja ehtoollinen muodostivat pyhien toimitusten perustan. Jumalanpalveluksia toimitettiin paikallisesti syntyneiden perinteiden mukaan ja esimerkiksi liturgian toimittamiseen oli useita erilaisia käytäntöjä. Seurakuntien toiminnan vakiintuessa vahvistui pappeuden sakramentti kolmiportaiseksi. Pappeuden järjestys muodostui jo alkukirkon aikana.

Avioliittoon vihkiminen ja sairaiden voiteleminen pyhitetyllä öljyllä tulivat kirkon pyhiksi toimituksiksi. Uuden testamentin viimeiset kirjat valmistuivat vuoden 150 aikoihin.

MARTTYYRIEN KIRKKO JA USKONNONVAPAUS

60-luvulla jKr. alkoivat roomalaiset vainota kristittyjä, koska kristityt eivät suostuneet kunnioittamaan Rooman keisaria maanpäällisenä jumalana. Nämä vainot kestivät, välillä voimakkaampina ja välillä heikompina aina 300-luvun alkuun saakka. Tätä aikaa kutsutaan marttyyrikirkon ajaksi.

Kristittyjen vainot eivät olleet yhtäjaksoinen aika, vaan kunkin ajan hallitsijoista riippui, miten voimakkaasti kristittyjen toimintaa yritettiin tukahduttaa. Välillä kirkko pystyi toimimaan vapaammin ja välillä sitä puolestaan vainottiin ankarammin.

Vainot eivät pystyneet estämään kristinuskon leviämistä, vaan päinvastoin vainojen aikana monet sivistyneet roomalaiset liittyivät kirkkoon ja ilosanoma Kristuksesta levisi entistä nopeammin. Vainoissa surmattiin lukuisia kristittyjä. Näistä marttyyreista tuli muille kristityille lujan uskon esikuvia,

joita kunnioitetaan kirkon pyhien joukossa. Heitä ovat esimerkiksi pyhä suurmarttyyri Katariina ja pyhä suurmarttyyri Georgios Voittaja. Vainojen aikana 200-luvun lopulla alkoivat myös syntyä ensimmäiset luostariyhteisöt Egyptissä.

Monet kristityt kärsivät martyyrikuoleman Rooman Colosseumilla.

300-luvun alussa Rooman valtio oli joutunut hajaannukseen, joka johtui vallanperimysriidoista. Vuonna 313 antoivat Rooman kaksi samanaikaista hallitsijaa, keisarit Konstantinos ja Licinius Milanossa julistuksen, jolla taattiin uskonnon harjoittamisen vapaus koko Rooman valtakunnassa. Tämä oli maailmanhistorian ensimmäinen uskonnonvapauden julistus. Pian tämän jälkeen keisari Konstantinos antoi kristinuskolle erityisaseman omalla hallintoalueellaan. Kristinuskosta oli tullut tunnustettu ja arvostettu uskonto itäisessä Roomassa.

KIRKON OPETUKSEN VAHVISTAMINEN

Kristinusko syntyi ja kehittyi alueella, jossa vaikutti voimakkaasti antiikin ajan filosofinen perinne. Sekä filosofinen perinne että Välimeren alueen muu uskonnollinen perinne pyrkivät vaikuttamaan myös kristinuskon opetukseen. Tämän vuoksi jo pian vainojen päättymisen jälkeen kirkon opetusta pyrittiin vahvistamaan yksinkertaiseen ja selkeään muotoon. Vuonna 325 keisari Konstantinos kutsui koolle ensimmäisen ekumeenisen kirkolliskokouksen Nikean kaupunkiin. Nikean ja vuonna 381 pidetyssä Konstantinopolin kirkolliskokouksissa laadittiin yhteinen uskontunnustuksen teksti;

Pyhän Irenen kirkko on vanhin Istanbulin kirkoista. Se sijaitsee paikalla, missä pidettiin toinen yleinen kirkolliskokous vuonna 381. Kirkko on edelleen ikonoklastisen aikakauden asussa ja on ainoa vanha kirkko, jota ei ole koskaan muutettu moskeijaksi.

nikealais-konstantinopolilainen uskontunnustus, jota käytettään muuttamattomassa muodossaan edelleen kaikissa ortodoksisissa paikalliskirkoissa. (Katso Uskontunnustus s. 182.)

Ekumeenisissa kirkolliskokouksissa vahvistettiin kirkon opetus Pyhästä Kolminaisuudesta, Kristuksesta todellisena ihmisenä ja Jumalana sekä oppi Neitsyt Mariasta Jumalansynnyttäjänä. Sana "ekumeeninen" tarkoittaa tiettyjen kirkolliskokousten yhteydessä sitä, että näiden kokousten päätökset vahvistettiin yhteisesti koskemaan koko tuon ajan kristillistä kirkkoa niin idässä kuin lännessäkin. Kuitenkin jo ekumeenisten kirkolliskokousten aikana syntyi ensimmäinen kristillisen kirkon hajaantuminen, kun vuoden 451 Kalkedonin ekumeenisen kirkolliskokouksen päätöksiä ei hyväksytty kaikissa Lähi-idän ja Afrikan paikalliskirkoissa. Kalkedonin kokouksessa määriteltiin oppi Kristuksen jumalallisesta ja inhimillisestä luonnosta, mutta osin virheellisestä tekstien ymmärtämisestä johtuen näitä päätöksiä ei hyväksytty kaikissa paikalliskirkoissa. Näin syntyi orientaalisten ortodoksisten kirkkojen ryhmä, johon kuuluvat mm. Armenian kirkko sekä Etiopian ja Egyptin koptilaiset kirkot. (Katso Sidoroff s. 129, Sissonen s. 92 ja Uskontunnustus s. 184.)

Orientaaliset ortodoksiset kirkot ovat opetuksessaan hyvin lähellä ortodoksisten paikalliskirkkojen opetusta.

Ekumeenisia kirkolliskokouksia järjestettiin kaikkiaan seitsemän vuosien 325–787 välisenä aikana. Viimeinen ekumeeninen kirkolliskokous Nikeassa vuonna 787 vahvisti ortodoksisten kirkkojen kannalta merkittävän asian, ikonien kunnioittamisen ja käytön kirkon perinteessä. Samalla tuomittiin ikonoklasmina tunnettu harhaoppi, joka pyrki kieltämään kuvien käytön kirkossa. Tunnetuimpia ikonien puolestapuhujia oli pyhä Johannes Damaskolainen.

Ikonoklasmi johti harhaoppina siihen, että Bysantin alueella tuhottiin tuolloin paljon vanhimpia ikoneja ja freskoja.

BYSANTIN AIKA JA KONSTANTINOPOLIN EKUMEENINEN PATRIARKAATTI

Bysantin keisarikunta oli merkittävin itäisen kristikunnan vaikuttaja yli tuhannen vuoden ajan. Keisarikunta syntyi Rooman valtakunnan jakaantuessa kahtia 300-luvulla ja sen pääkaupungiksi perustettiin ensimmäisen keisarin, Konstantinoksen nimeä kantanut kaupunki, Konstantinopoli. Bysantin historia itsenäisenä valtiona päättyi vuonna 1453, jolloin ottomaanit valloittivat pieneksi, lähinnä kaupunkivaltioksi, kutistuneen keisarikunnan.

Kirkon jakaantumisen jälkeen Rooman patriarkaattia on kutsuttu katoliseksi kirkoksi. Sana katolinen tarkoittaa maailmanlaajuista.

Kun Rooman valtakunta oli jakaantunut kahteen osaan, alkoi läntinen osa valtakunnasta vähitellen heikentyä. Se tuhoutui

400-luvun lopulla osin omiin hallinnollisiin kiistoihinsa ja osin kansainvaellusten aiheuttamien sotien heikentämänä. Kristillinen kirkko säilyi lännessä Rooman piispan, paavin, johtamassa Rooman patriarkaatissa.

Konstantinopolin patriarkaatti mainitaan ensimmäisen kerran vuonna 381 pidetyssä toisessa ekumeenisessa kirkolliskokouksessa, jossa Konstantinopolin piispa määriteltiin arvoasemaltaan toiseksi Rooman piispan jälkeen.

Konstantinopolin patriarkalla on aloitteen tekijän tehtävä ortodoksisten paikalliskirkkojen keskuudessa.

500-luvun alussa muita paikalliskirkkoja Rooman ja Konstantinopolin rinnalla olivat Aleksandrian, Jerusalemin ja Antiokian patriarkaatit sekä Kyproksen, Armenian ja Georgian kirkot. Vuonna 451 pidetyssä neljännessä ekumeenisessa eli yleiskirkollisessa kirkolliskokouksessa vahvistettiin Konstantinopolin patriarkan arvonimeen lisäys "ekumeeninen", joka tuolloin tarkoitti kaikkea asuttua maailma. Näin Konstantinopolin hengellisen johdon alle tulivat kaikki edellä mainittujen paikalliskirkkojen ulkopuolelle jäävät alueet. Tämän johti Konstantinopolin piispan arvoaseman vahvistumiseen. Konstantinopolin piispasta tuli "Ensimmäinen vertaistensa joukossa – Primus inter pares", aloitteen tekijä hengellisissä ja teologisissa asioissa, silloin kun paikalliskirkkojen edustajat ovat kokoontuneet yhteen päättämään koko kirkkoa koskevista asioista.

Bysantista tuli verrattain lyhyessä ajassa oman aikansa taloudellinen, poliittinen, tieteellinen ja teologinen keskus, jonka valtionuskonnoksi tuli kristinusko. Talouselämä ja kaupankäynti loivat Bysantille suhteita erityisesti Itä-Euroopan slaavilaisiin kansoihin sekä Kaukasuksen alueelle, jolloin näistä alueista tuli myös itäisen kristillisen lähetystyön toiminta-alueita. Teologia perustui hellenistisen perinteen mukaisesti vahvojen teologien opetukselle. Suuria bysanttilaisia teologeja olivat mm. pyhät Johannes Krysostomos ja Basileios Suuri.

Johannes Krysostomos ja Basileios Suuri olivat merkittäviä kirkon opettajia. He kirjoittivat myös jumalanpalvelustekstejä ja eniten käytetyt liturgia-jumalanpalveluksen kaavat.

Kirkko ja valtio toimivat Bysantissa eräänlaisessa yhteisessä liitossa, jossa kummallakin osapuolella oli oma selkeä tehtävänsä, mutta näitä tehtäviä hoidettiin yhteisesti toisiaan täydentäen. Tätä yhteistoiminnan muotoa alettiin kutsua bysanttilaiseksi sinfoniaksi eli kirkon ja valtion sopusoinnuksi. Bysantin pitkän historian kuluessa tämä sopusointu ei kuitenkaan läheskään aina toiminut moitteettomasti vaan keisarit pyrkivät myös käyttämään kirkkoa omien valtapyrkimystensä välineenä, ja jopa puuttumaan kirkon opetukseen. Jäljet Bysantin hovin vaikutuksesta näkyvät edelleen esimerkiksi ortodoksisissa jumalanpalveluksissa.

Konstantinopolin arkkipiispa Johannes Krysostomoksen († 407) ja Gregorios Teologin († 389) pyhäinjäännösten palauttaminen Vatikaanista Konstantinopoliin 30.11.2004.

BYSANTIN LÄHETYSTYÖ

Voimakkaimmillaan Bysantin keisarikunta oli 500-luvulla, jolta ajalta on peräisin yksi maailman kirkkoarkkitehtuurin helmistä, Hagia Sofian kirkko nykyisessä Istanbulin kaupungissa. Bysantin valtakunta kohtasi 700-luvulla uuden voimakkaan vastustajan, islamin, joka alkoi nopeasti ja voimakkaasti levitä arabien keskuudessa. Jo 1000-luvun alussa arabien ja ottomaanien haltuun olivat joutuneet Bysantin itäiset ja eteläiset osat ja jatkuvat sodat alkoivat heikentää valtiota.

800-luvulla Bysantti voimisti lähetystyötään slaavilaisten kansojen keskuudessa. Määrin valtion ruhtinas Rostislav pyysi Bysanttia lähettämään kristinuskon opettajia luokseen, jolloin keisari ja Konstan-

Ottomaanit = osmanit olivat islamin uskoisia. Ottomaanien eli osmanien valtion hajottua muodostettiin nykyinen Turkin tasavalta.

Keisari Justinianuksen vuonna 534 rakennuttama Hagia Sofia Istanbulissa oli maailman suurin ortodoksinen kirkko.

tinopolin patriarkka lähettivät veljekset Kyrilloksen ja Methodioksen Määriin. Veljekset kehittivät slaavin kirjakielen kreikan kielen aakkosten perustalta ja auttoivat laatimaan ensimmäisen slaavien valtion lakikokoelman. Näin syntyi perusta slaavinkieliselle kirjallisuudelle ja slaavinkieliselle kirkolliselle toiminnalle.

Pyhät Kyrillos ja Methodios laativat slaavin kielen aakkoset ja loivat siten perustan slaavin kirjakielelle.

Lähetystyö laajeni nopeasti slaavilaisten kansojen keskuuteen ja sen tärkeimpänä seurauksena oli ns. Kiovan kaste vuonna 988. Tällöin Kiovan ruhtinas Vladimir otti vastaan kristinuskon Bysantista ja näin syntyi perusta Venäjän ortodoksisuudelle.

KIRKON JAKAANTUMINEN

Länsi-Rooman kukistumisen jälkeen alkoi kirkollinen kehitys vähitellen erota idässä ja lännessä. Idässä Bysantti piti vahvasti yllä alkukirkon perinnettä, mutta lännessä monet kirkolliset tavat ja käytännöt muuttuivat. Rooman patriarkaatti säilytti latinan kirkollisena kielenä, vaikka se ei enää ollut kansan kieli. Idässä kirkko käytti kreikkaa sekä eri alueiden kansallisia kieliä. Ehtoollisessa lännessä käytettiin happamatonta ehtoollisleipää, kun taas idässä hapatettua ehtoollisleipää. Paastotapoihin muodostui eroja. Lännessä alettiin vaatia papistolta selibaattia eli naimattomuutta, idän patriarkaateissa sitä vaadittiin vain piispoilta.

Tärkeimmät erot muodostuivat kirkon hallintoa ja uskontunnustusta koskevista kysymyksistä. Rooman patriarkaatti korosti voimakkaasti Rooman piispan erityisasemaa muihin piispoihin nähden, koska Rooman piispa oli apostoli Pietarin seuraaja. Sen vuoksi haluttiin, että Rooman piispalla on erityinen asema kirkollisessa päätöksenteossa. Idässä puolestaan korostettiin itsenäisten paikalliskirkkojen asemaa ja pidettiin lujasti kiinni siitä, että ylin kirkollinen päätösvalta on ekumeenisilla kirkolliskokouksilla, jossa ovat edustettuina kaikki paikalliset kirkot.

Idässä korostettiin itsenäisten paikalliskirkkojen vahvaa asemaa, mutta Rooman patriarkaatti halusi korostaa Rooman piispan hengellistä ja hallinnollista valtaa koko kristillisen kirkon alueella.

600-luvulla Espanjassa lisättiin uskontunnustukseen sanat ”ja Pojasta” (lat. filioque), jonka mukaan Pyhä Henki lähtee Isästä ja Pojasta. Tämä herätti idän kirkoissa voimakasta vastustusta, koska muutosta ei ollut hyväksytty virallisesti missään yleisessä kirkolliskokouksessa. (Katso Sissonen s. 90.)

Myös kirkkopolitiikka syvensi idän ja lännen kirkkojen välistä eroa. 800-luvulla käytiin kiistaa siitä, kenen alaisuuteen kuuluvat kristinuskoon kääntyneet slaavilaiset kansat. Vuonna 1054 Rooman paavin lähettiläs toi Konstantinopoliin paavi Leo IX:n

pannakirjeen, jolla Konstantinopolin patriarkka julistettiin kirkonkiroukseen. Tämä nopeutti kirkon jakaantumista, joka lopullisesti vahvistui 1200-luvulla ristiretkiarmeijoiden hyökätessä Konstantinopoliin. Konstantinopolin ja Rooman väliset keskinäiset anateemajulistukset purettiin vasta vuonna 1965, kun Rooman paavi Paavali VI ja Konstantinopolin patriarkka Athenagoras tapasivat. Nyt lännen katolinen kirkko ja idän ortodoksiset kirkot pitävät yllä keskinäistä yhteyttä mm. teologisten keskustelujen kautta. Varsinaista ehtoollisyhteyttä ei kuitenkaan vielä ole.

IDÄN KIRKOT JA ISLAM

600-luvulla sai syntynsä maailman historiaan voimakkaasti vaikuttanut uusi uskonto – islam. Islam syntyi perustajansa profeetta Muhammadin uskonnollisien kokemusten perustalle. Näiden kokemusten innoittamana Muhammad alkoi julistaa arabiheimoille luopumista pakanallisista jumalista ja alistumista yhden jumalan – Allahin tahtoon. Islam yhdisti nopeasti aikaisemmin riitaisat arabiheimot yhdeksi uskovien yhteisöksi – ummaksi. Tästä yhteisöstä muodostui jo 600-luvun loppuun mennessä myös vahva poliittinen ja sotilaallinen tekijä. Islam alkoi nopeasti levitä syntysijoiltaan Arabian niemimaalta kohti pohjoista ja länttä. Ensimmäiseksi islamilaisten hallitsijoiden vallan alle joutuivat Aleksandrian, Jerusalemin ja Antiokian patriarkaatit.

Kirkko jakaantui 1054. Konstantinopolin ja Rooman kirkkojen väliset keskinäiset kirkonkiroukset purettiin vasta 1965.

Bysantti ja Konstantinopolin patriarkaatti joutuivat jo 600-luvun lopussa ensimmäisen kerran taistelemaan arabeja vastaan, mutta Bysantin valtakunta pystyi puolustautumaan vielä useiden satojen vuosien ajan. Bysantin kohtalonhetket koittivat vuonna 1453, jolloin pieneksi kaupunkivaltioksi kutistuneen valtakunnan valloittivat turkkilaissukuiset osmanit.

Alussa islamilaiset hallitsijat suhtautuivat suopeasti valloittamiensa alueiden kristittyihin sekä juutalaisiin, mutta jo 700-luvulla asenteet alkoivat tiukentua. Toisin uskoviin kohdistettu sosiaalinen ja taloudellinen painostus johti siihen, että osa valloitettujen alueiden kristityistä luopui uskostaan ja kääntyi islamiin.

Islamin yhdistämät arabit valloittivat pian islamin syntymisen jälkeen vanhimpien kristillisten paikalliskirkkojen alueet.

Islamilaiset valloittajat alkoivat käyttää taloudellisia painostuskeinoja kristittyihin saadakseen heidät kääntymään islamiin.

Osmanien valloittamassa Bysantissa Konstantinopolin patriarkaatin toimintaa alettiin voimakkaasti rajoittaa. Patriarkasta tuli samalla alueensa kristittyjen maallisesta hallinnosta huolehtiva sulttaanin alainen virkamies. Konstantinopolin merkittävimmät kirkot, kuten esimerkiksi Hagia Sofian katedraali, muutettiin moskeijoiksi. Valloittajien ja alueen alkuperäisen kreikkalaisen väestön välillä esiintyi voimakkaita jännitteitä. Kaikesta huolimatta patriarkaatti pystyi pitämään yllä kreikkalaisen sivistyksen ja teologian perustaa osmanien valtiossa.

Charisiuksen (Andrianopolin) portti Konstantinopolia ympäröineen muurin pohjoisosassa. Tämän portin kautta sulttaani Mehmed II Valloittaja tunkeutui kaupunkiin tiistaiaamuna 29. toukokuuta 1453.

VENÄJÄN KIRKKO

Kristinuskon tulo Venäjälle liittyy oleellisesti Kiovan Rusin valtion perustamiseen 800-luvulla. Kiova oli omana aikanaan itäisen Euroopan suurvalta, joka ulottui laajimmillaan Laatokalta Tonavalle saakka. Viikinkien vilkas kauppatie Pohjolasta Bysanttiin kulki Kiovan kautta. Tämän kauppatien kautta levisivät myös kristilliset vaikutteet Bysantista slaavilaisten kansojen keskuuteen. Kauppiaiden mukana kauppatietä kulkivat myös lähetystyöntekijät.

Kiova oli ensimmäisen slaavien suurvallan, Kiovan Rusin pääkaupunki.

Venäjän kirkon syntysanat lausuttiin vuonna 988, kun Kiovan silloinen ruhtinas Vladimir otti vastaan kasteen ja samalla määräsi myös alamaisensa seuraamaan ruhtinastaan.

Kristinuskon leviämistä slaavilaisten kansojen keskuuteen helpotti 800-luvulla eläneiden kreikkalaisten munkkien, pyhien Kyrilloksen ja Methodioksen tekemä työ. He kehittivät slaavinkielen kirjaimiston ja kirjakielen. Näin jumalanpalvelusten tekstit sekä evankeliumi olivat slaavien omalla kielellä. 1000-luvun alussa kristinusko oli levinnyt jo pohjoiseen, sillä Novgorodin kaupunkiin rakennettiin Hagia Sofian katedraali vuonna 1052. Novgorodista puolestaan tulivat ensimmäiset kristilliset vaikutteet Suomeen. (Katso Aikonen s. 60.)

Kolme Hagia Sofian kirkkoa muodostaa ketjun, joka kuvaa kristinuskon leviämistä Bysantista Pohjolaan. Konstantinopolin Hagia Sofia rakennettiin 500-luvulla, Kiovan Hagia Sofia heti 1000-luvun alussa ja lopuksi Novgorodin Hagia Sofia 1052.

Vaikka Kiovan Rus kukistui 1200-luvun alussa mongolien suurvallan hyökkäyksiin, tämä ei kuitenkaan pysäyttänyt Venäjän alueen kirkollista kehitystä. Mongolit eivät halunneet pakottaa uusia alamaisiaan omaan uskoonsa, vaan heille riitti kuuliaisuus verojen maksussa. Mongolivallan aikana esimerkiksi pyhä Sergei Radonežilainen perusti nykyisen Moskovan lähellä sijaitsevan Pyhän Kolminaisuuden luostarin.

Pyhä, pyhittäjä Sergei Radonežilainen on tärkeimpiä venäläisiä kansallisia pyhiä.

Kirkollisesti Venäjä oli edelleen osa Konstantinopolin patriarkaattia. Mongolien hävitettyä Kiovan kaupungin, jouduttiin myös etsimään uutta kirkollista keskusta. Venäjän kirkollinen keskus sijaitsi useissa kaupungeissa, kunnes se vakiintui 1300-luvun alussa Moskovaan.

MOSKOVA, KOLMAS ROOMA

Bysantin joutuessa osmanien ahdistamaksi, heikentyivät myös kirkolliset suhteet Venäjän ja Konstantinopolin välillä. Vuonna 1448, hiukan ennen Konstantinopolin valloitusta, Venäjän kirkko julistautui itsenäiseksi kirkkokunnaksi.

Venäjä otti tunnuksekseen kaksipäisen kotkan Bysantista.

Venäjä pyrki sekä kirkollisesti että valtiollisesti seuraamaan Bysantin esimerkkiä. Venäjän valtion tunnukseksi otettiin Bysantin kaksipäinen kotka ja Moskova julistautui kolmanneksi Roomaksi ja ortodoksisuuden keskukseksi. Bysanttilainen kirkon ja valtion välinen suhde ei kuitenkaan toteutunut, vaan kirkko joutui seuraamaan valtion määräysvaltaa.

1692 valtaan noussut tsaari Pietari Suuri muokkasi Venäjän kirkon historiaa voimakkaasti. Pietari uudisti Venäjää länsieurooppalaisten esikuvien mukaan ja valtiollinen hallintokeskus siirrettiin Moskovasta uuteen pääkaupunkiin Pietariin. Länsimaiset vaikutteet alkoivat pian näkyä myös kirkon elämässä, erityisesti kirkkomusiikissa, ikonitaiteessa ja kirkkoarkkitehtuurissa. 1721 Pietari ei enää nimittänyt Venäjän kirkolle uutta patriarkkaa, vaan asetti kirkon johtoon pyhän synodin, toimielimen, jossa tsaari edustajalla oli oikeus estää päätösten toimeenpaneminen.

Tsaari Pietari Suuri pyrki eurooppalaistamaan Venäjää ja samalla hän alisti Venäjän kirkon tsaarin vallan alle.

Kommunistinen Neuvostoliitto rajoitti kirkon toimintamahdollisuuksia, eivätkä ihmiset voineet harjoittaa vapaasti uskontoaan.

Vaikka Venäjän kirkko olikin alistettu hallitsijalle, kehittyi kirkon hengellinen elämä erityisesti luostareissa. Luostarien ohjaajavanhusperinne vahvistui ja monet ihmiset hakivat apua elämänsä kysymyksiin luostareissa asuneilta kokeneilta hengellisiltä ohjaajilta. Venäjän kirkko alkoi myös tehdä lähetystyötä erityisesti Venäjän pohjoisilla alueilla, Alaskassa ja Japanissa sekä myöhemmin Kiinassa.

1917 Venäjän vallankumous ja sitä seurannut Neuvostoliiton valtion perustaminen, muuttivat Venäjän kirkon aseman täydellisesti. Kirkon toimintaa alettiin rajoittaa ankarasti ja kirkon työntekijöitä, luostarien asukkaita sekä aktiivisia seurakuntalaisia joko surmattiin tai lähetettiin vankileireille. Näiden vainojen seurauksena suurin osa Venäjän kirkon seurakunnista, kirkoista ja luostareista suljettiin.

Muutoksen aika alkoi näkyä 1980-luvulla, jolloin kirkon toimintaa koskeneita rajoituksia alettiin vähitellen lieventää ja vuonna 1988 vietetty Venäjän kasteen 1000-vuotisjuhla huomioitiin myös Neuvostoliiton valtion taholta. Vuonna 1991 päättynyt kommunistisen hallinnon aika ja Neuvostoliiton valtion hajoaminen antoivat myös kirkolle enemmän tilaa toimia.

Moskovan ja koko Venäjän patriarkka Kirill on ollut kirkon johdossa vuodesta 2009 alkaen.

Ehtoollisen jako Armenian apostolisen kirkon keskuspaikassa Etšmiadzinissa.

MUUT ORTODOKSISET PAIKALLISKIRKOT

Vanhat paikalliskirkot

Monet nykyiset ortodoksiset paikalliskirkot ovat itsenäistyneet Konstantinopolin tai Moskovan patriarkaattien alaisuudesta. Aleksandrian, Jerusalemin ja Antiokian patriarkaatit ovat puolestaan joutuneet elämään rajoitetusti, koska niiden alueiden vallanpitäjinä ovat jo kauan olleet ei-kristityt hallitsijat.

Aleksandrian patriarkaattiin kuuluvat nykyisin Egyptin kreikkalaiset kristityt sekä lähetystyön kautta syntyneet Egyptin eteläpuolella sijaitsevat ortodoksiset hiippakunnat, kuten esimerkiksi Ghanassa, Keniassa ja Ugandassa. Suurin osa itse Egyptin kristityistä kuuluu koptilaiseen kirkkoon, joka on osa orientaalisten ortodoksisten kirkkojen ryhmää. Tähän joukkoon kuuluvat Egyptin koptilaisen kirkon lisäksi esimerkiksi Armenian, Etiopian ja Eritrean kirkot.

Antiokian patriarkaatin keskus sijaitsee Syyriassa. Kirkko on voinut toimia Syyriassa melko vapaasti ja se on ollut aktiivisesti mukana kehittämässä kansainvälistä ortodoksista nuorisotyötä. Nykyisin Antiokian patriarkaatin jäsenistä suurin osa asuu Syyrian ulkopuolella, erityisesti Yhdysvalloissa ja Kanadassa.

Jerusalemin patriarkaatti Israelissa on suoraan Uuden testamentin tapahtumien vaalija. Apostoli Pietari piti Jerusalemissa Apostolien tekojen-kirjassa kuvatun puheen-

sa ensimmäisenä helluntaina. Tuon puheen ansiosta syntyi maailman ensimmäinen kristillinen seurakunta Jerusalemiin. Nykyisin patriarkaatti huolehtii monista tärkeistä Jerusalemin pyhiinvaelluskohteista.

Armeniaan tuli ensimmäisenä valtionkirkko. Georgian valtioon tuli valtiokirkko muutamia vuosia Armenian jälkeen. Tämä tapahtui 300-luvulla, kun pyhä Nino teki lähetystyötä Georgiassa. Georgian kirkko oli alussa osa Antiokian patriarkaattia, mutta itsenäistyi 1000-luvulla. 1800-luvulla Georgian kirkko liitettiin osaksi Venäjän ortodoksista kirkkoa, koska Venäjä valloitti Georgian alueen. Kirkko itsenäistyi uudelleen 1989.

Ensimmäisellä lähetysmatkallaan apostoli Paavali saapui Kyprokselle saaren itä-rannikolle Salamikseen, josta hän kulki saaren halki Pafokseen. Etualalla Pafoksessa sijaitseva paalu, johon sidottuna apostoli Paavalin sanotaan saaneen 39 raipaniskua hänen saarnattuaan kristinuskoa.

Kristinusko saapui Kyproksen saarelle jo apostolisena aikana, jolloin apostoli Paavali vieraili saarella. Paavalin oppilaat, apostolit Barnabas ja Markus jatkoivat lähetystyötä saarella. Kyproksen kirkon asema itsenäisenä paikalliskirkkona vahvistettiin vuonna 431 pidetyssä kolmannessa ekumeenisessa kirkolliskokouksessa. Kyproksen saari on ollut historiansa aikana useiden valloittajien hallitsema, mutta kirkko on voinut toimia ja kehittyä huolimatta eriuskoisista vallanpitäjistä.

Autokefaalinen kirkko tarkoittaa itsenäistä paikalliskirkkoa ja autonominen kirkko sisäisesti itsehallinnollista paikalliskirkkoa, joka on kuitenkin jonkin itsenäisen paikalliskirkon alainen. Esimerkiksi Suomen ortodoksinen kirkko on autonominen kirkko, joka on Konstantinopolin patriarkaatin alaisuudessa.

Uudet ortodoksiset paikalliskirkot

Uudet ortodoksiset paikalliskirkot ovat syntyneet vuosisatojen kuluessa, kun uusia kansallisia valtioita alkoi syntyä erityisesti Balkanin alueelle ja itäiseen Eurooppaan.

Balkanin alueen kirkot

Ensimmäisenä Balkanin alueen kirkoista itsenäistyi Bulgarian kirkko, joka sai autokefaalisen kirkon aseman Konstantinopolin patriarkalta 900-luvun alussa. Bulgaria, kuten koko muu Balkanin alue joutui 1300-luvulla osmanien miehittämäksi ja

turkkilaissukuiset uudet vallanpitäjät pakottivat kirkon takaisin Konstantinopolin alaisuuteen. Samalla bulgaareja pyrittiin käännyttämään islamiin. Bulgarian kirkon yhteys Konstantinopolin patriarkaattiin säilyi tämän jälkeen aina vuoteen 1953, jolloin Konstantinopolin patriarkka palautti Bulgarian kirkon autokefalian.

Balkanin alueella toimivat Albanian, Bulgarian, Kreikan ja Serbian autokefaaliset paikalliskirkot.

Serbian kirkko sai autokefaalisen kirkon aseman Konstantinopolilta 1200-luvun alussa. Tällöin kirkon johtajaksi valittiin munkki Savva, josta tuli Serbian ensimmäinen arkkipiispa. 1300-luvulla Serbia koki Bulgarian kohtalon ja joutui osmanien miehittämäksi ja Serbian kirkko liitettiin takaisin Konstantinopolin patriarkaatin yhteyteen. 1800-luvun aikana serbialaiset nousivat useita kertoja kapinaan miehittäjiä vastaan ja Serbian valtio itsenäistyi 1878. Kirkko sai takaisin autokefaaliansa 1920. Toisen maailmansodan jälkeen sekä Serbian että Bulgarian kirkot joutuivat elämään kommunististen vallanpitäjien alaisuudessa, mutta saivat toimia huomattavasti vapaammin kuin Venäjän ortodoksinen kirkko Neuvostoliiton valtiossa.

Ateenan ja koko Kreikan arkkipiispa Hieronymos II (2008-).

Kreikan ortodoksinen kirkko on suora Bysantin kirkon perinteen jatkaja, mutta samalla oma itsenäinen paikalliskirkko. Kun Kreikan valtio itsenäistyi 1829, alettiin myös muodostaa uutta kirkollista hallintoaluetta. Kreikan kirkko sai Konstantinopolin patriarkaatilta autokefaalisen aseman, mutta kirkkojen välinen sopimus liittää Kreikan kirkon läheiseen suhteeseen Konstantinopolin patriarkaattiin. Kreikan ortodoksinen kirkon alueista autonominen Kreeta ja Dodekanesian saariston alueet, Pohjois-Kreikka sekä Athos- vuoren luostarit kuuluvat ekumeenisen patriarkaatin hengelliseen alaisuuteen.

Nuorin ja pienin Balkanin alueen ortodoksista paikalliskirkoista on Albanian ortodoksinen kirkko. Albanian valtio itsenäistyi vuonna 1920 ja monien vaiheiden jälkeen vuonna 1937 Konstantinopolin patriarkaatti myönsi Albanian kirkolle autokefaalisen aseman. Toisen maailmansodan jälkeen Albaniaan muodostettiin kommunistinen yhteiskuntajärjestys, joka alkoi taistella uskontoja vastaan.

Vuonna 1967 Albanian valtio julistautui maailman ensimmäiseksi täysin uskonnottomaksi valtioksi, jolloin kirkon papisto ja piispat vangittiin ja kaikki uskonnollinen toiminta kiellettiin. Vuosien 1967–1991 välisenä aikana Albaniassa ei ollut yhtään toimivaa kirkkoa. Albanian kirkon hengellisen ja aineellisen nousun johtajana on toiminut kreikkalaissyntyinen arkkipiispa Anastasios, jonka johdolla kirkko aloitti uudelleen toimintansa.

Itä-Euroopan kirkot

Itä-Euroopan suurin ortodoksinen paikalliskirkko on Romania, jossa kirkollinen toiminta on alkanut jo 500-luvulla. 1200-luvulla syntyivät Romanian kaksi suurta metropoliittakuntaa, mutta ne toimivat kuitenkin Konstantinopolin patriarkaatin alaisuudessa. Romanian kirkollisen kehityksen kannalta luostarit ovat olleet tärkeässä asemassa ja niistä muodostui jo varhain sekä hengellisen elämän että teologisen tutkimuksen keskuksia. Myös suurin osa Romanian alueesta joutui ottomaanien vallan alaisuuteen 1400-luvulla ja tämä myös vaikutti alueen kristittyjen elämään. Romanian valtio itsenäistyi 1878 ja Konstantinopolin patriarkaatti myönsi Romanian kirkolle autokefaalisen kirkon aseman 1885. Toisen maailmansodan jälkeen myös Romaniasta tuli kommunistinen valtio, mutta kirkko sai pitää rajallisen toimintavapauden. Romanian kirkko on toiminut aina aktiivisesti ekumeenisessa - eri kirkkojen välisessä - yhteistyössä.

Puolan ortodoksinen kirkko syntyi ensimmäisen maailmansodan jälkeen, kun Puolan valtion rajat määriteltiin. Tällöin Puolaan liitettiin alueita Valko-Venäjästä ja Ukrainasta, jolloin Puolan itäisiin osiin muodostui vahva ortodoksinen vähemmistö. Puolan valtio tuki kansallisen Puolan ortodoksisen kirkon perustamista ja vuonna 1924 Konstantinopolin patriarkka myönsi Puolan kirkolle autokefalian. Toisen maailmansodan myötä Puolan valtion rajoja muutettiin jälleen ja itäisiä alueita liitettiin Neuvostoliittoon. Tällöin Puolan kirkon jäsenmäärä pieneni huomattavasti ja Puolan kirkko siirtyi lyhytaikaisesti Moskovan patriarkaatin alaisuuteen, joka kuitenkin myönsi Puolan kirkolle uudelleen autokefalian.

Tšekin ja Slovakian ortodoksisen kirkon syntyhistoria on hyvin erikoinen. Kun Tšekkoslovakian liittovaltio perustettiin 1918, isä Matej Pavlikin johdolla joukko katolisia pappeja ja seurakuntalaisia liittyi ortodoksiseen kirkkoon. Kirkko toimi ensin autonomisena kirkkokuntana, toisen maailmansodan jälkeen Moskovan patriarkaatin alaisuudessa, joka myönsi Tšekkoslovakian kirkolle autokefalian. Vaikka Tšekkoslovakian liittovaltio purkautuikin kahdeksi erilliseksi valtioksi 1989, toimii kirkko molemmissa valtioissa.

Itä-Euroopassa toimivat Puolan, Romanian sekä Tšekin ja Slovakian autokefaaliset paikalliskirkot.

Ortodoksisuus Amerikassa

Amerikan mantereella toimii lähes kaikkien ortodoksisten paikalliskirkkojen alaisia hiippakuntia ja seurakuntia. Ne ovat syntyneet eri maista saapuneiden siirtolaisten myötä. Amerikan ortodoksisuuden historia alkaa kuitenkin jo 1700-luvun lopulla, kun Valamon luostari aloitti lähetystyön Alaskan alueella. Ensimmäisiä ortodokseja Amerikan mantereella olivat Alaskan alkuperäisväestöön kuuluvat inuitit. Alaskan tunnetuimpia lähetystyöntekijöitä oli pyhä Herman Alaskalainen, jota kunnioitetaan myös Suomen ortodoksisessa kirkossa yhtenä Karjalan valistajista.

Pyhän Herman Alaskalainen oli lähetystyöntekijä Alaskassa ja häntä kunnioitetaan myös Karjalan valistajana.

Erityisesti Yhdysvalloissa ja Kanadassa toimii Amerikan ortodoksinen kirkko, The Orthodox Church of Amerina (OCA). Se sai autokefaalisen kirkon aseman Moskovan patriarkaatilta 1970. Kaikki ortodoksiset paikalliskirkot eivät ole tunnustaneet OCA:n asemaa itsenäisenä paikalliskirkkona. OCA on monikulttuurinen kirkko, jossa seurakunnat ovat yleisesti kansallisuudesta riippumattomia ja yleisenä jumalanpalveluskielenä on englanti. Kirkolla on useita luostareita sekä kolme teologista seminaaria, joista tunnetuin on Pyhän Vladimirin seminaari New Yorkin osavaltiossa. Tunnettuja ja arvostettuja amerikkalaisia ortodoksisia teologeja ovat olleet mm. isät John Meyendorff ja Aleksander Schmemann.

Toinen merkittävä ortodoksinen kirkko on vuodesta 1921 alkaen toiminut Amerikan kreikkalaisortodoksinen arkkihiippakunta, The Greek Orthodox Archdiocese of America (GOA). Se käsittää sekä Pohjois- että Etelä-Amerikan ja toimii ekumeenisen patriarkaatin alaisuudessa. Kirkon oppilaitokset, Hellenic College ja Holy Cross Greek Orthodox School of Theology, sijaitsevat Brooklinessa, Massachusettsin osavaltiossa Bostonin lähellä. Kirkolla on yli 20 toimivaa luostariyhteisöä eri osavaltioissa.

ORTODOKSINEN USKO SUOMESSA

Ortodoksisen uskon tulo Suomeen

1000-luvun alussa kristinusko oli vielä yhtenäinen jakaantumaton kirkko, mutta jo kuitenkin selvästi erottunut itäiseen ja läntiseen perinteeseen. Viikinkien idän kauppatie kulki karjalaisten asuttamien Karjalan kannaksen ja Laatokan ympäristön alueiden kautta. Erityisesti Novgorod oli tärkeä suuri pohjoinen kauppapaikka, jonne myös monet karjalaiset suuntasivat matkansa. Vähitellen kauppiaiden mukana levisi myös tieto uudesta uskonnosta, jonka tunnuksena oli risti. Koska Novgorod oli jo tuolloin myös tärkeä kirkollinen keskus, aloittivat novgorodilaiset munkit lähetystyön tekemisen karjalaisten keskuudessa. Uuden uskonnon tavat ja käytännöt sekoittuivat karjalaisten vanhojen pakanallisten uskonnollisten perinteiden kanssa.

Kristinuskon tulemiseen Suomeen liittyy myös poliittisia vaikutteita. Kun Laatokan Karjala oli liitetty Novgorodin alueeseen, teki Ruotsi ristiretkiä Varsinais-Suomeen ja Hämeeseen sekä Suomenlahden pohjoiskolkkaan, jonne ruotsalaiset perustivat Viipurin linnoituksen ja kaupungin. Näin historiallisesti hyvin lyhyen ajan sisällä Suomen alueelle saapui ortodoksinen usko idästä ja katolinen usko lännestä. Ruotsin ja Novgorodin välinen kilpailu Karjalan alueen herruudesta johti 1240 käytyyn Neva-joen taisteluun, jossa Novgorodin ruhtinas Aleksanteri kukisti ruotsalaiset. Tämä taistelu vahvisti myös ortodoksisen kirkon aseman Karjalassa.

Kristinusko saapui itäiseen Suomeen ja Karjalaan ortodoksisessa muodossa hiukan ennen kuin katolinen kirkko saapui läntiseen Suomeen.

Ensimmäinen varsinainen rajankäynti Ruotsin ja Novgorodin välillä tapahtui 1323, kun Pähkinäsaaressa solmittiin rauhansopimus, jolla eteläinen ja läntinen Suomi liitettiin Ruotsin ja itäinen Suomi Novgorodin alaisuuteen. Rajalinja säilyi suhteellisen muuttumattomana aina vuoteen 1595 saakka.

Ruotsi ja Novgrod solmivat rauhan vuonna 1323 Pähkinälinnassa Neva-joen suulla Laatokalla.

Karjalan alueen asutus keskittyi pääasiassa Laatokan järven ympärille. Alueen hengellisiksi keskuksiksi muodostuivat Valamon ja myöhemmin Konevitsan luostarit. Seurakunnat eli pogostat olivat Karjalassa sekä hallinnollisia että kirkollisia alueita. Seurakuntien keskuksissa veronkantajat keräsivät verot sekä Novgorodin ruhtinaalle että arkkipiispalle. Ensimmäinen Karjalan alueen keskus oli Käkisalmen kaupunki, jonne novgorodilaiset rakensivat linnoituksen. Ensimmäisistä Karjalan seurakunnista on nykyisessä Suomessa edelleen toiminnassa Ilomantsin seurakunta. (Katso Aikonen s. 68.)

Karjalan ja itäisen Suomen ortodoksit olivat alussa Novgorodin hiippakunnan alaisuudessa.

Kansanperinne ja kristinusko

Pähkinäsaaren rauhan jälkeinen aika merkitsi Karjalalle kehityksen aikaa, jolloin kristillinen perinne vähitellen vahvisti asemaansa. Karjalaisten vanha kalevalainen perinne eli kristillisten tapojen rinnalla ja osittain se myös sekoittui kristilliseen perinteeseen. 1500-luvulla Venäjän kirkko pyrki poistamaan vanhoja pakanallisia tapoja. Tällöin Novgorodin arkkipiispa Makari lähetti Karjalaan pappismunkki Iljan, jonka tehtävänä oli erityisesti puuttua pakanallisten tietäjien eli arpojien toimintaan. Iljan

lähetysmatkat suuntautuivat Laatokan Karjalan lisäksi myös nykyisen Pohjois-Karjalan alueelle (Ilomantsi ja Sotkuma) sekä pohjoiseen Lappiin saakka. Lapissa Ilja vihki Petsamon luostarin perustajan pyhän Trifonin munkiksi ja pyhitti luostarin kirkon. Perinne Iljan käynneistä jäi elämään karjalaisissa kansanrunoissa.

1500-luvun lopulla alkoi Ruotsin ja Venäjän välinen 25-vuotinen sota eli pitkä viha. Tämän sodan taistelukenttänä olivat rajaseudut, erityisesti Karjala. Sodan vuoksi asukkaat menettivät kotinsa ja kylät sekä kirkot joutuivat hävityksen ja ryöstelyn kohteiksi. Valamon ja Konevitsan luostarit tuhottiin vuonna 1581 ja Petsamon luostari vuonna 1589. Sota päättyi Täyssinän rauhaan, jossa Karjalan läntisimmät osat siirtyivät Ruotsin vallan alle, mutta Laatokan Karjala jäi edelleen Venäjälle.

Metropoliitta Panteleimon (eläkkeelle 1.6.2013) Norjan Näätämössä Pyhän Georgioksen tsasounalla.

Karjala Ruotsin osana

1600- luvun alun uusi sota Ruotsin ja Venäjän välillä päättyi Stolbovan rauhaan, jossa suurin osa Laatokan Karjalaa liitettiin Ruotsiin. Alkoi uuden vallanpitäjän aika. 1500-luvun alussa oli Saksassa alkanut Martin Lutherin johtama uskonpuhdistus, joka johti uuden, luterilaisen kirkon perustamiseen. Eräs luterilaisen kirkon keskeisistä ajatuksista oli, että paikallisella hallitsijalla on keskeinen asema kirkon johdossa. Syntyi periaate: ”Kenen maa, sen uskonto”. Uskonpuhdistus levisi Ruotsiin kuningas Kustaa Vaasan aikana, jolloin se myös saapui läntiseen Suomeen, joka oli Ruotsin vallan alaisuudessa. Suomessa uskonpuhdistusta alkoi toteuttaa Mikael Agricola. Agricola oli tutustunut Lutherin opetukseen ja alkoi kääntää Raamatun tekstejä Suomeksi. Hän julkaisi myös ABC-kirian eli ensimmäisen aapisen suomeksi 1543. Uskonpuhdistuksen myötä Ruotsin valtio takavarikoi katolisen kirkon omaisuuden ja katkaisi yhteydet Roomaan. Luterilaisesta kirkosta tuli Ruotsin valtiokirkko, johon kuuluminen oli pakollista kaikille Ruotsin kuninkaan alamaisille.

Koko Suomen alueen siirtyminen Ruotsin vallan alaisuuteen merkitsi kirkollisten yhteyksien katkeamista Novgorodiin ja ortodoksisen väestön aseman heikkenemistä. Ruotsi pyrki käännyttämään ortodokseja luterilaisuuteen. Luterilaisella kirkolla oli valtiokirkon asema Ruotsin valtiossa.

Ortodoksinen väestö käännytystyön kohteena

Kun Ruotsi valloitti Karjalan alueen, tulivat siellä myös voimaan Ruotsin lait. Karjalan alueen ortodokseille luvattiin uskonnonvapaus, mutta lupaus jäi muodolliseksi. Ruotsin kuningas määräsi Viipurin luterilaisen piispan aloittamaan käännytystyön ortodoksien keskuudessa.

Ruotsin lait määräsivät, että ortodoksista papistoa ei saanut kutsua Venäjältä, jolloin pappien muuttaessa tai kuollessa seurakunnat jäivät ilman omaa papistoa ja ortodoksinen väestö määrättiin osallistumaan perustettujen uusien luterilaisten seurakuntien jumalanpalveluksiin. Ortodoksit määrättiin myös osallistumaan luterilaisten seurakuntien ylläpitoon ja osallistumaan uusien luterilaisten kirkkojen rakentamiseen. Kirkollisia suhteita Novgorodiin hoidettiin epävirallisesti ja salassa.

Käännytystyö ei kuitenkaan tuottanut nopeaa tulosta, vaan monet ortodoksit muuttivat pois kotiseuduiltaan Venäjälle ankaran verotuksen ja uskonnollisten sortotoimien vuoksi. Nämä pakolaiset muodostivat 1600- luvulla oman yhteisönsä Moskovan länsipuolella sijaitsevan Tverin kaupungin ympäristöön, minne syntyi kiinteä karjalaisten yhteisö, "Tverin Karjala". Kaikkiaan arviolta 30.000 karjalaista jätti kotiseutunsa ja heidän tilalleen muutti uusia asukkaita Savosta ja Pohjanmaalta. Siten monet aikaisemmin ortodoksien asuttamat alueet muuttuivat uusien asukkaiden myötä uskonnoltaan luterilaisiksi. Laatokan pohjoispuoleiset alueet jäivät edelleen enemmistöltään ortodoksien asuttamiksi.

1700-luvulla Ruotsi ja Venäjä kävivät sodan, jota kutsutaan suureksi Pohjan sodaksi. Tämän sodan seurauksena Ruotsi luovutti Venäjälle Karjalan kannaksen ja Laatokan pohjoiset alueet. Rajaa muutettiin vielä hiukan ennen 1700-luvun puoliväliä siten, että Kymen alue Kaakkois-Suomessa liitettiin Venäjään. Venäjä alkoi tukea monilla tavoilla Karjalan kirkollista jälleenrakennusta. Seurakuntiin rakennettiin uusia kirkkoja ja palkattiin pappeja.

> Karjalan alueen ortodoksisten seurakuntien ja luostarien elämä alkoi elpyä uudelleen, kun Venäjä valloitti Karjalan Ruotsilta.

Valamon ja Konevitsan luostareiden toiminta elpyi pitkän tauon jälkeen. Kuitenkin osa karjalaisista ortodokseista jäi edelleen Ruotsin puolelle nykyisen Pohjois-Karjalan alueelle.

Suomen autonomian aika

1808–1809 käyty Suomen sota liitti koko Suomen osaksi Venäjän Suuriruhtinaskuntaa. Venäjä kuitenkin tunnusti Suomen aseman omana kansakuntana ja keisari Aleksanteri I myönsi Suomelle autonomisen suuriruhtinaskunnan aseman. Tämä tarkoitti sitä, että Suomen alueella oli rajoitettu itsehallinto Venäjän alaisuudessa. (Katso Aikonen s. 60.)

Autonomian aikana Suomen ortodoksisen väestön määrä kasvoi nopeasti ja maahan saapuneiden venäläisten kauppiaitten ja virkamiesten myötä erityisesti suurten kaupunkien ortodoksiset seurakunnat vahvistuivat. Helsingistä tuli autonomisen Suomen pääkaupunki ja sinne rakennettiin 1868 valmistunut Suomen suurin ortodoksinen kirkkorakennus Uspenskin katedraali.

Kun koko Suomi liitettiin Venäjään autonomisena suuriruhtinaskuntana, alkoi Suomeen muuttaa venäläisiä kauppiaita ja virkamiehiä. Ortodoksisen määrä alkoi lisääntyä eri puolilla Suomea.

1800-luvulla alkoi suomalainen kansallistunne vahvistua myös ortodoksisissa seurakunnissa. Seurakunnissa alettiin vaatia suomenkielisiä jumalanpalveluksia sekä kansanopetusta.

Sisäinen itsehallinto vahvisti myös suomalaisten omaa kansallistunnetta, joka voimistui myös ortodoksien keskuudessa. Tärkeimmiksi kysymyksiksi nousivat kielikysymys ja kansanopetus. Kielikysymys tarkoitti kirkon jumalanpalveluksissa käytettävää kieltä. Suuri osa Suomen alueen ortodoksisista papeista oli venäjänkielisiä ja heidän suomenkielen taitonsa oli puutteellista. Tämä hankaloitti seurakuntien hallintoa sekä seurakuntalaisten opettamista. Venäjän kirkon pyhä synodi antoi 1815 määräyksen, että jumalanpalvelusten evankeliumitekstit on luettava suomen kielellä. Tämä ei kuitenkaan tyydyttänyt kaikkia seurakuntia. Kokonaan suomenkielisiä jumalanpalveluksia vaadittiin erityisesti Taipaleen seurakunnassa. Vuonna 1858 siellä alettiin ensimmäisenä Suomessa toimittaa jumalanpalveluksia kokonaan suomen kielellä. Synodi antoi Karjalan seurakunnille kehotuksen suomen kielen palveluskäytöstä vasta seitsemän vuotta myöhemmin.

1800-luvulla Venäjän kirkossa alettiin panostaa voimakkaasti lähetystyöhön. Tämän vuoksi Pietarin ja Petroskoin hengellisissä seminaareissa alettiin myös opettaa suomen kieltä. Pietarin hengellisen seminaarin suomen kielen opettaja Tuomas Friman suomensi slaavin kielestä liturgia-jumalanpalveluksen sekä muita jumalanpalvelus-

tekstejä. Kansanopetuksessa luterilaiset seurakunnat olivat kehittäneet oman toimivan koulujärjestelmän, jossa opetettiin lukemista, laskemista ja uskonopin perusteita. Ortodoksiset seurakunnat olivat tässä asiassa kovasti jäljessä ja ensimmäiset ortodoksiset seurakuntakoulut perustettiin 1840-luvulla.

Venäjän valtio pyrki venäläistämään Suomea 1800-luvun lopussa ja pyrki tuolloin käyttämään ortodoksista kirkkoa poliittisena välineenä.

Ortodoksinen kirkko joutui autonomian aikana myös venäläisen kansallisuusaatteen välineeksi. Kun Venäjällä haluttiin tiukentaa valtion poliittista otetta Suomesta, pyrittiin ortodoksisesta kirkosta tekemään venäläistämisen avustaja. Suomen ortodoksisiin seurakuntiin alettiin perustaa ns. venäläistämiskouluja ja venäjänkieltä alettiin opettaa laajemmin muissakin seurakuntakouluissa. Venäläistämistoimia alettiin kutsua Suomessa sortokaudeksi. Nämä venäläistämistoimet jatkuivat Suomessa aina Venäjän vuoden 1917 vallankumoukseen asti. (Katso Aikonen s. 77.)

Ortodoksinen kirkko itsenäisessä Suomessa

Suomi itsenäistyi 1917 pian Venäjän lokakuun vallankumouksen jälkeen. Itsenäisyyden alku ei ollut helppo, vaan Suomi ajautui kansalaissotaan vuonna 1918. Sota kesti vajaat puoli vuotta, mutta vaikutti voimakkaasti nuoreen itsenäistyneeseen valtioon. Kun valtiollinen järjestys oli palautunut, alkoi myös yhteiskunnan perusteiden rakentaminen. Osa tätä työtä oli myös ortodoksisen kirkon aseman määrittely Suomen valtiossa. Suomen senaatti antoi 26. marraskuuta 1918 asetuksen Suomen kreikkalaiskatolisesta kirkosta, jota voidaan pitää Suomen ortodoksisen kirkon perustamispäivänä. Tähän saakka Suomen ortodoksit olivat olleet osa Venäjän ortodoksista kirkkoa.

Itsenäistyneessä Suomessa haluttiin tehdä selkeä ero venäläisyyteen. Suomen ortodoksisen kirkon kannalta tilanne oli vaikea, koska kirkolliset yhteydet Venäjän kirkkoon olivat katkenneet äkillisesti vallankumouksen myötä. Venäjän kirkko oli itse joutunut vainojen kohteeksi.

Venäjän vallankumous ja Suomen itsenäistyminen 1917 katkaisivat kirkolliset suhteet Venäjälle lähes kokonaan. Suomen valtio halusi Suomeen kansallisen ortodoksisen kirkon.

Tässä tilanteessa Suomen valtio alkoi tukea Suomen ortodoksisen kirkon pyrkimystä itsenäiseksi paikalliskirkoksi. 1923 lähtivät sekä ortodoksisen kirkon että valtion edustajat matkalle Konstantinopolin patriarkaattiin Turkkiin pyytämään Ekumeenisen patriarkaatin hyväksyntää Suomen ortodoksisen kirkon autokefalialle. Ekumeeninen

patriarkaatti ei kuitenkaan myöntänyt autokefaliaa – täydellistä itsenäisyyttä, vaan kirkollisen autonomian – laajan sisäisen itsehallinnon. Näin Suomen ortodoksien hengelliseksi isäksi tuli Konstantinopolin ekumeeninen patriarkka. Tämän matkan aikana vihittiin Konstantinopolissa virolaissyntyinen rovasti Herman Aav Suomen ortodoksisen kirkon ensimmäiseksi arkkipiispaksi.

Konstantinopolin ekumeeninen patriarkka myönsi Suomen ortodoksiselle kirkolle laajan sisäisen itsehallinnon eli autonomian 1923.

Laajan sisäisen itsehallinnon myötä Suomen ortodoksinen kirkko alkoi järjestellä omaa hallintoaan. Kirkon keskuspaikaksi tuli Sortavalan kaupunki. Rauhallinen aika ei kuitenkaan kestänyt pitkään, vaan toinen maailmansota 1939 katkaisi kehityksen. Talvisodan vuoksi Suomi evakuoi Karjalan alueen siviiliväestön, jolloin myös suurin osa Suomen ortodoksisesta väestöstä joutui jättämään kotinsa. Talvisodan päätyttyä 1940 suuri osa karjalaisista pääsi palaamaan takaisin kotiseuduilleen, mutta tämä vaihe kesti vain reilun vuoden kesäkuuhun 1941. Karjalan väestö joutui uudelleen evakkotielle, joka ei enää päättynyt, vaan jäi pysyväksi. Suomen ortodoksinen kirkko menetti yli 90 % omaisuudestaan ja suurin osa Suomen ortodoksisesta väestöstä joutui jättämään kotinsa. Karjalan alueen luostarit – Konevitsa, Lintula, Petsamo ja Valamo – jatkoivat toimintaansa nykyisen Suomen alueella. Sodan päätyttyä alkoi jälleenrakennuksen aika. Perheille piti rakentaa uudet kodit. Kirkollisesti Karjalan alueen seurakunnat järjestäytyivät uudelleen ja uusia kirkkoja rakennettiin menetettyjen tilalle. Uusia seurakuntia perustettiin mm. Iisalmeen, Jyväskylään, Lahteen, Mikkeliin ja Varkauteen. Kirkon uudeksi keskuspaikaksi tuli Kuopio, jonne sijoittui myös arkkipiispan istuin. (Katso Aikonen s. 68 ja Sidoroff s. 116.)

Uuden Valamon luostarin pääkirkko on pyhitetty Kristuksen kirkastumisen muistoksi.

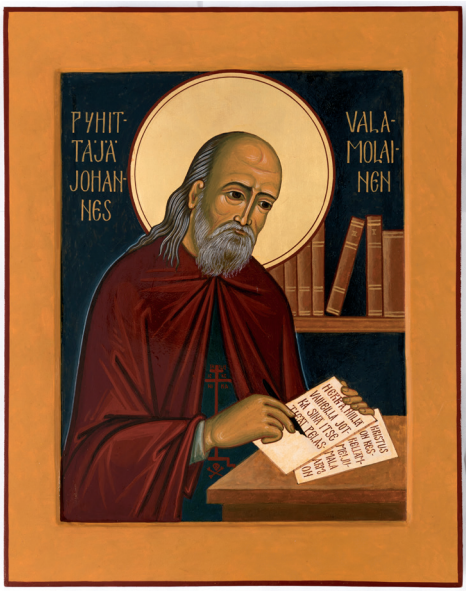
Sodan jälkeen ortodoksinen väestö sijoitettiin asumaan eri puolille Suomea. Kirkolliset tavat ja perinteet eivät olleet kaikkialla tuttuja, jolloin useat ortodoksit luopuivat omasta perinteestään ja liittyivät samalla luterilaiseen kirkkoon sopeutuakseen paremmin valtaväestöön.

Toisen maailmansodan menetykset olivat erityisen raskaat Suomen ortodoksiselle väestölle. Kirkko menetti suurimman osan omaisuudestaan ja karjalainen väestö jouduttiin asuttamaan sodan jälkeen hajalleen eri puolille Suomea.

1960-luvulla kirkon toiminta oli vakiintunut ja sodan jälkeinen hajaannus oli päättynyt. Kirkkokunnan johtoon oli tullut arkkipiispa Hermanin jälkeen arkkipiispa Paavali, jonka johdolla alettiin elvyttää kirkon hengellistä perinnettä ja erityisesti ikonimaalausta ja kirkkolaulua. Paavalin rinnalla kirkkokunnan toisena piispana, Helsingin metropoliittana toimi pitkään metropoliitta Johannes. Heidän yhteinen toimintansa johti myös kirkkokunnan aseman vakiintumiseen suomalaisessa yhteiskunnassa. Ortodoksinen kirkko ei enää ollut pieni erikoinen vähemmistö luterilaisessa Suomessa, vaan kiinteä osa suomalaista yhteiskuntaa. Suomen ortodoksisella kirkolla on ollut myös tärkeä osa ekumeenisessa, eri kirkkojen välisessä toiminnassa. Suomessa eri kirkot ja uskonnolliset yhteisöt tekevät yhteistyötä Suomen ekumeenisen neuvoston kautta. Suomen ortodoksinen kirkko on viimeisimpien vuosikymmenien aikana kehittynyt monikulttuuriseksi yhteisöksi, jossa maahanmuuttajien läsnäolo seurakuntien elämässä on tullut entistä voimakkaammin esille. Useissa seurakunnissa toimitetaan jumalanpalveluksia suomen kielen lisäksi muilla kielillä.

Kirkon keskustalon ja metropoliitta Arsenin kotikirkko Kuopiossa.

Konstantinopolin pyhä synodi kanonisoi eli päätti julistaa vuoden 2918 marraskuussa Suomen ortodoksiseen kirkkoon kaksi uutta pyhää. He ovat Valamon skeemaigumeni Johannes (k. 1958). Hänet kanonisoitiin nimellä Pyhittäjä Johannes Valamolainen. Toinen kanonisoitu henkilö oli opettaja Johannes Karhapää (k. 1918). Hänet kanonisoitiin nimellä marttyyri ja tunnustaja Johannes Sonkajanrantalainen Pyhittäjä Johanneksen muistopäivää vietetään 5. kesäkuuta ja marttyyri ja tunnustaja Johannes Karhapään 8. marraskuuta.

Pyhittäjä Johannes Valamolaisen pyhäinjäännösten asettaminen Valamon Kristuksen kirkastumisen kirkkoon marraskuussa 2019.

Risto Aikonen
Kirkon elämää arjen yhteiskunnassa

Ortodoksisuus ja sen arki suomalaisessa yhteiskunnassa ovat kehittyneet monien eri vaiheiden kautta. Kuvattu historia osoittaa, että sen haasteena on ollut alueellinen sijoittuminen maantieteellisesti, valtapoliittisesti ja kulttuurisesti idän ja lännen väliin. Niillä on ollut oma vaikutuksensa ortodoksien uskonnon leviämiselle ja muotoutumiselle Karjalan ja Suomen alueella. Ne ovat myös vaikuttaneet kirkon hallinnolliseen asemaan ja sen rakenteisiin ennen ja jälkeen Suomen itsenäistymisen vuonna 1917. Kirkon nykyiseen hallintorakenteeseen kuuluvat hiippakunnat, seurakunnat, kirkolliskokous ja kirkon palvelukeskus. Viimeisen vuosikymmen aikana ne ovat kokeneet merkittäviä muutoksia ja uudistuksia varsinkin seurakuntarakenteen osalta.

Kirjoitus esittelee seurakuntien toimintaa ja palveluja, joita on tarkastelu myös maahanmuuttaneiden osalta. Järjestö-, lapsi- ja nuorisotoiminta, kirkkoon liittymisen periaatteet ja vaiheet ja kirkollisveron merkitys ovat myös osa artikkelin sisältöä.

Luostarit ja Valamon opisto ovat tarkastelun kohteena osana kirkon toimintamuotoja. Ortodoksisuus, sen perinne, tavat ja kulttuuri näkyvät ja välittyvät eri medioiden kautta. Yliopistollinen teologikoulutus ja oman uskonnon opetus ovat osa tätä yhteiskunnallista näkyvyyttä. Uskonnonopetuksella on merkitystä sekä kotouttavana että uskontoon liittyviä valmiuksia antavana tekijänä monikulttuuristuneessa yhteiskunnassa.

KIRKOLLISEN JA HALLINNOLLISEN KEHITTYMISEN JUURET

Ortodoksinen usko saapui Venäjän kautta. Siihen vaikuttivat Kiovaan 990-luvulla ja Novgorodiin hieman myöhemmin perustetut piispanistuimet. Karjala ja itäinen Suomi saivat kristinuskon Novgorodista lähetystyön tuloksena 1100-luvulla. Karjalan kirkon syntyyn vaikuttivat sekä luostareiden perustaminen että yksittäisten munkkien tekemät lähetysmatkat.

Kristinuskon leviämisessä ja kirkon kehityksessä kahdella Laatokan saarella on ollut merkittävä asema. Luostarin perustaminen Valamon saarelle on ollut ortodoksisuuden majakka Karjalassa. Sen perustajat ovat mahdollisesti Athoksella ollut venäläinen munkki Sergei ja hänen oppilaansa karjalaissyntyinen Herman. Luostarin perustajina he ovat saaneet hengellisen arvonimen pyhittäjäisä. Perustamisajankohta ei ole kiistaton. Perimätiedon mukaan se lienee perustettu 1150-luvun tietämissä. Saman perimätiedon mukaan perustajien pyhäinjäännökset, oltuaan turvassa ruotsalaisilta ristiretkeläisiltä, olisi palautettu Novgorodista Valamoon 1163 ja viimeisen kerran 11.9.1180. Varhaisimmaksi luostarin perustamisen ajankohdaksi on esitetty 900-lukua, mutta luostariin liittyvät varmat kirjalliset tiedot ovat vasta 1300-luvun lopulta.

Athoksella kilvoitellut venäläinen pappismunkki Arseni perusti Konevitsan saarelle toisen merkittävän luostarin 1300-luvun lopulla. Sitä ennen hän kilvoitteli Valamossa. Pyhittäjäisä Arseni Konevitsalainen sai Athokselta mukaansa Jumalanäidin ikonin, joka ihmeitä tekevänä on nykyään yksi Suomen ortodoksisen kirkon arvokkaimpia ikoneja. (Katso Räsänen s. 43, 53.)

> Kiovasta alkanut ja Novgorodista käsin jatkunut lähetystyö sekä Laatokan luostarit ovat olleet merkittävä asemassa kristinuskon leviämiselle Karjalan alueella.

ORTODOKSISUUS LUTERILAISEEN SUOMEEN

Laatokan Karjala tuli jälleen osaksi Venäjän keisarikuntaa 1700-luvun alussa. Sen myötä varsinkin Laatokan saarien luostarielämä alkoi kukoistaa uudelleen. Sata vuotta myöhemmin Kannaksen ja Laatokan Karjalan alueista sekä muun Suomen alueista muodostettiin Venäjään kuuluva suurruhtinaskunta. Se tarkoitti sitä, että luterilaisen Suomen alueelle tuli myös ortodoksinen väestönosa. Heihin kuuluivat sekä venäjältä muuttaneet virkamiehet, sotilaat ja kauppiaat, mutta ennen kaikkia jo alueilla ollut kantaväestö. Suurin venäläinen ortodoksinen väestönosa olivat sotilaat,

> Vuonna 1809 Suomen alueet tulivat osaksi Venäjän suurruhtinaskuntaa. Se lisäsi luterilaisen Suomen alueella ortodoksista väestöä. Ortodoksit olivat venäläistä sotaväkeä, virkamiehistöä, kauppiaita ja tavallista kansaa.

joita varten rakennettiin kasarmipaikkakunnille kirkkoja. Pääasiassa punatiilisiä kirkkoja rakennettiin Suomenlinnaan Helsinkiin, Tampereelle, Vaasaan, Mikkeliin, Kouvolaan, Tuusulaan ja Dragsvikiin. Tornion ja Lappeenrannan sotilaskäytössä olleet kirkot ovat poikkeuksellisesti puurakenteisia. Osa kirkoista on käytössä edelleenkin.

ASETUS SUOMEN KREIKKALAIS-KATOLISESTA KIRKKOKUNNASTA

Vuoteen 1923 saakka Suomen ja Karjalan alueella (pääosin nykyisin Etelä- ja Pohjois-Karjala sekä osia Kymenlaaksosta) olevat ortodoksit ovat eri aikoina olleet niin Ruotsin kuin Venäjänkin vallan aikana Venäjän kirkon hallinnollisessa vaikutuspiirissä. Hallinnollinen kehittyminen kohti yhtenäisempää kirkollista asemaa ja aluetta alkoi 1800-luvun alussa, kun Suomen suuriruhtinaskunnan alueen ortodoksit kuuluivat osana Pietarin hiippakuntaan. Lähes sata vuotta myöhemmin, monien vaiheiden jälkeen, Pyhä Synodi päätti perustaa Suomen arkkihiippakunnan lokakuussa 1892. Näin Suomen ortodoksiset seurakunnat saivat mahdollisuuden muodostaa oman arkkipiispan johtaman hallinnollisen alueen maan rajojen sisällä.

Suomen arkkihiippakunta perustettiin 1892 ja ensimmäistä kertaa Suomen ortodoksiset seurakunnat saivat oman arkkipiispan johtaman hallinnon. Asetus Suomen kreikkalais-katolisesta kirkkokunnasta annettiin 1918. Autonomia saatiin 1923.

Suomen itsenäistyminen vuonna 1917 muutti myös kirkkohallinnollista tilannetta. Yhteys Venäjän kirkkoon ei katkennut välittömästi. Kirkko toimi Moskovan patriarkan alaisuudessa arkkihiippakuntana vuoteen 1921 saakka ja sen jälkeen itsenäisempänä autonomisena kirkkona. Tämä yhteys säilyi heinäkuuhun 1923 saakka, jolloin kirkkokunta siirtyi Konstantinopolin ekumeenisen patriarkaatin alaisuuteen.

Myös vastaperustettu Suomen valtio tuki ortodoksisen kirkon itsenäistymistä antamalla vuoden 1918 lopulla asetuksen (185/1918) ”Suomen kreikkalais-katolisesta[2] kirkkokunnasta”. Asetus antoi ortodoksiselle kirkolle valtion kirkon aseman (nykyisin puhutaan kansallisesta kirkosta), seurakunnat saivat verotusoikeuden, kirkko tuli vuosittaisen valtionavun piiriin ja se sai oman hallintojärjestelmän. Valtio alkoi vastata osittain myös hallintokuluista kuten piispojen palkoista ja papiston kouluttamisesta. Nykyäänkin kirkko saa toimintaansa varten varoja valtion budjetista. Sillä on myös jäsenrekisterin ylläpito-oikeus.

Asetus Suomen kreikkalais-katolisesta kirkkokunnasta vuonna 1918 toi kirkolle laajat hallinnolliset oikeudet ja velvollisuudet.

[2] Tämä on vanha 1900-luvun suomen kielen käsite ortodoksisesta kirkosta. Vuoden 1950 kirkolliskokous teki päätöksen muutoksesta, mutta lainsäädännössä se tuli kirjatuksi ja siis ´voimaan´ vasta 15.5.1953 annetussa kirkkoa koskevassa perusasetuksessa (206/1953). Esimerkiksi myös Varsinaisen kansakoulun opetussuunnitelma (1952) puhuu vielä kreikkalaiskatolisesta uskonnonopetuksesta kun maalaiskansakoulun jatko-opetuskomitean mietintö (1954) käyttää käsitettä ortodoksinen uskonnonopetus. Ennen vuoden 1918 asetetusta käytettiin nimitystä ”kreikkalais-venäläinen” kirkko.

GREGORIAANINEN KALENTERI MÄÄRITTÄÄ KIRKKOVUODEN JUHLIA

Suomen itsenäistyttyä valtiovalta katsoi myös, että maassa ei voi olla kahta eri ajanlaskua ajanlaskua ja se olisi tehnyt vähemmistökirkon asemasta vaikean. Valtion käytössä oleva ajanlasku perustui gregoriaaniseen kalenteriin, mutta kirkollinen ajanlasku noudatti venäläisen perinteen mukaista juliaanista käytäntöä. Se eroaa kirkollisten juhlien osalta 13 päivää gregoriaanisesta kalenterista. Jouluaatto on gregoriaanisen kalenterin mukaan 24. joulukuuta. Venäjällä ja muissa kirkollista juliaanista kalenteria noudattavissa maissa jouluaatto on 13 päivää myöhemmin. Gregoriaanisen ajanlaskun mukaan silloin 6. tammikuuta.

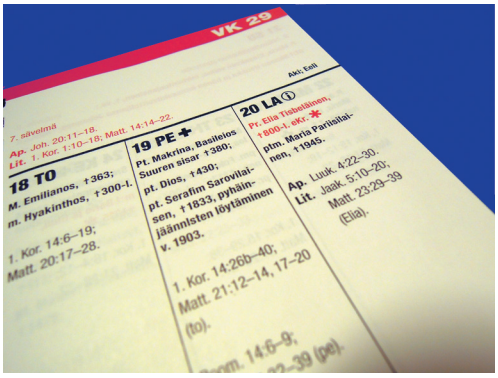
Rooman keisari Julius otti hänen mukaansa nimetyn juliaanisen ajanlaskun käyttöön 46 eKr. Rooman tasavallassa yhtenäistääkseen maan ajanlaskua. Gregoriaaninen kalenteri on nimetty paavi Gregorius XIII mukaan, joka uudisti ajanlaskun 1500-luvun lopulla. Kummassakin kalenterissa kalenterivuoden pituus on 365 päivää. Joka neljäs vuosi on karkausvuosi, jolloin helmikuuhun lisätään ns. karkauspäivä. Kuukausien nimet ja pituudet ovat samat molemmissa kalentereissa

Monissa ortodoksisissa kirkoissa kevätkauden liikkuvat juhlat, kuten pääsiäinen, määräytyvät edelleenkin juliaanisen kalenterin mukaan. Sen sijaan syyskauden kirkkojuhlia, kuten joulua, vietetään kulloisenkin maan yleistä gregoriaanista ajanlaskua noudattaen. Näin on esimerkiksi Kreikassa ja Kyproksella. Suomen ortodoksinen kirkko viettää kaikkia kirkollisia juhlia gregoriaanisen kalenterin mukaan katolisen ja protestanttisen kirkon tavoin. Tämä toistaiseksi voimassa oleva poikkeuslupa ei sisälly vuonna 1923 patriarkaatin antamaan tomos-asiakirjaan, vaan siitä on erillinen maininta patriarkka Meletioksen kirjeessä silloiselle arkkipiispa Serafimille. Ajanlaskun muutos tosin oli saanut alkunsa jo lokakuussa 1917 Valamossa pidetyn kirkolliskokouksen ehdotuksesta, jonka sittemmin patrarkka Tiihon hyväksyi muodossa "jos seurakunta sitä halusi". Käytännössä siis asian ratkaisu jäi siis seurakuntien päätäntävaltaan ja jo vuoden 1917 lopulla useat itäisen Suomen ja Karjalan alueen seurakunnat siirtyivät uuteen ajanlaskuun.

ORTODOKSINEN KIRKKOKALENTERI

Suomessa on julkaistu Ortodoksista kirkkokalenteria papiston ja maallikkojen käyttöön vuodesta 1894 lähtien. Kalenteriin on merkitty päivittäiset Raamatun tekstit (epistola ja evankeliumi). Siinä on myös kunakin päivänä muisteltavan pyhän henkilön/henkilöiden tai tapahtuman nimi. Kirkko rohkaisee ihmisiä lukemaan Raamattua osana päivittäistä hartauselämäänsä. Kalenterin tiedot tukevat säännöllistä hartauselämää ja ohjeistavat selkein kuvasymbolein kirkon paasto ja juhla-aikojen noudattamisessa. Siinä on papistoa varten jumalanpalvelusten toimittamiseen liittyviä liturgisia ohjeita. (Katso Sidoroff s. 130-131, Okulov s. 16, 30, Sissonen s. 92.)

Kalenteri on myös pienimuotoinen hakuteos. Siitä selviää, koska muissa ortodoksikirkoissa vietetään pääsiäistä juliaanisen kalenterin mukaan, milloin on yleinen vainajien muistelupäivä tai mitkä ovat vuotuiset paastoajat. Avioliittoon vihkimisestä on säädetty, että tiettyinä paasto- ja juhlakausina vihkimisiä ei toimiteta. Nämä ajanjaksot ilmoitetaan kalenterin alkulehdillä.

Kirkkokalenterissa on tiedot muun muassa kirkon juhlista ja päivittäisistä Raamatun teksteistä. Siinä on myös tiedot kunakin päivänä muisteltavasta pyhästä henkilöstä tai tapahtumasta.

Tietosivuilla on kirkkokunnan, hiippakuntien, luostarien ja seurakuntien sekä niiden pyhäkköjen ja toimielinten yhteystiedot. Kalenteri sisältää myös eläkkeellä olevan papiston yhteystiedot ja listauksen kirkollisista julkaisuista.

Ortodoksiset nimipäivät eli pyhien muistopäivät kalterin lopussa auttavat vanhempia valittaessa kastettavalle nimeä. Perinteen mukaan lapsi saa yhden taivaallisen esirukoilijan, jonka nimeä hän kantaa. Nimi tulisi antaa sen pyhän mukaan, minä päivänä lapsi on syntynyt. Ortodoksisessa traditiossa nimipäivää, taivaallisen esirukoilijan muistopäivää, on pidetty aina syntymäpäivää tärkeämpänä. (Katso Sidoroff s. 131.)

Kirkkokalenteri on hengellisen elämän opaskirja ja pienimuotoinen hakuteos. Sen voi ostaa ortodoksisista seurakunnista.

KIRKON HALLINTO

Kirkon hengellinen johto ekumeenisessa patriarkaatissa

Nykyään Suomen ortodoksinen kirkko on kansallinen, autonominen paikalliskirkko. Vuodesta 1923 saakka se on kuulunut Konstantinopolin ekumeenisen patriarkaatin hengelliseen alaisuuteen. Patriarkan istuin sijaitsee Turkissa, Istanbulissa. Ekumeeniseen patriarkaattiin kuuluminen tarkoittaa käytännössä sitä, että patriarkka vahvistaa arkkipiispan vaalin, häntä muistellaan rukouksellisesti eri jumalanpalveluksissa ja kirkon toimituksissa käytettävä sakramenttivoide (mirha) saadaan patriarkaatista. Arkkipiispan valintaan liittyen patriarkaatti on kuitenkin käytännössä vahvistamisen sijasta suorittanut varsinaisen

Kirkossa on kolme hiippakuntaa, joita johtavat piispat. Arkkipiispan istuin siirrettiin vuodesta 2018 alkaen Kuopiosta Helsinkiin. Uusi apulaispiispa aloitti Helsingissä arkkipiispan avustajana tammikuussa 2022.

kanonisen piispanvaalin, jossa Nikean metropoliitta Johanneksen (2003) mukaan aina Suomesta annettu ehdotus arkkipiispaksi on tullut valituksi. Vuoden 2025 tilaston mukaan ortodoksiseen kirkkoon kuluu n. 55 000 jäsentä. Jäsenmäärä on vähentynyt tasaisesti vuodesta 2014 alkaen. Sen sijaan vuosina 2000–2013 jäsen - määrän kasvoi tasaisesti vuoteen 2013 saakka ollen enimmillään 61 329 jäsentä.
Kasvu johtui pääasiassa kirkkoon liittyvien ortodoksitaustaisten maahanmuuttajien määrän kasvusta.

Ekumeeninen patriarkka on myös Konstantinopolin ja uuden Rooman arkkipiispa. Silloin hän osallistuu alueen seurakuntakirkoissa palveluksiin tässä piispallisesa ominaisuudessa.

Hiippakunnat ja arkkipiispan virka

Kirkko on jaettu maantieteellisesti Helsingin, Kuopion ja Karjalan sekä Oulun kirkollisiin hallintoalueisiin eli hiippakuntiin. Niiden keskuspaikat ovat Helsinki, Kuopio ja Oulu.

Helsingin hiippakunnan alueella asuu yli 50 %, Kuopion ja Karjalan hiippakunnan alueella noin 33 % ja Oulun hiippakunnan alueella noin 15 % kirkkokunnan väestöstä.

Vuoden 2017 kirkolliskokouksen päätöksen mukaan arkkipiispan istuin siirrettiin Kuopiosta Helsinkiin 1.1.2018 alkaen. Samalla arkkipiispan arvonimi muuttui Helsingin ja koko Suomen arkkipiispaksi.

Arkkipiispa johtaa kirkkoa yhdessä kirkolliskokouksen, kirkollishallituksen ja piispainkokouksen kanssa toimien kaikkien näiden kolmen toimielimen puheenjohtajana. Arkkipiispa edustaa kirkkoa maan virallisissa tilaisuuksissa kuten itsenäisyyspäivän vastaanotolla presidentin linnassa tai valtiopäivien avajaisissa. Hän edustaa kirkkoa myös kansainvälisesti. Arkkipiispan avuksi kirkkoon on perustettu apulaispiispan virka vuonna 1979. Vuoden 2022 tammikuusta alkaen tehtävää on hoitanut entinen Valamon luostarin igumeeni Sergei. Piispa Sergein virkanimike on Haminan piispa.

Arkkipiispan tehtäviin kuuluu myös yhteydenpito muihin ortodoksisiin kirkkoihin. Arkkipiispa Leo toimittamassa liturgiaa Pyhän haudan kirkossa yhdessä Jerusalemin patriarkka Teolifoksen kanssa.

Karjalan ja koko Suomen arkkipiispa Leo.

Kuopion ja Karjalan metropoliitta Arseni.

Oulun metropoliitta Elias.

Haminan piispa Sergei.

Kirkolliskokous ja kirkon palvelukeskus

Kirkon ylintä hallintovaltaa käyttää vuosittain kokoontuva kirkolliskokous. Se koostuu hiippakunnittain seurakuntalaisten valitsemista maallikoista (18) ja papiston ja kanttoreiden valitsemista heitä edustavista jäsenistä (18), joiden ei välttämättä tarvitse olla seurakunnan varsinaisia työntekijöitä. Piispat ovat itseoikeutettuja kokousedustajia. Kokous käsittelee kirkon talouteen, toimintaan sekä lainsäädäntöön ja hengellisyyteen liittyviä asioita. Erillinen piispainkokous päättää kirkon hengellisistä, kanonisista ja opillisista kysymyksistä.

Kirkon asioista päätetään vuosittain kokoontuvassa kirkolliskokouksessa. Se koostuu papistosta ja maallikoista. Piispat ovat itseoikeutettuja jäseniä. Käytännön asioita hoitava keskushallinto uudistui syyskuussa 2012 kirkon palvelukeskukseksi.

Kirkon ja hiippakuntien yhteisenä hallintoelimenä toimii kirkollishallitus. Sen puheenjohtajana toimii arkkipiispa. Muut jäsenet ovat hiippakuntien piispat sekä neljä kirkollishallituksen valitsemaa asiantuntijajäsentä. Kirkollishallitus johtaa ja hoitaa kirkon yleistä hallintoa, taloutta ja toimintaa kirkolliskokouksen päätösten mukaisesti. Kirkon Kuopiossa sijaitsevan keskustalon hallinnollista rakennetta on uudistettu perustamalla sinne palvelukeskus. Uusi hallintoyksikkö on 1.9.2012 alkaen toimeenpannut päätökset, hoitanut kirkon yhteistä hallintoa, taloutta ja toimintaa ja valvonut kirkon etua. Palvelukeskuksen vastuualueita ovat henkilöstö- ja lakipalvelut, talous- ja rekisteripalvelut, viestintä- ja julkaisupalvelut, sukuselvitykset ja virkatodistukset, kasvatus- ja koulutusasiat ja diakonia-, lähetys ja maahanmuuttoasiat. Aikaisemmin kyseisiä tehtäviä hoitaneen yksikön hallinnollinen nimike oli kirkollishallituksen kanslia.

Vuoden 2022 kirkolliskokousedustajat.

Seurakunnat ja niiden hallinto

Hiippakunnat muodostuvat seurakunnista. Viime vuosien aikana niiden lukumäärä on vähentynyt merkittävästi seurakuntien yhdistämisen vuoksi. Vuoden 2022 alusta Suomen ortodoksiseen kirkkoon kuuluu 10 seurakuntaa[4]. Kuopion ja Karjalan hiippakuntaan kuuluvat myös Valamon (18 jäsentä) ja Lintulan (7 jäsentä) luostarit.

Seurakunnan hallintoon kuuluu kaksi toimielintä. Ne ovat seurakunnanvaltuusto ja – neuvosto. Valtuustossa jäseniä ovat kirkkoherran lisäksi seurakuntalaisten neljäksi vuodeksi kerrallaan valitsemat jäsenet. Valtuusto valitsee seurakunnan työntekijät. Jäsenten lukumäärä (9–21) riippuu seurakunnan koosta. Seurakunnan neuvosto käyttää ylintä toimivaltaa. Sen jäseniä ovat kirkkoherra, pääkirkon isännöitsijä sekä vähintään neljä valtuuston valitsemaa jäsentä. Neuvosto vastaa hengellisen elämän edistämisestä, hallinnosta, taloudesta sekä valtuuston päätösten valmistelusta ja täytäntöön panosta. Valtuuston ja neuvoston jäseniä kutsutaan seurakunnan luottamushenkilöiksi. Luottamushenkilö voi olla 18 vuotta täyttänyt seurakunnan jäsen. Vuodesta 2010 alkaen 16 vuotta täyttänyt seurakunnan jäsen voi äänestää yleisissä seurakunnan vaaleissa, kuten esimerkiksi kirkkoherraa tai valtuuston jäseniä valittaessa. Seurakuntalaisilla on muutoin yleinen aloiteoikeus seurakunnan toimintaan tai hallintoon liittyvissä asioissa. (Katso Sidoroff s. 116 ja Räsänen s. 55.)

Seurakunnan asioissa toimivalta on seurakunnan neuvostolla. Valtuusto päättää seurakunnan asioista ja valitsee työntekijät. Seurakuntalaisella on yleinen aloiteoikeus seurakunnan toimintaan ja hallintoon liittyvissä asioissa.

SEURAKUNTIEN PALVELUT

Yleisemmin yhteydenpito seurakuntaan tapahtuu viraston tai kanslian kautta. Aukioloajat vaihtelevat seurakunnittain. Tarkemmat tiedot niistä löytyvät kirkkokalenterista tai seurakuntien kotisivuilta. Ne löytyvät helpoiten suoraan osoitteesta https://ort.fi/seurakunnat-hiippakunnat-ja-luostarit/seurakunnat. Seurakuntien kotisivujen ylläpidosta vastaa kukin seurakunta itsenäisesti. Osa käyttää tiedottamiseen kirkkokunnan tarjoamaa sivustoa, osa on linkittänyt sivut tämän kautta jollekin toiselle alustalle. Molemmissa tapauksissa sivuilta löytyvät seurakunnan ja henkilöstön yhteystiedot; suurimmissa seurakunnissa päivystävän papin tai diakoniatyöntekijän puhelinnumeron, pyhäkköjen osoitteet, kirkkojen isännöitsijät ja jumalanpalvelusten paikat ja ajankohdat sekä tulevat muut tapahtumat kuten retket. Myös neuvoston ja valtuuston pöytäkirjat ovat luettavissa sivuston kautta.

[4] 1.1.2022 alkaen hiippakunnittain ne ovat Helsinki: Helsingin, Kaakkois-Suomen ja Turun ortodoksinen seurakunta, Kuopio ja Karjala: Joensuun, Jyväskylän, Kuopion, Saimaan ja Taipaleen ortodoksinen seurakunta sekä Oulu: Tampereen ja Pohjois-Suomen ortodoksinen seurakunta.

Yhteyttä seurakuntaan voi ottaa kaikkiin elämäntilanteisiin ja ihmisen elämänkaareen liittyvissä asioissa. Kirkkoherra tai päivystävä pappi kuuntelee ja ohjaa mieltä askarruttavissa asioissa. Diakoniatyöntekijä pyrkii auttamaan aineellisissa kysymyksissä. Käytännön apua ja neuvoja saa kasteen tai avioliiton sakramenttiin liittyvissä asioissa. Omaisen lähestyvän tai jo tapahtuneen kuoleman kohtaamisessa yhteys seurakuntaan auttaa niin hengellisissä tarpeissa kuin itse hautajaisjärjestelyjen käynnistämisessäkin. Tärkeää eri toimitusten kohdalla on niiden päivämääristä sopiminen mahdollisimman ajoissa.

Seurakunnasta riippuen sen verkkosivulla on lisäksi tietoa katekumeniatoiminnasta, ohjeita kirkkoon liittymisestä, hartauskirjoituksia, valokuvia ja uutisia tapahtumista, tietoa lapsi- ja nuorisotoiminnasta, paikkakuntakohtaista kirkkokunnan järjestöjen toiminnasta sekä tietoa venäjänkielisille. Useimmilta kotisivuilta on myös linkki alueen seurakuntalehden verkkoversioon. Sivustojen tarkastelu osoittaa[5], että sosiaalisen median sovellukset eivät vielä ole seurakuntatoiminnassa yleisiä.

Aikaisemmin seurakunnat antoivat myös virkatodistukset. Nykyisin kirkonkirjoihin liittyviä asioita hoidetaan ortodoksisesta kirkosta annetun lain (73 §:n) nojalla kirkon palvelukeskuksessa olevassa kirkon keskusrekisterissä. Tämän vuoksi viranomaistarkoituksiin tarvittavat virkatodistukset ja sukuselvitykset tilataan suoraan kirkon keskusrekisteristä (https://ort.fi/keskusrekisteri/virkatodistukset#no-back). Ne voi tilata kyseiseltä sivulta sähköisellä lomakkeella, lähettämällä sähköpostia (keskusrekisteri@ort.fi) tai puhelimitse (puh. 040 3583625). Seurakunnat voivat myös tarvittaessa välittää virkatodistuspyyntöjä keskusrekisteriin. Keskusrekisteristä voi tilata myös sukuselvityksen sukututkimusta varten.

Seurakuntien yhteystiedot ja niiden toiminta-alueisiin kuuluvat kunnat löytyvät linkistä **https://www.ort.fi/seurakunnat-hiippakunnat-ja-luostarit/seurakunnat.** Lisätietoja myös kirkkokalenterista.Seurakunnanpapistonpuoleen voi kääntyä erilaisiin elämäntilanteisiin liittyvissä asioissa.

Virkatodistukset ja sukuselvitykset tilataan kirkon palvelukeskuksesta.

[5] 22.5.2013

KIRKOLLISVERO

Seurakunnan toiminnan kulut katetaan pääasiassa kirkollisverolla. Tällaisia kuluja ovat esimerkiksi papiston ja muun henkilökunnan palkkamenot, kiinteistöjen hoidosta ja ylläpidosta aiheutuvat kulut sekä talouden ylläpitoon liittyvät toimintamenot. Muutamat seurakunnat vastaavat myös osittain uskonnonopetuksen järjestämisestä. Osa veronkannosta ohjataan suoraan kirkkokunnan keskusrahastoon.

Seurakunnan jäseniltä kerättävällä kirkollisverolla katetaan seurakunnan käyttömenot, kuten henkilöstön palkat, huolehditaan kiinteistöistä ja ylläpidetään diakoniatoimintaa sekä mahdollistetaan maksuttomat kirkolliset palvelukset seurakuntalaisille.

Kolehti on vapaaehtoinen rahalahjoitus kohdennettavaksi diakoniatyön avustuksiin ja muihin ennalta määrättyihin kohteisiin.

Veronkanto-oikeus on Suomessa sekä luterilaisella että ortodoksisella kirkolla. Muut uskonnolliset yhdyskunnat eivät voi verottaa jäseniään. Sen sijaan ne perivät yhdistysten tavoin jäsenmaksua. Kirkollisvero pidätetään suoraan seurakunnan jäsenen palkasta tai muusta etuudesta. Veron suuruus on seurakunnittain 1,6–2 % palkasta. Keskimäärin se on ollut 1,86 %. Toimintaansa varten seurakunnat saavat kirkon keskushallinnolta myös avustuksia, koska kaikissa seurakunnissa veropohja ei riitä aina kattamaan kaikkia kuluja. Avustuksia maksetaan seurakuntien maksamasta keskusrahastomaksusta ja liikelaitosten ja yritysten valtiolle maksamasta yhteisöverosta, jonka tuotosta vielä toistaiseksi osa kohdistetaan ortodoksiselle kirkolle.

Veronkanto-oikeudesta johtuen kaikki kirkolliset palvelukset ja toimitukset ovat seurakunnan jäsenille maksuttomat toimituspaikasta riippumatta. Esimerkiksi oman seurakunnan ulkopuolella tapahtuvat toimitukset ja sakramentit kirkossa tai kodissa ovat näin ollen maksuttomia. Sen sijaan toimitusten yhteyteen liittyvistä aineellisista kuluista, kuten tuohuksista tai seurakuntasalin käytöstä, peritään yleensä korvaus. Omaiset vastaavat hautaamiseen liittyvistä hautapaikasta ja haudan kaivamisesta aiheutuvista kuluista. Muissa ortodoksissa kirkoissa, kuten Kreikassa, Kyproksella tai Venäjällä seurakunta perii kirkollisista toimituksista erillisen maksun. Näissä maissa ei ole vastaavaa kirkollisveroa kuten Suomessa.

Seurakunta saa myös jonkin verran tuloja tuohusten myynnistä ja liturgiapalveluksissa kerättävistä kolehdeista. Kolehti eli jumalanpalveluksen aikana kerättävä vapaaehtoinen rahalahjoitus kohdennetaan seurakuntalaisten lahjoituksena esimerkiksi diakoniatyössä jaettaviin avustuksiin. Kirkko on lisäksi nimennyt joidenkin sunnuntaipäivien kolehtikohteet. Suuren paaston ristinkumartamisen sunnuntaina kolehti kerätään Kenian ja Tansanian ortodoksisille kirkoille. Seurakunta voi vastaanottaa myös testamenttilahjoituksia ja muuta sille osoitettua omaisuutta.

KIRKKOON LIITTYMINEN

Seurakuntaan ja sen kautta kirkkoon liittyminen käynnistyy aina yhteydenotolla seurakunnan pappiin tai seurakunnan kansliaan. Ortodoksiseen kirkkoon liittyminen ei ole pelkkä ilmoitusasia tai sähköpostiviesti jollekin sivustolle. Se edellyttää aina kirkkoon ja sen elämään tutustumista. Parhaiten se käy osallistumalla jumalanpalveluksiin ja lukemalla kirkkoon liittyvää peruskirjallisuutta. Jos kirkko ja sen käytännöt ovat täysin vieraita, perehtymisen voi aloittaa koulun oppikirjoista. Ne johdattavat hyvällä tavalla lisäkysymysten äärelle, joita voi ottaa esille papin tai tulevan kummin kanssa.

Kirkkoon liittyminen alkaa keskustelusta papin kanssa ja jatkuu hänen antamiensa ohjeiden mukaan. Suurimmat seurakunnat järjestävät opetusta kirkkoon liittyviä varten. Liittyminen edellyttää ortodoksista kummia. Liittymisen eli voitelun sakramentin toimittamisen jälkeen henkilö voi osallistua ehtoollisen sakramenttiin, hänet kirjataan jäsenrekisteriin ja hän alkaa maksaa kirkollisveroa seurakunnalle liittymistä seuraavana vuonna.

Jumalanpalveluksissa kirkkoon liittyvä voi osallistua kaikkeen muuhun kirkossa tapahtuvaan paitsi sakramentteihin (esimerkiksi ehtoollinen tai sairaanvoitelu) Suurimmissa seurakunnissa on kirkkoon liittyville mahdollisuus osallistua katekeettiseen opetukseen. Sen yhteydessä perehdytetään kirkon oppiin, liturgiseen elämään, kirkon eettisiin lähtökohtiin ja kirkon perinteeseen sekä kirjallisuuden että käytännön kautta. Katekumeeniopetusta järjestetään lähes kaikissa seurakunnissa.

Kirkkoon liittäminen tapahtuu voitelun mysteerion kautta. Tavallisesti sakramentti toimitetaan kasteen yhteydessä, mutta ortodoksinen kirkko ei kasta uudelleen aikaisemmin kristillisen kasteen saanutta henkilöä. Mikäli lasta tai aikuista ei ole kastettu aikaisemmin, tällöin kirkkoon liitettävä myös kastetaan. (Katso Sidoroff s. 136 ja Metso s. 175.)

Kirkon jäseneksi tulevalla tulee olla vähintään yksi ortodoksinen kummi. Naisella naispuolinen ja vastaavasti miehellä miespuolinen henkilö, joka on ortodoksisen kirkon jäsen. Kummin tehtävänä toimituksessa on lukea rukouksia liitettävän puolesta yhdessä papin kanssa ennen varsinaisen sakramentin toimittamista. Jo aikaisemmin

kummi on ollut ohjaamassa ja tukemassa kirkkoon liittyvää käymällä tämän kanssa keskusteluja häntä askarruttavista käytännöllisistä ja hengellisistä kysymyksistä. Liittyjän rippi-isä, hengellinen valmentaja, voi olla joko hänet kirkkoon liittävä pappi tai joku toinen papistoon kuuluva henkilö. Diakoni ei voi toimia tässä tehtävässä.

Toimituksessa kirkkoon liitettävä saa ”Pyhän Hengen lahjan sinetin” eli pappi voitelee hänet pyhällä mirhavoiteella tehden ristinmerkin otsaan, silmille, sieraimille, suulle, korville, rinnalle, käsille ja jaloille. Sen tarkoituksena on, että kirkkoon liittyneen ajatukset, teot ja toiminnat olisivat siunauksellisia, kohti Jumalaa pyrkiviä ”sanoin, teoin, puhtain sydämin ja nöyrin ajatuksin”.

Kirkkoonliittämisen ja mirhallavoitelun sakramentti.

Toimituksen myötä liitettävästä tulee ortodoksisen seurakunnan (kirkon) jäsen. Hänet kirjataan jäsenrekisteriin ja hän alkaa myös maksaa kirkollisveroa. Sitä maksetaan aina sille seurakunnalle, jonka alueella henkilö asui edellisen vuoden lopussa. Käytännössä veronkanto ei siirry kirkkokunnalta toiselle liittymispäivämäärästä alkaen.

Jos henkilö on ollut vuonna 2021 toisen kirkon jäsen ja liittyy vuonna 2022 ortodoksiseen kirkkoon, hän alkaa maksaa kirkollisveroa ortodoksiselle seurakunnalle vuonna 2023. Vastaavasti väestörekisteristä tai muusta uskonnollisesta yhteisöstä liittyvän henkilön veronkanto alkaa liittymistä seuraavana vuonna. Jos henkilö eroaa ortodoksisesta kirkosta, kirkollisveron maksaminen päättyy eroamista seuraavana vuonna. Ortodoksisen kirkon jäsen ei voi olla samanaikaisesti muun uskonnollisen yhdyskunnan jäsen (Laki ortodoksisesta kirkosta 10.11.2006/985 § 3). Ortodoksinen kirkko on kunnioittanut aina opetuksensa mukaisesti ihmisen vapaata tahtoa eikä sen pyrkimyksenä ole käännyttää ketään vastoin omaa tahtoa kirkon jäsenyyteen.

KIRKOLLISET TOIMITUKSET JA PALVELUT MAAHAN MUUTTANEILLE ORTODOKSEILLE

Maahanmuuttaneiden ortodoksisen kirkon jäsenten kirkollisille palveluille on joitakin rajoituksia.

Maahan muuttaneiden keskuudessa on niitä, jotka ovat entisessä kotimaassaan kastettu ortodoksiseen kirkkoon eli maailmanlaajuisen ortodoksisen kirkon jäseniksi. Suomeen muuttaessaan heitä ei kuitenkaan kirjata automaattisesti asuinpaikkakuntansa ortodoksisen seurakunnan jäseneksi. Heidät rekisteröidään aluksi väestörekisteriin. Maahan muuttaneen ortodoksin on virallisesti liityttävä alueensa seurakuntaan, jotta hänet lain mukaan voidaan tulkita ortodoksiksi. Tämän myötä hän saa samat kirkolliset oikeudet seurakunnan palveluihin ja toimituksiin kuten paikallisen seurakunnan jäsen. Jäseneksi voi liittyä alueensa seurakunnan kansliassa (katso esim. https://www.ort.fi/seurakunnat-hiippakunnat-ja-luostarit). Paikalliseen seurakuntaan liittyminen ei ”lakkauta” entisen kotimaan ortodoksisen kirkon jäsenyyttä. Liittyminen helpottaa yhteydenpitoa ja tiedottamista eri-ikäisille suunnatuista seurakunnan toiminnoista. Lasten kannalta seurakuntaan liittyminen on erityisen tärkeää, sillä sen myötä he ovat oikeutettuja saamaan koulussa oman uskonnon opetusta.

Maahanmuuttajien jouluaatto Kuopion seurakuntatalolla.

Etiopialaiset tulevat kirkkoon valkoisissa vaatteissa.

Seurakuntaan kuulumaton ortodoksisen kirkon jäsen voi osallistua ehtoollisen ja katumuksen mysteereihin. Kirkollisen vihkimyksen saamiseksi seurakuntaan kuulumaton ortodoksisen kirkon jäsenen avioliitto on solmittava ensin maallisen viranomaisen toimituksena maistraatissa. Lapsi voidaan kastaa kirkossa, mutta häntä ei rekisteröidä seurakuntaan, jos vanhemmat eivät siihen kuulu. Kirkon jäsenyyden periaate liittyy kaikkiin niihin toimituksiin, jotka tulee kirjata kirkon jäsentietojärjestelmään. Kirkollisten toimitusten lähtökohtana on, että ne on tarkoitettu ensisijaisesti kirkon jäsenille.

LAPSI- JA NUORISOTOIMINTA

Oma erikoisuutensa seurakunnallisessa toiminnassa ovat muun lapsi- ja nuorisotoiminnan ohessa kristinoppikoululeirit tai kristinopin leirikoulut. Leirikoulu-nimike kuvaa paremmin leirien luonnetta. Ne on tarkoitettu leirivuonna 15 vuotta täyttäneille tai täyttäville ortodoksinuorille. Leirin kesto vaihtelee 8–10 päivään ja ne toteutetaan seurakuntien omissa tai vuokraamissa leirikeskuksissa. Omia leirikeskuksia on Helsingin (Lopen Läyliäinen), Taipeleen (Polvijärven Säynelampi) Joensuun (Joensuun Enon Sikrenvaara) ja Jyväskylän (Uuraisten Pyhäkangas) seurakunnilla. Ortodoksisten Nuoren liitolla oli leirikeskus Rautalammin Puroniemessä.

Seurakuntien lapsi-ja nuorisotyö sekä kirkolliset järjestöt perehdyttävät eri toiminnoillaan kirkolliseen elämään ja sen käytänteisiin leirien ja kerhojen muodossa.

Leirien ohjelma on käytännön ortodoksiaa. Se tarkoittaa monipuolista jumalanpalveluselämään tutustumista, käytännön diakoniaa ja uusien asioiden kuten kirkkolaulun opiskelua. Leirin ohjelma täydentää koulun omaa uskonnon opetusta antamalla nuorille mahdollisuuden soveltaa tietojaan käytännössä. Sen avulla myös havainnollistetaan ja elävöitetään koulutietoutta. Monipuolinen liikunnallisuus ja nuotioillat kuuluvat leirien ohjelmaan.

KIRKOLLISET JÄRJESTÖT JA TOIMIJAT

Kirkkokunnassa toimii lukuisa joukko eri ikäkausille kirkolliseen kasvatukseen ja valistustoimintaan suuntautuneita järjestöjä. Osa järjestöistä on puolestaan kirkon piirissä toimivien eri ammattiryhmien edustajien perustamia. Useimmat järjestöt on perustettu 1950-luvun jälkeen.

Ennen 1950-luvun alkua kirkkokunnassa toimi vain yksi merkittävä kirkollinen järjestö Pyhän Sergein ja Hermanin veljeskunta (PSHV). Järjestö perustettiin Sortavalassa 1885 kirkon diakonia- ja sisälähetystyötä varten. Muita aiemmin perustettuja järjestöjä ovat Ortodoksisten pappien liitto (1929) ja Ortodoksisten kanttorien liitto (1932).

Seurakunnissa PSHV:n tunnetuin toimintamuoto on tiistaiseura-toiminta. Se tarkoittaa säännöllistä kokoontumista vuorotellen jonkun seurakuntalaisen kodissa tai seurakunnan tiloissa. Tapaamisissa käsitellään jotain kirkollista teemaa, tutkitaan Raamattua tai käydään läpi järjestön opintokokonaisuutta papin, kanttorin tai muun asiantuntijan johdolla.

Muita toimintamuotoja ovat ikonimaalauspiirit ja kirkkokuorot. Järjestö vastasi vuodesta 1896 ilmestyneen Aamun Koitto – lehden julkaisemisesta vuoteen 2012 saak-

ka. Vuoden 2012 alusta lehti muuttui Kuopion ja Karjan hiippakunnan lehdeksi. Lehti ilmestyi viisi kertaa vuodessa aiemman 24 numeron asemasta. PSHV ry:n julkaisemana Aamun Koitto -lehti lakkautettiin hiippakunnallisena lehtenä numeroon 5/2020. Vuodesta 2021 alkaen lehti on julkaistu valtakunnallisesti sekä verkossa (aamunkoitto.fi) ja 4 kertaa vuodessa painettuna lehtenä kirkon jäsenten koteihin seurakuntien kustantamana. Painettuihin versioihin sisältyy hiippakunnittain muokatut liitteet.

Toinen kirkkokunnallisesti merkittävä järjestö, Ortodoksisten Nuorten Liitto (ONL) perustettiin vuonna 1943. Kirkon johto katsoi tuolloin ”nuorisotoiminnan olevan kirkkokunnalle olemassaolon kysymys”. Tuosta ajankohdasta lähtien ONL on organisoinut valtakunnallista lapsi- ja nuorisotyötä kirkkokunnan alueella. Usean vuosikymmenen ajan esi- ja alkuopetusikäisille sekä koululaisille ONL järjesti ns. Sinapinsiemenkerhoja. Nykyään seurakunnallisella tasolla tapahtuvaa nuorisotoimintaa se on tukenut järjestämällä nuorisotapahtumia, kerhonohjaajakoulutusta, lasten kerhoja ja leirejä. Järjestö julkaisee sekä julkaisemalla opintomateriaalia kerho-, koti- ja koulukäyttöön. Järjestön aikaisemmin julkaisema Tuohustuli-lehti on vuodesta 2022 alkaen ilmestynyt Aamun-Koitto – lehden liitteenä.

Järjestöjen kirkollinen ja humanitäärinen toiminta ei rajoitu yksinomaan Suomeen. Ortodoksinen Lähetys ry. perustettiin 1977 levittämään ja syventämään lähetysvastuuta kirkon jäsenten keskuudessa sekä koordinoimaan itse lähetystyötä. Järjestön alkuaikoina se toimi Keniassa ja Ugandassa auttamassa sikäläistä kirkkoa. Kyseessä

on kirkkojen välinen ystävyys ja avustustoiminta. Tätä toimintaa jatketaan nykyään Tansanian kirkon kanssa. Ortodoksinen Lähetys aloitti kumppanuuden sen kanssa vuonna 2008 solmitulla sopimuksella tukemalla pappiskoulutusta ja nuorisotoimintaa.

Kirkon piirissä toimii yli 40 yhdistystä tai muuta organisaatiota suunnattuna eri ammatti-, ikä- ja harrasteryhmille sekä kirkollisille toimintamuodoille. Niihin voi tutustua kirkkokalenterin avulla.

Ortodoksinen Lähetys ry:n toiminnot siirtyivät vuoden 2013 alussa Ortodoksisen kirkon kansainvälinen diakonia ja lähetystyö Filantropia ry:n yhteyteen. Toiminnassaan Filantropia keskittyy lähetystyöhön, kehitysyhteistyön ja koulutus- ja diakoniahankkeiden välityksellä osallistumaan köyhyyden vähentämiseen YK:n vuosituhattavoitteiden mukaisesti. Filantropian asiantuntijuus kohdistuu ihmiskaupan, HIV:n ja AIDS:n vastaisen työn lisäksi naisten ja lasten aseman parantamiseen ja ihmisoikeuksien edistämiseen. Järjestö toimii sekä kotimaassa että ulkomailla Etiopiassa, Keniassa, Ugandassa ja Syyriassa.Humanitaarista apua välitetään katastrofi- ja kriisialueille, kuten Syyrian konfliktin uhreille. Suomessa tehtävä työ on hankevalmistelua, seurantaa, vaikuttamistyötä ja viestintää.

Myös opettajilla, opiskelijoilla, ikonimaalareilla, bysanttilaisen musiikin harrastajilla, Valamon ystävillä, Athos-vuoren ystävillä ja Pyhän Kosmas Aitolilaisen veljestöllä on järjestömuotoista toimintaa. Eri järjestöjä on kaikkiaan yli 30. Järjestötoiminta on avointa kaikille niiden toiminnasta kiinnostuneille. Jäseneksi ottaminen määräytyy kunkin järjestön sääntöjen puitteissa ja toiminnan kulujen kattamiseksi peritään yleensä jäsenmaksu.Säätiömuotoista toimintaa on kirkon hiippakunnilla, Naisyhteisösäätiöllä (Heinola), Valamo-säätiöllä, Ortodoksisen kulttuurin säätiöllä ja Kaikkien Athosvuoden pyhien perinnesäätiöllä. Kulttuurikeskus Sofia Helsingin Kallvikissa on vuodesta 2007 alkaen järjestänyt monipuolisia kursseja, seminaareja, näyttelyitä ja muita tapahtumia. Sen yhteydessä toimii myös kappeli. Toimintaa ylläpitää Suomen ortodoksisen kulttuurikeskuksen säätiö.

Ortodoksisten Nuorten Liitto järjestää vuosittain valtakunnallisia nuorisotapahtumia. Vuonna 2013 se järjesti yhdessä Taipaleen ortodoksisen seurakunnan kanssa "Kulmakivi"-festivaalit Outokummussa. Jumalanpalvelukset toimitettiin entisen kaivoksen basilikamaisessa malmivarastossa.

LUOSTARIT, VALAMON OPISTO JA ORTODOKSINEN KIRKKOMUSEO

Suomen valtion itsenäistyttyä vuonna 1917 sen rajojen sisälle jäi Tarton rauhansopimuksessa neljä venäläistä luostaria. Ne ovat Pohjoinen Petsamon luostari, Valamon ja Konevitsan luostarit Laatokalla ja Lintulan naisluostari Kivennavalla, Karjalan kannaksella. Ne liitettiin hallinnollisesti osaksi Suomen ortodoksista kirkkoa. Kuten edellä on kerrottu (katso Räsänen s. 54) toisen maailmansodan alkaminen vaikutti dramaattisesti paitsi ortodoksiseen väistönosaan Laatokan Karjalassa ja Karjalan kannaksella, mutta myös luostareiden kohtaloon.

Valamon ja Lintulan luostarit Heinävedellä ylläpitävät ortodoksista luostariperinnettä. Valamon opisto tarjoaa monipuoliset mahdollisuudet perehtyä ortodoksiseen kulttuuriin ja sen monimuotoiseen perinteeseen. Se järjestää vuosittain 150 erilaista kurssia.

Valamon luostarin säännöllinen toiminta Laatokan saaressa päättyi 4. helmikuuta 1940. Pääluostarin ja skiittojen kirkollisen omaisuuden evakuoinnin organisoivat silloiset sotilaspastorit (pappismunkit) Pietari ja Paavali[5] avustajineen maaliskuussa 1940. Luostarin suurinta kelloa, sittemmin pommituksissa tuhoutunutta Pyhän Andraksen kelloa, soitettiin 12 kertaa 18.3.1940. Yksi vaihe luostarin elämässä päättyi ja uusi oli alkamassa.

Veljestön noin 150 munkkia sijoittuivat aluksi Kannonkoskelle. Sieltä he siirtyivät muutaman kuukauden jälkeen kesällä 1940 Heinäveden Papinniemeen. Sijoituspaikaksi oli ostettu Saastamoinen-yhtymän maatila. Tällä tavoin se muuttui maan viljelystä ”hengen viljelyyn”. Laatokan Valamon perinne jatkuu Uudeksi Valamoksi nimetyssä luostarissa. Vuonna 2016 veljestöön kuului 14 jäsentä. Heistä 12:lla on munkkivihkimys. Luostarissa on myös lähes 40 veljestöön kuulumatonta työntekijää.

1970-luku on luostarin historiassa taitekohta. Luostaritoiminta vaikutti loppuvan myös uudessa kilvoittelupaikassa veljestön ikääntyessä ja siirtyessä ikuiseen lepoon. Toisaalta luostarissa alkoi rakennustoiminta. Luostarin entisestä navetasta remontoitiin ravintola Trapesa 1974. Se aloitti toimintansa seuraavana keväänä. Kristuksen kirkastumiselle pyhitetty uusi kirkko vihittiin käyttöön 5. kesäkuuta 1977. Vuonna 1986 rakennettiin uusi vastaanottorakennus luostarin toimistoineen ja matkamuistomyymälä. Hotelli oli valmistunut kolme vuotta aikaisemmin. Vuonna 1984 käynnistyi toiminta Suomen valtion rakennuttamassa kulttuurikeskuksessa. Sen yhteydessä toimivat konservointilaitos ikoneille ja tekstiileille, kirjasto ja arkisto sekä juhlasali. Tiloja laajennettiin 2006 näyttelytiloilla, joiden yhteydessä toimii nyt luostarin museo. Luostarin vanha päärakennus tuhoutui tulipalossa maaliskuussa 2012.

[5] Pappismunkki Pietari toimi myöhemmin Konevitsan luostarin johtajana 1944–54 ja pappismunkki Paavali Suomen ortodoksisen kirkon arkkipiispana 1960–1987.

Luostarin keskeisiä toimeentulolähteitä ovat matkailu ja pyhiinvaeltajien vierailuista saadut tulot sekä 1998 aloitettu viinituotanto.

Uudesta-Valamosta tuli vuonna 1956 myös Konevitsan luostarin viimeisten munkkien kotipaikka. Sitä ennen he olivat valamolaisten tavoin olleet ensin Kannonkoskella, josta siirtyivät Keiteleelle Hiekka-nimiselle tilalle. Petsamon luostarin veljestö tuli Papinniemeen heti sodan jälkeen 1944, kun alue oli luovutettu Neuvostoliitolle. Luostarin viimeinen kilvoittelija isä Akaki kuoli 110-vuoden iässä vuonna 1984. Luostarin johtajana toimii vuoden 2022 tammikuusta alkaen arkkimandriitta Mikael.

Valamon luostarin yhteydessä toimii myös vuonna 1986 toimintansa aloittanut pohjoismaiden ainut ortodoksinen kansanopisto. Papinniemessä luostarin mäelle tultaessa opistohotelli ja punasävyinen, lehtipuiden ympäröimä päärakennus ottavat tulijat vastaan ensimmäisinä. Valamon opiston avaamisesta tulee vuonna 2026 kuluneeksi 40 vuotta.

Opisto järjestää vuosittain noin 150 kurssia, jotka ovat pääasiassa lyhytkursseja. Niillä perehdytään laajasti ortodoksiseen kirkkoon, sen opetuksiin ja monipuoliseen kulttuuriperinteeseen. Aihepiireinä ovat ortodoksinen usko ja elämäntapa, ikoniperinne sekä kirkkomusiikki, joihin paneudutaan osallistumisen ja tekemisen kautta. Opistovuoden aikana kursseja on myös erilaisiin käden taitoihin liittyviin tekniikoihin ja sovelluksiin eri materiaaleja työstettäessä (lasi, eri metallit tai puu). Luostariympäristö on hyvä tuki myös ihmisen elämäntaipaleeseen liittyville kursseille. Niillä tarkastellaan esimerkiksi parisuhdetta, ikääntymistä tai erilaisten tunteiden kohtaamista.

Valamon opisto pyrkii toiminnallaan opetuksen ja oppimisen yhteydessä mahdollistamaan myös kansallista ja kansainvälistä yksilöiden ja katsomusten välistä vuorovaikutusta. Oppilaitos ja sen opetus ovat avoimia kaikille aiheista kiinnostuneille, jotka haluavat kehittää itseään tiedollisesti ja taidollisesti ortodoksisessa hengessä.

Lintulan Pyhän kolminaisuuden naisluostari asettui evakkotaipaleensa päätteeksi 70 vuotta sitten Heinäveden Palokin kylään. Matka oli alkanut vuonna 1946 Karjalan kannaksen Kivennavan pitäjän Lintulan kylästä sodan myötä evakkoon. Toisin kuin miesluostarien kohdalla, nunnat eivät odottaneet, että poislähtö olisi jotain lopullista. Luostarin omaisuutta ei saatu mukaan muutamaa ikonia lukuun ottamatta. Pääosin venäläinen sisaristo (47) tuli aluksi Joroisten Maaveden kylään, josta evakkotaipaleen jälkeen enää 34 oli muuttamassa Heinävedelle. Myös tämä paikka Papinniemen tavoin oli entinen maatila ja vesistön ympäröimä. Kesällä 2016 luostarin sisaristoon kuului 8 nunnaa ja yksi viitankantaja.

Lintulan ensimmäinen uudisrakennus, sisariston asuntola, valmistui 1966. Kirkko saatiin seitsemän vuotta myöhemmin. Sen ikonostaasiin kuuluu suomalaistuneen japanilaisen ikonimaalari Petros Sasakin maalaama Jumalanäidin Ennusmerkki- ikoni. Se on laatuaan suurin Suomessa. Luostari saa toimeentulonsa pääasiassa kynttilätehtaasta. Sen uudistetut tilat ja matkamuistomyymälä rakennettiin vuonna 1988. Tehtaassa valmistetaan tuohukset koko Suomen ortodoksisen kirkon tarpeisiin. Hautausmaan tsasouna otettiin käyttöön 1995. Luostari saa tuloja myös matkamuistomyymälästä, matkailutoiminnasta ja pyhiinvaeltajilta. Lokakuussa 2012 Lintulan luostari sai uuden igumenian jatkamaan autokolarissa menehtyneen igumenia Marinan työtä. Sisaristo valitsi keskuudestaan tehtävään sisar Mikaelan. Arkkipiispa Leo siunasi hänet igumenian tehtävän 1.10.2012. Luostarit eivät saa säännöllistä tukea kirkolta, eikä niillä ole seurakuntien tavoin verotusoikeutta.

Nykyisin Venäjän ortodoksinen kirkko on käynnistänyt luostaritoiminnan Laatokalla, Kivennavalla ja Petsamossa. Laatokan Valamo palautettiin kirkolle 1989, Konevitsa 1991 ja Petsamo 1997. Viime vuosien aikana myös Lintulan (ven. Ogonki) luostarin perinnettä on elvytetty Kivennavalla (Pervomaiskoje). Entisen luostarin rakennuksia ei enää ole. Luostarin puinen, huonokuntoinen päärakennus purettiin syyskuussa 2007. Vanhasta kirkosta on jäljellä kivijalka. Varsinaisesta luostaritoiminnasta ei voi vielä puhua ja alueella on vain vaatimaton asuinrakennus. Kirkollisesti paikka kuuluu vuonna 2006 toimintansa aloittaneen Konstantinoksen ja Helenan naisluostarin alaisuuteen. Myös se sijaitsee Kivennavavalla Haapalan (ven. Leninskoje) taajamassa.

Suomen ortodoksinen kirkkomuseo – RIISA – jatkaa Laatokan Valamon luostariin 1911 perustetun Valamon muinaismuistokokoelman toimintaa. Kirkkomuseon tarkoituksena on Suomen ortodoksisen kirkon aineellisen ja visuaalisen kulttuuriperinnön tallentaminen, säilyttäminen ja hoitaminen. Kuopiossa sijaitseva museo on kansallisesti, kansainvälisesti ja kirkollisesti merkittävä ortodoksinen kulttuurikohde. Kirkkomuseota hallinnoi Suomen ortodoksisen kirkkomuseon säätiö.

Uudistettu museo avattiin keväällä 2015.

PAPISTON KOULUTUS

Kevääseen 1988 saakka papit, kanttorit ja seurakuntalehtorit koulutettiin Ortodoksisessa pappisseminaarissa Kuopiossa. Seurakuntalehtorit suorittivat opettajan pedagogiset opinnot soveltuvin osin opettajaseminaareissa ja myöhemmin Joensuun korkeakoulussa. Vuoden 1988 elokuussa käynnistettiin ortodoksinen teologikoulutus sitä varten perustetulla ortodoksisen teologian laitoksella osana Joensuun yliopiston humanistista tiedekuntaa. Samoin opintoihin liittyvien käytännöllisten asioiden opet-

tamista varten perustettiin ortodoksinen seminaari. Seminaari sai omat tilat 1993. Nykyisin ortodoksista teologiaa opiskellaan Itä-Suomen yliopiston filosofisen tiedekunnan teologian osastossa, ortodoksisen teologian koulutusohjelmassa. Valittavana ovat teologian, opetusalan tai kirkkomusiikin suuntautumisvaihtoehdot. Opintoihin liittyvät soveltavat opinnot toteutetaan yhteistyössä yliopiston ja seminaarin kanssa.

Ortodoksisen seminaarin kirkko Joensuussa on palvellut teologikoulutuksen osana jo yli 20 vuotta.

PERINTEET JA TIETO VÄLITTYVÄT MEDIOISSA

Ortodoksinen kirkko näkyy ja kuuluu mediassa. Pääsiäisenä ja jouluna televisioidaan piispalliset jumalanpalvelukset. Joka toinen sunnuntai radioidaan liturgia-palvelus jonkin seurakunnan alueelta. Viikoittain säännölliset aamu- ja iltahartaudet ovat myös kuultavissa radion välityksellä. Palmusunnuntain virpomisperinne on medialle ortodoksisesta näkökulmasta aina haasteellinen. Tietoverkkojen välityksellä tarjottava visuaalinen tai auditiivinen tarjonta ei ole vielä organisoitua tai säännöllistä. Samoin sosiaalisen median hyödyntäminen on vasta tekemässä tuloaan. Esimerkkinä voidaan mainita Joensuun ortodoksisen seurakunnan helmikuussa 2012 aloittama, kirkkovuoden juhliin liittyvien tietoiskuvideoiden esittäminen YouTubessa (ks. http://www.youtube.com/user/joensuunort). Kirkko ja seurakunnat tiedottavat ja palvelevat jäsenistöään myös eri kielillä. Kirkon (www.ort.fi) sivuilta löytyy tietoa ruotsiksi, englanniksi ja venäjäksi. Suomenkielinen Facebook-sivusto avattiin 28.11.2012 ja venäjänkielinen (Православие.fi) 4.4.2013. Lisäksi yksityishenkilöiden ylläpitämä monipuolinen ortodoksi.net – sivusto julkaisee ja välittää tietoa sekä uutisoi tapahtumia.

Vuoden kiertoon liittyvien suurten juhlien yhteydessä sanoma- ja aikakauslehdissä julkaistaan artikkeleita ja haastatteluja kir-

> Kirkko näkyy ja kuuluu sekä perinteisissä että uusissa medioissa kuten Internet-pohjaisissa sovelluksissa.

kon perinteeseen ja käytäntöihin liittyen. Mediajulkisuus ei kuitenkaan ole aina pelkästään positiivista, jolloin asioiden näkyvyys saattaa saada laajaakin huomioita eri medioissa. Korona-aikana useat seurakunnat välittivät Internetin kautta jumalanpalveluksia, ja osa seurakunnista otti tämän käytännön osaksi seurakunnan toimintaa. Palveluksia on myös tallenteina seurakuntien sivuilla.

OMAN USKONNON OPETUS KOULUSSA

Uskontokasvatus (kr. η θρησκευτική αγωγή) on ortodoksisen kirkon näkemyksen mukaan seurakunnan tehtävä. Tästä on muistutuksena opetettavien liturgia proskomidin ja uskovaisten liturgian välissä. Pelkistetysti opetustehtävään sisältyy sekä tietojen välittäminen (opetus) että niiden käytäntöön saattaminen (kasvatus). Kreikankielisen ilmaisun mukaan voidaan puhua myös uskonnollisesta johdattamisesta (kr. η αγωγή), johon sisältyy ajatuksena myös mukana oleminen ja opastaminen.

Perusopetuslain mukaan sekä esiopetuksessa että oppivelvollisuuskoulussa ortodoksiseen kirkkoon kuuluvilla lapsilla on oikeus saada oman uskonnon opetusta ilman vanhempien tai huoltajien erillistä pyyntöä. Myös YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus tukee lapsen oikeutta saada uskonnonopetusta.

Seurakunnan tehtävänä on johdattaa jäseniään sen yhteyteen ja ylläpitää tuota yhteyttä. Yhteiskunnallinen kehitys voi vaikuttaa kirkon tehtäviin siten, että lasten ja nuorten uskonnonopetus saattaa tulla joiltakin osin kirkon vastuulle.

Suomen valtion allekirjoittaman (1991) kansainvälisen YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen mukaan lapsen omantunnon ja uskonnonvapautta on kunnioitettava. Julistukset eivät ole suosituksia, vaan oikeudellisesti velvoittavia. Sopimuksessa todetaan mm.

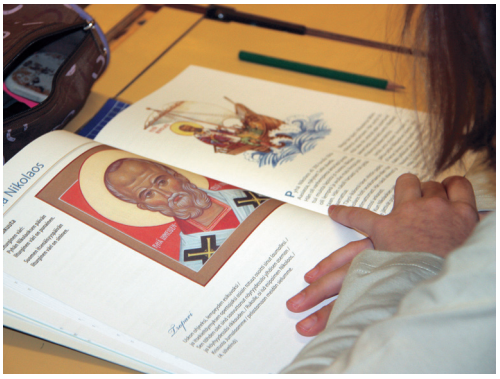
Sopimusvaltiot ovat yhtä mieltä siitä, että lapsen koulutuksen tulee pyrkiä:

c) Kunnioituksen edistämiseen lapsen vanhempia, omaa sivistyksellistä identiteettiä, kieltä ja arvoja, lapsen asuin- ja synnyinmaan kansallisia arvoja sekä hänen omastaan poikkeavia kulttuureita kohtaan. (29 artikla)
d) Lapsen valmistamiseen vastuulliseen elämään vapaassa yhteiskunnassa ymmärryksen, rauhan, suvaitsevaisuuden, sukupuolten välisen tasa-arvon ja kaikkien kansakuntien, etnisten, kansallisten ja uskonnollisten ryhmien sekä alkuperäiskansoihin kuuluvien henkilöiden välisen ystävyyden hengessä. (29 artikla)

Niissä maissa, joissa on etnisiä, uskonnollisia tai kielellisiä vähemmistöryhmiä tai alkuperäiskansoihin kuuluvia henkilöitä, tällaiseen vähemmistöryhmään tai alkuperäis-

kansaan kuuluvalta lapselta ei saa kieltää oikeutta nauttia yhdessä ryhmän muiden jäsenten kanssa omasta kulttuuristaan, tunnustaa ja harjoittaa omaa uskontoaan tai käyttää omaa kieltään. (30 artikla)

Koulun opetus on oman uskonnon opetusta

Oman uskonnon opetus turvaa nämä oikeudet. Oma uskonto oppiaineena on vanhempien lapsilleen valitsema ja se nousee kodin kulttuuripohjasta. Uskonnottomilla on oikeus saada elämänkatsomustiedon opetusta. Nämä oikeudet toteutuvat hyvin nykyisen katsomusopetusta ohjaavan lainsäädännön mukaan.

Maan peruskouluissa ja lukiossa annettava opetus on oppilaan oman uskonnon opetusta. Tämä on ortodoksisen uskonnonopetuksen keskeinen ominaisuus. Se on ortodoksisen vähemmistön ja sen identiteetin kannalta tärkeä seikka. Ilman tätä lähtökohtaisuutta oppilailla, tulevilla yhteiskunnan rakentajilla, olisi vaikeuksia hahmottaa oman uskontonsa perusteita. Oman arvoidentiteetin ja yhteisöllisyyden muotoutuminen vaikeutuisi moniarvoisessa yhteiskunnassa eri puolille Suomea sijoittuneen ortodoksiväestöä osana.

Oman uskonnollisen yhdyskunnan mukaan annettava opetus tukee myös ortodoksisen perinteen ja kulttuurin vaalimista suomalaisessa yhteiskunnassa (kirkolliset juhlapäivät, paastot, sakramentit, kirkkotaide ym.). Tätä kautta oman identiteettinsä tiedostavat oppilaat osaavat arvostaa myös muita ja kohdata erilaisuutta.

Tutkimuksen mukaan (Aikonen 2021) vanhempien ja opettajien mielestä oman uskonnon opetus on perusteltua paitsi identiteetin mutta myös omaan uskontoon liittyvän tiedon ja perinteiden välittämisen kannalta. Tämä uskonnonopetuksen malli on erityisen tärkeä normatiivisena legitimiteettinä ja yhteiskunnallisena arvona. Tavoitteeseen päästään vain moniarvoisuuden huomioivan, mutta rohkeasti omat lähtökohdat tunnistavan uskonnonopetuksen kautta.

Perusopetuksen uskonto-oppiaineen kaikille yhteisenä oppiaineen tehtävänä (2014) todetaan, että *"opetus antaa oppilaille aineksia oman identiteetin, elämänkatsomuksen ja maailmankatsomuksen rakentamiseen ja arviointiin"*.

Opetushallitus on todennut ohjeissaan (2022), että *"uskonnon opetukseen sisältyy olennaisena osana kunkin oppimäärän mukaisen uskonnon ja muiden uskontojen ja katsomusten tuntemus. Uskontoon perehtymiseen kuuluu myös tutustuminen uskonnonharjoittamisen muotoihin ja tapoihin."*

Perustuslakivaliokunnan kannanoton mukaan (10/2002 vp) tutustuminen rukouksiin, virsiin ja uskonnollisiin toimituksiin on osa uskonnon opetusta. Esimerkiksi opetukseen liittyvä opintokäynti, jossa tutustutaan kirkkoon, moskeijaan tai vastaavaan uskonnolliseen rakennukseen tai seurataan uskonnollista toimitusta siihen osallistumatta, ei ole uskonnollinen tilaisuus vaan osa opetusta.

Kaiken opetuksen ja muun toiminnan tulee olla pedagogisesti perusteltua ja opetussuunnitelman mukaista. Vastaavasti koululaisjumalanpalveluksiin osallistuminen esimerkiksi ennen joulua tai ylösnousemusviikolla pääsiäisen jälkeen, on uskonnolliseen tilaisuuteen osallistumista. Näistä opettajan tulee tiedottaa vanhemmille, ellei jo lukuvuoden alussa ole vanhemmilta tai huoltajilta tiedusteltu koko lukuvuotta koskien lasten osallistumisesta näihin tilaisuuksiin. Pääsääntöisesti omaan uskontoon liittyviin tilaisuuksiin tulee osallistua, vaikka niihin liittyy jumalanpalvelusten muodossa uskonnon harjoittamista.

Positiivisen uskonnonvapauden mukaan uskonto on yksilön oma valinta ja yhteisön perinteen osa. Ortodoksiseen perinteeseen eli traditioon kuuluu vahvasti liturginen ulottuvuus, jota edustavat kirkon rukous- ja palvelustekstit luettuna tai laulettuna. Ne ovat erottamaton osa kirkon (= uskonnollisen yhdyskunnan) perinteen mukaista opetusta. Opetus ei ole pelkästään tiedollisen aineksen välittämistä. Tavoitteiden mukaan opetuksen tulee tukea elämyksiä, olla kokemuksellista ja kehittää taitoja sekä perehdyttää oman uskonnon perinteisiin. Kirkollisen perinteen on sanottu olevan yhtälailla menneisyyden ohessa myös nykyisyyttä, joka on "Pyhän Hengen virkistävä lähde" ihmisen elämässä (Railas 1982). Opetus ei missään tapauksessa ole, tai se ei saa jäädä perinnettä taaksepäin esitteleväksi uskonnolliseksi informaatioksi.

Oman uskonnon opetus koulussa ei ole uskonnon harjoittamista. Opetus perustuu oman uskonnon opetuksen pedagogiikalle. Pedagogista syistä opetuksessa käytetään kirkkoveisuja, ikoneita tai rukouksia havainnollistamaan ja syventämään käsiteltävää aihetta sekä osoittamaan niiden yhteys kirkon elämään.

Opetus on kokonaisvaltaista ja sisältöjä eheyttävää

Ortodoksista uskontoa opetetaan koulussa kokonaisvaltaisen (holistisen) pedagogisen lähestymistavan mukaan. Ortodoksisessa uskonnonopetuksessa kokonaisvaltainen käsittelytapa tarkoittaa oppiaineksen sisältöjen eheytettyä tarkastelua. Opetuksessa asioita ei käsitellä yksittäisinä sisältöinä tai ilmiöinä jonomaisesti. Ne esitetään siten, että asia tai ilmiö liitetään teologisesti laajempaan asiayhteyteen. Näin ollen oppisisältöjä käsitellään yhdistämällä niitä toisiinsa opetuksellisesti mielekkäällä tavalla. Esimerkiksi opetettaessa nikealais-konstantinopolilaista uskontunnustusta sitä voidaan käsitellä sen opillisesta, raamatullisesta, liturgisesta, eettisestä tai kirkkohistoriallisesta näkökulmasta. Myös kirkkomusiikki ja ikonitaide kuuluvat eri oppisisältöjen käsittelyn yhteyteen. Kysymyksessä ei kuitenkaan ole opetuksellinen periaate, jonka mukaan kustakin aiheesta tulisi järjestelmällisesti käydä läpi sen erilaiset teologiset ulottuvuudet.

Periaatetta tulee soveltaa spiraalimaisesti. Pienempien oppilaiden kanssa teologisia asiayhteyksiä on vähemmän kuin varttuneimpia opetettaessa. Kokonaisvaltaiseen käsittelymalliin kuuluu myös periaate siitä, että ei ole vain ”kirkon” asioita. Uskonto elää vuorovaikutuksessa aikansa yhteiskunnan kanssa. Jossain määrin tämä ulottuvuus on jäänyt liian vähälle huomiolle traditioon tukeutuvassa ortodoksisessa uskonnonopetuksessa.

Uskonnon opetus koulussa on kokonaisvaltaista, sisältöjä eheyttävästi tarkasteleva, spiraalimaisesti sisällöiltään syvenevä, joka on vuorovaikutuksessa ajan yhteiskunnan kanssa.

Veisut ja rukoustekstit ovat opetuksen pedagoginen tuki

Ortodoksinen uskontopedagogiikka, johon kuuluu sisältöjen yhdistetty ja kokonaisvaltainen käsittely, on aina perustellusti huomioinut opetuksellisesti ja menetelmällisesti oppituntien yhteydessä olevat rukoukset, veisut, ikonin käytön tai ristinmerkin tekemisen. Oman uskonnon perintöön kuuluu kokemuksellisuutta tukevat omakohtainen osallistuminen, toiminnallisuus ja elämyksellisyys. Ne välittyvät kirkon perinteeseen erottamattomasti kuuluvan yhteisöllisen elämän, liturgisen kokemisen kautta. Tähän uskonnolliseen kulttuuriperintöön perehdyttäminen ja sen säilyttäminen toteutetaan opetussuunnitelman perusteiden mukaisesti.

Oman uskonnon pedagogiikkaa voidaan tarkastella oheisen esimerkin avulla. Ortodoksinen kirkko viettää Kristuksen temppeliin käynnin muistojuhlaa 2. helmikuuta. Opetettavan aineen pedagogiikan ja oman kulttuurin perinteen mukaisesti opettaja lähtee liikkeelle ottamalla tunnin alussa esille kyseisen juhlaikonin tai useimmiten vain sitä esittävän painetun ikonikuvan. Sen edessä omaan kirkolliseen kulttuuriin

perehdyttämiseksi oppilaat laulavat tai lukevat juhlatroparin ja tekevät ristinmerkin. Kyse ei ole paljon keskustelussa olleesta uskonnon harjoittamisesta siinä merkityksessä, että kyse olisi koulussa tapahtuvasta niin sanotusta kirkollisesta toimituksesta. Tilanne on opetuksellinen tuokio, joka perehdyttää omaan uskontoon tai sen perinteeseen kuuluvaan ilmiöön tai asiaan.

Koska tropareissa on aina myös opetuksellista ainesta, siihen perehdytään opettajan johdolla hänen selvittäessä opillista tai muuta käsitteistöä ennen tunnin muita vaiheita ja sisältöjä. Veisun oppimiseksi se saatetaan toistaa opetuksen edetessä. Uskonnon harjoittaminen, esimerkiksi pelkkä veisujen tai rukoustekstien käyttö ilman pedagogisia perusteita, ei kuulu oppitunneille.

Tietoa omasta uskonnosta ja tukea eettiselle kasvulle

Ortodoksisen opetuksen tavoitteena ei ole saada aikaan oppilaissa uskonnollista herätystä. Jokainen ortodoksi on kasteessa otettu kirkon täysivaltaiseksi jäseneksi. Uskonnollisessa elämässä voidaan kasvaa ja kehittyä. Koulun uskonnonopetus on kasvamaan saattamista: sinapinsiemenen luonnonmukaista viljelyä ilman väkilannoitteita. Lasta ei koulussa opeteta uskomaan. Koulussa hän voi oppia omasta ja muista uskonnoista ja tutustua niihin tiedollisesti. Toisaalta omasta uskonnosta voidaan oppia asioita, jotka tukevat ja edistävät lapsen eettistä ja hengellistä kasvua sekä auttavat häntä uskonnon perusluonteen ymmärtämisessä.

> Uskonnonopetuksen tavoitteena on antaa oppilaalle uskonnollinen kompetenssi, jotta hänellä olisi taitoa, rohkeutta ja tietoa toimia aikuisena monikulttuurisen yhteiskunnan jäsenenä katsomusten näkökulmasta.

Uskonnosta oppiminen on lasten elämys- ja kokemusmaailmaan liittyvää osallistuvaa ja toiminnallista havainnointia. Oppijat on asetettava aktiivisiksi toimijoiksi. He eivät siis ole enää pelkkä opetuksen kohde. Uskontoa tarkastellaan sen omista lähtökohdista käsin eikä ulkokohtaisesti. Opitaan uskonnosta ja sitä, mitä uskonto on, mutta koulun tehtävä ei ole opettaa uskontoon (Vrt. Hull 2002.)

Valmiudet uskontojen väliseen vuorovaikutukseen

Opetus pyrkii kehittämään oppilaassa myös uskonnollista kompetenssia eli valmiuksia toimia moniuskontoistuvassa ja moniarvoistuvassa yhteiskunnassa. Valmiudet antavat perustan erilaisuuden kohtaamiseen ja perustan vuorovaikutukselle niin tiedollisesti kuin kulttuurisestikin. Keskeinen valmiustekijä on oman perinteen arvostaminen ja sen ylläpitäminen. Perusasteen opetuksen aikana muodostuva uskonnollinen identiteetti on myöhemmän elämänvaiheen katsomuksellisen keskustelun voimavara.

Suomalaisen yhteiskunnan 2020-luvun haaste on maan kasvava uskontojen ja katsomusten moninaisuus, joka on tullut globalisaation myötä. Sen kohtaamisessa us-

konnonopetus edesauttaa kulttuurien ja uskontojen katsomuksellista tuntemusta. Se on todettu hyväksi maahanmuuttajien kotouttajaksi vähemmistöuskointoihin kuuluvien sekä lasten että perheiden osalta. Oman uskonnon opetus koulussa saattaa olla oppilaalle ainoa tuttu asia suomalaisessa yhteiskunnassa. Opetussuunnitelman mukaan katsomusaineissa (uskonto ja elämänkatsomustieto) tutustutaan muihin kristillisiin ja ei-kristillisiin uskontoihin ja niiden kulttuuriin. Tosin elämänkatsomustiedossa kristillisyyden tarkastelu jää vähäiseksi. Tieto erilaisuudesta auttaa sen kunnioittavaan kohtaamiseen ja vuorovaikutukseen. Uskontojen tai niiden edustajien välistä vuoropuhelua ei voida käydä, jos lapset eivät tunne omaa uskontoaan riittävästi.

Nikean metropoliitta Johanneksen mukaan (2008) opetus- ja kasvatustyössä ortodoksisen ihmisnäkemyksen tehtävänä on tukea pyrkimistä jalompaan ja parempaan. Kirkon ihmiskuva on muuttumaton, mutta kilvoittelussa kohti Jumalan kuvaksi luotua kaltaisuutta kukin aika tuo mukanaan omat haasteensa. Pohjimmiltaan kirkko on ymmärtävän ja kasvattavan yhteisöllisyyden kirkko. Sen periaatteisiin kuuluu näkemys siitä, että ihmisellä on aina mahdollisuus lankeemuksestaan huolimatta anteeksiantoon ja hyväksyntään.

Suomessa keskeisin lasten ja nuorten uskonnon tiedolliseen ja perinteeseen liittyvä taho on tutkimusten mukaan koulun uskonnonopetus (mm. Aikonen 1987). Koulun oppiaineena uskonnolla on keskeinen asema tuottaa valmiuksia tulevalle sukupolvelle kohdata kulttuurien- ja uskontojen moninaisuus niin kansallisesti kuin kansainvälisestikin. Yhteiskunnan järjestämänä ja valvomana se antaa pohjan yhteiskunnalliselle vakaudelle.

Raimo Sissonen
Uskon ohjeet ja esikuvat

Ortodoksisen[1] kirkon usko ja opetus perustuvat Jumalan ilmoitukseen ja apostoliseen oppiin, jonka he saivat Kristukselta. He antoivat saamansa uskon ja opetuksen edelleen Kirkolle, ja ne välittyivät puhutun sanan ja kirjoitusten välityksellä. Apostolisen opetuksen ytimen muodostavat Raamattu ja pyhä traditio. Ortodoksinen kirkko on aina pitäytynyt näin perittyyn uskoon ehdottomasti ja mitään muuttamatta. Siksi se voi sanoa olevansa uskossaan sama kuin alkukirkko. Siksi myös sanotaan, että ortodoksinen kirkko on apostolinen kirkko.

Ortodoksisen uskon perusta ja sen alkuperä ovat Jumalan ilmoituksessa. Usko määriteltiin nikealais-konstantinopolilaisessa uskontunnustuksessa. Ortodoksisen uskon lähteenä ovat ensisijaisesti Raamattu, mutta sen ohella myös kirkon traditio, kirkolliskokousten määritelmät, kirkkoisien kirjoitukset, liturginen perinne sekä ikonografia ja kirkkoarkkitehtuuri.

Ortodoksinen usko sisältää opetuksen Jumalasta kolmiyhteisenä Jumalana ja Luojana. Hän loi tyhjästä kaiken olemassa olevan, näkymättömän maailman enkeleineen sekä aineellisen maailman ja viimeisenä ihmisen omaksi kuvakseen ja kaltaisekseen. Tässä yhteydessä käsitellään myös oppia syntiinlankeemuksesta ja sen seurauksista, sekä Kaitselmuksesta. Keskeisenä ovat Kirkon opetus Jeesuksesta Kristuksesta Jumalaihmisenä ja Jumalansynnyttäjän osuus ihmiskunnan pelastuksessa. Kristuksen sovitustyö ja ylösnousemus, taivaaseen meneminen ja Pyhän Hengen toiminta Kirkossa Kristuksen pelastustyön jatkajana maan päällä ovat myös tarkastelussa. Lopuksi esitellään Kirkon opetusta kuolemasta ja kuolemanjälkeisestä elämästä sekä viimeisistä tapahtumista.

[1] Kreikaksi ορθός+δόξα, orthos+doksa, 'oikea' ja 'katsomus/ylistys'.

ORTODOKSISEN USKON PERUSTA JA ALKUPERÄ

Useimman ihmisen elämän perustana on usko. Apostoli Paavalin mukaan *"usko on sen todellisuutta, mitä toivotaan, sen näkemistä, mitä ei nähdä"* (Hepr. 11:1). Se, joka uskoo, pitää totena uskonsa kohdetta. Ortodoksikristitty uskoo Jumalan olemassaoloon, Jeesuksen Kristuksen ylösnousemukseen, Kirkkoon, kuolemanjälkeiseen elämään ja kaikkeen siihen, mitä uskontunnustuksessa on mainittu. Usko Jumalaan antaa turvallisuutta, iloa ja onnea elämään.

Itse asiassa uskon olemusta ei voi selvittää järjellä, eikä uskoa voi saada pelkästään ajattelemalla, vaan apostoli Paavali vakuuttaa, että *"usko syntyy kuulemisesta, mutta kuulemisen synnyttää Kristuksen sana."* (Room. 10:17.) Pohjimmiltaan usko on Jumalan armolahja, jota voi ja tulee anoa ja rukoilla. Uskoa vahvistaa Kirkon yhteydessä eläminen, rukous ja Jumalan sanan kuuleminen ja tutkiminen.

Ortodoksisen näkemyksen mukaan uskon tulee ilmetä elämässä. Usko näkyy teoissa, siinä kuinka ihminen suhtautuu kanssaihmisiin ja kuinka hän kohtelee lähimmäisiään. Myös vastoinkäymisissä ja kärsimyksissä tarvitaan uskoa. Uskova tuntee myös elämässään iloa ja rauhaa, vaikka eläkin maailman hyörinän keskellä.

Ortodoksisen kirkon usko ja opetus perustuvat Jumalan ilmoitukseen ja apostoliseen oppiin, jonka he saivat Kristukselta. He antoivat saamansa uskon ja opetuksen edelleen Kirkolle, ja ne välittyivät puhutun sanan ja kirjoitusten välityksellä. Apostolisen opetuksen ytimen muodostavat Raamattu ja pyhä traditio. Ortodoksinen kirkko on aina pitäytynyt näin perittyyn uskoon ehdottomasti ja mitään muuttamatta. Siksi se voi sanoa olevansa uskossaan sama kuin alkukirkko. Siksi myös sanotaan, että ortodoksinen kirkko on apostolinen kirkko.

Ortodoksisen kirkon usko ja opetus perustuvat Jumalan ilmoitukseen ja apostoliseen oppiin, jonka he saivat Kristukselta. Apostolisen opetuksen ytimen muodostavat Raamattu ja pyhä traditio.

Jumalan ilmoitus

Ihmisen on mahdoton käsittää Jumalaa, mutta hän ei ole täysin tietämätön Jumalasta. Jumala ei ole myöskään ihmiselle kokonaan saavuttamaton, sillä Jumala itse lähestyy ihmistä. Raamattu on todistus siitä, että Jumala ilmoittaa itsensä ihmisille.

Tämä ilmoitus paljastuu Jumalan toiminnasta hänen luomassaan maailmassa. Hän ei ilmaise itsestään kaikkea, mutta ihmisen on mahdollista ottaa jossain määrin vastaan jumalallista tietoa. Jumalan ilmoituksesta Raamatussa ilmenee, kuinka ihmisen tulee uskoa Jumalaan ja kunnioittaa Häntä, ja että ihmisen pitää noudattaa Hänen tahtoaan, saavuttaakseen pelastuksen.

Jumala ilmoittaa itsensä ja tahtonsa sekä luonnollisesti että yliluonnollisesti. Jumalan jatkuva toiminta historiassa, luomakunnassa ja ihmisen sisimmässä ovat luonnollista ilmoitusta. Esimerkiksi maailman luomisessa Jumala ilmaisee itseään. Samoin maailmassa ja kaikkialla luonnossa ilmenevä järjestys todistaa Luojan viisaudesta ja voimasta. Kirkon hengelliset isät kehottavat tutkimaan "luonnon kirjaa", joka on sitä oikein lukevalle kuin avoin Raamattu.

Jumala ilmoittaa itsestään myös ihmisen sisimmässä. Omantunnon ääni esiintyy syyttäjänä tai puolustajana, kun joutuu tekemään eettisiä ratkaisuja. Myös Jumalaan kohdistuva kaipaus on armon sisäistä toimintaa ihmisen sisimmässä. Joskus Jumala puhuttelee myös sallimalla ihmistä kohtaavia kärsimyksiä tai myötäkäymisiä. Ihmiskunnan historian vaiheissa voimme myös havaita Hänen tiensä ja kuulla Hänen äänensä.

Silloin kun Jumala paljastaa valittujen ihmisten kautta välittömästi jumalallisia ja ikuisia totuuksia, joita ihminen ei voi omin voimin saavuttaa, on kysymys yliluonnollisesta ilmoituksesta. Tällaisia valittuja henkilöitä Raamatussa ovat esimerkiksi Aabraham, Mooses, kaikki patriarkat ja profeetat. Heidät Jumala kutsui henkilökohtaisesti julistamaan tahtoaan ihmisille. Jumalan lopullinen ilmoitus on Jeesus Kristus. Jumala itse tuli ihmiseksi. Jeesus Kristus on Immanuel, Jumala meidän kanssamme. Jeesuksen Kristuksen ilmoitus on evankeliumi, jonka keskeisin sisältö on itse Jeesus Kristus. Yliluonnollisen ilmoituksen tarkoitus on ihmiskunnan ja maailman pelastaminen.

Raamattu on todistus siitä, että Jumala ilmoittaa itsensä ihmisille. Jumala ilmoittaa itsensä ja tahtonsa sekä luonnollisesti että yliluonnollisesti. Jumalan jatkuva toiminta historiassa, luomakunnassa ja ihmisen sisimmässä ovat luonnollista ilmoitusta. Jumala ilmoittaa itsestään myös ihmisen sisimmässä. Silloin kun Jumala paljastaa valittujen ihmisten kautta välittömästi jumalallisia ja ikuisia totuuksia, joita ihminen ei voi omin voimin saavuttaa, on kysymys yliluonnollisesta ilmoituksesta.

Uskontunnustus

Alkukirkon kristityt tunnustivat uskonsa usein erilaisin lyhyin ilmaisuin, kuten esimerkiksi Pietarin tunnustus: *"Sinä olet Kristus"* (Mark. 8:29). Kaikkein varhaisin ja täydellisin muoto oli *"Jeesus on Herra"* (1. Kor.12:3), joka joskus oli muodossa "Herra Jeesus". Eräs muoto oli "Jeesus Kristus on Herra". Ajan mittaan paikallisissa seurakunnissa muotoutui omia uskonesityksiä, jotka erilaisista sanallisista ilmaisuista huolimatta ilmaisivat samaa uskoa. Silloin kun uskonkysymyksissä ilmeni ongelmia tai erimielisyyttä, tällaiset tunnustukset muodostuivat yksityiskohtaisemmiksi ja tarkemmin muotoilluiksi. (Katso Räsänen s. 34, 40, Sidoroff s. 129 ja Uskontunnustus s. 184.)

Ajan myötä alkoi esiintyä vääriä opetuksia, joista syntyi harhaoppeja, jotka hajottivat koko kirkkoa. Niitä vastaan suojautumiseksi kutsuttiin koolle kirkolliskokous Nikeaan vuonna 325. Tuolloin hyväksyttiin uskontunnustus, jota myöhemmin täydennettiin Konstantinopolin kirkolliskokouksessa vuonna 381. Näissä kokouksissa laadittu nikealais-konstantinopolilainen uskontunnustus sisältää opin Jumalasta, Luojasta sekä Jeesuksesta Kristuksessa, Vapahtajasta ja Pyhästä Hengestä, joka välittää armon. Lisäksi tämä uskontunnustus sisältää opin kirkosta eli seurakunnasta, sakramenteista, kuolleiden ylösnousemuksesta ja iankaikkisesta elämästä. Tätä nikealais-konstantinopolilaista uskontunnustusta käytetään ortodoksisessa kasteen sakramentissa, erilaisissa jumalanpalveluksissa ja ennen kaikkea pyhässä liturgiassa, johon osaltaan koko ortodoksinen uskonoppi perustuu. Tässä uskontunnustuksessa määritelty usko on tarkoitettu kaikille kristityille kaikkialla maailmassa kaikkina aikoina uskon perustaksi, sillä kaikki siihen perustuvat uskonilmaisut eli dogmit ovat Jumalan ilmoitukseen pohjautuvaa opetusta. (Katso Räsänen s. 37, 40 ja Uskontunnustus s. 184.)

Nikealais-konstantinopolilainen uskontunnustus sisältää opin Jumalasta, Luojasta sekä Jeesuksesta Kristuksessa, Vapahtajasta ja Pyhästä Hengestä, joka välittää armon. Lisäksi tämä uskontunnustus sisältää opin kirkosta eli seurakunnasta, sakramenteista, kuolleiden ylösnousemuksesta ja iankaikkisesta elämästä.

ORTODOKSISEN USKON LÄHTEET

Raamattu

Ortodoksisen uskon perustana on Raamatun ilmoitus ja pyhä traditio eli perimätieto. Apostolien välityksellä Jumalan ilmoitus siirtyi jälkipolville sekä kirjoitetussa että kirjoittamattomassa muodossa eli suullisesti ja myös esimerkin kautta.

Aivan aluksi Raamatun kirjojen sisältö on säilynyt suullisena perimätietona ja vasta myöhemmin se sai kirjallisen muodon. On tärkeää ymmärtää, että Raamattu kuuluu traditioon ja on sen tärkeä osa. Oikeastaan Raamattu on kokonainen kirjasto, joka sisältää historiaa, lakikirjoja, runoutta, opetuskirjoja, kirjeitä ja ilmestyksiä.

Uusi testamentti on lähtöisin seurakuntien keskuudessa julistetusta evankeliumin sanomasta. Sen vuoksi on sanottu, että ”evankeliumia ei olisi ilman kirkkoa, eikä kirkkoa ilman evankeliumia”. Aluksi uusi testamenttikin oli vain suullisessa muodossa ja sai kirjallisen muotonsa vasta myöhemmin.

Raamatulla on keskeinen asema ortodoksisen kirkon perinteessä. Ortodoksisessa ajattelussa evankeliumi on Kristuksen sanallinen ikoni. Evankeliumissa Kristus on koko ajan läsnä keskuudessamme. Uskovaisen tulisi henkilökohtaisesti lukea Raamattua päivittäin.

Raamatulla on keskeinen asema ortodoksisen kirkon perinteessä. Se on Kirkon kirja ja sitä käytetään paljon liturgisessa elämässä. Ortodoksisessa ajattelussa evankeliumi on Kristuksen sanallinen ikoni, ja Kristuksen sanat, jotka ovat muistiinkirjoitetut evankeliumeihin, ovat tänä päivänäkin samoja Kristuksen sanoja, joita Hän puhui maanpäällisen elämänsä aikana. Evankeliumissa Kristus on koko ajan läsnä keskuudessamme. Siksi evankeliumikirjalla on kunniapaikka alttarin pyhällä pöydällä. Raamatun tulkinta Pyhän Hengen ohjaamana on Kirkon tehtävä. Niin vältytään yksipuolisilta tulkinnoilta ja kannanotoilta. Siitä huolimatta jokaisen uskovaisen tulisi henkilökohtaisesti lukea Raamattua päivittäin. (Katso Okulov s. 30 ja Aikonen s. 62.)

Traditio eli perimätieto

Yhtä tärkeä kuin Raamattu uskontotuuksien lähteenä on pyhä traditio eli perimätieto. Traditioon ei sisälly uskontotuuksina mitään sellaista, mikä ei sisältyisi jo Raamattuun, eikä siihen sisälly mitään uskon vastaista. Traditio varjelee apostolista uskoa ja tulkitsee sitä. Se myös pitää huolta sakramenteista ja pyhistä toimituksista, jotka alun perin ovat periytyneet suullisen

Yhtä tärkeä kuin Raamattu uskontotuuksien lähteenä on pyhä traditio eli perimätieto. Pyhä traditio syntyi samanaikaisesti Kirkon kanssa. Apostolinen traditio on kirkon elämää ja Pyhä Henki toimii kirkossa ja ohjaa koko ajan kirkon elämää.

opetuksen tai esimerkin kautta. Pyhä traditio syntyi samanaikaisesti Kirkon kanssa. Siksi Kirkko, Raamatun kirjoitukset ja apostolinen perinne ovat liittyneet alusta asti toisiinsa ja ne ovat erottamattomat. Apostolinen traditio on kirkon elämää ja Pyhä Henki toimii kirkossa ja ohjaa koko ajan kirkon elämää. Näin ollen traditio ei ole vain vanhan säilyttämistä ja siinä pysyttäytymistä, vaan Pyhän Hengen uudistavaa toimintaa kirkossa.

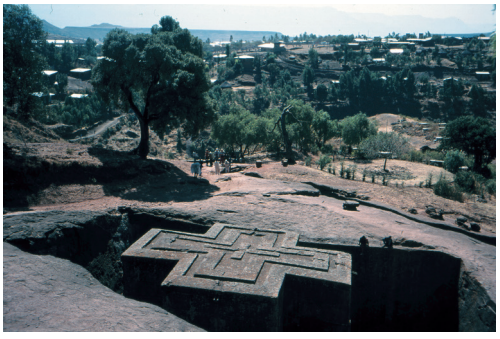
Kirkonkellojen soittoperinteen siirtämistä kädestä pitäen. Ylidiakoni opettaa kellonsoittoa lapsille.

Ekumeenisten kirkolliskokousten dogmit

Traditioon sisältyvät tarkoin ilmaistut ja kaikkia velvoittavat yleisten eli ekumeenisten kirkolliskokousten oppilauselmat eli dogmit, jotka koskevat Pyhän Kolminaisuuden eri persoonia sekä oppia Jeesuksesta Kristuksesta, Jumalihmisestä. Myös oppi Neitsyt Mariasta Jumalansynnyttäjänä sekä ikoneja koskevat päätökset ovat ekumeenisten kirkolliskokousten päätöksiä. Apostoleilta peräisin olevia totuuksia löytyy myös muussa kirkon opetuksessa, esimerkiksi kirkollisten juhlien liturgisista teksteistä ja rukouksista.

Kirkkoisien kirjoitukset

Myös kirkkoisien kirjoitukset ovat todisteita kirkon uskosta. He puolustavat tai selittävät kirkon uskoa ja selventävät kirkolliskokousten opetuksia. He myös ohjaavat kirjoituksillaan uskovia jumalayhteyden saavuttamiseen ja kristilliseen elämänvaellukseen.

Etiopian Lalibelan kiviset kirkot edustavat erikoista kirkkoarkkitehtuuria. Kirkot on rakennettu 1200-1300 -luvuilla. Jokainen kirkko on valmistettu yhdestä kivestä, ylhäältä alaspäin. Kirkot ovat Unescon suojelukohteita.

Liturginen perinne

Ortodoksisen kirkon rikas jumalanpalveluselämä, sakramenttitraditio ja ennen muuta liturgia ilmaisevat sellaisenaan kirkon oppia ja sisältävät apostolien opetusta hymni- ja rukousteksteissään. Samoin jumalanpalvelusten symboliikka ja niiden palvelusten antama syvällinen kokemus auttaa omaksumaan ortodoksista uskonoppia. (Katso Sidoroff s. 126, 134.)

Ikonografia ja kirkkoarkkitehtuuri

Hyvin tärkeä kirkon oppia tulkitseva perinne ilmenee erityisesti ikonitaiteessa. Ikonien voidaan katsoa olevan kuvallista evankeliumin julistusta sanallisen ohella. Kirkkoarkkitehtuurikin omalla tavallaan heijastaa ortodoksisen kirkon oppia.

Traditioon sisältyvät myös tarkoin ilmaistut ja kaikkia velvoittavat yleisten eli ekumeenisten kirkolliskokousten oppilauselmat eli dogmit. Myös kirkkoisien kirjoitukset ovat todisteita kirkon uskosta. Ortodoksisen kirkon rikas jumalanpalveluselämä, sakramenttitraditio ja ennen muuta liturgia ilmaisevat sellaisenaan kirkon oppia ja sisältävät apostolien opetusta. Samoin kirkon oppia tulkitseva perinne ilmenee erityisesti ikonitaiteessa ja kirkkoarkkitehtuurissa.

OPPI JUMALASTA

Jumala on yksi

Jo Vanhan testamentin aikana Jumala ilmoitti Moosekselle, että Jumala on yksi (5. Moos.6:4). Myös Jeesus opetti samoin. (Mark.12:29). Jumalan tunteminen ja usko Häneen ovat ihmisen tärkein asia. Mahdollisuudet tuntea Hänet ovat rajalliset, sillä Jumala on sekä maailmassa oleva että tuonpuoleinen. Jumalan olemus pysyy ihmiselle tuntemattomana, mutta ihminen voi kokea Jumalan armovoimaa ja Hänen energioitaan, jotka täyttävät koko maailmankaikkeuden.

Jumalan ominaisuudet

Ominaisuuksiltaan Jumala on iankaikkinen ja ääretön. Hän on myös kaikkitietävä. Pohjimmaltaan Hän on mysteeri, salaisuus. Iankaikkisena Hänellä ei ole alkua eikä loppua, ja Hän pysyy samana iankaikkisesta iankaikkiseen. Jumala on *"joka paikassa oleva ja kaikki täyttävä, hyvyyden lähde ja Elämänantaja"*, kuten rukouksessa Pyhälle Hengelle sanotaan. Hän tulee asumaan jokaisen sisimpään, joka haluaa ottaa Hänet vastaan. Kaikkitietävänä Hän tuntee menneen, nykyisen sekä tulevan, samoin todellisen ja mahdollisen. Hän tuntee kaiken näkyväisen sekä näkymättömän, jopa ihmisten ajatukset. Kaikkitietävyys ei kuitenkaan tarkoita sitä, että Jumala olisi ennalta

Vanhan testamentin aikana Jumala ilmoitti Moosekselle, että Jumala on yksi. Myös Jeesus opetti samoin. Ominaisuuksiltaan Jumala on iankaikkinen ja ääretön, kaikkitietävä. Hänellä ei ole alkua eikä loppua ja Hän on muuttumaton. Kaikkitietävänä Hän tuntee menneen, nykyisen sekä tulevan, samoin todellisen ja mahdollisen, kaiken näkyväisen sekä näkymättömän, jopa ihmisten ajatukset.

määrännyt ihmisen, luomakunnan ja koko maailman kohtalon. Ortodoksinen kirkko ei ole hyväksynyt ennaltamääräämisoppia eli predestinaatiota, koska Raamatun mukaan Jumala on luonut ihmiselle vapaan tahdon. Sen mukaan jokainen ihminen joutuu aina valitsemaan hyvän ja pahan sekä oikean ja väärän välillä. Siihen kuuluu myös vastuunkantaminen valinnoistaan.

Pyhä Kolminaisuus

Vanhassa testamentissa ei ole vielä suoranaisesti ilmoitusta Pyhästä Kolminaisuudesta, mutta monet kohdat tuntuvat todistavan siitä. Tällainen on muun muassa luomiskertomus, joka sisältää viittauksia Kolminaisuuteen. Myös Jumalan ilmestyminen Aabrahamille kolmen miehen muodossa on ymmärretty tarkoittavan Kolminaisuutta. Uudessa testamentissa on selviä viittauksia kolminaisuusoppiin, erityisesti teofanian eli Herran kasteen tapahtuma, jossa Kolminaisuuden persoonat ovat esillä samanaikaisesti. Selvin todiste Kolminaisuudesta on Jeesuksen kastekäsky, jossa kehotetaan kastamaan Isän ja Pojan ja Pyhän Hengen nimeen.

Vanhassa testamentissa kerrotaan kolmen miehen vierailusta Abrahamin ja Saaran luona Mamren tammistossa. Vanha testamentti kertoo, kuinka Herra vieraili Abrahamin luona. Hänen luokseen saapui kolme miestä, jotka ikonissa kuvataan enkeleinä. Koska juutalainen uskonto oli ehdottoman monoteistinen, Herran ilmestyminen kolmen miehen hahmossa on ortodoksisen näkemyksen mukaan Pyhän Kolminaisuuden ilmentymä.

Uskontunnustuksen ja Raamatun opetuksen mukaan Jumala on yksiolemuksellinen ja kolmepersoonainen, Isä, Poika ja Pyhä Henki. Poika syntyy Isästä ja Pyhä Henki lähtee Isästä. Rakkaus yhdistää persoonat toisiinsa ja ne muodostavat yksiolennollisen Jumalan. Kaikki persoonat ovat tasa-arvoisia. Kukaan persoonista ei ole Jumala enemmän kuin toiset eikä vähemmän kuin toiset. Sanoessamme ”Isä meidän” tai kun käännymme Jeesuksen puoleen tai kutsuessamme Pyhää Henkeä avuksemme, emme osoita kunnioitusta ja palvontaa vain osalle Jumaluutta, vaan rukoilemme kolmiyhteistä Jumalaa.

Jumaluuden persoonat eroavat toisistaan persoonallisten ominaisuuksien suhteen. Jumalan Isän persoonallinen ominaisuus on, ettei Hän synny eikä lähde mistään muusta alusta. Hän on kahden muun persoonan syy ja alkuperä sekä yhdysside noiden kahden välillä.

Kolminaisuuden muut persoonat määräytyvät sen mukaan, mikä niiden suhde on Isään. Poika syntyy Isästä ja Pyhä Henki lähtee Isästä. Tämä syntyminen ja lähteminen tapahtuvat iankaikkisuudessa, sillä Jumala on muuttumaton. Ei siis ole olemassa sellaista aikaa, jolloin ne eivät olisi syntyneet eivätkä lähteneet tai jolloin ne lakkaisivat lähtemästä ja tapahtumasta. On vaikea ymmärtää syntymisen ja lähtemisen välistä eroa. Kirkon opettaja Gregorios Naziansilainen on sanonut: *"Isälle on ominaista syntymättömyys, Pojalle syntyminen ja Hengelle lähteminen."*

Pyhän Hengen suhteen ortodoksinen kirkko näkee selkeän eron siinä, että Pyhä Henki lähtee iankaikkisesti Isästä, mutta toisaalta Vapahtaja lähettää väliaikaisesti Pyhän Hengen maailmaan. Näin tapahtui helluntaina, jolloin toteutui evankeliumin lupaus: *"Te saatte puolustajan; minä lähetän hänet Isän luota. Hän, Totuuden Henki, lähtee Isän luota ja todistaa minusta."* (Joh.15:26) Näin tapahtuu jatkuvasti myös kaikissa sakramenteissa, joissa toimittava pappi kutsuu Pyhää Henkeä vaikuttamaan sakramentin kautta muuttumisen.

Uskontunnustuksen ja Raamatun opetuksen mukaan Jumala on yksiolemuksellinen ja kolmepersoonainen, Isä, Poika ja Pyhä Henki. Kaikki persoonat ovat tasa-arvoisia. Poika syntyy Isästä ja Pyhä Henki lähtee Isästä. Tämä syntyminen ja lähteminen tapahtuvat iankaikkisuudessa, sillä Jumala on muuttumaton.

Katolinen kirkko teki kuudennella vuosisadalla muutoksen nikealais-konstantinopolilaiseen uskontunnustukseen lisäämällä Pyhää Henkeä koskevaan kohtaan sanan "filioque" (lat. = Pojasta) eli Pyhä Henki lähtee Isästä ja Pojasta. Protestanttiset kirkot myöhemmin erotessaan Rooman kirkosta säilyttivät uskontunnustuksessa sanan "filioque".

Pyhän Kolminaisuuden persoonat toimivat aina yhdessä ja niillä on yksi tahto ja yksi voima. Poikaa ja Pyhää Henkeä on kuvattu Isän kahdeksi kädeksi. Samoin Isän vertauskuvana on käytetty aurinkoa, jonka valo ja lämpö, Poika ja Pyhä Henki, vaikuttavat luomakunnassa.

Pyhän Hengen suhteen ortodoksinen kirkko näkee selkeän eron siinä, että Pyhä Henki lähtee iankaikkisesti Isästä, mutta toisaalta Vapahtaja lähettää väliaikaisesti Pyhän Hengen maailmaan.

Ortodoksisen kirkon jumalanpalvelukset, mysteeriot ja rukoukset rakentuvat kolmiyhteisen Jumalan ylistyksen ja palvonnan pohjalle. Kaikki anomukset ja rukoukset päättyvät Pyhälle Kolminaisuudelle kohdistettuun ylistyslauselmaan.

JUMALA LUOJANA

Luominen

Raamatun mukaan kaikki olemassa oleva on saanut alkunsa luomistyön kautta. Luominen tapahtui tyhjästä. Ennen luomista oli siis vain Jumala. Ei ollut ainetta eikä aikaa. Aika alkaa luomisesta. Ajan ja maailman alku Raamatun mukaan tapahtui persoonallisen Jumalan päätöksellä ja johdatuksessa eikä jonkin epäpersoonallisen biologisen tai muun voiman vaikutuksesta. Luominen tapahtui Jumalan sanalla. Jumala sanoi "*Tulkoon*" ja niin kaikki tuli olemattomuudesta olemiseen. Jumala loi sanallaan kaiken, mitä on olemassa. Kukaan tai mikään ei pakottanut Jumalaa luomaan, vaan Hän loi maailman vapaasta tahdostaan. Jumala on siis persoonallinen, oman tahdon omaava Jumala, ei jokin alkuvoima tai Absoluutti, jonka voiman oli pakko purkautua luomiseen. Jumala nimenomaan halusi luoda maailman ja siinä olevan. Kirkko opettaa, että Jumala loi kaiken rakkaudesta. Rakkaudesta Hän halusi antaa elämän luoduilleen.

Kaikki olemassa oleva on saanut alkunsa luomistyön kautta. Luominen tapahtui tyhjästä. Aika alkaa luomisesta. Kirkko opettaa, että Jumala loi kaiken rakkaudesta. Luomistyö tapahtui määrätyssä järjestyksessä.

Jumala ei hyljännyt tai jättänyt luotujaan oman onnensa ja luomakunnassa vallitsevien mekaanisten lakien varaan, vaan Hän pitää jatkuvasti rakastavaa huolta luomakunnastaan kaitselmuksensa kautta. Hän haluaa myös jakaa rakkaudestaan kaikille

ja sen vuoksi Hän kutsui ja kutsuu edelleenkin kaikkia osallistumaan kunniastaan ja autuudestaan. Luomistyö tapahtui määrätyssä järjestyksessä. Ensin luotiin valo ja maa. Sitten tapahtui auringon, kuun ja tähtien luominen. Luotuaan näin perustan eliömaailmalle Hän seuraavaksi loi kasvikunnan ja sen jälkeen eläimet. Ihmisen Jumala loi viimeisenä. Jumala loi kaiken hyväksi. Pahuus tuli maailmaan ensiksi taivaan enkelimaailmassa tapahtuneen lankeemuksen ja myöhemmin ensimmäisten ihmisten, Aadamin ja Eevan, lankeemuksen seurauksena.

Näkymättömän maailman luominen

Enkelit

Raamatun luomiskertomuksen mukaan Jumala loi taivaan ja maan (1. Moos.1:12). Taivaan ymmärretään tarkoittavan näkymätöntä luomakuntaa eli henkimaailmaa, johon kuuluvat enkelit ja pahat henget.

Enkelien (kreik. ἄγγελος) palvelutehtävänä on toimia Jumalan lähettiläinä ja sanansaattajina. Enkelit ovat pyhiä, mutta eivät luonnostaan vaan johtuen pitkäaikaisesta kuuliaisuudesta Jumalalle. Enkeleiden määrää emme tiedä, mutta Raamatun mukaan heitä on ”tuhannen tuhatta” ja ”kymmenentuhatta kertaa kymmenen tuhatta.” Toisin sanoen heitä on äärettömän paljon ja lukemattomia joukkoja.

Enkelit jakautuvat asemansa mukaan hierarkisiin ryhmiin. Raamatussa mainitaan niiden nimet (Kol.1:16). Dionysios Areopagita esitti 500- luvulla enkelien jakaantuvan yhdeksään ryhmään, joissa kussakin on kolme astetta. Ensimmäisen kolmikon, korkeimman hierarkian muodostavat serafit, kerubit ja valtaistuimet. Keskimmäisen hierarkian muodostavat herruudet, voimat ja vallat, ja alimpaan hierarkiaan, joka on lähinnä ihmistä, kuuluvat hallitukset, ylienkelit ja enkelit.

Raamatun luomiskertomuksen mukaan Jumala loi taivaan ja maan. Taivaan ymmärretään tarkoittavan näkymätöntä luomakuntaa eli henkimaailmaa, johon kuuluvat enkelit ja pahat henget. Enkelit ovat pyhiä ja heidän palvelutehtävänään on toimia Jumalan lähettiläinä ja sanansaattajina. He jakautuvat asemansa mukaan hierarkisiin ryhmiin. Heille ei osoiteta palvontaa, mutta heitä kunnioitetaan esimerkiksi ikonien välityksellä.

Kuusisiipinen serafi.

Enkelit ylistävät Jumalaa ja toimivat Hänen sanansaattajinaan pelastushistorian keskeisten tapahtumien yhteydessä. He myös ohjaavat ihmisiä pelastukseen, toimivat heidän ruumiinsa ja sielunsa varjelijoina sekä esirukoilijoina. He palvelevat myös kanssapalvelijoina eukaristiassa ja muissa sakramenteissa. Jokaisella ihmisellä on kasteen yhteydessä saama suojelusenkelinsä. Enkelit ovat luotuja olentoja. Siksi heille ei osoiteta palvontaa, mutta heitä kunnioitetaan esimerkiksi ikonien välityksellä.

Pahat henget

Pahat henget ovat langenneita enkeleitä, joita Raamatussa kutsutaan pahoiksi ja saastaisiksi hengiksi sekä riivaajiksi (Luuk. 7:21; Matt. 10:1). He kuuluvat pimeyden valtakuntaan. Heidät karkotettiin kirkkauden valtakunnasta ylpeyteen lankeamisen takia. Saatana on pahojen henkien johtaja. Nimi merkitsee vihollista ja vastustajaa. Hän oli alun perin yksi korkeimmista Jumalan luomista hyvistä enkeleistä, mutta hän lankesi ylimielisyyteen ja ylpeyteen ja nousi kapinaan Jumalaa vastaan. Hän halusi tulla Jumalasta riippumattomaksi ja Jumalan vertaiseksi. Häneen liittyi muitakin enkeleitä, jotka luopuivat Jumalasta.

Pahuuden alkuna täällä näkyvässä maailmassa on Raamatun mukaan juuri enkelien lankeemus. Saatana, joka esiintyi Aadamille ja Eevalle paratiisissa käärmeenä, viekoittelee edelleenkin ihmisiä syntiin. Pahat henget kadehtivat ja vihaavat ihmistä Jumalan kuvana ja koska heillä on mahdollisuus pelastua. Siksi ne yrittävät johdattaa ihmistä pois Jumalan yhteydestä ja todellisesta elämästä. Pahat henget turmelevat ihmisen sielua ja aiheuttavat ihmisille myös sairauksia, onnettomuuksia ja muita vastoinkäymisiä.

Jumala sallii kaitselmuksessaan pahojen henkien toimia, mutta ohjaa niiden toimintaa niin, että toiminta palvelee ihmisten pelastusta ja kasvamista hyvään. Pahojen henkien valta on rajoitettu.

Saatanan ja pahojen henkien olemassaolo merkitsee persoonallisen pahan olemassaoloa. Kun Isä meidän -rukouksessa rukoilemme *"Äläkä saata meitä kiusaukseen, vaan päästä meidät pahasta"*, tuo paha tarkoittaa persoonallista pahaa eli paholaista.

Kristuksen toisessa tulemuksessa Saatana ja hänen joukkonsa saavat iankaikkisen rangaistuksen.

Pahat henget ovat langenneita enkeleitä. Pahuuden alkuna täällä näkyvässä maailmassa on Raamatun mukaan juuri enkelien lankeemus. Pahat henget turmelevat ihmisen sielua ja aiheuttavat ihmisille myös sairauksia, onnettomuuksia ja muita vastoinkäymisiä. Pahojen henkien valta on kuitenkin rajoitettu.

IHMINEN

Ihmisen luominen

Raamatun ilmoituksen mukaan Jumala loi ihmisen viimeisenä. Hän on lähtöisin maan tomusta, kuten kasvit ja eläimetkin, mutta Jumala loi häneen henkäyksellään näkymättömän ja katoamattoman sielun. Sielu saa aikaan ihmisen henkisyyden, joka tekee ihmisestä tietoisen, ajattelu- ja toimintakykyisen persoonan. Sielu tekee ihmisen biologisena olentona eläväksi. Ihminen on kutsuttu elämään Jumalan yhteydessä. Ihminen ruumiillis- sielullisena olentona on samanaikaisesti kahden maailman kansalainen, näkyvän ja näkymättömän. Hän on mikrokosmos, pienoismaailmankaikkeus.

Jumala loi ihmisen viimeisenä. Ihminen ruumiillis-sielullisena olentona on samanaikaisesti kahden maailman kansalainen, näkyvän ja näkymättömän. Hän on mikrokosmos, pienoismaailmankaikkeus.

Ruumis yksinään ja sielu yksinään ei ole ihminen, vaan ne yhdessä muodostavat ihmisen. Sielu tekee ruumiin eläväksi. Ilman sielua ihminen olisi eräänlainen kone. Toisaalta sielukin tarvitsee ruumiin voidakseen toimia. Kirkon opetuksen mukaan sielu on kuolematon, mutta ruumis katoava ja kuoleva. Kristuksen toiseen tulemuksen yhteydessä tapahtuvassa kuolleiden ylösnousemuksessa ruumis nousee kirkastettuna yhdessä sielun kanssa iankaikkiseen elämään. Ylösnousemus koskee siis koko ihmistä.

Kuva ja kaltaisuus

Raamatun mukaan Jumala loi ihmisen ”kuvakseen ja kaltaisekseen” (1. Moos.1: 26–27). Siksi ihminen on korkein luoduista olennoista. Hän on luomakunnan kruunu. Jumalan kuvana ihminen on Jumalan ikoni. Koska Jumala on Pyhä Kolminaisuus, ihminen on Pyhän Kolminaisuuden kuva. Jokaisessa ihmisessä on tämä kuva. Siksi isät kehottavat meitä näkemään jokaisessa vastaantulevassa ihmisessä Kristuksen. Jumalan kuvana ihmisellä on vapaa tahto, kyky valita hyvän ja pahan välillä, toisin sanoen tehdä eettisiä ratkaisuja ja kantaa tietoisesti vastuuta. Ihmisellä on myös rajallinen luomiskyky, joka pohjautuu järkeen ja ajatteluun. Ihmisen valinnan vapaus on ihmiselle taakka, sillä tieto hyvästä ja pahasta on usein raskas kantaa. Tätä taakkaa ei ole muilla elollisilla olennoilla. Kuitenkin ainoastaan vapaan valinnan kautta ihminen voi kasvaa itsenäiseksi persoonallisuudeksi. Kuvaan liittyvät ominaisuudet ihminen on saanut Jumalalta lahjana, ilman ponnisteluja.

Jumalan kaltaisuuteen pyrkiminen on hengellistä kilvoittelemista ja kasvamista. Jumalan kaltaisuus ei kuulu ihmisen perusolemukseen kuten kuva, vaan se on tavoite, jota kohti on ponnisteltava ja taisteltava Jumalan armon avulla. Ihmisen kasvu Jumalan kaltaisuuteen, jumalallistuminen eli theosis, on koskaan päättymätön tie. Syvimmältään on kysymys ihmisen eettisistä ratkaisuista, rukouskilvoituksesta ja erilaisista hengellisistä harjoituksista.

Luomakunnan herruus

Ihminen luotiin mieheksi ja naiseksi ja heidän liittonsa on inhimillisen yhteyden perusmuoto. Ilman yhteyttä toiseen ihmiseen on mahdotonta kehittyä ja kasvaa henkisesti. Jumala antoi miehelle ja naiselle tehtävän *"olla hedelmällisiä, lisääntyä ja täyttää maanpiiri"* (1. Moos.1:28). Vaikka he biologisesti ovatkin erilaisia, he kumpikin ovat Jumalan kuvaksi luotuja ja tasavertaisia.

> Jumala loi ihmisen "kuvakseen ja kaltaisekseen". Ihminen Pyhän Kolminaisuuden kuvana on korkein luoduista olennoista. Jumalan kuvana ihmisellä on vapaa tahto, kyky valita hyvän ja pahan välillä, toisin sanoen tehdä eettisiä ratkaisuja ja kantaa tietoisesti vastuuta. Ihmisellä on myös rajallinen luomiskyky. Jumalan kaltaisuus ei kuulu ihmisen perusolemukseen kuten kuva, vaan se on tavoite.

Jumala antoi heille myös tehtävän *"viljellä, hallita ja varjella maata"* (1.Moos. 2:15). Näin ihminen on sidoksissa luomakuntaan kaiken elämän perustana. Luomakunta on hänelle sekä lahja että tehtävä. Ihmisen suhde luomakuntaan on eettinen. Luomakunnan herrana ihmisen tulee käyttää sitä Jumalaa kiittäen ja ylistäen eikä itsekkäästi ja vastuuttomasti turmellen ja riistäen.

LANKEEMUS JA SEN SEURAUKSET

Synti tuli maailmaan kahden eri lankeemuksen tuloksena. Ensimmäinen lankeemus tapahtui enkelimaailmassa ja sitten Saatanan vaikutuksesta ensimmäiset ihmiset, Aadam ja Eeva, lankesivat syntiin. He halusivat oppia tuntemaan hyvän ja pahan, kuten Jumala, syömällä hyvän ja pahan tiedon puusta. Varsinainen synti lankeemuksessa oli Jumalan tahdon rikkominen. Ihminen käytti väärin vapaata tahtoaan suostuessaan kiusaukseen. Tottelemattomuuden seurauksena ihminen joutui pois tieltä kohti Jumalan kaltaisuutta. Hän etääntyi Luojastaan, ja hänen tahtonsa taipui pahaan. Puhdas sydän menetti viattomuutensa. Lankeemuksen seurauksena ruumiillinen kuolema, kivut, sairaudet ja vanheneminen tulivat ihmisen elämään. Niiden tarkoituksena on parantaa synnin aiheuttamia vammoja. Niistä osallisiksi tulevat sekä hurskaat että syntiset. Lankeemus ulottuu koko ihmissukuun, kaikkiin Aadamin ja Eevan jälkeläisiin heidän syntymästään saakka.

Vastasyntyneellä ei ole henkilökohtaisia syntejä, mutta hänenkin sielussaan on esivanhempien synnin tahra. Siksi kirkko kastaa myös lapset, ei vain aikuisia. Synti on alullaan ihmisessä syntymästä saakka ja houkuttelee häntä henkilökohtaisiin synteihin. Myös ihmisen elinympäristö on sellainen, että siinä on helppoa tehdä pahaa mutta vaikea tehdä hyvää. Lankeemus levisi koko luomakuntaan ja ihminen menetti asemansa luomakunnan herrana.

Synti tuli maailmaan kahden eri lankeemuksen tuloksena. Ensimmäinen lankeemus tapahtui enkelimaailmassa. Sitten Saatanan vaikutuksesta ensimmäiset ihmiset, Aadam ja Eeva, lankesivat syntiin. Varsinainen synti lankeemuksessa oli Jumalan tahdon rikkominen. Synti turmeli ja sumensi Jumalan kuvan ihmisessä, mutta ei hävittänyt sitä kokonaan.

Synti turmeli ja sumensi Jumalan kuvan ihmisessä, mutta ei hävittänyt sitä kokonaan. Ihminen pystyy edelleenkin pääsemään jumalayhteyteen sekä Jumalan avulla vapaasti suorittamaan ratkaisuja hyvän ja pahan välillä. Hän kykenee jossain määrin tekemään hyvää ja noudattamaan Jumalan tahtoa.

KAITSELMUS

Jumala ei hyljännyt lankeemuksesta huolimatta ihmistä eikä luomakuntaa. Hän vaikuttaa maailmassa ja luomakunnan elämässä persoonallisena Jumalana. Kaikkitietävänä Hän tietää edeltä kaiken, mitä maailmassa tapahtuu. Hän kuitenkin sallii ihmisen tehdä valintansa ja ratkaisut, koska ihmisellä on vapaa tahto. Jumala kaitselmuksellaan kuitenkin ohjaa elämää ja ihmistä hyvään, estää pahan valtaa maailmassa. Toisinaan Hän kääntää jopa pahuuden palvelemaan hyvää. Jumalan huolenpitoa luoduistaan nimitetään luonnolliseksi kaitselmukseksi. Kaitselmus ilmenee myös kansojen vaiheissa. Jumala on historiankin Herra. Silloin kun tapahtuu ihmeitä, kun profeetat julistivat ennalta historiallisia tapahtumia ja Jumala jakoi pyhilleen armolahjoja, on kysymyksessä yliluonnollinen kaitselmus. Kaitselmus on siis kolmiyhteisen Jumalan Isän, Pojan Pyhän hengen, pelastavaa toimintaa maailmassa.

Jumala ei hyljännyt lankeemuksesta huolimatta ihmistä eikä luomakuntaa. Kaitselmus on kolmiyhteisen Jumalan Isän, Pojan Pyhän Hengen, pelastavaa toimintaa maailmassa.

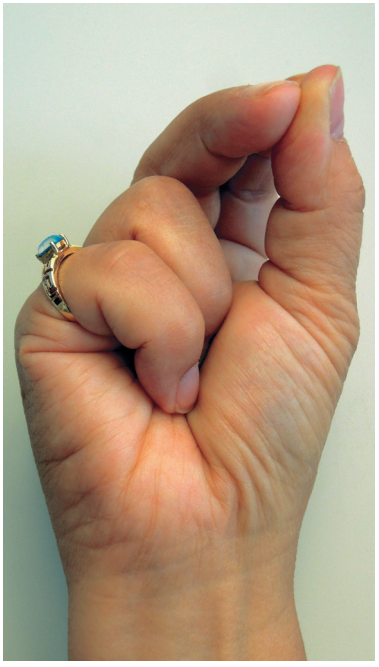
JEESUS KRISTUS – JUMALIHMINEN

Ortodoksisen Kirkkomme uskon mukaan Jeesus Kristus, Vapahtajamme ja Lunastajamme on jumalihminen. Hän on samalla täydellinen ja todellinen Jumala, ja todellinen ihminen. Hänessä ei kuitenkaan ole syntiä. Jeesuksen Kristuksen maanpäällinen pelastustyö ihmiskunnan hyväksi alkoi Hänen syntyessään ihmiseksi. Jumala

tuli lihaksi. Kristuksen jumalallinen luonto yhdistyi ihmisluontoon, pyhitti sen ja teki sen jumalalliseksi.

Jeesus-nimi tarkoittaa Vapahtajaa, ja sekä Kristus- että Messias- nimitykset merkitsevät Voideltua eli kuningasta. Jeesus on myös Jumalan Poika ja Häntä kutsutaan Jumalan Sanaksi eli Logokseksi. Jeesus käytti itsestään myös nimitystä Ihmisen Poika. Ylösnousemuksen jälkeen apostolit alkoivat nimittää Häntä Herraksi.

Jeesuksen persoonassa on kaksi luontoa: jumalallinen ja inhimillinen. Hän on samalla Jumalan Poika ja myös ihminen, joka on olemukseltaan meidän kaltaisemme. Jumaluus ja ihmisyys yhdistyivät Hänessä kirkolliskokousten määritelmän mukaan "yhteen sulamattomasti ja muuttumattomasti, kuitenkaan jakaantumatta ja erottamatta". Jeesuksella on siis yksi persoona, mutta kaksi luontoa.

Ristinmerkki tehdään oikealla kädellä. Sormien asento on uskontunnustus. Kolme yhteen laitettua sormea merkitsevät Pyhää Kolminaisuutta. Kaksi sormea kuvaavat Kristuksen luontoa: Hän oli sekä ihminen että Jumala.

JUMALANSYNNYTTÄJÄ

Neitsyt Marialla on Jumalan pelastussuunnitelmassa suuri ja keskeinen tehtävä. Jumala syntyi hänen kauttaan ihmiseksi. Siksi Mariaa kunnioitetaan ortodoksisessa kirkossa Jumalanäitinä. Maria synnytti Jeesuksen Pyhän Hengen vaikutuksesta. Lihaksi tullut Kristus on Pyhän Kolminaisuuden toinen persoona. Siksi Neitsyt Mariaa ylistetään Jumalansynnyttäjänä. Jeesuksen syntymä tapahtui neitseellisesti. Kirkon uskon mukaan Maria pysyi neitseenä "ennen Kristuksen syntymää, synnytyksen aikana ja synnytyksen jälkeen". Siksi Neitsyt Mariaa nimitetään myös Ainaiseksi Neitseeksi. Myös roomalaiskatolinen kirkko pitää häntä ainaisena Neitseenä. Neitseellinen syntymä todistaa Kristuksen ikuisesta ennalta olemisesta, siitä että Hän on Jumalan ainosyntyinen Poika. Evankeliumeissa kyllä kerrotaan Jeesuksen veljistä ja sisarista. Kirkon perimätiedon mukaan he ovat kuitenkin Joosefin lapsia hänen aikaisemmasta avioliitostaan tai Jeesuksen serkkuja.

Juutalaisessa perinteessä lähisukulaisia nimitettiin veljiksi ja sisariksi.

Ortodoksisessa kirkossa Neitsyt Marialla on erityisasema koko ihmiskunnassa. Häntä pidetään kaikkia muita ihmisiä ja enkeleitäkin ylempänä. Neitsyt Maria otettiin kirkon uskon mukaan kuoleman jälkeen taivaaseen, jossa hän on voimallisena esirukoilijana Poikansa edessä.

Jumalanäitiä kunnioitetaan ja ylistetään jumalanpalvelusten rukouksissa ja veisuissa, erityisesti Neitsyt Marialle omistettuina juhlina. On huomattava, että Mariaa kunnioitetaan aina suhteessa Kristukseen, Hänen Äitinään, ei koskaan Pojastaan erillisenä ihmisenä. Samoin ortodoksisessa ikonitaiteessa Maria kuvataan aina Kristus-lapsen kanssa.

Jumala syntyi Neitsyt Marian kautta ihmiseksi, siksi Mariaa kunnioitetaan ortodoksisessa kirkossa Jumalanäitinä. Kirkon uskon mukaan Maria pysyi neitseenä "ennen Kristuksen syntymää, synnytyksen aikana ja synnytyksen jälkeen". Siksi Neitsyt Mariaa nimitetään myös Ainaiseksi Neitseeksi.

KRISTUKSEN SOVITUSUHRI

Jeesuksen Kristuksen maanpäällinen elämä päättyi vapaaehtoisiin kärsimyksiin ja ristinkuolemaan ihmisten syntien tähden, maailman elämän edestä. Se oli Isän Hänelle antama tehtävä: sovittaa ihminen Jumalan kanssa ja lunastaa hänet synnin, turmion ja kuoleman vallasta. Kristuksen kärsimys ja kuolema ovat syntien puolesta kannettu sovitusuhri. Jeesus *"alensi itsensä ja oli kuuliainen kuolemaan asti, ristinkuolemaan asti"* (Fil. 2:8). Se on perustana meidän uudestisyntymisellemme ja Jumalan rakkaudelle meitä kohtaan.

Jeesuksen tuomion syynä oli juutalaisten suuren neuvoston mukaan Jumalan pilkka, sillä Jeesus sanoi itseään Jumalan Pojaksi. Tuomion vahvisti roomalaisten maaherra Pontius Pilatus ylipappien ja juutalaiskansan painostuksesta. Itse asiassa Jeesuksen tuomitseminen oli oikeusmurha. Golgatan kärsimyshistoriassa toteutuivat ja täyttyivät Vanhan testamentin ennustukset Herran kärsivästä palvelijasta ja Messiaasta.

Kristuksen sovitusuhri koskee kaikkia ihmisiä maailman alusta historian loppuun asti. Hän on koko maailman syntien sovitus ja pelastus koko luomakunnalle. Kristuksen toisessa tulemuksessa vapautuu koko luomakunta turmeluksen orjuudesta.

Alttari sijaitsee Golgatan päällä. Valkoinen kivi näkyy lasin takaa.

Ruumiillisesti haudattuna ollessaan Kristus laskeutui sielussaan ja ruumiillisessa olemuksessaan myös tuonelaan, jossa Hän saarnasi kaikille edesmenneille sieluille ja niin valmisti heillekin pelastuksen. Ortodoksisen uskon mukaan Kristuksen risti ja ylösnousemus kuuluvat erottamattomasti yhteen. Sekä Golgatan tapahtumat että tyhjän haudan ihme kuuluvat sovitustyöhön. Kristuksen risti muuttuu ylösnousemuksen ansiosta voiton merkiksi. *"Ristin kautta tuli ilo kaikkeen maailmaan."* Näin laulamme ristin juhlapäivinä kirkossa. Risti on Jumalan voima niille, jotka uskovat Vapahtajaan.

Jeesuksen Kristuksen maanpäällinen elämä päättyi vapaaehtoisiin kärsimyksiin ja ristinkuolemaan ihmisten syntien tähden, maailman elämän edestä. Kristuksen sovitusuhri koskee kaikkia ihmisiä maailman alusta historian loppuun asti.

YLÖSNOUSEMUS

Kaikkien evankeliumien mukaan Jumala herätti Jeesuksen kuolleista. Kolmannen päivän aamuna Jeesuksen haudalle saapuneet mirhantuojanaiset havaitsivat haudan tyhjäksi ja kohtaavat enkelin, joka kertoo Jeesuksen nousseen ylös kuolleista. Naiset veivät tiedon opetuslapsille, jotka haudalle tultuaan havaitsevat naisten puheiden olevan totta.

Jeesus teki elämänsä aikana paljon ihmetekoja, mutta ylösnousemus oli ihmeistä suurin. Se todisti lopullisesti, että Kristus oli todella profeettojen ennustama Messias ja Kuningas. Sen tähden ylösnousemus on kristinuskon perusta. Se synnytti myös uskon yleiseen ylösnousemukseen, joka tapahtuu aikojen lopussa, Kristuksen toisen tulemuksen yhteydessä.

Jumala herätti Jeesuksen kuolleista. Ylösnousemus on kristinuskon perusta. Se synnytti myös uskon yleiseen ylösnousemukseen, joka tapahtuu aikojen lopussa, Kristuksen toisen tulemuksen yhteydessä. Ortodoksinen kirkko on ylösnousemuksen yhteisö, jolle pääsiäinen on tärkein juhla.

Kukaan ei ole nähnyt ylösnousemustapahtumaa. Ainoastaan tyhjä hauta ja enkelin ilmoitus todistavat Kristuksen ylösnousemuksesta. Ylösnousemus tarkoittaa sitä, että Kristuksen ruumis heräsi kuolleista kirkastetussa muodossa. Sellaisena Hän ilmestyi useita kertoja opetuslapsilleen neljänkymmenen päivän aikana ennen taivaaseen menemistään. Hän kulki opetuslasten mukana Emmauksen tiellä, söi opetuslastensa nähden osoittaakseen, ettei ollut aave, salli apostoli Tuomaan koskea itseään, kulki lukittujen ovien läpi, katosi yhtäkkiä heidän näkyvistään. Hän ilmestyi kerran viidelle sadalle ihmiselle (1. Kor.15:6).

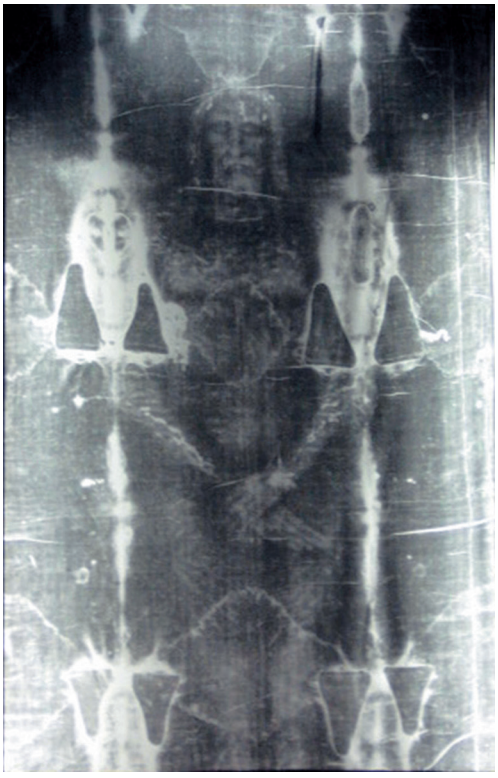
Kaikkina aikoina on ollut ylösnousemususkon kieltäjiä, muun muassa juutalaisten ylimmäiset papit. He väittivät opetuslasten varastaneen Jeesuksen ruumiin. Jotkut taas väittävät, että Jeesus haudattiin valekuolleena ja ylösnousemuskertomukset ovat näkyjä ja hallusinaatioita. Kaikesta huolimatta usko ylösnousemukseen on kristinuskon perussanoma. Ortodoksinen kirkko on ylösnousemuksen yhteisö, jolle pääsiäinen on tärkein juhla. Pääsiäisen sanoma kaikuu läpi kirkkovuoden sunnuntaipäivinä, joita vietetään ylösnousemuksen muistopäivinä ja ne julistavat ylösnousemuksen iloa ja kuoleman voittoa.

Usko yleiseen ylösnousemukseen perustuu Kristuksen ylösnousemukseen. Se merkitsee uskoa siihen, että kerran kaikki herätetään kuolleista. Siihen taas perustuu kristittyjen iankaikkisen elämän ja autuuden toivo.

KRISTUKSEN TAIVAASEEN MENEMINEN

Neljäntenäkymmenentenä päivänä pääsiäisen jälkeen Jeesus Kristus otettiin taivaaseen (Luuk. 24: 50 – 53; Ap.t. 1: 9 – 11). Tämä tapahtui Öljymäellä. Näin Jeesus palasi takaisin kirkkauteensa, josta hän oli tullut maanpäälle. Jeesus edelläkävijänä (Hepr. 2:18) toteutti lupauksensa: *"Minä menen valmistamaan teille asuinsijan"* (Joh.14:2) ja avasi meille tien Jumalan valtakuntaan.

Uskontunnustuksessamme sanotaan: *"Meni ylös taivaisiin ja istuu Isän oikealla puolella. Ja on taas kunniassa tuleva tuomitsemaan eläviä ja kuolleita ja jonka valtakunnalle ei loppua tule."*

Onko Kristus jättänyt ihmeellisellä tavalla jälkensä tähän liinaan? Torinon käärinliina on merkillinen reliikki. Kankaalle muodostuneen kuvan mysteeriä ei ole kyetty ratkaisemaan. Hiiliajoituskaan ei toiminut kankaan iän määrittelyssä koska kangas on altistunut tulipalolle. Kankaan altistuminen kuumuudelle vääristää hiiliajoituksen tulosta.

Öljymäki on tänä päivänä suuri juutalainen hautausmaa. Kaikki juutalaiset tahtoisivat tulla haudatuksi sinne. Juutalaisen perimätiedon mukaan Messias saapuu maan päälle juuri Öljymäelle ja sinne haudatut saavat nähdä Hänet ensimmäisenä. Juutalaiset eivät tuo haudoille kuihtuvia kukkia, vaan kiviä jotka kestävät.

PYHÄ HENKI

Pyhä Henki on Kolminaisuuden kolmas persoona. Häntä nimitetään Herraksi ja kunnioitetaan Pyhän Kolminaisuuden yhteydessä. Uskontunnustuksessa Pyhää Henkeä nimitetään elämänantajaksi. Hän siis elävöittää luomakuntaa ja uudestisynnyttää ihmisen. Hän vaikuttaa ihmisiin Jumalan sanan avulla, kutsuu ihmistä pelastukseen ja pyhittää hänet.

Vanhan testamentin mukaan Pyhä Henki oli mukana luomistyössä. Raamatun alussa kuvataan, kuinka Jumalan Henki liikkui vetten päällä (1. Moos.1:2) ja sai aikaan kaaokseen järjestyksen, josta kaikki sitten alkoi kehittyä. Ihmiselle Jumala antoi elämän hengen. Pyhä Henki puhui profeettojen kautta ja voiteli Vanhan testamentin kuninkaat ja papit tehtäviinsä. Pyhä Henki vaikutti myös Jeesuksen syntymiseen ja laskeutui kasteessa Jeesuksen päälle kyyhkysen muodossa (Joh.1:32). Jeesus oli maanpäällisen elämänsä ajan täynnä Pyhää Henkeä. Hengen voimalla Hän saarnasi, opetti, karkotti pahoja henkiä, paransi sairaita ja suoritti ihmeitä ja tunnustekoja.

Pyhä Henki synnytti Jeesuksen seuraajissa uskon, että Jeesus on Kristus ja Vapahtaja. Ennen taivaaseen menemistään Jeesus lupasi opetuslapsilleen, että *"te saatte varustukseksenne voiman korkeudesta"* (Luuk. 24: 49). Tämä lupaus toteutui helluntaina. Apostolien tekojen kirjassa kerrotaan: *"Tuli raju tuulenpuuska, ja se täytti koko sen talon, jossa he olivat. He näkivät tulenlieskoja kuin kieliä, jotka jakautuivat ja laskeutuivat itse kunkin päälle."* (Ap.t. 2: 2–4)

Pyhä Henki on Kolminaisuuden kolmas persoona. Pyhää Henkeä nimitetään elämänantajaksi. Hän elävöittää luomakuntaa ja uudestisynnyttää ihmisen. Pyhä Henki sai aikaan sen, että ihmiset liittyivät yhteen toistensa kanssa. Tämä yhteys oli alkuna maailmanlaajuiselle kirkolle. Pyhä Henki ohjaa kirkkoa ja jakaen siinä erilaisia armolahjoja.

Pyhä Henki sai aikaan sen, että ihmiset liittyivät yhteen toistensa kanssa. Tämä yhteys oli alkuna maailmanlaajuiselle kirkolle. Pyhä Henki antoi myös apostoleille voiman viedä sanomaa Kristuksesta kaikkialle. Helluntai on siis kirkon syntymäpäivä. Pyhä Henki ohjaa kirkkoa ja jakaa siinä erilaisia armolahjoja käyttäen armolahjojen vastaanottajia kirkkonsa ja seurakuntansa hyväksi. Pyhä Henki on myös innoittanut pyhien tekstien kirjoittajia. Pyhä Henki toimii myös kirkon sakramenteissa.

PELASTUS

Ihmisen päämääränä on iankaikkisen elämän saavuttaminen eli Jumalan valtakunta. Pelastus tarkoittaa siis pelastumista iankaikkisesta kadotuksesta. Kysymyksessä ei ole vain yksi erityinen Jumalan lahja, vaan siihen kuuluu kaikki se, mitä Hän meille antaa. Kristinuskon koko sanoma ja sisältö ovat pelastus. Pelastuminen on ortodoksisen näkemyksen mukaan Jumalan ja ihmisen yhteistyötä. Jokaisen on haluttava ja oma-

kohtaisesti omaksuttava pelastus, pyrittävä siihen. Kristus on pelastuksen alkuunpanija ja Pyhän Hengen armo auttaa ihmistä tulemaan osalliseksi pelastuksesta, joka on tarjolla ja tarkoitettu kaikille. Pelastus vaatii henkilökohtaista kilvoitusta, taistelua itsessä vaikuttavaa lankeemuksen tilaa vastaan, sydämen puhdistamista himoista ja katumuksen kautta ilmenevää itseriittoisuudesta luopumista. Siinä määrin kuin ihminen nöyrtyy ja puhdistuu, Pyhän Hengen armo uudistaa ja parantaa ihmistä ja täydellistyminen Jumalan kaltaisuutta kohden edistyy.

Kukaan ei voi pelastua omin voimin, vaan Jumalan armovoiman avulla. Armo toimii salaisesti ihmisessä auttaen ihmistä omaksumaan Kristuksen pelastustyön hedelmät. Armo toimii kutsumalla ihmistä eri tavoin, sisäisesti ja ulkonaisesti, pelastukseen. Samoin Jumalan armo pysyy aina pelastusta etsivän rinnalla ja pyhittää häntä. Pelastus toteutuu siis asteittain ja täydellistyy vasta ylösnousemuksessa.

Pelastus ei ole vain yksilön asia, vaan se kuuluu kirkon yhteyteen. Pelastavan armon välineinä kirkossa toimivat ennen kaikkea mysteeriot. Pelastus on ensisijaisesti Jumalan armon toimintaa ja vain toissijaisesti ihmisen. (Katso Sidoroff s. 135.)

Pelastus tarkoittaa pelastumista iankaikkisesta kadotuksesta ja on ortodoksisen näkemyksen mukaan Jumalan ja ihmisen yhteistyötä. Pyhän Hengen armo auttaa ihmistä tulemaan osalliseksi pelastuksesta. Pelastus ei ole vain yksilön asia, vaan se kuuluu kirkon yhteyteen. Pelastavan armon välineinä kirkossa toimivat ennen kaikkea sakramentit.

KIRKKO (katso Metso s. 167, 179.)

Kirkko on Kristuksen perustama ja Hänen pelastustyönsä jatkaja maan päällä. Siksi kirkko on Jumalan kirkko ja Kristuksen kirkko. Kirkon perustana ovat Kristuksen opetukset, Hänen ristinkuolemansa ja ylösnousemuksensa. Sellaisena se on pelastuksen lähde, armon välittäjä ja jumalallisien totuuksien opettaja. Ihmisen on mahdollista pelastua vain kirkon yhteydessä.

Kirkkoa kutsutaan myös Kristuksen ruumiiksi, jonka päänä toimii itse Kristus, ja jonka jäseniä kaikki kristityt ovat. Pyhä Henki jakaa kirkon jäsenille erilaisia armolahjoja kirkon palvelutehtäviä varten.

Armolahjoilla tarkoitetaan Pyhän Hengen lahjoittamia kykyjä hengelliseen palveluun. Esimerkiksi: laulaminen ja auttaminen.

Kirkko on uskontunnustuksen mukaan yksi, pyhä ja katolinen. Kirkko on yksi, koska sillä on vain yksi Pää, Jeesus Kristus, ja yksi Henki, yksi Kristuksen Ruumis, yksi usko ja yksi kaste. Tämä ykseys ilmenee ulkonaisesti uskossa, jumalanpalveluksissa, sakramenteissa ja kirkon hallinnossa. Kirkko on

Grigor Valontuojan luostari Armeniassa.

toisaalta näkyvä ja toisaalta näkymätön. Näkyvä eli taisteleva kirkko on täällä maan päällä. Edesmenneet kuuluvat näkymättömään eli riemuitsevaan kirkkoon. Näitä kahta yhdistävät uskon ja rakkauden rukous. Maanpäällinen kirkko pyytää Jumalanäidin ja kaikkien pyhien sekä enkelien esirukouksia, mutta kantaa myös rukouksia edesmenneiden puolesta.

Kirkko on Pyhän Hengen pyhittämä Kristuksen Ruumis. Siksi kirkko on pyhä ja se kutsuu kaikkia pelastukseen ja synnin katumukseen ohjaamalla heitä Jumalan armon yhteyteen.

Kirkon katolisuus tarkoittaa sitä, että kirkko on yleismaailmallinen ja käsittää koko maailmankaikkeuden. Kirkko ei rajoitu aikaan eikä paikkaan, vaan sen pelastuksen piiriin kuuluvat kaikki kansat ja rodut kaikkialla ja kaikkina aikoina.

Kirkon apostolisuus johtuu siitä, että kirkko perustuu apostolien työlle ja varjelee apostolista oppia. Kirkko on velvollinen noudattamaan Kristuksen lähetyskäskyä aikojen loppuun. Kirkon apostolisuutta vahvistaa erityisesti ns. apostolinen seuraanto, jolla tarkoitetaan katkeamatonta pappeuden sakramenttia apostoleista alkaen tähän aina päivään saakka.

Kirkko on samalla sekä inhimillinen että jumalallinen. Siksi kirkon ja seurakuntien toiminnassa näkyy myös inhimillisiä heikkouksia. Pyhä Henki kuitenkin toimii koko ajan näkymättömästi kirkossa.

Kirkko on Kristuksen perustama ja Hänen pelastustyönsä jatkaja maan päällä. Sitä kutsutaan myös Kristuksen ruumiiksi.Uskontunnustuksen mukaan Kirkko on yksi, pyhä ja katolinen. Se on samalla sekä inhimillinen että jumalallinen. Pyhä Henki toimii koko ajan näkymättömästi kirkossa.

KUOLEMA JA KUOLEMANJÄLKEINEN ELÄMÄ

Jumala ei luonut kuolemaa, vaan se on syntiinlankeemusta seurannut rangaistus. Uskontunnustuksen lopussa kerrotaan koko luomakunnan hajoamisesta ja uuden maailman syntymisestä sekä sen jälkeisestä elämästä. Kuolema ei siis tarkoita kaiken loppua, häviämistä ja tuhoutumista. Maailman loppu itse asiassa merkitsee uuden elämän alkua. Kuolemassa ruumis palaa maahan ja hajoaa, mutta sielu on kuolematon, ikuinen ja palaa takaisin Jumalan luo.

Kuolema on salaisuus. Jumala ei ole selvästi ilmoittanut kuoleman jälkeisistä tapahtumista. Ortodoksisen uskon mukaan vainajan sielu siirtyy kuoleman jälkeiseen välitilaan odottamaan yleistä ylösnousemusta. Samalla hän kohtaa yksityisen tuomion. Tuossa välitilassa hän saa jo maistaa joko pelastuksen tai kadotuksen esimakua. Kuolema ei kuitenkaan katkaise elävien ja kuolleiden välistä yhteyttä. Jumalalle ovat kaikki eläviä. Kuolleetkin ovat Kristuksen Ruumiin, kirkon, jäseniä. Yhteys säilyy apostolin sanojen mukaan, koska ”rakkaus ei koskaan häviä” (1. Kor. 13:8).

Kirkon uskon mukaan esirukoukset vainajan puolesta auttavat edesmennyttä. Suomalaisissa kirkkorakennuksissa vainajien muistelupöytä on usein kirkkosalin vasemmalla puolella.

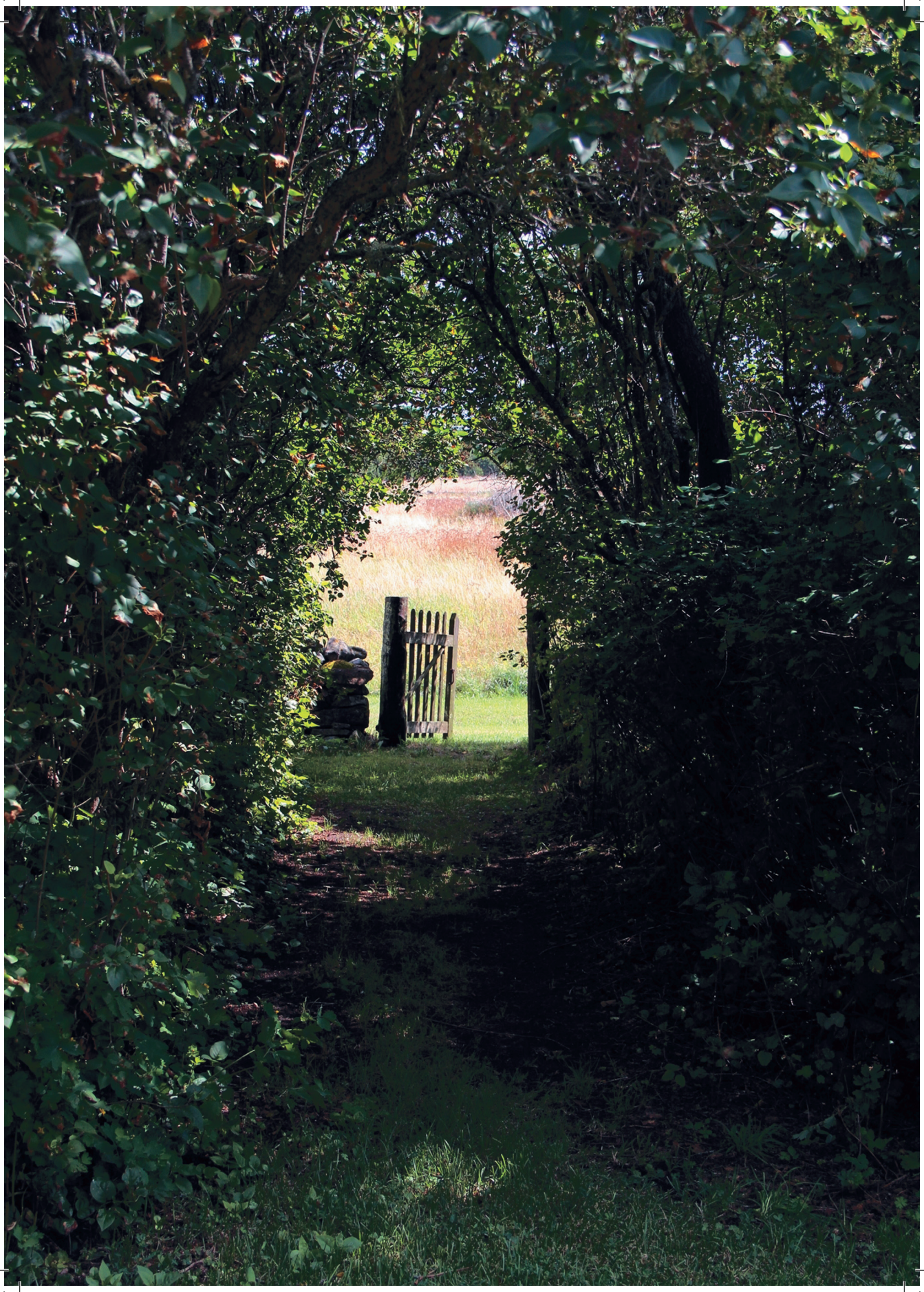
Ihminen jatkaa tuonpuoleisessa siinä tilassa, joka hänellä on kuollessaan. Kuoleman jälkeen ihminen ei voi enää katua. Maanpäällinen elämä on katumuksen, parannuksen teon ja hengellisen kehityksen aikaa. Ortodoksinen kirkko kantaa Kristuksen sanoihin luottaen esirukouksia kuolleiden puolesta. Jumala ei tahdo syntisen kuolemaa, vaan ”että kaikki ihmiset pelastuisivat”(1.Tim.2:4). Ainoa synti, jota ei saa anteeksi ”ei tässä maailmassa eikä tulevassa” (Matt.12: 32), on Kristuksen sanojen mukaan synti Pyhää Henkeä vastaan. Sillä tarkoitetaan täydellistä katumattomuutta, paatumuksen tilaa. (Katso Haavisto s. 151 ja Sidoroff s. 131, 139.)

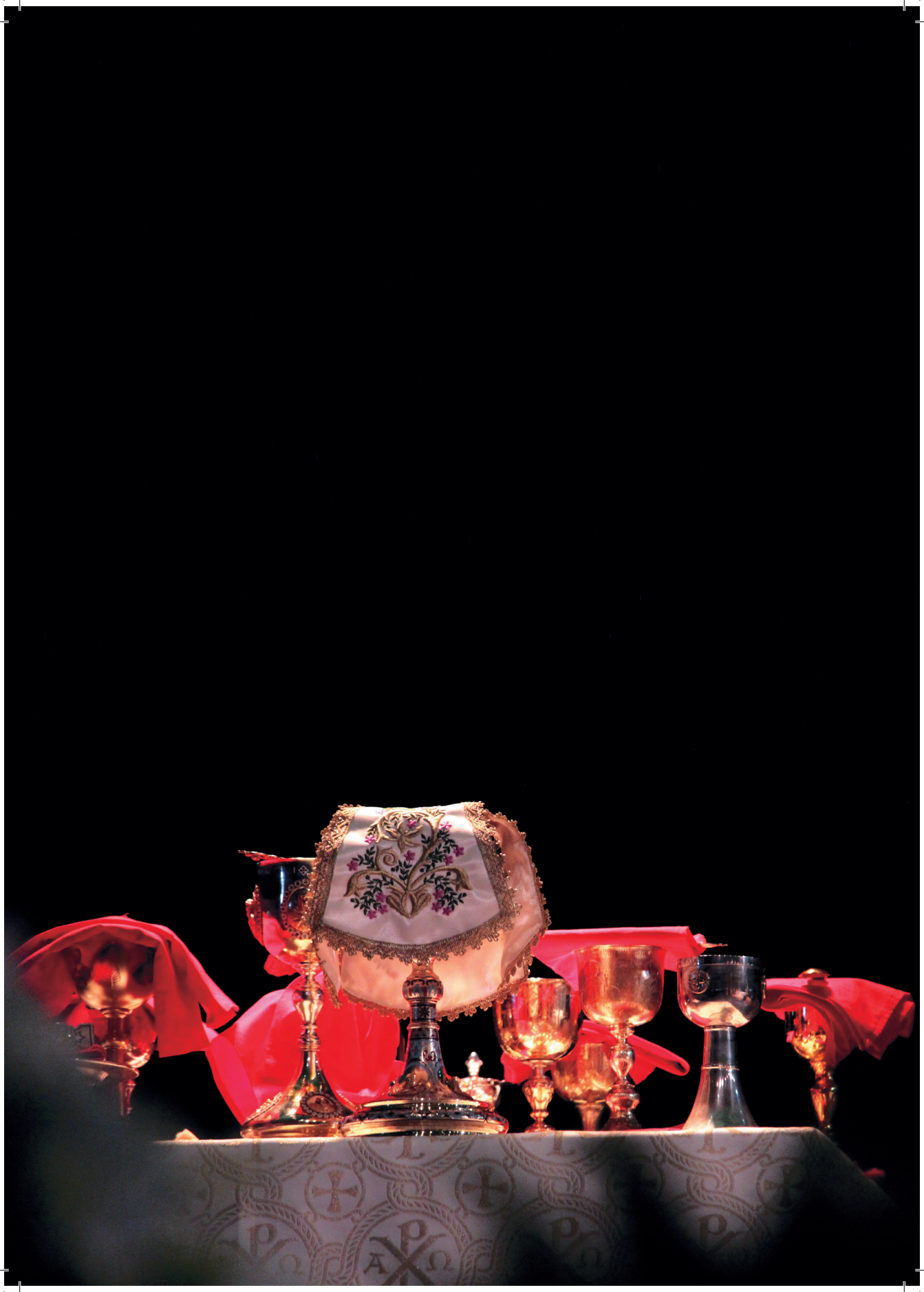
Kuolema on syntiinlankeemusta seurannut rangaistus.Kuolemassa ruumis palaa maahan ja hajoaa, mutta sielu on kuolematon, ikuinen ja palaa takaisin Jumalan luo.Kuolema on salaisuus. Jumala ei ole selvästi ilmoittanut kuoleman jälkeisistä tapahtumista.Ortodoksisen uskon mukaan vainajan sielu siirtyy kuoleman jälkeiseen välitilaan odottamaan yleistä ylösnousemusta.

VIIMEISET TAPAHTUMAT

Raamatun mukaan Kristus tulee vielä toisen kerran maan päälle. Silloin Jumala herättää kaikki kuolleet haudoistaan ja alkaa viimeinen tuomio. Tätä ajankohtaa emme tiedä, se on salaisuus. Sitä eivät tiedä enkelit, eikä myös Poika, vaan yksin Isä (Matt. 24:36). Ylösnousemuksessa jokaisen maatunut ruumis yhdistyy sielun kanssa. Viimeinen tuomio on hengellinen, jolloin kaikki tekomme seurauksineen paljastuvat. Itse Kristus on tuomarina, mutta ihminen itse langettaa tuomionsa. Tuomion kriteerinä ovat osoittamamme rakkaus tai sen puuttuminen. Lopulta koko luonto ja maailma uudistuvat. Luomakunta vapautuu turmeluksesta ja pahan valta kukistetaan lopullisesti. Silloin Jeesuksen Kristuksen pelastustyö on saatettu lopulliseen päätökseen. (Katso Okulov s. 28.)

Kristus tulee vielä toisen kerran maan päälle. Silloin Jumala herättää kaikki kuolleet haudoistaan ja alkaa viimeinen tuomio. Ajankohtaa emme tiedä.Ylösnousemuksessa jokaisen maatunut ruumis yhdistyy sielun kanssa. Viimeinen tuomio on hengellinen, jolloin kaikki tekomme seurauksineen paljastuvat. Luomakunta vapautuu turmeluksesta ja pahan valta kukistetaan lopullisesti.

Matti Sidoroff
Sinun kasvojesi edessä, Herra

Sana *liturgiikka* johtuu kreikan kielen sanasta liturgia, joka on kirkollisessa kielessä vakiintunut tarkoittamaan jumalanpalvelusta.

Liturgiikka selittää myös muita jumalanpalveluksia, jumalanpalvelukseen liittyviä tapoja ja käytäntöjä. Ensimmäisenä vaatii selitystä paikka, jossa jumalanpalvelukset toimitetaan. Siitä käytetään nimitystä pyhäkkö. Toisessa luvussa puhutaan jumalanpalveluksen toimittajista. Heistä käytetään yhteistä nimitystä papisto. Kolmas ja laajin luku käsittelee eri jumalanpalveluksia. Luku jakaantuu kolmeen pääjaksoon. Ensimmäisessä käsitellään kirkon tärkeintä palvelusta eli liturgiaa, jonka keskeinen asia on eukaristia, ehtoollisen mysteerio. Toisessa jaksossa puhutaan palveluksista, jotka on sidottu vuorokauden ajankohtiin, erityisesti iltaan ja aamuun. Lisäksi esitellään kirkkovuoden suuret juhlapäivät.

PYHÄKKÖ

Jumalanpalvelukset toimitetaan erityisessä paikassa, jota kutsutaan pyhäköksi. Pyhäkköjä on monenlaisia. Hiippakunnan pääpyhäkköä kutsutaan katedraaliksi. Seurakuntien pääpyhäkköä kutsutaan yksinkertaisesti kirkoksi. Jos seurakunnassa on useita kirkkoja, keskeistä pyhäkköä voidaan kutsua pääkirkoksi. Koska Suomi on melko laaja ja harvaan asuttu maa ja ortodokseja asuu kaikilla alueilla, voi seurakuntien alueella olla kirkkojen lisäksi rukoushuoneita eli tsasounia.

Jumalansynnyttäjän Tihvinäläisen ikonin praasniekka Taipaleen seurakunnassa.

Suomen ortodoksisessa kirkossa on kaksi luostaria, Kristuksen kirkastumisen luostari (Valamon miesluostari) ja Pyhän Kolminaisuuden luostari (Lintulan naisluostari). Luostareissa vietetään täydellisintä ja säännöllisintä liturgista elämää. Kirkkokunnassa on kolme hiippakuntaa. Vuoden 2022 alusta Suomen ortodoksiseen kirkkoon kuuluu 10 seurakuntaa. Helsingin hiippakuntaa kuuluu kolme seurakuntaa. Niissä on yhteensä lähes 50 pyhäkköä., Kuopion ja Karjalan hiippakuntaan viisi seurakuntaa, joiden alueella on noin 80 pyhäkköä. Oulun hiippakuntaan kuuluu kaksi seurakuntaa, joissa on yhteensä alle 30 pyhäkköä. (Katso Räsänen s. 55 ja Aikonen s. 68.)

Pyhäkkö on jumalanpalveluksen paikka, joka jakaantuu eteiseen, kirkkosaliin ja alttariin. Ikonostaasi on alttarin ja kirkkosalin välissä. Pyhäkön temppelijuhlaa kutsutaan praasniekaksi. Sitä vietetään sen pyhän henkilön tai tapahtuman kunniaksi ja muistoksi, jolle kyseinen kirkkorakennus on pyhitetty. Suomen tunnetuinta, Iljan (Pyhä Elias) praasniekkaa vietetään 20. heinäkuuta Ilomantissa.

Praasniekka Haminan kaupungissa.

Pyhäkön rakenne

Ortodoksisten pyhäkköjen vanhatestamentillisena esikuvana on ilmestysmaja, jonka rakentamiseen Mooses sai ohjeet Siinain vuorella. Kuten ilmestysmaja, niin myös ortodoksinen pyhäkkö jakaantuu kolmeen osaan. Esipiha, pyhä ja kaikkeinpyhin olivat ilmestysmajan osien nimet. Ortodoksisessa kirkossa näitä vastaavat eteinen, kirkkosali ja alttari.

Esihuone on kutistunut nykyisessä kirkkorakentamisessa vaatimattomaksi eteiseksi. Ensimmäisinä vuosisatoina esihuone oli tila, jossa kirkon jäsenyyteen valmistautuvat ihmiset eli katekumeenit saivat opetusta, minkä jälkeen heidät kastettiin ja voideltiin ja he saivat oikeuden osallistua jumalanpalvelukseen ”pyhässä” eli kirkkosalissa.

Kirkkosalin perällä on ikonostaasi eli kuvaseinä, jonka takana on alttarihuone. Alttari vastaa Vanhan testamentin pyhäkön kaikkeinpyhintä, mikä on Jumalan läsnäolon polttopiste myös ortodoksisessa kirkkorakennuksessa.

Ortodoksiset pyhäköt rakennetaan itä-länsisuuntaan niin, että alttari on rakennuksen itäpäässä. Aurinko tulkittiin kirkon alkuvuosisadoista lähtien luonnossa olevaksi Kristuksen ikoniksi, Jumalan Valoksi. Aurinko nousee idästä, ja tästä syystä me rukoillessamme seisomme kasvot itään päin.

Ikonostaasi

Ikoni on kreikan kielestä tuleva sana ja tarkoittaa ”kuvaa”. Ihminen on Raamatun ja kirkon opetuksen mukaan Jumalan kuva. Jeesuksessa Kristuksessa Jumalan Poika, Pyhän Kolminaisuuden toinen persoona, tuli ihmiseksi ja mahdolliseksi kuvata myös taiteen keinoin.

Kreikan kielen sana ikoni tarkoittaa kuvaa, kaltaisuutta.

Ikonostaasin keskellä on alttariin avautuva kaksipuolinen ovi. Kun ovi on suljettu, myös sen takana oleva esirippu on yleensä kiinni. Vanhan testamentin pyhäkössä esirippu oli suljettu, eikä kaikkeinpyhimpään johtanut ovea. Uuden testamentin pyhäkössä yhteys kaikkeinpyhimpään on tullut läheisemmäksi, mitä ikonostaasin keskellä olevat *kuninkaan ovet* kuvastavat. Kuninkaan ovia kutsutaan myös *pyhäksi portiksi*. Kuninkaan ovien tärkein ikoni on Neitsyt Marian ilmestys, usein kaksiosaisena. Oven toisessa siivessä on ylienkeli Gabriel, joka ilmoittaa toiseen siipeen kuvatulle Marialle ilosanoman, että Pyhä Henki on tuleva hänen yllensä ja että hänestä on syntyvä Jumalan Poika. Lisäksi kuninkaan oviin kuvataan tavallisesti evankelistat: Matteus, Markus, Luukas ja Johannes. Evankeliumi eli ilosanoma Jumalan ihmiseksi tulemisesta on siis kuninkaan ovien teema.

Kuninkaan ovien oikealla puolella on Kristuksen ja vasemmalla puolella Jumalansynnyttäjän ikoni. Jumalansynnyttäjällä on sylissään Jeesus-lapsi. Oikeanpuoleinen Kristus-ikoni kuvaa hänet kaikkivaltiaana tai maailman tuomarina; usein hänellä on kädessään avoin kirja ja hänen kätensä on kohotettu siunaukseen. Nämä kaksi ikonia muodostavat tavallaan yhden kokonaisuuden: Neitsyt Maria lapsen kera on Kristuksen inkarnaation eli ihmiseksi tulemisen ikoni, Kristus yksinään kuvattuna taas muistuttaa aikojen lopussa tulevasta viimeisestä tuomiosta. Me elämme näiden kahden ajankohdan välissä. Tänä aikana portti Jumalan valtakuntaan on avoinna.

Ikonostaasi koostuu pyhiä ihmisiä tai tapahtumia esittävistä ikoneista, jotka voivat olla useassa eri kerroksessa. Ikonostaasista alttariin johtaa kolme ovat: pohjoinen, eteläinen ja keskellä olevat kuninkaan ovet.

Ikonostaasin sivuovissa on useimmiten ylienkelien Mikaelin ja Gabrielin ikonit, mutta joskus niihin on kuvattu myös pyhiä diakoneja. Enkelit ovat Jumalan sanansaattajia, viestintuojia ihmisille Jumalan valtakunnasta. He ovat myös meidän suojelijoitamme, jotka välittävät meidän rukouksemme Jumalan eteen. Ikonostaasin sivuovet muistuttavat siitä, että meillä ihmisillä on elävä yhteys tuonpuoleiseen. Suomalaisessa käytännössä temppelin nimikkoikoni on oikeanpuoleisen sivuoven oikealla puolella. Siitä näkyy, kelle pyhälle ihmiselle tai mille pyhälle tapahtumalle kyseinen pyhäkkö on vihitty. Myös muut alarivin ikonit ovat yleensä sellaisia, jotka liittyvät kyseisen yhteisön elämään ja historiaan. Suomessa näillä paikoilla on usein Karjalan valistajia, jotka ovat juurruttaneet ortodoksisen uskon Suomeen.

Ikonostaasissa voi olla useampia kerroksia. Kirkon suurten juhlien ikonit muodostavat usein oman rivinsä. Siinä voi olla myös Deesis- eli esirukousrivi: keskellä Kristus, hänen molemmilla puolillaan häntä kohti kumartuneina Neitsyt Maria ja Johannes Kastaja ja heidän takanaan apostoleja, marttyyreita, profeettoja tai muita pyhiä ihmisiä.

Ortodoksinen perinne on koristaa kirkon sisätilat kokonaan maalauksin. Varhaisbysanttilaisena aikana jatkettiin roomalaista mosaiikkiperinnettä. Myöhemmin mosaiikkien sijaan kehittyi freskomaalaus. Suomen puukirkoissa näitä ei tapaa, mutta viime aikoina noita vanhoja taidemuotoja on elvytetty meilläkin kivikirkoissa.

Ikonit muistuttavat siitä, että pyhät ovat jatkuvasti läsnä kirkossa yhdessä Kristuksen kanssa. Kirkko ei ole koskaan tyhjä. Me, jotka menemme sinne jumalanpalvelukseen tai vain muuten poikkeamme kirkkoon vaikkapa lyhyeksi hetkeksi sytyttämään kynttilän, kohtaamme siellä aina pyhien läsnäolon.

Alttari

Alttarin keskeinen huonekalu on pyhä pöytä. Siitä käytetään monissa kielissä myös nimitystä valtaistuin viitaten siihen, että se on paikka, jossa Jumalan läsnäolo ilmenee. Pyhän pöydän takaosassa on seitsenhaarainen kynttilänjalka tai lampukka, esine, jollainen mainitaan myös Vanhan testamentin pyhäkössä. Sen takana on ristiinnaulitun Kristuksen ikoni.

Alttarissa sijaitsee kaksi tärkeää pöytää. Pyhällä pöydällä on jumalanpalveluksessa käytettäviä liturgisia esineitä. Ehtoollislahjat valmistetaan sen vasemmalla puolella sijaitsevalla uhripöydällä.

Pyhän pöydän keskeinen esine on evankeliumikirja, joka on sidottu ja koristeellinen. Sitä luetaan ja myös kannetaan Kristuksen läsnäolon merkkinä saatoissa. Evankeliumi on Jeesuksen Kristuksen sanallinen ikoni. Hänen läsnäolonsa tulee siinä käsin kosketeltavaksi ja korvin kuultavaksi. Evankeliumin alla on kokoon taitettuna *antiminssi*, silkkinen liina, johon on kuvattu Kristuksen hautaaminen. Se avataan aina ehtoollisen sakramenttia toimitettaessa. Antiminssi on eräänlainen piispan vihkimä ja allekirjoittama asiakirja, jolla paikallinen seurakunta valtuutetaan toimittamaan tuota sakramenttia oman papistonsa johdolla piispansa nimissä.

Pyhällä pöydällä evankeliumin molemmin puolin on käsiristejä, joilla pappi siunaa kansaa. Sen takaosassa on myös lipas, jossa säilytetään pyhitettyjä ehtoollisaineita sairaiden ripittämistä varten. Alttarihuoneen vasemmalla eli pohjoisseinustalla on uhripöytä, jolla valmistetaan ehtoollisaineet sakramentin toimittamista varten. Ehtoollisastioita voidaan myös säilyttää tällä pöydällä, mikäli niillä ei ole muuta erityistä säilytystilaa.

Keltainen liina on antiminssi, suomeksi pyhän pöydän asemasta. Piispan allekirjoittamana se on valtakirja liturgian toimittamiseen kyseissä paikassa. Antiminssiin ommellaan kiinni reliikki eli pyhäinjäännös. Oikealla näkyvän lasikuvun alla on ehtoollislahjojen säilytysrasia.

Kirkkosali

Kirkkosalin ovensuussa on pöytä, jonka takana on pyhäkön isännöitsijän tai vastaavan toimihenkilön paikka. Häneltä kirkkoon tulija voi ostaa kynttilöitä sytyttääkseen niitä ikonien edessä oleviin kynttilänjalkoihin. Hänelle kirkkoon tulija jättää myös muistelukirjansa tai luettelon niistä henkilöistä, sekä elävistä että edesmenneistä, joita hän haluaa rukouksissa muistaa.

Kirkkosalissa juhlaikonia pidetään esillä sen keskellä olevalla analogilla eli kaltevatasoisella pöydällä. Ennen ikonostaasia on muutaman porrasaskeleen koroke (solea). Sen ja kirkkosalin välissä voi olla kaide, jonka taakse jäävää aluetta kutsutan kliirossoksi. Jos solea on kaareutuva, tätä uloketta kutsuaan amboniksi.

Kirkkosalin keskellä on usein *analogi*, kaltevapintainen pieni pöytä, jolla on juhlan tai temppelin ikoni. Tullessaan kirkkoon rukoilija menee sen eteen, tekee ristinmerkin, suutelee ikonia ja ehkä sytyttää kynttilän sen äärellä olevaan jalkaan. Kirkossa liikkuminen jumalanpalveluksen aikanakin on normaalia, mutta aina on syytä ottaa huomioon toiset rukoilijat ja häiritä heitä mahdollisimman vähän.

Ikonostaasin edusta on muutaman porrasaskelman ylempänä muun kirkkosalin lattiaa. Tätä koroketta kutsutaan *soleaksi*. Sen reuna-alueet voivat olla erotetut kirkkosalista kaiteella alueeksi, josta käytetään nimitystä *kliirossi*. Ne ovat lukijoiden ja laulajien tai kuoron aluetta. Solean kirkkosalin suuntaan kaareutuvaa etuosaa nimitetään *amboniksi*. Joskus piispan toimittamissa jumalanpalveluksissa, kirkon keskelle asetetaan koroke, jota myös nimitetään amboniksi tai piispan korokkeeksi.

Kirkkosalin seinillä voi olla vaihteleva määrä ikoneita, mikäli sinne ei ole maalattu freskoja. Kirkkosalin koristeisiin kuuluu usein myös kirkkolippuja eli *horugveja*, varteen kiinnitettyjä standaareja, joihin on maalattu erilaisia ikoniaiheita. Niitä kannetaan ristisaatoissa kirkon ympäri erityisesti pääsiäisenä ja muulloinkin, kun halutaan järjestää tällaisia kulkueita eri juhlien yhteydessä, esim. loppiaisen vedenpyhityksessä, jos tämä toimitetaan elävän veden äärellä.

Ortodoksiseen jumalanpalvelukseen rukoilija osallistuu seisten, ristinmerkkejä tehden, kumartuen ja joskus myös polvistuen. Huomattavin ero läntisten kirkkojen jumalanpalveluskäyttäytymiseen on se, että ortodoksisessa kirkossa ei periaatteessa istuta. Kirkkosalin penkittömyys viestittää siitä, että ortodoksirukoilija on kirkossa ollessaan matkalla kohti Jumalan valtakuntaa, jonka symboli alttari on. Kirkkosalin seinustoilla kyllä on penkkejä niitä varten, jotka iän tai sairauden vuoksi eivät jaksa seisoa pitkiä palveluksia, mutta yleinen periaate on se, että Jumalan edessä ollaan jaloillaan, seisten.

PAPISTO

Jumalanpalvelusten toimittamista johtaa papisto, joka on saanut siihen erityisen koulutuksen. Olennaista on kuitenkin myös Jumalan kansan, maallikoiden läsnäolo ja aktiivinen osallistuminen.

Yleinen pappeus

Periaatteessa pappi ei saa koskaan toimittaa jumalanpalvelusta yksin vaan aina yhdessä Jumalan kansan eli maallikoiden kanssa. Maallikkous merkitsee kirkossa tiettyä statusta, ei sen puuttumista. Tämä on kirkossa perua jo juutalaisesta uskonyhteisöstä, jossa kansa osallistui rukouksiin omalla aamenellaan. Jokaisen rukouksen loppuun kuuluva aamen on tänäkin päivänä sana, jolla maallikko osallistuu jumalanpalvelukseen ja vahvistaa sillä statuksensa Jumalan kansan jäsenenä.

Alempi papisto

Kirkon arkkitehtuurista puhuessamme mainitsimme lukijan ja laulajien aitiot, kliirossit. Tämä sana tulee kreikan sanasta kliros (osa, arpa - latinaksi *clerus*), joka tarkoitti aikoinaan hengellistä valittua säätyä erotukseksi maallikoista.

Lukijan aste on pappeuden ensimmäinen aste, mihin piispa vihkii henkilön liturgian edellä erityisessä seremoniassa kädellä siunaamisen (*kheirotesian*) ja rukouksen kautta. Lukijan liturgisena asuna on *stikari*, täyspitkä hihallinen jumalanpalveluspuku, jota läntisessä perinteessä vastaa alba, alkuaan valkea kastepuku. Lukijoiden stikarit valmistetaan nykyään samoista brokadikankaista kuin muutkin liturgiset puvut.

Seuraava alemman hierarkian aste on *ipodiakoni* eli alidiakoni. Hänen liturgiseen asuunsa kuuluu stikarin lisäksi sekä edestä että takaa ristiin sidottu *orari*, noin 10 cm leveä brokadikankainen olkanauha. Ipodiakonit vihitään liturgian edellä kuten lukijatkin. Ipodiakoneilla on tärkeä rooli avustajina piispallisissa jumalanpalveluksissa.

Alempaan papistoon kuuluvat lukija ja alidiakoni. Ylempään papistoon kuuluvat diakoni. pappi ja piispa. Piispa tai piispat vihkivät henkilöön pappeuden asteeseen.

Ortodoksisessa kirkossa on vakiintunut 7 mysteeriota (= pyhä salaisuus). Lännen kirkossa käytetään sanaa sakramentti (= pyhä toimitus).

Jumalanpalvelus Lintulan luostaissa. Keskellä igumenia Marina († 2012).

Kirkon hierarkiassa käytettäviä arvo- ja virkanimityksiä:

Patriarkka = 400-luvulta lähtien suurten paikalliskirkkojen johtajien arvonimi (Rooma, Konstantinopoli, Aleksandria, Antioikia ja Jerusalem). Nykyisin patriarkan arvonimi on myönnetty myös Moskovan, Serbian, Romanian, Bulgarian ja Georgian kirkkojen päämiehille.

Arkkipiispa = Kirkon johtavan piispan arvonimi

Metropoliitta = Hiippakunnan piispan arvonimi. Kirkon alkuvuosisatoina, pääkaupungin piispan arvonimi.

Kirkkoherra = Seurakunnan esimies, pappi.

Rovasti = Papin saama huomionosoitus, arvonimi.

Mitrarovasti = rovasti, jolla on lupa käyttää piispan päähinettä eli mirtraa. Suomessa mitrarovastin arvo on myönnetty vain Sergei Okuloville vuonna 1926.

Pappeuden mysteerio

Pappeus on ortodoksisessa kirkossa mysteerio. Sakramentaalisen pappeuden hierarkiaan kuuluvat diakonit, papit ja piispat. *Kheirotonian* eli vihkimisen näihin asteisiin kätten päälle panemisen kautta toimittaa piispa liturgian aikana.

Diakoni on sakramentaalisen pappeuden ensimmäinen aste. Apostolien tekojen kirja kertoo ensimmäisten diakonien valitsemisesta. Heidän tehtävänään oli keventää apostolien kasvanutta työtaakkaa ottamalla vastuu päivittäisestä avustustoiminnasta, ruoan jakamisesta. Tämä alkuaan sosiaalinen tehtävä kehittyi pian erityiseksi liturgiseksi funktioksi. Hänen tehtäviinsä kuuluu lukea ekteniat eli sarjat lyhyitä rukouksia. Liturgiassa diakoni myös lukee evankeliumin ja avustaa piispaa tai pappia ehtoollisen sakramentin toimittamisessa ja ehtoollisen jakamisessa.

Diakonin liturgiseen asuun kuuluvat stikarin lisäksi *orari* ja *päällyshihat*. Orari on nauha, joka kiinnitetään vasemmalle olalle ja laskeutuu lähes maahan asti niin edessä kuin takanakin. Lukiessaan ektenioiden rukouksia diakoni pitää oraria oikeassa kädessään ja kättä kohotettuna ja tekee lopuksi orarilla ristimerkin. Näin diakoni johtaa kansaa yhteisessä rukouksessa, jonka piispa tai pappi päättää doksologiaan eli loppuylistykseen, mihin kaikki kansa vastaa aamen.

Päällyshihat kuuluvat diakonista alkaen ylemmän papiston liturgiseen asuun. Ne symboloivat niitä siteitä, joihin Kristus pantiin, kun hänet vietiin Pilatuksen eteen tuomittavaksi. Papiston kädet on sidottu Kristuksen palvelemiseen.

Pappi vihitään liturgiassa ehtoollislahjojen pyhittämisen eli eukaristiaosan edellä. Ensimmäisenä tehtävänään vastavihitty pappi osallistuu tähän pyhittämiseen. Eukaristian eli kiitosuhrin toimittaminen tulee olemaan hänen tärkein tehtävänsä. Papiksi vihittäessä diakonin liturgiseen asuun kuuluva orari muuttuu *epitrakiiliksi*, joka on kuin orari, jonka molemmat päät laskeutuvat niskan taitse eteen yhteen liitettyinä. Epitrakiili symboloi Pyhän Hengen kautta saatua pappeuden armoa. Ilman epitrakiilia pappi ei toimita vähäisintäkään liturgista toimitusta. Papin täyteen liturgiseen asuun kuuluvat lisäksi *vyö* ja *feloni*. Vyö symboloi Jumalan voimaa ja ihmisen alttiutta toimia. Feloni on hihaton, takaa lähes maahan asti ulottuva, edestä lyhyempi vaate.

Piispa vihitään liturgian alkuosassa ennen Jumalan sanan lukemista ja siihen liittyvää opetusta – taaskin siksi, että juuri Sanan palveleminen on piispan olennaisin tehtävä. Piispan vihkii virkaansa piispojen kollegio, johon kuuluu vähintään kolme piispaa. Piispan liturgiseen asuun kuuluu periaatteessa kaikki se, mikä kuuluu papin asuun, mutta felonin sijaan piispa puetaan *sakkokseen*. Sen ylle piispan viran varsinaisena tunnuksena puetaan *omofori*, leveä olkavaate. Alkuaan villasta valmistettu omofori muistuttaa siitä, että piispa on hengellisen laumansa paimen. Tästä muistuttaa myös sauva, joka kuuluu olennaisena osana piispan varustukseen.

JUMALANPALVELUS

Kirkon elämä on Jumalan palvelemista. Kirkko on yhteisö, jonka muodostavat ihmiset, jotka uskovat Jumalaan. Tästä uskonyhteisöstä käytetään nimitystä Kristuksen ruumis. Siihen liitytään kasteen ja voitelun mysteerioiden kautta. Jäsenyyttä tässä Kristuksen yhteisössä pidetään yllä osallistumalla sen yhteisiin jumalanpalveluksiin, jotka huipentuvat jumalalliseen liturgiaan. (Katso Sissonen s. 94.)

Liturgia – kirkon tärkein jumalanpalvelus

Liturgia on jumalanpalvelus, jossa toimitetaan ehtoollisen mysteerio. Ehtoollisessa uskova kristitty ottaa vastaan ja nauttii pyhitetyn leivän ja viinin, Kristuksen ruumiin ja veren. Ehtoolliseen osallistuminen on syvällisin ilmaus kirkkoon kuulumisesta eli kirkon jäsenyydestä. Siksi vain ortodoksisen kirkon jäsenet voivat osallistua siihen. Kirkon jäseniä rohkaistaan osallistumaan ehtoolliseen säännöllisesti.

Liturgia toimitetaan seurakunnissa sunnuntaisin ja juhlapäivinä. Liturgia jakaantuu kolmeen osaan, jotka ovat proskomidi, opetettavien liturgia ja uskovaisten liturgia.

Proskomidi

Pappi toimittaa proskomidin alttarissa uhripöydän ääressä hiljaisuudessa ennen opettavien liturgian alkua. Siinä hän valmistaa ehtoollislahjat pyhittämistä varten. Proskomidissa käytetään viittä kirkkoleipää eli prosforaa. Ensimmäisestä leikataan kuution muotoinen osa, josta käytetään nimitystä Karitsa, mikä symboloi Kristusta. Se asetetaan diskokselle eli jalalliselle ehtoollislautaselle. Sen ympärille otetaan osasia muista kirkkoleivistä Neitsyt Marian ja pyhien ihmisten muistoksi, osasia elossa olevien kristittyjen puolesta ja vainajien muistoksi ja heidän syntiensä anteeksi antamiseksi. Ehtoollismalja täytetään viinillä, johon on sekoitettu hieman vettä. Ehtoollislahjat peitetään suitsutuksen kera, minkä jälkeen toimitetaan suitsutus koko kirkossa.

Ortodoksisen kirkon tärkein jumalanpalvelus on sunnuntaisin ja juhlapäivisin toimitettava liturgiapalvelus. Se alkaa tavallisesti kello 10.00. Palvelus koostuu proskomidista (ehtoollislahjojen esiintuominen), opetettavien ja uskovaisten liturgiasta. Palveluksen keskeisin asia on ehtoollisen sakramentin toimittaminen.

Opetettavien liturgia

Nimitys opetettavien liturgia juontuu vanhoilta ajoilta, jolloin kasteeseen valmistautuvat katekumeenit eli opetettavat eivät saaneet olla läsnä kirkossa ehtoollisen sakramenttia toimitettaessa. Heidän sallittiin kuitenkin olla läsnä liturgian ensimmäisessä osassa, jonka keskeinen elementti on opetus. (Katso Metso s. 172.)

Liturgia alkaa suurella alkusiunauksella: "Siunattu on Isän ja Pojan ja Pyhän Hengen valtakunta!" Me toivotamme Jumalan valtakunnan tervetulleeksi elämäämme tässä ja nyt. Iankaikkisuuden valtakunta koskettaa meidän elämäämme.

Alkusiunausta seuraa suuri ektenia, jota alkusanojensa mukaan nimitetään myös rauhan ekteniaksi: "*Rukoilkaamme rauhassa Herraa! Rukoilkaamme Herralta rauhaa korkeudesta, – Rukoilkaamme Herralta koko maailmalle rauhaa—*" Tässä rukoussarjassa tuodaan esille hyvän elämän perustarpeet, joita rukoilemme itsellemme ja koko maailmalle.

Suurta ekteniaa seuraa kolme antifonia. Antifonit ovat psalmeja tai valikoituja psalminjakeita. Sunnuntaisin kolmantena antifonina lauletaan Autuudenlauseet, joilla Jeesus aloitti vuorisaarnan, ensimmäinen opetuspuheensa (Matt. 5–7). Tämän aikana toimitetaan pieni saatto, jossa diakoni kantaa evankeliumikirjan muun papiston seuratessa keskelle kirkkoa ja sieltä kuninkaan ovien eteen. Evankeliumin edellä ponomari eli alttariapulainen kantaa kynttilää. Saatto kuvaa Jeesuksen julkisen toiminnan aloittamista.

Saattoa seuraa Pyhän Kolminaisuuden virsi: "*Pyhä Jumala, Pyhä Väkevä, Pyhä Kuolematon, armahda meitä!*" Kristus, joka itse on yksi Pyhästä Kolminaisuudesta, valmistaa meitä ottamaan vastaan Jumalan itsensä opetetusta, hänen Sanansa.

Jumalan sanan otamme vastaan kahdessa vaiheessa. Prokiimeni valmistaa meitä kuulemaan epistolatekstin, joka on joko Apostolien teoista, apostoli Paavalin lähetyskirjeistä tai muiden apostolien kirjeistä. Epistolan lukemista seuraa evankeliumi, jonka kuulemiseen meidät johdatetaan juhlavalla hallelujan laulamisella. Evankeliumissa itse Kristus, Jumalan Poika ihmiseksi tulleena ja ihmisen kielellä puhuu meille ja opettaa meille Jumalan valtakunnan vanhurskautta, oikeaa elämäntapaa, lähimmäisenrakkautta. Evankeliumia seuraa saarna tai opetuspuhe. Se liittyy tavallisesti päivän evankeliumiin tai juhlapäivän sisältöön.

Evankeliumia ja saarnaa seuraa ektenioita, joiden joukossa on erityinen ektenia katekumeenien eli opetettavien puolesta. Se on elävä muistutus siitä, että tämä liturgian osa oli tärkeä vaihe valmistautumisessa kasteeseen. Käsikirjoihin on edelleen painettu tämän ektenian jälkeen katekumeeneille kahteen kertaan lausuttu kehotus poistua kirkkosalista, jonne uskovaisten liturgian alettua saivat jäädä vain jo kastetut seurakunnan jäsenet. Näitä kehotuksia ei nykyään tavallisesti lueta ääneen, mutta teksti joka tapauksessa korostaa kirkkoon jääville uskovaisille, että nyt alkavaan liturgian vaiheeseen pitää suhtautua erityisellä tarkkaavaisuudella ja kunnioituksella. (Katso Metso s. 172.)

Opetettavien liturgia sisältää nimensä mukaisesti opetusta. Sen yhteydessä kuullaan rukouksia ja tapahtumiin liittyviä veisuja. Epistola, evankeliumi ja saarna muodostavat tämän osan keskeisen sanoman.

Uskovaisten liturgia

Uskovaisten liturgian ensimmäinen tärkeä hymni on Kerubiveisu: *"Nyt me salaisesti kuvaamme kerubeja, ja eläväksi tekevälle Kolminaisuudelle pyhintä virttä veisaamme. Heittäkäämme pois siis kaikki maalliset huolet ottaaksemme vastaan kaikkeuden Kuninkaan, jota näkymättömästi seuraavat enkelein joukot. Halleluja."*

Tämän hymnin aikana uhripöydälle valmistetut ehtoollislahjat siirretään juhlallisessa saatossa pohjoisen sivuoven kautta solealle, missä palveluksen toimittajat rukoilevat

Jumalaa muistamaan valtakunnassaan kaikkia kristittyjä ennen kuin laskevat pyhät lahjat pyhälle pöydälle avatun antiminssin päälle. Seuraa anomusektenia eli hartaan anomisen rukous, jonka jälkeen lauletaan yhteisesti Uskontunnustus, Nikean ja Konstantinopolin kirkolliskokousten (v. 325 ja 381) vahvistama teksti, jossa on määritelty ortodoksisen uskon perusteet. Yhteinen usko ja sen tunnustaminen on edellytys yhteiseen kiitosuhriin eli eukaristiaan osallistumiselle. (Katso Räsänen s. 36, Sissonen s. 92 ja Uskontunnustus s. 184.)

Varsinainen eukaristia alkaa diakonin kehotuksella: *"Seisokaamme hyvin, seisokaamme pelossa, ottakaamme vaarin, rauhassa uhratkaamme pyhää uhria!"* Kansa vastaa tähän laulamalla: *"Rauhan laupeutta, kiitosuhria!"* Rukouksen kohokohta on kiitos siitä, että Jumala haluaa ottaa vastaan kiitoksen ihmisiltä, vaikka hänen edessään on jatkuvasti palvomassa tuhansittain enkeleitä. Näiden kuoroon mekin liitämme nyt oman äänemme laulamalla *"Pyhä, Pyhä, Pyhä on Herra Sebaot."* Rukouksessa siirrytään muistelemaan sitä, miten Jeesus asetti ehtoollisen, otti leivän ja viinin ja antoi ne opetuslapsilleen lausuen sakramentin asetussanat: *"Ottakaa, syökää, tämä on minun ruumiini.– Juokaa tästä te kaikki, tämä on minun vereni, se uuden liiton veri, joka teidän ja monen edestä vuodatetaan syntien anteeksi antamiseksi."* Lopuksi pappi kutsuu avuksi Pyhää Henkeä muuttamaan esillä olevat lahjat Kristuksen ruumiiksi ja vereksi. Tässä vaiheessa on tapana, että kansa kumartuu maahan.

Uskovaisten liturgian aikana toimitetaan ehtoollisen pyhä mysteerio. Siihen voivat osallistua vain ortodoksisen kirkon jäsenet. Ehtoolliselle valmistaudutaan täydellisellä paastolla.

Monissa ortodoksisissa kirkoissa suuri osa eukaristian rukouksista on ollut tapana lukea hiljaa, niin ettei kansa niitä kuule. Rukouksen aikana kuoro laulaa eukaristiaan kuuluvia veisuja niin, että ne peittävät papin rukouksen. Arkkipiispa Paavalin aikana 1960-luvulta alkaen Suomessa alettiin rohkaista eukaristian ja muidenkin hiljaa luettujen rukousten lukemista ääneen, mikä tapa on alkanut yleistyä myös muualla ortodoksisessa maailmassa. Alun alkaen nämä rukoukset on luettu ääneen, joten ei ole kyse mistään uudistuksesta vaan pikemminkin paluusta lähemmäs alkuperäistä käytäntöä.

Papisto osallistuu ehtoolliseen alttarissa. Kansalle ehtoollinen jaetaan leivän ja viinin muodossa kuninkaan ovien edessä. Ehtoollismaljaa lähestyessään tulija ristii käsivartensa rinnalleen, ilmoittaa ehtoollisen jakajalle ristimänimensä, ottaa vastaan ehtoollisen ja suutelee ehtoollismaljaa ja poistuu sivulle. Tämän jälkeen on tapana nauttia antidori eli murunen pyhittämätöntä ehtoollisleipää sekä jälkiviini merkiksi paaston päättymisestä; ehtoolliselle valmistautumiseen kuuluu näet lyhyt täydellinen paasto, mikä käytännössä merkitsee, että ennen liturgiaa ei nautita aamiaista. Pienet lapset tuodaan ehtoolliselle ensimmäisenä.

PALVELUKSET ERI VUOROKAUDEN AIKOINA JA VIIKONPÄIVIEN MUISTO

Me ihmiset elämme ajassa. Kirkon aika on sidoksissa monin tavoin luonnon sykleihin, jotka perustuvat vuorokauden, viikon ja vuoden kiertoon, mutta näissä sykleissä on läsnä Luojan kosketus, hipaisu iankaikkisuutta, sillä Jumala on myös ajan Luoja. Me pyhitämme ajan kirkon päivittäisten jumalanpalvelusten kautta.

Vuorokausi

Kirkollinen vuorokausi alkaa vanhan juutalaisen perinteen mukaisesti auringonlaskusta. Luomiskertomuksessa sanotaan: *"Tuli ilta ja tuli aamu, näin meni ensimmäinen päivä"* (1. Moos. 1:5). Ilta aloittaa uuden vuorokauden.

Kirkollinen vuorokausi koostuu eri aikoihin toimitettavista jumalanpalveluksista. Niitä ovat ehtoo- ja aamupalvelus ja hetket. Lauantaisin ja juhlapäivien edellä toimitetaan vigilia-palvelus, joka koostuu em. palveluksista. Se alkaa tavallisesti kello 18.00.

Kirkon uusi vuorokausi alkaa **ehtoopalveluksella**, joka alkaa psalmilla 104. Siinä kerrotaan maailman luomisesta. Sunnuntain ja juhlien aattona tämä psalmi lauletaan, ja sen aikana toimitetaan koko kirkossa suitsutus. Papilla on kädessään suitsutusastia eli suitsutin, ketjuista riippuva astia, jossa hehkuva hiilen päällä palava suitsutuspihka muuttuu tuoksuvaksi savuksi ja täyttää koko pyhäkön. Suitsutus on Jumalan kaikkialle ulottuvan läsnäolon vertauskuva, mutta se kuvaa myös meidän palavaa rukoustamme, joka kohoaa Jumalan eteen kuin mieluisa tuoksu. *"Nouskoon minun rukoukseni, niin kuin suitsutussavu Sinun kasvojesi eteen"*, lauletaan ehtoopalveluksessa vähän myöhemmin, jolloin niin ikään toimitetaan suitsutus koko kirkossa. Ihmiset kumartavat päänsä, kun suitsutus suuntautuu heihin.

Ehtooveisu, joka alkaa sanoilla "Oi Jeesus Kristus", on tämän palveluksen keskeinen hymni, jonka edellä toimitetaan saatto suitsutusastian kanssa. Veisussa lauletaan: *"Elettyämme auringon laskuun, nähtyämme illan koiton me veisaten ylistämme Jumalaa, Isää, Poikaa ja Pyhää Henkeä."* Tästä näkyy, että tämä palvelus on ajoitettu auringon laskuun, pimeyden tuloon, jota kuitenkin kristityn elämässä valaisee Kristuksen valo.

Aamupalvelus on toinen päivittäinen jumalanpalvelus. Sen alkupuolen tekstit puhuvat aamuyön synkistä tunnelmista. Heksapsalmista, palveluksen alussa luettavasta kuuden psalmin koosteesta, huokuu usein tämä epätoivon tunnelma: *"Ylen määrin olen kärsinyt, olen tuonelan kynnyksellä.– Olen kuin vanki, en pääse vapaaksi – Ahdingossani minä itken silmäni kuiviin."* (Ps. 88). Mutta synkkyys muuttuu iloksi palveluksen lopulla, kun uusi aamu alkaa hämärtää. Palvelus huipentuu Suureen ylistysveisuun, joka alkaa papin julistuksella: *"Kunnia olkoon Sinulle, joka näytit meille valkeuden."*

Lauantai-iltaisin ja juhlapäivien aattoina toimitetaan kirkoissa **vigilia**, joka tarkoittaa varsinaisesti yövalvomista. Vanhan kirkon aikana oli tapana ottaa vastaan sunnuntai, Kristuksen ylösnousemuksen päivä, kokoöisellä jumalanpalveluksella, joka alkoi ehtoopalveluksella ja jatkui läpi yön ja päättyi aamupalvelukseen ja liturgiaan varhain aamulla. Nykyään vigilia alkaa tavallisesti illalla klo 18 ja kestää vajaat kaksi tuntia. Vanhan käytännön mukaisesti siihen on yhdistetty ehtoo- ja aamupalvelus sekä hetket. Se on itsenäinen jumalanpalvelus, mutta tärkeä myös valmistautumisena seuraavana päivänä toimitettavaan liturgiaan.

Kirkon jumalanpalvelusjärjestykseen kuuluvat myös **hetket**. Juutalaisen perinteen mukaan roomalainen ja bysanttilainen päivä oli jaettu 12 hetkeen auringon noususta lukien. Hetkipalvelukset liittyvät ensimmäiseen, kolmanteen, kuudenteen ja yhdeksänteen hetkeen. Illan ja yön hetkipalveluksia ovat ehtoonjälkeinen palvelus sekä puoliyöpalvelus. Nykyisessä käytännössä kolmas ja kuudes hetki luetaan liturgian edellä. Ehtoopalveluksen edellä voidaan lukea yhdeksäs hetki, ja vigilian päätteeksi luetaan ensimmäinen hetki. (Katso Okulov s. 30.)

Kreikkalaisessa perinteessä ehtoopalvelus toimitetaan illalla. Aamulla toimitetaan 1. hetki, aamupalvelus ja liturgia.

Viikonpäivien muisteltavat tapahtumat ja henkilöt

Raamatun alkulehdillä kerrotaan, että Jumala loi maailman kuudessa päivässä, mutta seitsemännen päivän hän lepäsi. *"Jumala siunasi seitsemännen päivän ja pyhitti sen, koska hän sinä päivänä lepäsi kaikesta luomistyöstään."* (1. Moos.2:3)

Jeesuksen maallinen elämä päättyi perjantaina, ja sitä seuraavan päivän, sapatin, hän lepäsi kuolleena haudassa – tai kuten Raamattu opettaa: *"hän meni ja saarnasi vankeudessa oleville hengille."* (1. Piet. 3:19). Juutalaisten sapatti, levon päivä, on tämän takia muuttunut kirkossa vainajien muistelemisen päiväksi. (Katso Aikonen s. 62.)

Juutalaisena sapattina eli lauantaina Kristus lepäsi haudassa kuolemansa jälkeen. Ortodoksisessa kirkossa lauantai on vainajien muistelemisen päivä.

Seuraavana päivänä varhain aamulla Jeesuksen hauta löydettiin tyhjänä ja hän ilmestyi ylösnousseena Magdalan Marialle ja hänen kanssaan olleille naisille ja apostoleille. Kristuksen ylösnousemus tapahtui sunnuntaina, ja siksi siitä on kristillisessä kirkossa tullut viikon tärkein päivä.

Kirkko muistelee jokaisena viikonpäivänä tiettyä henkilöä tai tapahtumaa. Lisäksi keskiviikko ja perjantai ovat paastopäiviä.

Viikon muina päivinä kirkko pitää yllä uskoon ja elämään olennaisesti liittyvien asioiden, tapahtumien ja henkilöiden muistoa. Maanantaina kirkko nostaa rukouksissa etusijalle enkelit, ruumiittomat taivaalliset voimat, joilla on tärkeä rooli välittäjinä, viestinviejinä Jumalan ja ihmisten välillä. Tiistaina muistellaan Johannes Kastajaa, Vapahtajan edelläkävijää, joka valmisti tietä Jeesuksen toiminnalle ja Jeesuksen aloittaessa julkisen toimintansa kastoi tämän. Keskiviikko on pyhän ristin ja Jumalansynnyttäjän päivä. Se on myös paastopäivä. Torstaina kunnioitetaan pyhiä apostoleja ja pyhää Nikolaosta. Perjantai on Kristuksen kärsimysten ja ristinkuoleman muistopäivä, jolloin myös pidetään paastoa. Lauantaisin muistetaan yleisesti kaikkia pyhiä: apostoleja, marttyyreita ja profeettoja, esipaimenia, pyhittäjiä ja vanhurskaita. Kuten jo edellä mainittiin, tämä päivä on vainajien yleinen muistopäivä.

KIRKKOVUOSI

Muodollisesti kirkkovuosi alkaa syyskuun ensimmäisestä päivästä. Tämä on perua Bysantin ajoilta, jolloin myös maallinen vuosi alkoi samasta päivästä. Liturgisessa mielessä kirkkovuoden voi katsoa alkavan *Herran pääsiäisestä, Kristuksen ylösnousemuksen juhlasta*. Nikean ensimmäinen yleinen kirkolliskokous v. 325 päätti, että pääsiäistä vietetään sunnuntaina, joka seuraa kevätpäiväntasauksen jälkeistä ensimmäistä täyttä kuuta. (Katso Aikonen s. 62.)

Virpomavitsojen siunaus Palmusunnuntain aattona Valamon luostarissa.

Pääsiäisruokia.

Pääsiäissykli: suuri paasto ja pääsiäinen

Pääsiäinen on liturgisen vuoden keskus. Sitä edeltää pitkä valmistuskausi. Suuri paasto valmistusviikot ja piinaviikko mukaan lukien kestää 10 viikkoa, josta varsinaisen paastonajan osuus on kuitenkin vain 40 päivää Valmistusviikot alkavat Publikaanin ja fariseuksen sunnuntaista.

Varsinaiseen paastoon laskeudutaan *Sovintosunnuntain* illan ehtoopalveluksessa, jota sävyttää keskinäinen anteeksipyyntö ja anteeksianto. Jumalanpalvelusten luonne muuttuu. Ektenioissa ”Herra, armahda” ja muut vastaukset lauletaan arkipäivisin

erityisellä paastosävelmällä. Liturginen väri muuttuu tummansävyiseksi. Ensimmäisen viikon arki-iltoina luetaan kirkoissa Pyhän Andreas Kreetalaisen katumuskanonia. Keskiviikkoisin ja perjantaisin toimitetaan ennenpyhitettyjen lahjain liturgia, jossa ei ole juhlavaa eukaristiaosaa vaan ehtoollinen jaetaan edellisessä sunnuntailiturgiassa pyhitetyistä leivästä ja viinistä.

Suomessa valtaväestö kutsuu sovintosunnuntaita laskiaissunnuntaiksi.

Ensimmäistä paastosunnuntaita vietetään *Ortodoksisuuden juhlana*, jolloin muistellaan kuvainraastajien eli ikonoklastien harhaopista saatua voittoa seitsemännessä yleisessä kirkolliskokouksessa 787. Toisena sunnuntaina muistellaan *Gregorios Palamasta*, joka 1300-luvulla menestyksellisesti puolusti hesykastista hurskausperinnettä, lakkaamattoman Jeesuksen rukouksen harjoittajia. Kolmantena sunnuntaina, paaston puolivälissä, vietetään *Ristinkumartamisen sunnuntaita* ja viikkoa. Neljäs sunnuntai on *Johannes Siinailaisen*, 500–600-luvuilla eläneen kilvoituksen opettajan muistopäivä. Viidentenä sunnuntaina taas muistellaan 500-luvulla elänyttä naiskilvoittelijaa, *Maria Egyptiläistä*, jonka paastoaminen nostetaan esikuvaksi tämän päivän kristityille.

Kuudes paastoviikko päättyy *Lasaruksen lauantaihin*, jolloin muistellaan sitä, miten Jeesus herätti Betaniassa kuolleista Lasaruksen, Martan ja Marian veljen. Täältä hän seuraavana päivänä eli **palmusunnuntaina** ratsasti aasilla riemusaatossa Jerusalemiin kohtaamaan kärsimyksensä ja ristinkuoleman. Tämän muistoksi siunataan kirkoissamme palmusunnuntain vigiliassa virpovitsat, joilla lapset seuraavana aamuna käyvät toivottamassa seurakuntalaisille onnea ja siunausta Jeesuksen Jerusalemiin ratsastamisen muistoksi.

Lasarus purjehti Kyproksen saarelle. Hän eli saarella yli 20 vuotta. Paikallisissa ikoneissa hänet kuvataan totisena. Tradition mukaan Lasarus ei hymyillyt nähtyään Tuonelan. Lasaruksen pääkalloa säilytetään Larnakassa. Hänen kivisessä hautapaikassaan on mainita "Lasaruksesta, Herran ystävästä".

Pääsiäistä edeltävää viikkoa nimitetään *suureksi viikoksi* tai myös piinaviikoksi. Tämän viikon jumalanpalvelukset ovat pitkiä. Niissä seurataan vaihe vaiheelta Jeesuksen viimeisen viikon vaiheita. Raamattua luetaan paljon. Suuren torstain aamupalveluksessa, joka toimitetaan yleensä jo myöhään keskiviikkoiltana, luetaan 12 kärsimysevankeliumijaksoa. Kiirastorstain liturgiassa muistellaan ehtoollisen asettamista. *Pitkänäperjantaina* Jeesuksen ristiinnaulitseminen, kuolema

ja hautaaminen eletään jumalanpalveluksissa uudelleen. Jumalanpalvelukset huipentuvat saattoon, jossa Vapahtajan hautauskuva kannetaan kirkon ympäri ja sen jälkeen asetetaan keskelle kirkkoa ihmisten kumarrettavaksi.

Herran pääsiäisen yöjumalanpalvelus on liturgisen vuoden kohokohta. Se alkaa puoliyöpalveluksella. Puolenyön hetkellä julistetaan Kristuksen ylösnousemus: *"Kristus nousi kuolleista! Totisesti nousi!"* Jumalanpalvelus on yhtä riemullista laulua. Pääsiäiskanoneissa kertautuu iloinen ylösnousemuksen sanoma. Pääsiäistropari: *"Kristus nousi kuolleista, kuolemallaan kuoleman voitti, ja haudoissa oleville elämän antoi!"* toistuu toistumistaan. Aamupalvelus jatkuu liturgiana, jonka jälkeen siunataan pääsiäisruokakorit ja -munat, joiden kera juhla jatkuu kodeissa. Ikonostaasin ovet jäävät avoimiksi merkiksi siitä, että ovet Jumalan valtakuntaan ovat Kristuksen ylösnousemuksessa auenneet ja tie sinne on auki.

Pääsiäistä seuraa 40 päivän juhlakausi. Ensimmäinen viikko on paastoton, ja jumalanpalveluksissa jatkuu pääsiäisyön ilo ja juhlavuus.

Neljäntenäkymmenentenä päivänä pääsiäisestä vietetään Herran taivaaseen astumisen juhlaa, kansanomaisesti helatorstaita, jolloin Jeesus otettiin pilvessä ylös taivaaseen Öljymäellä opetuslastensa keskeltä.

Kymmenen päivää tämän jälkeen, 50. päivänä pääsiäisestä, vietetään taas *Pyhän Kolminaisuuden päivää* eli **helluntaita**, jota seuraava maanantai on Pyhän Hengen päivä. Helluntai on Pyhän Hengen vuodattamisen juhla. Jeesus lupasi lähettää opetuslapsilleen toisen Puolustajan, mikä helluntaina tapahtui. Tätä juhlaa pidetään kirkon syntymäpäivänä.

Kirkkovuoden kiinteät juhlat ja paastot

Pääsiäisen lisäksi kirkkovuodessa on kaksitoista suurta juhlaa. Esimerkiksi Kreikassa kaikki nämä juhlat ovat valtiollisia vapaapäiviä.

Pääsiäiseen sidoksissa olevat juhlat:
palmusunnuntai, helatorstai ja helluntai

Kiinteät Herran juhlat:
Herran syntymä eli joulu 25.12.
Teofania eli Herran kasteen juhla 6.1. (loppiainen)
Herran temppeliin tuominen 2.2.
Kristuksen kirkastuminen 6.8.
Herran kunniallisen ja eläväksitekevän ristin ylentäminen 14.9.

Suuret Herran Äidin juhlat:
Neitsyt Marian syntymä 8.9.

Neitsyt Marian ilmestyspäivä 25.3.
Jumalanäidin kuolonuneen nukkuminen 15.8.

Kirkkovuoteen kuuluu lisäksi koko joukko muita juhlapäiviä, joiden määrä ja tärkeys vaihtelevat paikallisesti. Suomessa tärkeitä ovat Karjalan valistajien ja niiden pyhien muistot, jotka ovat vaikuttaneet omalla alueellamme.

Kirkkovuodessa on suuren paaston lisäksi kolme muuta pitempää paastokautta. *Joulupaasto* alkaa 15. marraskuuta ja kestää 40 päivää; jouluaatto on viimeinen paastopäivä. *Apostolien paasto* alkaa maanantaista viikko Helluntain jälkeen ja kestää 28. kesäkuuta asti tämä päivä mukaan lukien. Seuraavana päivänä vietetään apostolien Pietarin ja Paavalin muistoa, mistä paaston nimi johtuu. *Jumalanäidin paasto* alkaa 1. elokuuta ja loppuu elokuun 15. päivänä vietettävän Neitsyt Marian kuolonuneen nukkumisen juhlaan, mistä tämän paaston nimi johtuu.

Pääsiäisen ajankohta määräytyy kevätpäivän tasauksen mukaan. Pääsiäisen mukaan liikkuvia juhlia ovat palmusunnuntai, helatorstai ja helluntai.

Elokuun 6. päivä kirkoissa siunataan maan ensihedelmiä ja marjoja. Siunatut tuotteet jaetaan kirkkokansalle.

Karjalan valistajien juhlaa vietetään Suomessa pyhäinpäivänä marraskuussa.

MYSTEERIOT PYHITTÄVÄT ELÄMÄN

Kun liturgiikka puhuu elämän pyhittämisestä, huomio kiintyy enemmän yksilöön kuin yhteisöön. Kirkko koostuu yksilöistä, jota omasta halustaan ovat kirkon jäseniä ja sitoutuneet sen arvomaailmaan ja jonkinlaiseen käyttäytymiskoodiin. (Katso Aikonen s. 72, Sissonen s. 109 ja Metso s.167-168.)

Kasteen ja voitelun mysteeriot

Kirkkoon liitytään kasteen ja voitelun sakramenttien kautta. Nykyään lapset kastetaan jo ensimmäisten elinkuukausien aikana, ja voitelun sakramentti on käytännössä osa samaa toimitusta.

Kummi vastaa lapsen puolesta kysymyksiin, luopuuko tämä Kiusaajasta ja liittyykö Kristukseen sekä rituaalisesti kääntyy Kristuksen puoleen ja tunnustaa uskon lukemalla uskontunnustuksen. Kummi ottaa näin vastuun siitä, että lapsi kasvaessaan kasvaa näihin lupauksiin ja myös ymmärtämään, mitä on luvattu. Kummit ovat lapselle kuin toiset, hengelliset vanhemmat.

Varsinainen kastetoimitus alkaa suurella vedenpyhityksellä, jonka rukous on rakenteeltaan eukaristiarukouksen kaltainen. Pappi rukoilee, että Pyhä Henki osoittaisi Kristuksen läsnäolon pyhitettävässä vedessä, samalla kun hän tekee siihen ristinmerkin kolmesti. Tähän veteen kastettava upotetaan kolmesti. Hänen vanha synnin tahraama luontonsa hukutetaan ja hän nousee ylös uudistuneena, Kristukseen pukeutuneena, minkä merkiksi hänet puetaan valkeaan vaatteeseen.

Voitelun mysteerio seuraa kastamista. Pappi voitelee mirhavoiteella ristinmuotoisesti kastetun otsan, silmät, sieraimet, suun, korvat, rinnan, kädet ja jalat lausuen kullakin kerralla *"Pyhän Hengen lahjan sinetti"* mihin vastataan *"Aamen"*. Kastettu saa Pyhän Hengen, kuten sen saivat Jeesuksen opetuslapset ensimmäisinä helluntaina. Koska kaste merkitsee ihmisen tulemista seurakunnan jäseneksi, on normaalia, että se toimitetaan kirkossa. Kaste voidaan toimittaa myös liturgian yhteydessä.

Ortodoksiseen kirkkoon voi liittyä myös aikuisena. Mikäli liittyjä on jo kastettu jossakin toisessa kristillisessä kirkossa Isän ja Pojan ja Pyhän Hengen nimeen, ei kastetta toisteta, vaan kirkkoon liittäminen tapahtuu voitelun sakramentin kautta. Kirkkoon liittämistä edeltää katekumeenivaihe, jonka aikana varmistetaan, että liittyjä tuntee ortodoksisen uskon olennaiset asiat. Myös aikuisena kirkkoon liittyvällä pitää olla kummi, joka on ortodoksisen kirkon jäsen (kirkkojärjestys 6§), joka opastaa häntä käytännön asioissa. (Katso Metso s. 174, Aikonen s. 71–72.)

Katumuksen mysteerio

Katumuksen mysteeriota sanotaan myös synnintunnustukseksi. Se tapahtuu normaalisti kirkossa erityisessä paikassa analogin edessä, jolle on asetettu evankeliumikirja ja risti. Sakramentissa katuva tunnustaa syntinsä Jumalalle papin ollessa todistajana ja saa tämän välityksellä synninpäästön.

Katumus tarkoittaa mielen muutosta.

Katumuksen mysteerioon ihminen voi osallistua koska tahansa, milloin omatunto sitä vaatii. Vanha suositus oli, että ihminen kävisi synnintunnustuksella vähintään kerran vuodessa, suuren paaston aikana, jolloin asiaan kuului myös osallistua Herran ehtoolliseen. Tuolloin näiden kahden sakramentin katsottiin liittyvän toisiinsa siten,

että synnintunnustus oli välttämätön valmistautumisena ehtoolliseen. Edelleenkin ihmisiä rohkaistaan osallistumaan katumuksen mysteerioon erityisesti paastojen aikana, mutta ehtoolliseen rohkaistaan osallistumaan useammin. Suositeltavaa on, että jokaisella olisi henkilökohtainen rippi-isä, jonka kanssa keskustellen jokainen löytää oikean osallistumisrytminsä molempiin sakramentteihin.

Avioliiton mysteerio

Avioliiton solmiminen on ihmisen elämän kohokohta. Ortodoksisessa kirkossa avioliitto on sakramentti. Avioliittoon vihkiminen voidaan toimittaa, vaikka toinen puoliso ei kuuluisikaan ortodoksiseen kirkkoon mutta on kuitenkin kristillisen kirkkokunnan jäsen.

Avioliittoon vihkimisessä on kaksi osaa, *kihlaus* ja *kruunaus*. Kihlaus toimitetaan esihuoneessa tai kirkkosalin oven suussa merkiksi siitä, että tässä vahvistetaan sopimus, jonka mies ja nainen ovat jo tässä maailmassa tehneet. Tämän sopimuksen merkiksi pappi siunaa sormukset ja asettaa ne vihittävien oikean käden nimettömään. Kihlaus voidaan toimittaa erillisenä palveluksena, jolloin varsinainen vihkiminen tapahtuu myöhemmin, mutta useimmiten se edeltää välittömästi vihkimistä.

Avioliittoon vihkimisen varsinainen sakramentaalinen osa on kruunaus, jossa kihlautuneiden sopimus otetaan sisälle Kristuksen kirkkoon. Morsiuspari johdetaan juhlavassa saatossa kirkon keskelle, jossa varsinainen toimitus alkaa. Sekä sulhaselta että morsiamelta vielä juhlallisesti kysytään, onko heillä hyvä tahto ja vakava mieli ottaa toisensa puolisoikseen, mihin myönteisen vastauksen saatuaan pappi lausuu suuren alkusiunauksen, saman, jolla liturgia ja kastetoimituskin aloitetaan: *"Siunattu on Isän ja Pojan ja Pyhän Hengen valtakunta."*

Rukousten jälkeen sulhanen ja morsian kruunataan. Kruunu on kuninkaallinen symboli, sen kantajalle kuuluu kunnia ja arvonanto. Kruunattuina morsiuspari kuuntelee epistolan ja evankeliumin, minkä jälkeen seuraa lyhyt hartauden ektenia ja anomusektenia, joka kuten liturgiassa, johdattaa Isä meidän -rukoukseen ehtoolliseen osallistumisen edellä. Ehtoollisen sijaan nautitaan yhteinen malja siunattua viiniä. Yhteistä maljaa seuraa kolme lyhyttä veisua, jotka alkavat sanoilla: "Riemuitse, Jesaja!" Niiden aikana pappi yhdistää vihittyjen kädet ja johdattaa parin kirkon keskelle asetetun analogin ja sillä olevan evankeliumin ympäri kolmesti. Veisuissa käännytään erityisesti marttyyrien puoleen, jotka todistivat Kristuksen puolesta aina kuolemaan asti ilolla ja saivat kilvoittelunsa palkaksi kruunut. Vihkikruunut eivät ole pelkästään kuninkuuden vaan myös marttyyriuden vertauskuva. (Katso Haavisto s.159.)

Yksiavioisuutta pidetään ihanteena, mutta kirkko ymmärtää inhimillisen heikkouden. Kirkon kanonien mukaan, avioliittoon vihkiminen voidaan toimittaa kolme kertaa. Toisen ja kolmannen avioliittoon vihkimisen kaava on muodoltaan toisenlainen kuin ensimmäisen avioliiton toimitus.

Kodin pyhitys ja erilaisia siunaustoimituksia

Yksi tavallisimpia toimituksia ortodoksisissa seurakunnissa on kodinpyhitys. Se toimitetaan tavallisesti uuteen kotiin muutettaessa perheen ja läheisten ystävien läsnä ollessa. Toimitus alkaa pienellä vedenpyhityksellä, minkä jälkeen pyhitetyllä vedellä vihmotaan kodin tilat ja asukkaat ja muut läsnäolijat. Toimituksessa voidaan käyttää myös kirkossa aiemmin pyhitettyä vettä eli hagiasmaa. Suuri vedenpyhitys toimitetaan aina teofaniana eli Herran kasteen juhlana, ja tällöin pyhitettyä vettä seurakuntalaiset voivat ottaa kotiinsa ja nauttia ja käyttää sitä elämänsä pyhittämiseksi.

Ortodoksisessa perinteessä on paljon rukouksia, jotka liittyvät erilaisiin elämän tilanteisiin ja joita käytetään erilaisissa siunaustoimituksissa. Merkkipäivien yhteydessä toimitetaan usein kiitosrukoushetki. Hyvä tapa on myös siunata uusi auto otettaessa se käyttöön. Periaatteessa mikä tahansa hyvä asia voidaan siunata pyhitetyllä vedellä ja rukouksella, eikä siihen tarvita välttämättä pappiakaan, mutta aina on hyvä olla näissä asioissa yhteydessä omaan sielunpaimeneen ja toimia hänen ohjeidensa mukaan. Agraariyhteisössä oli tapana pitää erityinen rukoushetki laskettaessa keväällä karja laitumelle, kylvöjä aloitettaessa ja myös sadonkorjuun aikaan kiittää uudishedelmistä.

Sairaus

Sairaat ja kärsivät ovat aina olleet kirkon elämässä erityisen huolenpidon kohteena. Kun Jeesus aloitti julkisen toimintansa, hänen huomionsa kohdistui erityisesti sairaisiin, joita hän paransi suurin joukoin.

”Eivät terveet tarvitse parantajaa vaan sairaat” (Mark. 2:14), hän sanoi.

Kirkossa Kristuksen parantava läsnäolo jatkuu edelleen. Kun kirkon yhteydessä elävä ihminen sairastuu, hänen normaali yhteytensä kirkkoon häiriintyy eikä hän pääse osallistumaan ehtoolliseen. Tällöin kirkko tulee sairaan jäsenensä luo, olipa hän kotona tai sairaalassa. Sairaan tai hänen omaistensa kutsusta pappi tulee ja toimittaa *sairaanripityksen*, mihin sisältyy katumuksen sakramentti ja osallistuminen ehtoolliseen ennen pyhitetyistä ehtoollislahjoista.

Ortodoksisen kirkon liturgiseen aarteistoon kuuluu myös *sairaanvoitelun mysteerio*. Sitä nimitetään myös rukousöljypalvelukseksi, koska siinä ensin pyhitetään oliiviöljy,

johon on sekoitettu vähän viiniä. Tällä öljyllä sairas voidellaan seitsemän kertaa. Kutakin voitelua edeltää epistolan ja evankeliumin lukeminен ja erityinen rukous.

Sairaanvoitelun mysteerion tavoitteena on ihmisen parantuminen.

Vainaja on puettuna omiin vaatteisiinsa ja arkku on avoinna. Vainajan päälle asetetaan katepalttina eli koristeellinen liina, jossa on kuvattuna Kristuksen Tuonelaan laskeutuminen tai Hänen ylösnousemuksensa.

Kuolema

Kirkossa rukoilemme aina, että voisimme kohdata kuoleman siihen valmistautuneina. Jokaisen jumalanpalveluksen anomusekteniassa rukoilemme:

"Anokaamme elämällemme kristillistä, kivutonta, kunniallista, rauhallista loppua ja hyvää vastausta Kristuksen peljättävän tuomioistuimen edessä."

Kun uskomme Kristukseen ja elämme yhteydessä häneen, tiedämme, että kuolema ei ole meidän elämässämme viimeinen asia vaan portti ylösnousemukseen ja iankaikkiseen elämään Jumalan valtakunnassa. (Katso Sissonen s. 111 ja Haavisto s. 150.)

Kun ihminen kuolee, hänen kuolinvuoteensa ääressä voidaan toimittaa *rukouspalvelus kuolinhetkellä*. Tämä on varsinaisesti papillinen toimitus, mutta siihen kuuluvat psalmit ja Andreas Kreetalaisen kirjoittaman kanonin voi maallikkokin lukea.

Hautaamista varten vainajan ruumis pestään heti kuoleman jälkeen ja laitetaan arkkuun juhlapuvussa. Varsinkin vanhemmilla naisilla on tapana varustaa jo hyvissä ajoin elinaikanaan kuolinvaatteensa, minkä läheiset varmasti tietävät ja ottavat huomioon.

Panihida = vainajan muistopalvelus

Kuolinpäivänä toimitetaan ensimmäinen muistopalvelus joko kirkossa, vainajan kotona tai vainajan ruumiin äärellä. Muistopalveluksesta käytetään nimitystä panihida, joka tulee kreikankielestä ja tarkoittaa kokoöistä valvomista. Vanha tapa on valvoa vainajan ruumiin äärellä yön yli.

Katafalkki= koroke, jolle ruumisarkku sijoitetaan

Hautauspalvelus eli ruumiinsiunaus toimitetaan seurakunnan pyhäkössä. Pappi on yleensä suitsutusastian kera ottamassa vastaan vainajaa, joka kannetaan kirkkoon kuoron laulaessa veisua Pyhä Jumala ja asetetaan pyhäkön keskelle asetetulle katafalkille kasvot alttaria kohti. Toimituksen aikana arkku on auki. Vainajan fyysinen läsnäolo on kaikkien havaittavissa, häntä ei suljeta pois omista hautajaisistaan. Saattoväellä on käsissään palavat kynttilät.

Pappi sirottelee vainajan rinnalle kolmesti multaa ristinmuotoon lausuen psalmin jakeen: *"Herran on maa ja kaikki mitä siinä on, maan piiri ja ne jotka siinä asuvat."* (Ps. 24:1). Palvelus kirkossa päättyy, arkku suljetaan, ja saatto hautausmaalle alkaa. Täällä toimitetaan vielä lyhyt litania arkkua hautaan laskettaessa. Arkku peitetään ja omaiset ja ystävät jättävät haudalle kukkaseppeleensä ja ehkä lausuvat jonkun muistosanan vainajan muiston kunniaksi. Viimeiseksi lauletaan rukous: *"Anna, Herra, ikuinen rauha autuaalliseen kuolonuneen nukkuneelle palvelijallesi ja suo hänelle iankaikkinen muisto."*

Litania= lyhyt, harras rukous

Hautausmaalta siirrytään muistotilaisuuteen, joka on vapaamuotoinen. Yleensä siihen kuuluu yhteinen ateria. Se voi olla vaatimatonkin, mutta olennaista siinä on se, että aterian kautta olemme yhteydessä Elämänantajaan, Kristukseen, jonka huostaan olemme saattaneet vainajamme. Ateria yhdistää meitä myös häneen, jonka olemme juuri jättäneet Kristuksen haltuun.

Vainajien muistelupöydälle kirkon etuosassa sytytetään tuohus edesmenneen puolesta ja muistellaan häntä rukouksellisesti.

Vainajien muistelu

Kuoleminen on prosessi. Sielun erkaneminen ruumiista ei tapahdu silmänräpäyksessä. Tästä syystä erityisesti kolmas, yhdeksäs ja 40. päivä kuolemasta otetaan kirkon traditiossa erityisesti huomioon toimittamalla silloin muistopalvelus tai ainakin sen jälkiosa, litania, riippumatta siitä, milloin hautaus toimitetaan.

Vainajan muistoa vaalitaan jatkossakin. Yleensä pidetään muistopalvelus paitsi 40. päivänä kuolemasta myös kuuden kuukauden ja vuoden kuluttua kuolemasta. Näitä muistotilaisuuksia sanotaan karjalaisessa perinteessä "lounaallisiksi", mikä viittaa yhteiseen ateriaan. Myös vainajien haudalle voi mennä viettämään muistohetkeä eväiden ja ehkä myös kolivan kera. Koliva on kuorituista vehnänjyvistä valmistettu puuro, joka siunataan kirkossa tai haudalla ja nautitaan vainajan muistoksi. Vehnänjyvä on ylösnousemuksen symboli.

Kirkon liturgiseen järjestykseen kuuluu vuosittain useita yleisiä vainajien muistopäiviä. Näinä päivinä kirkko kutsuu kaikkia jäseniään muistamaan läheisiä vainajiaan yhteisissä palveluksissa. Muistopäivien ajankohdat on ilmoitettu kirkkokalenterissa. (Katso Haavisto s. 150, Sissonen s. 111 ja Aikonen s. 62.)

MAALLIKON ROOLI LITURGISESSA ELÄMÄSSÄ

Hierarkkisuus merkitsee, että kirkossa kaikki tapahtuu esimiesasemassa olevan siunauksesta. Tämä ei kuitenkaan merkitse sitä, että maallikoiden rooli ei olisi kirkossa yhtä tärkeä. Kun alttariapulainen eli ponomari menee kirkkoon auttamaan pappia jumalanpalveluksen käytännöllisissä asioissa kuten lampukoiden ja suitsutusastian sytyttämisessä, hän ensimmäiseksi laskostaa käsivarsilleen stikarin ja pyytää papilta siunausta pukea se ylleen ennen pyhiin tehtäviin ryhtymistä. Mutta kun hän tietää, mitä pitää tehdä, hän hoitaa tehtävänsä varsin itsenäisesti. Samoin tekevät kaikki muut jumalanpalveluksen toimittamiseen osallistuvat maallikot: lukija, kanttori ja kirkonisännöitsijä.

Kanttorilla on tärkeä tehtävä jumalanpalveluksessa. Kirkkomuusikkona hän on oman laajan ja rikkaan toiminta-alueen johtaja ja organisaattori. Hän työskentelee kuoron kanssa, jonka merkitys jumalanpalvelukselle on korvaamaton. Useimmat kanttorit ovat maallikoita, mutta mikään ei estä häntä etenemästä hengellisellä uralla myös pappeuden asteisiin, mikäli kanonisia esteitä ei ole.
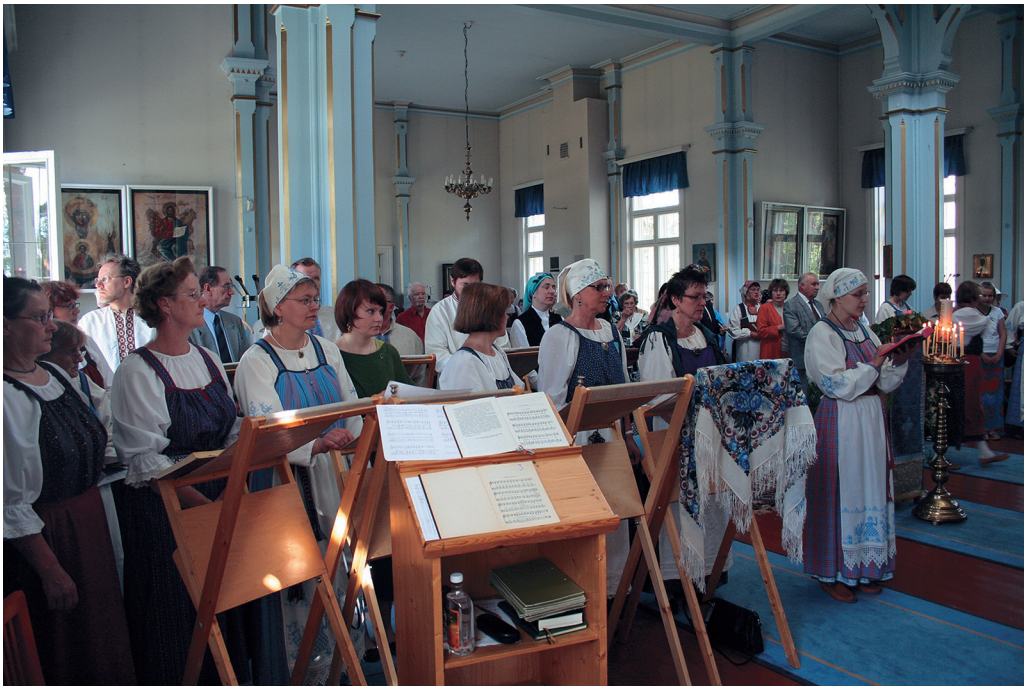
Kirkkokuorossa laulaminen on yleensä harrastustoimintaa, siitä ei perinteisen suomalaisen käytännön mukaan makseta palkkioita, mistä syystä tämä toiminnan hengellinen arvo korostuu. Useimmat laulajat ovat maallikoita, jotka tuntevat kuorolauluharrastuksen omakseen ja tuntevat iloa siitä, että voivat laulaa kirkossa Jumalan kunniaksi ja lähimmäistensä iloksi. Kuorot ottavat vastaan jatkuvasti uusia laulajia

Kirkkolaulu on laulettua rukousta.

On hyvä, jos ortodoksinen jumalanpalvelus, joka sisältää paljon näytelmällisiä ja musiikillisia elementtejä, joita voi arvioida myös taiteellisin perustein, viehättää myös taiteellisen korkeatasoisuutensa takia, mutta se ei koskaan saa olla pääasia. Jumalanpalvelusten taiteellinen taso ei ole arvo sinänsä. Olennaista on rukoileminen hengessä ja totuudessa, kuten Jeesus sanoi Samarian naiselle Sykarin kaivolla (Joh. 4:23–24).

Kirkossa on tilaa samarialaisen naisen kaltaisille ihmisille, joka Jeesuksen kohdattuaan lähti viemään sanaa hänestä muille ja toi nämä Jeesuksen luo. Maallikko voi seurakunnan esimiehen siunauksesta ja tämän ohjeiden mukaan toimittaa tsasounissa jumalanpalveluksia maallikkokaavan mukaan. Ehtoo- ja aamupalvelukset voidaan lukea ja laulaa myös maallikkovoimin yksinkertaistetun kaavan mukaan, jolloin ekteniat ja papin lausumat rukoukset jäävät pois. Palvelusten olennaisin sisältö kiteytyy Raamatun teksteihin, jotka muodostavat näiden palvelusten rungon. Hetkipalvelukset ja ehtoonjälkeinen palvelus ovat jo alkuperäiseltä luonteeltaan toimituksia, joissa lukijalla on tärkein rooli. Kynnys maallikkojohtoisten palvelusten toimittamiseen voi tuntua korkealta, mutta kenenkään ei pidä ajatella, että nämä korvaisivat papin toimittamat palvelukset. Kyse on vain jumalanpalvelus- ja rukouselämän vähäisestä täydentämisestä ja rikastamisesta.

Kirkko ei opeta ihmisiä rukoilemaan vain pyhäkössä. Jokaiselle ihmiselle hänen kotinsa on elämän tärkein paikka. Edellä on mainittu kodinsiunauksen merkityksestä, missä koti on siunattu myös rukouksen paikaksi. Yhteinen rukous ja yhteinen jumalanpalvelus kasvavat yksityisten ihmisten rukouksista, joiden tärkein harjoittamisen paikka on oma koti ja sen kotialttari, oli se miten vaatimaton tahansa. Vanhemmat ovat lapsilleen ensimmäiset rukouksen opettajat. Teemme ristinmerkin tai lausumme rukoushuokauksen, ehkä ikoninkin edessä. Pitkät ilta- ja aamurukoukset taitavat nykyään sopia harvemman säännölliseen päiväohjelmaan, mutta kotirukousten periaatteellista merkitystä ei voi kieltää. Kukin rukoilkoon mahdollisuuksiensa mukaan siitä numeroa tekemättä ja toisia arvostelematta. Rukous on kaiken liturgisen toiminnan lähtökohta.

Simo Haavisto

Älä veljeä tuomitse

Artikkeli käsittelee ortodoksisen kirkon etiikkaa ja moraalia. Pohjana on käsitys, että ihminen on Jumalan kuva ja hänen kaltaisuuteensa pyrkivä persoona. Elämä kokonaisuutena kaikkine puolineen on Jumalan lahja. Ihminen joutuu valitsemaan elämässään hyvän ja pahan, oikean ja väärän välillä. Tätä valintaa helpottaa kirkon opetus, eli kristillinen etiikka ja moraali. Etiikka ei ole mustavalkoista määräilyä vaan pohdintaa. Artikkelin tarkoitus ei ole tarjota kaikkeen valmista vastausta. Tärkein ohje eettiseen pohdintaan on rakkaus: itseä, lähimmäistä ja Jumalaa kohtaan.

ETIIKKA - OHJEITA VALINTAAN MIKÄ ON OIKEIN JA MIKÄ VÄÄRIN

Etiikka on kreikkaa (íthos) ja tarkoittaa niin elämäntapaa, asennetta, toimintatapaa kuin arvoja.Etiikka on aikaisemmin nimetty siveysopiksi. Silloin käsiteltiin usein vain sukupuolielämää kun etiikka käsittää kaiken inhimillisen toiminnan.

Etiikalla tarkoitetaan tilanteita joissa yksilö tai yhteisö joutuu päättämään millainen toiminta on oikein ja millainen väärin. Eettinen pohdinta sinällään ei tarkoita oikeata ja hyvää valintaa. Valinta tarvitsee taustakseen sääntöjä ja arvoja.

Maailmassa on monia erilaisia eettisiä arvoja, kaikissa uskonnoissa oma. Kristinuskon sisältä löytyy eri painotuksia. Eri aikoina kristillinen etiikka on painottanut eri asioita. Karkeasti ottaen itä painottaa enemmän yhteisöllisyyttä ja ihmisen vapaata tahtoa kun taas länsi on yksilölähtöisempi ja lakihenkisempi, velvoittavampi. Roomalaiskatolinen kirkko on antanut useammin eettisiä ja moraalisia lausuntoja kuin ortodoksiset kirkot. Meillä Suomessa vallitseva luterilainen etiikka on ennen ollut hyvin velvoittavaa ja kurinalaista.

Etiikka käsittelee ihmiselämän tilanteita joissa pitää valita hyvän ja pahan, oikean ja väärän välillä.

Vaikka nyky-yhteiskunta on maallistunut, vaikuttaa kristillinen etiikka taustalla vahvasti. Lainsäädäntömme nojaa siihen, samoin hyvinvointiyhteiskuntamme malli. Vallitsevaan tilanteeseen ollaan tottuneita eikä enää eroteta eettisen ajattelun ja toiminnan olevan kristillistä. Moniarvoisuutta ja yksilökeskeisyyttä korostetaan, eikä yhteisöllä ole enää yhteisiä arvoja. Tällainen ajattelutapa on niin idän kuin lännen katolisille kristityille alkujaan vieras.

Jokainen joutuu tekemään ratkaisuja joilla on merkitystä niin omalle kuin lähimmäisten elämälle. Aina ei ole helppoa tehdä ratkaisua, eikä vastaus välttämättä ole yksinkertaisesti oikein tai väärin. Elämänkokemuksen karttuessa huomaa hyvä - paha ajattelun vaihtuneen rauhalliseen pohdintaan. Kaikkiin eettisiin kysymyksiin ei ole yleispäteviä ja yksinkertaisia sääntöjä.

ORTODOKSINEN ETIIKKA

Ortodoksisen etiikan taustat ovat pitkälti samat kuin muillakin kristillisyyden suunnilla, varsinkin roomalaiskatolisten kanssa. Keskeisintä ortodosisessa etiikassa on käsitys että ihminen on Jumala kuva, elävä ainutlaatuinen persoona, jolla on vapaa tahto sekä pyrkimys hyvään. Ortodoksisen etiikan kulmakivinä ovat Raamattu ja perinne, eli traditio. Kummallakin on tärkeä asema.

Eettisen ajattelun pohjaksi Raamatusta löytyvät luomiskertomus, Kymmenen käskyä, laki, Vuorisaarna, evankeliumi sekä lähetyskirjeet. Raamatun eettinen opetus pitää nähdä kokonaisuutena, eikä sitä voi noudattaa kirjaimellisesti. Kirkon tehtävä on tulkita opetus nykypäivään sopivaksi.

Luomiskertomuksesta tiedämme kuinka ihminen on luotu Jumalan kuvaksi ja kaltaiseksi ja jolla on vapaa tahto. Kymmenen käskyn laki on voimassa tänäänkin. Kristuksen opetus ja toiminta antavat pohjan ortodoksiselle etiikalle. Näistä luemme evankeliumista. Kristus ei kuitenkaan jättänyt yksityiskohtaisia ohjeita. Vuorisaarnan Autuuden lauseet ovat oikeastaan ainoa varsinaisesti eettinen opetuspuhe. Kristus opettaa aina pelastuksesta, näin ihmisen toiminta toisten ihmisten kanssa merkitsee aina jotakin myös ihmisen ja Jumalan suhteen kannalta.

Jumalan kuvaa meissä ovat järki, äly, hengellisyys, tunteet, omatunto, kyky oppia ja opettaa, kehittyä eri taidoissa ja tieteissä. Jokainen meistä on myös korvaamaton ja ainulaatuinen, pyhä olento. Jumalan kuva meissä saa meidät myös hakemaan pelastusta. Pelastuksen kautta saavutamme taas Jumalan kaltaisuuden, jonka ihminen menetti syntiinlankeemuksen jälkeen. Maailmassa hyvä ja paha ottavat toisistaan mittaa ja meidän on tehtävä valinta.

Ortodoksisen etiikan keskeisin teema on ihminen Jumalan kuvana, joka on luotu hyväksi ja jolla on vapaa tahto sekä vastuu. Kirkon eettinen opetus nojaa Raamattuun ja perinteeseen.

Jumala loi ihmiselle vapaan tahdon. Tämän vapaan tahdon ja kuvan kautta jokainen meistä on persoona, ei vain yksilö eli luomaton numero rivissä. Jumala ei pakota meitä rakastamaan ketään, ei persoonaa itseään, ei lähimmäistään eikä edes Jumalaa itseään. Jumala on kuitenkin asettanut meihin omantunnon, meillä pitäisi siis olla luontainen käsitys siitä mikä on oikein ja väärin. Vapaa tahto ja omatunto ovat merkittävällä tavalla osa sitä hyvää jollaiseksi Jumala meidät loi. *”Ja Jumala katsoi kaikkea tekemäänsä, ja kaikki oli hyvää.”* (1.Moos.1:31.)

KIRKON PERINNE ETIIKAN OHJAAJANA

Eettisen opetuksen perinteeseen lasketaan niin kirkolliskokoukset, kirkkoisien ja -äitien opetukset, ohjaajavanhusten ja hengellisten isien ja äitien viisaus, luostarisäännöstö kuin kirkon yli 2000 vuotinen kokemus. Myös sakramentit, jumalanpalvelukset ja rukouselämä kuuluvat perinteeseen.

Kirkolliskokouksissa laadittiin kokoelma varsinkin kirkon työtentekijöitten elämän säädöksiä. Kokouksissa annettiin myös maallikoita koskevia ohjeita. Näistä kanoneista on laadittu myös selitysoppaita, mutta ne ovat pääosin oman aikansa lapsia. Nykyään ortodoksiset kirkot katsovat etteivät ne ole etiikan kysymyksissä mikään lausuntoautomaatti. Näin eettisiin kysymyksiin ei ole selkeitä ja kaikkia sitovia sääntöjä. Näkemykset eri paikalliskirkkojen kesken ovat joissakin tapauksissa melko suuret. Tähän vaikuttaa suuresti se millaisessa kulttuurissa ja yhteiskunnassa toimitaan. Paikalliskirkkojen piispainkokoukset ovat julkaisseet kannanottoja eri kysymyksiin, muutamia yhteisiäkin kannanottoja on tehty. Eettinen ohjaus on nimenomaan piispojen tehtävä. Kirkoilta saatetaan myös kysyä kantaa lainsäädäntöä laadittaessa.

Kirkkoisät ja -äidit ovat evankeliumia tulkitessaan ja selittäessään antaneet paljon eettistä opetusta. Lisäksi he ovat kirjoittaneet opetuspuheita.

Ohjaajavanhukset ovat antaneet neuvoja yksittäisille ihmisille ja yksittäisiin tapauksiin. Joitakin opetuksia on koottu kirjoiksi. Suullisena perinteenä kiertää myös paljon opetusta. Tämä opetus on kirkon ääntä, vaikka toisten elämään annetut ohjeet eivät aina ole sopivia omaan elämään.

> Perinne sisältää kirkolliskokoukset, sakramentit, jumalanpalvelukset kirkkoisien ja -äitien eettisen opetuksen.

Sakramentit edustavat kirkon eettisiä arvoja. Raamatuntekstit, rukoukset ja veisut tuovat ne esille. Kastetoimituksessa opetetaan elämän kunnioittamisesta ja kristityn tehtävästä tässä maailmassa. Avioliiton sakramentissa opastetaan hyvinkin käytännöllisesti mitä hyvä avioelämä on. Hautauksen tekstit kertovat kirkkomme käsityksen kuolemasta ja ylösnousemuksesta. (Katso Sidoroff s. 139 ja Sissonen s. 111.)

Säännöllinen jumalanpalveluselämä olisi myös etiikan kannalta hyvä asia. Palvelusten rukoukset ja veisut sisältävät paljon eetistä opetusta. Myös pyhien elämänkertojen lukeminen toimii eettisen ajattelun pohjana. Yksityinen rukouselämä on tärkeä, vaikka se olisi vähäistäkin. Ortodoksinen etiikka rakentuu uskonopin kautta. Siksi on luonnollista tuntea uskontunnustus ja Herran rukous myös etiikan lähteiksi.

Eettinen opetus pyrkii torjumaan inhimillisesti haitalliset piirteet: itserakkauden, omahyväisyyden, turhamaisuuden, turhanpuhumisen, tuomitsemisen, pöyhkeyden, rahanhimon, vatsanpalvonnan, ylpeyden ja ruumiin himot.

NYKYPÄIVÄN EETTISIÄ KYSYMYKSIÄ

Elämän pyhyys

Ihmisen elämä on pyhä, Jumala antoi sen meille. Isä Jumala on puhaltanut meihin Elämän Hengen, siksi jokaisen ruumis on Pyhän Hengen temppeli. Ihmisellä ei ole oikeutta kajota omaan tai toisen ihmisen elämään. Elämänalun eettisiä kysymyksiä ovat ehkäisy, abortti ja hedelmöityshoidot.

Ortodoksinen kirkko ei kiellä ehkäisyä, mutta se ei ole tekosyy irtosuhteisiin ja vastuuttomaan seksielämään. Ehkäisy voi oikein käytettynä suojella elämän pyhyyttä.

Abortti ei ole missään nimessä ehkäisykeino. Abortti on kirkon kannalta murha, sillä elämän katsotaan alkavan hedelmöityshetkestä. On kuitenkin tilanteita joissa abortti voi olla ns. pienin paha, esimerkiksi jos äidin henki on uhattuna. Mutta tulevan lapsen vammat tai perheen taloudellinen tila eivät ole syitä abortin tekoon.

Hedelmöityshoidot ovat eettinen kysymys sillä niissä syntyy ”ylimääräisiä” alkioita, joissa siis kirkon opetuksen mukaan jo on elämä. Näitä tuhottaessa syyllistytään siis murhaan. Osa hedelmöityksklinikoista kuitenkin toimii kristillisesti ja pyrkii välttämään ylimääräisten alkioitten syntyä. Näitäkään hoitoja ei saa käyttää ihmisen jalostukseen.

Henkilökohtaisen rippi-isän kanssa voi keskustella mieltä painavista eettisistä kysymyksistä kuten abortista.

Kirkko tuomitsee murhat ja muut kuolemantuottamukset, sillä kuudes käsky opettaa *”Älä tapa”*. Aikaisempina vuosisatoina itsemurhan tehnyttä ei siunattu hautaan, sillä itsemurha on suurin mahdollinen synti Pyhää Henkeä kohtaan. Viime aikoina kirkko on tarkistanut näkemystään itsemurhasta ja se nähdään enemmän suuren ahdistuksen äärimmäisenä tekona kuin omahyväisenä ratkaisuna. Itsemurha on aina tragedia ja edelleen synti, mutta sen uhri erityisesti tarvitsee esirukoustamme jotta hänen sielunsa pelastuisi. Jokaisella meillä on jokin tehtävä tässä maailmassa ja taito jota käyttää Jumalan kunniaksi. Jotta elämämme olisi arvokasta, meidän tulee itse arvostaa sitä. Jokainen meistä on myös kutsuttu kunnioittamaan toisen ihmisen elämää ja jakamaan yhteinen elämä. Elämän kunnioitukseen kuuluu Jumalan kunnioitus ja hänen tahtonsa täyttäminen. (Katso Sidoroff s. 141 ja Sissonen s. 111.)

Jokainen elämä on pyhä, Jumalan lahja. Sitä tulee kunnioittaa ja varjella. Elämällä on aina tarkoitus.

Kuoleman kautta ikuiseen elämään

Kuolema on luonnollinen tapahtuma, vaikka nyky-yhteiskuntamme yrittääkin piilottaa sen. Kukaan meistä ei tiedä kuolemansa hetkeä. Kirkkoisät kehoittavat meitä muistamaan kuolemaamme päivittäin koska kuoltuamme tapahtuu tuomio. Saamme tietää olemmeko pelastuneet vaiko emme. Kristus itse kertoo viimeisestä tuomiosta (Matt.25:31-46), mutta kirkon perinteessä on esitetty myös arvioita voiko Jumala, Rakkaus, tuomita sittenkään ketään kadotukseen.

Kristuksen ylösnousemus tarkoitti koko ihmiskunnan mahdollisuutta ylösnousemukseen. Sielumme on joka tapauksessa kuolematon, mutta uskomme myös ruumiin ylösnousemukseen. Emme tiedä minkänäköinen tuo ylösnoussut ruumis on. Emme tiedä myöskään milloin tuomio tulee. Kuoleman hetki on Jumalan päätös. Kirkon mukaan kuolema on palaamista Hänen luo, Aabrahamin helmaan, isien joukkoon, missä ei ole kipua, surua eikä huokauksia.

Kuolema on vaikea asia niille jotka jäävät kaipaamaan. Kuollut on jo poissa tämän maailman murheesta. Erityisen tärkeää kuoleman yhteydessä on muistaa esirukous edesmenneen sielun puolesta. Lyhimmillään voimme lausua hartaasti *”Anna Herra iankaikkinen muisto!”*

Kirkko ei hyväksy ns. eutanasiaa. Ihminen ei voi päättää milloin hän itse tai joku toinen on elänyt ”elämisen arvoisen” elämänsä loppuun.

Syntiinlankeemuksen tähden meidän elämämme ei ole tuskaton eikä kuolema helppo. Meillä on kuitenkin mahdollisuus lievittää tuskia, tehdä kuolemasta niin helppo kuin mahdollista.

Eutanasia= armokuolema, vaikeasti sairaan ihmisen kuoleman jouduttaminen.

Kuolema päättää meidän elämämme tässä luodussa ajassa ja pääsemme ikuisuuteen. Odotamme yleistä ylösnousemusta, koska sielumme on kuolematon

Kuolemaan on hyvä valmistautua, tapana on edelleen varata kuolinvaatteet ja mahdollisuuksien mukaan myös hautaristi ennakkoon. Ennen kuolemaa pitää osallistua Ehtoolliseen. Mikäli mahdollista tulisi läheisten olla kuolevan luona lähdön hetkellä, siihenkin hetkeen ovat tueksi omat rukoukset. Vainajan pukeminen ja muu varustelu arkkuineen on tärkeä osa surutyötä.

Vainajan puolesta toimitetaan muistopalveluksia kuolinpäivänä ja sen jälkeen, mm. 40. päivänä ja aina vuosittain kuolinpäivänä.(Katso Sidoroff s. 139 ja Sissonen s. 111.)

Minä olen sanomattoman kunniasi kuva, | vaikka kannankin synnintekojeni haavoja. | Ole, oi Herra, laupias luodullesi | ja puhdista minut armollasi. | Anna minulle toivottu isänmaa || ja tee minut taas paratiisin asukkaaksi.
Kiitetty olet Sinä, Herra, | opeta minulle käskysi.

Luonto ja siitä huolehtiminen

Toisen vuosituhannen loppupuoli on herättänyt ihmisen vastuuseen ympäristöstään. 1900-luvun aikana ehdittiin tuhota luonnonvaroja enemmän kuin koskaan ennen.

Kristilliseen elämään eivät kuulu ryöstökalastus, maaperää surutta käyttävä maatalous tai eläimiä väkivaltaisesti sortava tehotuotanto. Kaikki nämä teot ovat lähtöisin ihmisen ahneudesta. Vakavia rikoksia luontoa vastaan ovat myös roskaaminen ja saastuttaminen.

Ihmisen alkuperäinen tarkoitus oli toimia Jumalan työtoverina, luomistyön jatkajana, syntiinlankeemuksesta huolimatta. Tällaiseen rooliin ei kuulunut muitten Jumalan luomien riisto. Ihminen voi ja saa käyttää luonnonantimia, mutta kohtuullisesti.

Ekumeeninen patriarkka Bartholomeos on tullut tunnetuksi ympäristöarvojen puolestapuhujana. Hänen siunauksellaan on kirkkovuoden aloituspäivä 1.9. myös luomakunnan päivä. Patriarkka on pitänyt kokouksia ja luentoja ympäristöteemoista. Suomen ortodoksinen kirkko on lisäksi laatinut oman ympäristöohjelman ja ns. vihreisiin arvoihin ainakin yritetään sitoutua.

Ihmisen tulee pitää huolta luonnosta eikä riistää sitä. Ortodoksinen kirkko viettää luomakunnan päivää 1.9.

Työ tehdään Jumalan kunniaksi

Aikaisempina vuosisatoina työnteko vei merkittävän osan päivästä ja koko elämästä, nykyään työn rasittavuus on muuttunut ruumiillisesta henkiseksi.

Jokainen työ ja työntekijä on arvokas. Kaikki työ voidaan tehdä Jumalan kunniaksi

Koulutus hankitaan työssä suoriutumista varten ja työtaitoa pidetään yllä koulutuksin. Työn tulisi olla jokaiselle mielekästä. On perusoikeus saada valita työnsä itse. Työsuhdetta säätelevät erilaiset säännöt ja ohjeet, joista selviävät niin työntekijän kuin työnantajankin oikeudet ja velvollisuudet. Hyvässä työpaikassa ja työsuhteessa ihminen viihtyy ja kokee työnsä kautta itsensä tarpeelliseksi. Työelämä on kanssa-

käymistä muitten ihmisten kanssa, siksi tarvitaan sosiaalisia taitoja ja toisten kunnioittamista. Työ tulee suorittaa Jumalan kunniaksi, sitä edesauttavat edellämainitut seikat.

Kristillinen etiikka ei hyväksy työn kautta tapahtuvaa riistoa, esim. orjuutta. Mutta työelämän säännöt ja menetelmät olleet usein kirkon sanavallan ulkopuolella. Työ ei suoranaisesti ole itseisarvo, ihminen ei menetä arvoaan vaikka ei töissä olisikaan. Ortodoksinen etiikka suhtautuu työhön kunnioittavasti ja pitää sitä hyvänä ja tarpeellisena, mutta työ ei ole koko elämä. Työnteko rytmittää elämää hyvällä tavalla ja ehkäisee näin veltostumista ja syrjäytymistä. Eri töitten ja toimialojen eriarvoisuus ei ole sekään oikein. Jokaisen työpanosta yhteisössä tarvitaan.

Kirkolla on rukoukset työhön ryhdyttyäessä ja varsinkin luostarissa on noudatettu vanhaa kristillistä ohjetta "rukoile ja tee työtä". Luostarin yhteiselämässä tulee esille jokaisen työpanoksen tärkeys selvemmin kuin laajassa yhteiskunnassa. Aiemmin isot perheet toimivat (tässä suhteessa) samoin kuin luostarit, jokaisen työkykyisen taitoja tarvittiin jokapäiväisen leivän saamiseksi. Jokainen työ tulee suorittaa Jumalan kunniaksi.

Vapaa-aika, aika levätä työstä

Ihminen tarvitsee myös aikaa jolloin levätä. Vapaa-aika ei välttämättä ole työnteon vastakohta, eikä se tarkoita velttoa ja laiskaa aikaa. Kirkkoisät ovat varoittaneet niin henkisestä laiskuudesta kuin ruumiin velttoudesta.

Vapaa-aikana teemme jotakin mielekästä. Tätä varten ihmisellä on yleensä erilaisia harrasteita. Voimme myös nauttia erilaisesta kulttuurista tai opiskella, pääasia on unohtaa arjen rasitukset. Hyvin vietetty vapaa-aika pitää mielemme ja kehomme vireinä.

Vapaa-aikaan sisältyy myös lepo. Ihmisen on ilmeisesti aina ollut vaikea arvioida levon tarvetta. Aina on ollut ihmisiä jotka raatavat eivätkä lepää tarpeeksi. Sitten on niitä jotka mieluiten lepäisivät enem-

> Työn ja vapaa-ajan tulee olla toisiaan tasapainottavia ja molempia tarvitaan. Vapaa-aika ei tarkoita laiskottelua.

män kuin tekisivät työtä. Kirkon opetus korostaa tässäkin kohtuutta, työtä ja lepoa tulee olla sopiva määrä. Luostareissa on jo ammoisista ajoista lähtien jaettu päivä kolmeen osaan rukouksen, työn ja levon kesken.

Pohdinnan aihe on sekin, että nykyään vapaa-aika on yksi suurimmista liiketoiminnan aloista. Ihmisten levolla ja virkistyksellä tekevät toiset ihmiset rahaa ja vapaa-aika onkin myös työ. Kaupallinen vapaa-aika on hälyttävässä määrin korvannut ihmisten luonnollista kanssakäymistä. Perhe menee mieluummin sunnuntainakin ostoskeskukseen koko päiväksi sen sijaan, että kävisi kirkossa ja vaikkapa isoisää katsomassa. Hyvään vapaa-aikaan kuuluvat kohtaamiset ihmisten kanssa.

Kaupankäynti

Eräs kehittyneen ihmisen toiminnoista on kaupankäynti. Se pitää tämän maailman pyörimässä. Mutta ihmisen ahneus voi pilata asian.

Nykyään sanotaan, että markkinat hallitsevat maailmaa. Tämä on kristillisen etiikan kannalta vastuutonta puhetta. Joku ihminen tekee kuitenkin päätöksen, markkinat eivät ole ajatteleva olento. Kaupankäynnin mittarina tulisi olla ihminen ja hänen tarpeensa. Maailman kauppaa kuitenkin pyöritetään suuromistajien, monimutkaisten kauppasopimusten yms. perusteella. Valitettavan usein kaupankäynti nykyisin säännöin takaa tasaisen tuoton jo ennestään menestyville. Muu maailma ei hyödy tuotosta mitään.

Jatkuvan kasvun ja ikuisen voiton tavoittelu eivät sovi kristilliseen etiikkaan. Me emme tarvitse koko ajan kaikkea enemmän. Kirkko ei kuitenkaan ota virallisesti kantaa minkään talousjärjestelmän puolesta, se on politiikkaa johon kirkon ei tule sekaantua. Mutta olipa järjestelmä mikä tahansa, tulisi sen olla inhimillinen ja tasapuolisuuteen pyrkivä.

Tuotannon ja tuoton ristiriita

Yleisin tuotannonala on maatalous ja siihen liittyvä ruokateollisuus. Nykymaailma tuottaa ruokaa arveluttavin keinoin ja epäoikeudenmukaisesti hyötyä jakaen. Viidennes maailman väestöstä syö enemmän kuin loppu neljä viidesosaa yhteensä. Jälkimmäinen tuottaa suurimman osan siitä ruuasta, jota ensinmainittu viidennes syö.

Rikas viidennes on myös tottunut nauttimaan kaikkia mahdollisia elintarvikkeita mihin aikaan vuodesta tahansa. Näin on alettu tuottaa monia tuotteita luonnonvaroja tuhlaten. Ruokia ja elintarvikkeita myös rahdataan pitkien matkojen takaa. Runsas lannoittaminen ja myrkyttäminen eivät kuulu luonnolliseen ruuantuotantoon.

Turkki ei ole vieläkään tunnustanut vuoden 1915 Armenian kansanmurhaa. Etnisissä puhdistuksissa kuoli armenialaisten mukaan 1-1,5 miljoonaa ihmistä. Armenian kansa on kokenut rasistista kohtelua historiansa aikana.

Riistokalastus, häkkikanalat, piloille jalostetut eläinrodut, suursikalat ja supernavetat yms. eivät ole hyväksyttäviä. Tiettyyn rajaan asti jalostamisesta on ollut hyötyä ja se on ollut osa ihmisen älyä ja luomistyön jatkamista. Mutta nykyinen meno on ylittänyt alkuperäiset ihmisen rajat.

Kirkko on aina korostanut ravintomme suhteen kohtuutta. Isä meidän rukouksessa esitetään toive jokapäisestä/tarpeellisesta leivästä, eli ravinnosta. Kristillinen elämä tuntee hyvin yksinkertaisen tavan säännellä syömistä, nimittäin paaston. Ruokapaasto kuuluu niin viikottaiseen kuin vuodenkiertoonkin. Luostarilaitos on ruokatalouden hyvä esimerkki. Luostarissa on kulutettu vain tarpeellinen, viljelty luomua ja kieltäydytty lihansyönnistä.

> Mikään ihmisen elinkeino ei saa rakentua ahneuteen tai toisten luotujen riistoon. Kirkon opetuksen mukaan emme tarvitse jatkuvaa kasvua tai aina vain suurempaa voittoa.

Rakastammeko myös ”erilaista” lähimmäistämme?

Kun ymmärrämme, että jokainen ihminen on Jumalan kuva, oli hän sitten kristitty tai ei, emme voi hyväksyä rasismia. Rasismi tarkoittaa ihonvärin, kansallisuuden, kansalaisuuden, kielen, rodun, henkisten tai ruumillisten ominaisuuksien ja taipumusten perusteella tapahtuvaa syrjintää. Tämä syrjintä on useimmiten sanallista, mutta ruumillista väkivaltaakin esiintyy.

Rasismia ei esiinny pelkästään enemmistön taholta eri vähemmistöjä kohtaan. Erilaista syrjimistä on niin vähemmistöjen kesken kuin enemmistönkin sisällä ja vähemmistöjen taholta enemmistöä kohtaan. Eikä aina tarvita edes asetelmaa vähemmistö-enemmistö. Rasismi syntyy tietämättömyydestä ja välinpitämättömyydestä tuntea toisia ihmisiä. Rasismin taustalla on haluttomuus myöntää ja hyväksyä muiden ajattelu- ja toimintatapoja. Mikään maantieteellinen alue ei koskaan ole ollut täysin yhdenlaisista ihmisistä koostunut. Monikulttuurisuutta, -kielisyyttä ja -uskonnollisuutta on ollut aina olemassa.

Joka miekkaan tarttuu, se miekkaan hukkuu

Väkivalta kaikissa muodoissaan loukkaa toista ihmistä Jumalan kuvana. Väkivallan tekijä on tekoon ryhtyessään itsekäs ja ylpeä. Väkivalta on perinteisesti jaettu henkiseen ja ruumiilliseen lajiin. Henkinen väkivalta on monimutkaista, sielua raastavaa ja minäkuvaa huonontavaa.

Väkivallaksi lasketaan kaikenlainen kiusaaminen, toisten halveksiminen ja vähättely. Kiusaamista on valitettavasti kaikissa ikäluokissa, niin kodeissa, kouluissa kuin työpaikoillakin. Henkinen väkivalta on joissakin tapauksissa hyvin vaikeasti tunnistettavissa ja siksi uhri voi joutua kärsimään kauan ennen avunsaantia. Koulu- ja työpaikkakiusaamiseen on viimevuosina kiinnitetty paljon huomiota ja sen kitkemiseksi on tehty paljon työtä. Kiusaamisen määrässä ja laadussa ei ole juuri mitään eroja lasten ja aikuisten välillä.

On olemassa monenlaista ruumiillista väkivaltaa. Parisuhteessa ilmenevä väkivalta koetaan edelleen häpeäksi. Uhri hakee harvoin itse apua, koska hän mieltää usein itsensä syylliseksi. Parisuhteen ruumiilliseen väkivaltaan eivät syyllisty vain miehet. Mikään ihmissuhde ei ole kunnossa jos siinä on väkivaltaa.

> Kaikenlainen ihmisarvon halveksiminen ja pilkkaaminen, niin henkisesti kuin ruumiillisestikin, on aina tuomittavaa.

Ruumiillisessa väkivallassa on kyse kajoamisesta toisen kehoon, Pyhän Hengen temppeliin. Jokaisella meistä on omaan ruumiiseemme itsemääräämisoikeus. Tosin tämä näkemys ei ole aina ollut edes kirkon piirissä kovin selvä. Ruumiillisiin rangaistuksiin ei ole puututtu, vaikka ne ovat yksi väkivallan muoto.

Väkivalta on valitettavasti ollut aina myös viihdettä ihmiselle. Nykyään on helppo kauhistella antiikin sirkusta tai keskiajan turnajaisia, mutta television ja tietokoneitten väkivaltaviihde ei ole sen kummempaa. Turmiollisinta on se, kuinka lapset ja nuoret turtuvat tähän ”räiskintään”. Väkivallasta tulee hyväksyttyä. On vaikea tehdä eroa ruudun ja todellisuuden välillä.

Älä tapa - vaan entä jos isänmaa käskee niin?

Sota ei koskaan ole hyväksyttävä, joskin puolustussotaan on suhteuduttu myönteisemmin. Sodankäynti on monella tapaa vahingollinen. Ihmishenkien menetyksen lisäksi henkiset vahingot, vammat, pelot ja niiden periytyminen usean sukupolven päähän ovat mittavat. Sodassa tuhoutuu myös paljon aineellista omaisuutta. Yhteiskunnilla kestää kauan rakentaa niin aineellinen kuin henkinenkin pääoma uudelleen. Tosin tässä piilee usein sodankäynnin ainoa myönteinen seikka. Kun kaikki on tuhottu, on rakennettava uutta. Talous kehittyy sodan jälkeen voimakkaasti mutta tuhotun paikkaaminen vie paljon voimavaroja.

Sotia on käyty koko ihmiskunnan historian ajan. Vanhassa testamentissa on lukuisia sotakertomuksia. Ihminen ei ole ainakaan tässä asiassa muuttunut miksikään. Raamatussa on myös useita kohtia joissa Jumala näyttää hyväksyvän sodankäynnin, jopa taistelevan. Osa näistä kertomuksista on kuitenkin vertauskuvallisia.

Uudessa Testamentissa sota tuomitaan. Alkukristillisinä aikoina vältettiin sotaa ja kieltäydyttiin armeijasta. Toisaalta armeijan piirissä oli monia salakristittyjä ja marttyyrejä. Valtionkirkon aikana ryhdyttiin poliittisista syistä suhtautumaan hyväksyvästi armeijaan ja sotimiseen ja kristinuskon nimissä onkin sitten käyty lukuisia sotia. Joissakin kirkoissa on edelleen tapana siunata jopa asekalustoa tai pyytää Jumalalta varjelusta ja menestystä Häntä rakastavalle armeijalle. Tämä ei kuulu alkuperäiseen kristillisyyteen joka otti kirjaimelliesti kuudennen käskyn.

Kirkollinen sanasto kuitenkin vilisee sotaisuutta, puhutellaanhan jopa Jumalanäitiä ylimpänä sotajoukkojen johtajana. Puhutaan myös taivaallisesta sotaväestä, enkeleilläkin on miekat, puhutaan taistelusta ja niin edelleen. Koska kyse on vertauskuvallisuudesta, on käytetty sitä sanastoa, jonka ihmiset ovat tunteneet. Kun hyvä käy taistelua pahaa vastaan, on kirkkokin sotatilassa. Taistelu ei käydä asein, kuten maallista taistelua.

Rauha korkeudesta ja meidän keskellämme

Kristinusko on rauhan uskonto. Tämän voi havaita missä tahansa jumalanpalveluksessa, jossa usein toistuvat niin rauhan anominen Herralta kuin papin rauhan toivotuskin. Rauhaa anotaan koko ihmiskunnalle ja maailmalle. Kirkko tietysti hakee henkistä rauhaa ja me kristityt odotamme taivaallista rauhaa. Jumalan valtakunta on rauhan valtakunta jota Rauhan ruhtinas, eli Kristus hallitsee. Tällaisesta rauhasta on ennustuksia jo Vanhassa Testamentissa, mm. Jes.11:1-11 Mutta rauhan tila on toivottava tila jo maan päällä tässä ajassa.

> Kristinusko on oikealta luonteeltaan rauhan uskonto. Sota ei ole hyväksyttävissä missään tapauksessa. Kilpavarustelu vie usein myös huomion aineellisesta hyvinvoinnista

Rauhan aikana meidän ei tarvitse pelätä mitään eikä meillä ole tarvetta hyökätä kenenkään tai minkään kimppuun. Silloin ihmiset voivat tuntea itsensä vapaiksi, he nauttivat perusoikeuksistaan ja menestyvät. Rauha on siis sekä henkinen, hengellinen että aineellinen tila. Kyky ja halu nähdä maailma Jumalan työnä ja lähimmäinen Jumalan kuvana edesauttavat merkittävästi rauhan saavuttamista.

> "Diakoni: *Rukoilkaamme rauhassa Herraa!*
> Kuoro: *Herra, armahda!*
> Diakoni: *Rukoilkaamme Herralta rauhaa korkeudesta ja meidän pelastustamme. Rukoilkaamme Herralta koko maailmalle rauhaa, Jumalan pyhille kirkoille kestävyyttä ja kaikkien yhdistymistä.*"
>
> (Rauhan ektenian alku)

Omistamisen onni

Omaisuudessa itsessään ei ole pahaa. Omaisuudesta voi tulla pahaa jos sitä käytetään väärin. Väärinkäytön takana on ihmisen omahyväisyys, ahneus ja välinpitämättömyys.

Omaisuuteen kiintyminen on aina ollut ihmiskunnan ongelma. Jo Vanhassa Testamentissa tunnetaan maallista omaisuuttaan palvovia henkilöitä. Kristus tuomitsee mammonan palvonnan. Hän kertoo jopa vertauksen siitä voiko rikas mies päästä taivaaseen (Luukas 15:19-31) sekä toteaa: "*Karttakaa tarkoin kaikenlaista ahneutta. Ei kukaan voi rakentaa elämäänsä omaisuuden varaan, vaikka sitä olisi kuinka paljon tahansa.*" Luuk.12:15. Jos keskitymme omaisuuteen, siirrämme ajatuksemme pois henkisestä ja hengellisestä kehityksestämme, lähimmäisistämme ja pelastuksestamme.

Materia on osa Jumalan ilmestystä ja ihmisen vastuullinen tehtävä on käyttää tuota materiaa oikein. Ihmiskunta on kutsuttu hoitamaan papillista tehtäväänsä ja sen myötä pyhittämään aine. Ortodoksinen kirkko uskoo Pyhän Hengen toimivan ja vaikuttavan näkyvän materian kautta. Tämän vuoksi me pyhitämme veden, siunaamme öljyn, nautimme litanialeipiä, pyhitetyllä vedellä siunataan kodit, autot, työpaikat yms. Materia itsessään ei ole paha, vaan hyvää - kuten koko maailma alunperin oli.

Kohtuullinen köyhyys

Köyhyys oli alkukristillisinä aikoina hyve ja se on edelleen yksi luostarilupauksista. Materiaa on pidetty pelastuksen kannalta toissijaisena asiana. Köyhyys on nähty siis aina kohtuutena, ei niinkään rikkauden vastakohtana tai puutteena. Kirkko puhuu puutteen alaisista tarkoittaessaan heitä, joilla ei ole edes tarpeellista.

Isä meidän -rukous ottaa kantaa kohtuuteen. Mehän pyydämme, että Isä antaisi meille jokapäiväisen leipämme - eli tarpeellisen elatuksen. Meidän ei ole tarkoitus kituuttaa ja kärvistellä, se ei ole ihmisarvoista ja voi johtaa kateuteeen ja muihin synteihin.

> Omaisuus ja aine eivät ole pahasta. Meillä on suuri vastuu siitä miten niitä käytämme, osaammeko pyhittää ne. Kohtuullisuus on aina ollut hyve, puute taas toisten ahneuden tuoma ongelma.

Köyhyys voi olla myös kielteinen ilmiö, silloin se muuttuu hyveestä eettiseksi ongelmaksi. Ahdinko on epämiellyttävää ja se voi olla este kouluttautumiselle ja monelle muulle ihmiselämän normaalille toiminnolle. Pahimmillaan köyhyys voi olla loukku josta ei pääse pois, se voi periytyä ja sitä kautta alkaa syrjäytyminen. Köyhyys on myös maailman ongelma, osa kansoista ja valtioista ovat köyhempiä kuin toiset. Tällainen niin sanottu rakenteellinen köyhyys on hidas ratkaista.

Pyhittääkö perhe meidät?

Kristillinen perhekäsite on ensisilmäyksellä hyvin yksinkertainen. Perheen muodostavat mies ja nainen. Heidät on vihitty avioliiton sakramentissa ja he saavat lapsia. Mutta tämä yksinkertainen malli ei koskaan ole ollut koko totuus. Aina on ollut hyvin monenmuotoisia erilaisia perheitä.

Ydinperhemalli alkoi kehittyä ideaksi ja todeksi vasta 1800-luvun lopulla. Sitä ennen vuosisatojen ajan oli tavallista, että perheen kanssa elivät niin isovanhemmat, naimattomat sukulaiset kuin palkollisetkin. Myös menneinä vuosisatoina oli niin sanottuja uusioperheitä. Entisaikaan ne syntyivät lähinnä leskeytymisen kautta. Käsite ydinperheestä alkoi muodostua samaan aikaan kun avioliitosta tuli rakkauden liitto. Noihin aikoihin asti avioliitto oli kahden ihmisen taloudellinen liitto joka useimmiten oli jollakin asteella järjestetty. Avioliiton sakramentin katsottiin voivan johdattaa kaksi ihmista myös rakastamaan toisiaan ja näinhän toki onkin. Avioliitto ei ole vain lastensaamista varten, eikä myöskään vain muita mielihaluja varten.

Kirkolle perhe tarkoittaa avioliittoa joko lapsineen tai ilman. Yhteiskunnassamme perhe käsite koskee myös yksinhuoltajia ja samaa sukupuolta olevien yhteiseloa. Kirkolle tässä on pieni katsantoero, mutta kirkko ei tuomitse ketään. Kirkollamme ei kuitenkaan ole toimituksia samaa sukupuolta olevien liitoille.

Se missä määrin muunlainen yhdyselämä kuin avioliitto edustaa keskinäistä rakkautta ja jakamista ei ole ihmisen arvioitavissa. Jokainen parisuhde ja vanhemman ja lapsen suhde on toivottavasti aitoa kahden ihmisen kohtaamista ja voi johtaa yhteiseen pelastukseen. Kirkko ei sulje oviaan minkäänlaiselta perheeltä tai parisuhteelta, jokainen on kutsuttu olemaan Kirkon perheen jäsen. Nykyisessä maailmassa kirkko kohtaa perheitten erilaisuuden ja käy eettistä pohdintaa perhekäsitteestä.

Kirkolle perhe on pyhä. On olemassa monenlaisia perheitä. Jokainen parisuhde on yhteinen kilvoittelun tie ja kirkko pienoiskoossa. Avioliiton sakramentti on miehen ja naisen liitto.

Avioliiton sakramentti on kirkolle ihanteen mukainen perhemalli. Avioliitto on todellakin kilvoitusta: se kysyy kykyä ja halua rakastaa puolisoaan ja lapsiaan joka päivä pyyteettömästi. Perhe ja avioliitto sakramenttina on kirkko pienoiskoossa, se lähin yhteisö jossa ihminen elää ja luopuu omista haluista yhteisen hyvän nimissä. Näin on luonnollista, että kirkolle perhe on pyhä. Kristillinen perhekäsite lähtee liikkeelle yksiavioisuudesta ja uskollisuudesta aviopuolisoa kohtaan. Kirkko toivoo perheen tarjoavan rakkautta ja huolenpitoa. Vanhemmat yhdessä kummien kanssa huolehtivat lasten kirkollisesta kasvatuksesta ja toteuttavat näin kastekäskyä. Varsinkin lapsiperhe merkitsee myös jatkumoa sukupolvien sarjassa.

Avioliiton epäonnistuminen ei tee sakramenttia tyhjäksi. Ihminen tekee virheet, ei Jumala, joka on asettanut ja siunannut sakramentin. Avioliiton kestävyyttä voi parantaa seurustelukin. Sitähän ei aikaisemmin ole tunnettu samassa muodossa kuin viime vuosikymmeninä. Siksi kirkonkin kanta seurustelua kohtaan on ollut jopa torjuva. " Parisuhdetta ei opita rakentamaan eikä toisen kanssa elämään ilman harjoittelua. Seurustelun tavoitteena tulisi olla joko avioliitto tai muutoin pysyvä parisuhde. (Katso Sidoroff s. 137.)

Yksinelävä

Yksinelävien ihmisten asema kristillisen etiikan silmissä on riippunut suuresti ympäröivän yhteiskunnan yleisistä normeista. Nykyisessä yhteiskunnassa yksineläminen ei ole outoa.

Kirkon kannalta yksineläminen on kuitenkin ollut hieman outo asia. Kristus kuitenkin opettaa: *"On sellaisia, jotka äitinsä kohdusta saakka ovat avioliittoon kelpaamattomia, on toisia, joista ihmiset ovat tehneet sellaisia, ja on niitä, jotka itse, Taivasten valtakunnan tähden, ovat ottaneet osakseen naimattomuuden. Joka voi valita tämän ratkaisun, valitkoon."* Matt. 19:12.

Avioliitoton elämä on tarkoittanut kirkon kielessä aina sitoutumista sukupuolielämästä luopumiseen. Näin siis ainakin ihanteena.

Kirkon opetus ei oikeastaan tunne mitään muuta kuin joko avioliiton tai luostarielämän. Maailmassa on silti aina ollut yksineläviä ihmisiä. Heillä on ollut heikompi asema. Yksinelävä, itsenäinen nainen on myöhäinen ilmiö. Yksinelävää ei ole nähty vain "tuottamattomaksi" kun hänellä ei ole jälkeläisiä, vaan on katsottu niin kirkollisesti kuin maallisestikin, ettei hän ehkä pärjää maailmassa yksin.

Yksinelävällä ei ole puolisoa jakamassa arkea ja juhlaa. Joskus väitetään, että yksinelävä saattaa kehittyä itsekkääksi ja sosiaalisesti rajoittuneeksi. Yksinelävä ihminen rakentaa yhteisönsä muulla tavoin kuin perheen muotoon. Hänellä on ystäviä ja tuttavia kuten muillakin, muun muassa usein kiinteät suhteet kummilapsiinsa. Yksinelävät myös osallistuvat ahkerasti yhdistystoimintaan ja niin edelleen. Näin yksinelävä ihminen voi perheellisen tavoin jakaa rakkauttaan ja lahjojaan lähimmäistensä kanssa ja hänelläkin on toisten ihmisten aitoa kohtaamista.

Luostari on ollut yksinelämisen perinteinen muoto. Luostarielämää ja avioliittoa on pidetty tasavertaisina kilvoittelun muotoina. Aika ajoin ortodoksia on korostanut luostarikilvoitusta avioliittoa enemmän. Meillä on vain harvoja perheellisiä pyhiä ihmisiä.

Luostarilaitos on kuitenkin kiistatta erittäin tärkeä kirkon eettisenkin elämän kannalta. Maailma tarvitsee yhteisöjä joissa rukoillaan kaikkien puolesta, jotka antavat esimerkin hengellisen elämän tärkeydestä ja mahdollisuudesta antaa koko elämänsä Jumalan haltuun. Luostarit ovat kautta aikain olleet myös sivistyksen ja nimenomaan jumaluusopillisen ajattelun keskuksia

Seksuaalisuuden salaisuus

Kirkon opetuksessa on ihan alkuajoista lähtien ollut erikoinen kaksijakoisuus seksin ja seksuaalisuuden suhteen. Toisaalta ruumis ja siihen saumattomasti liittyvä seksi ja seksuaalisuus on haluttu hillitä, torjua tai jopa kieltää. Toisaalta on esiintynyt opetusta siitä kuinka myös seksi ja seksuaalisuus ovat osa sitä hyvää Jumalan kuvaa kuten kaikki muukin ihmisessä.

Raamattu ei anna seksistä ja seksuaalisuudesta suoranaista opetusta kovin paljon. Ne kohdat joissa aihetta käsitellään ovat monitulkintaisia ja selvästi sidoksissa silloiseen aikaan ja yhteiskuntajärjestykseeen. Jumalan sanaan perustuvia opetuksia ei voi hylätä, vaikka Jumalaan sanaa on aina tulkittu kunkin aikakauden ja ihmisen ymmärryksen mukaan.

Ortodoksisella kirkolla ei ole varsinaista yhtenäistä seksuaalimoraalia, vaikka aihetta on käsitelty melko runsaasti. Toisaalta on varteenotettavaa muistaa patriarkka Dimitrioksen lausahdus, että kirkon valta ja kiinnostus päättyy makuuhuoneen ovelle.

Kirkkoisät ja varsinkin käytännön pastoraaliteologia ovat useimmin päätyneet sille kannalle, että seksi ja seksuaalisuus ovat oikein käsiteltyinä ja kohdattuina osa Jumalan lahjaa ihmiselle. Toisaalta seksuaalisuuteen torjuvasti suhtautuva linja on saanut väliin ylikorostuneesti huomiota.

Seksuaalisuus ja sen vastuullinen toteuttaminen on osa Jumalan kuvaa meissä ja yksi Jumalan lahja. Seksuaalisuuden kirjo on laaja ja sitä on alettu ymmärtää vasta viime aikoina.

Seksi vaatii paljon vastuuta. Sukupuolielämä on kenties hienoin taso jolla kaksi ihmistä voivat kohdata toisensa. Se vaatii onnistuakseen turvallisuutta, luottamusta ja kunnioitusta. Holtittomuus ja vastuuttomuus seksielämässä ovat pahasta, toisten ihmisten väheksymistä ja omien himojen asettamista yhteisen nautinnon edelle. Vastuun tähden kirkko on katsonut seksin soveliaimmaksi vain avioliitossa. Erilaiset seksuaaliset rikokset ovat vakavia, eikä kirkko voi sellaisia hyväksyä. Näihin kuuluvat raiskaukset ja muu pakottaminen, epäterveet himot ja haureus.

Seksuaalisuus on hyvin tärkeä osa ihmisen minuutta, mutta se ei saa olla hallitseva. Seksuaalisuus on myös sen verran monimutkainen ilmiö, että ilmeisesti ihmiskunta alkaa hahmottaa sen kaikkia vivahteita vasta nyt.

Menneinä vuosisatoina myös kirkon piirissä on suhtauduttu seksuaalisuuden kirjoon ja moninaisuuteen hyvin yksioikoisesti. On ollut helpompi tuomita, kieltää ja rajata hyväksyntä vain johonkin kuin hyväksyä moninaisuus. Tämän päivän kirkko käykin eettistä keskustelua ja pohdintaa myös tämän elämänalueen osalta. Seksuaalisuus kuten koko ihmiselämä on mysteeri eli salaisuus. Mysteeriä tulee kunnioittaa, sitä ei saa vahingoittaa eikä pilkata.

Pekka Metso
Kastamalla ja opettamalla minun opetuslapsikseni

Kirkossa on lähetyskäskyn mukaisesti alusta asti opetettu kirkon yhteyteen aikuisuudessa liittyviä ihmisiä. Opettamisen perinne synnytti varhaisina vuosisatoina erityisen katekumeenijärjestelmän. Se tunnetaan parhaiten 300–400–luvuilta säilyneissä lähteissä, kuten kirkkoisien kirjoituksissa, kirkon säädöksissä ja jumalanpalvelusteksteissä. Katekumeeniopetus tapahtui kirkon yhteisöllisen ja liturgisen elämän yhteydessä.

Pitkälle ajalle jakaantuva, jopa vuosien mittainen opetus keskittyi kirkon uskon, rukouselämän ja kristillisen elämäntavan opettamiseen. Esimerkiksi pääsiäistä edeltävä Suuri paasto oli tällainen erityinen kasteelle tulevien opettamisen ajankohta. Se tähtäsi Suurena lauantaina kasteen, voitelun ja ehtoollisen kautta tapahtuneeseen astumiseen kirkon elämän täyteen yhteyteen. Vastakastettujen opetus jatkui kirkkoon liittymisen jälkeenkin. 600-luvulle tultaessa katekumeeni-instituutio nopeasti kuihtui. Suomen ortodoksisen kirkon piirissä nykyisin elvytetty katekumeeniopetuksen käytäntö edustaa sisällöissään ja periaatteissaan kirkon varhaista opetusperinnettä.

Seuraavassa tarkastelen mitä meille säilynyt lähdeaineisto kertoo katekumeenien ja vastakastettujen kristittyjen opetuksen järjestämisestä varhaisen kirkon aikana. En tavoittele kokonaisvaltaista historiallista esitystä, vaan keskityn hahmottelemaan yleistä linjaa. Näin esiin piirtyvästä varhaisesta käytännöstä nostan pohdintaan teemoja ja käytänteitä, joilla uskon olevan käyttöä kirkon katekumeeniopetukselle nykyajassa.

Kaste, siihen liittyvä mirhavoitelu ja ehtoollinen ovat toimituksia, joiden kautta alusta asti on liitytty kirkkoon eli Kristuksen seuraajiin. Näiden niin kutsuttujen initiaatiomysteerien yhteyteen on perinteisesti kuulunut opetusta kristinuskon perustotuuksista, kristittynä elämisestä ja myös itse toimituksista, joiden kautta astutaan kristillinen uskoon.

Ihmisestä, joka on kirkon opetuksen, liturgisen elämän ja seurakuntayhteyden piirissä mutta ei kuitenkaan vielä kirkon jäsen, käytetään nimitystä *katekumeeni*. Termin taustalla on kreikan kielen opettamista tarkoittava verbi κατηχέω. Kristillisessä kontekstissa, se on vakiintunut tarkoittamaan nimenomaan kristillisestä uskosta opettamista. Sitä käytetään myös tarkoittamaan oppilaan rooliin astumista, siis katekumeeniksi ottamista tai ryhtymistä. Suomeksi katekumeeni kääntyy luontevimmin muotoon opetettava.

JO VARHAIN VAKIINTUNUT JÄRJESTELMÄ

Keisari Konstantinos Suuren (k. 337) myötä kristinuskon asema kreikkalais-roomalaisessa maailmassa muuttui radikaalisti: vainotusta ja yhteiskunnan marginaalissa olevasta kirkosta tuli Rooman valtakunnassa julkinen, hyväksytty ja useille ihmisille myös tavoiteltava. Tämän niin kutsutun konstantinolaisen käänteen myötä kirkko kohtasi aiempaa suuremman määrän kirkon elämän yhteyteen hakeutuvia ihmisiä. Miten kirkko järjesti yhteyteensä pyrkivien ihmisten opettamisen? Minkälaisia käytänteitä kirkon yhteyteen ottamiselle muodostui?

300–400-luvuilta tunnetaan suhteellisen runsaasti aineistoa, joka kertoo katekumeeniopetuksen käytänteistä ja sisällöistä tilanteessa, jossa yhä useampi ihminen tunsi halua tulla kirkon piiriin. Kirkossa oli toki annettu järjestelmällistä kasteopetusta kolmella vuosisadalla ennen keisari Konstantinosta. Vallitsevan vakiintuneen käsityksen mukaan kirkossa uskotaan olleen ”alusta alkaen” huomattavan yhdenmukainen järjestelmä, joka on tunnettu samanlaisena lähestulkoon kaikkialla Välimeren ympäristön ja Lähi-idän perinteisillä kristillisillä alueilla aina Galliasta Palestiinaan ja Armeniasta Etiopiaan.

KATEKUMEENIEN OPETUSSUUNNITELMA ENSIMMÄISINÄ VUOSISATOINA

Katekumeeniopetuksen rungon muodosti ilmeisesti uskon ydinkappaleiden ja kristillisen elämän systemaattinen opetus, joka tapahtui kirkon rukouselämän yhteydessä.

Prosessi ajoittui 40-päiväiseen Suureen paastoon. Se huipentui pääsiäislauantaina, jolloin kirkkoon liittyjät saateltiin rukousten ja liturgisten toimitusten kautta kasteelle. Kasteen ja sen yhteydessä toimitetun mirhavoitelun kautta katekumeenit otettiin kirkon yhteyteen. Yhteyden sinettinä oli osallistuminen pääsiäisliturgiassa ehtoolliseen täysivaltaisena kristittynä. Opetus jatkui vielä pääsiäisviikolla, jolloin käsiteltiin teemoja, joiden katsottiin soveltuvan mysteerien osallisuudessa ravitulle "vastavalistettujen" kristittyjen hengelliselle ymmärrykselle. (Katso Sidoroff s. 135 ja Sissonen s. 109.)

Vaikka yllä kuvattu järjestelmä näyttää vallinneen kristikunnan kirkollisissa keskuksissa 300–400-luvuilla, mallin historialliseen kattavuuteen on suhtauduttava epäröiden. Uusimman tutkimuksen pohjalta onkin perusteltua olettaa, että kuvatunkaltainen järjestelmä on seurausta konstantinolaisen käänteen jouduttamasta yhdenmukaistamisen kehityksestä. Järjestelmä pohjautui olemassa oleviin katekumeeniopetuksen perinteisiin.

Vaikka varhaisemmilla käytänteillä ei ollut yhdenmukaista muotoa, katekumeeniopetuksen periaatteellinen rakenne on kautta aikain ollut yhtenäinen. Keskeisiä aineksia ovat opetus ja uskon tunnustaminen sekä kasteen ja ehtoollisen kautta tapahtuva liturgisen yhteisön täyteen jäsenyyteen tuleminen. Ajassa ja paikassa on ollut vaihtelua esimerkiksi siinä, mikä opetuksen teologinen ja hengellisen sisältö oli, kuinka pitkään katekumeenikausi kesti ja minä ajankohtina kirkon yhteyteen liityttiin. Pääsiäisen ohella joulu, teofania (eli loppiainen) ja helluntai ovat vanhoja kastepäiviä. Paikallisia variaatioita näyttää olleen runsaasti myös liittymisprosessin vaiheisiin kuuluvissa liturgisissa toimituksissa.

KASTAKAA JA OPETTAKAA

Selvää on, että opettaminen ja kirkon yhteyteen ottaminen on kirkossa alusta alkaen liitetty toisiinsa. Tämä ilmenee jo lähetyskäskyssä, jossa Kristuksen seuraajaksi tul-

> "Menkää siis ja tehkää kaikki kansat minun opetuslapsikseni: kastakaa heitä Isän ja Pojan ja Pyhän Hengen nimeen ja opettakaa heitä noudattamaan kaikkea, mitä minä olen käskenyt teidän noudattaa." (Matt. 28:19–20).

laan ottamalla vastaan kaste sekä kristillisestä uskosta ja elämästä annettu opetus: Ajatus opetuksesta kasteeseen johtavan prosessin osana tulee Uudessa testamentissa esille apostoli Filippoksen ja etiopialaisen hoviherran kohtaamisessa (Ap.t. 8: 26–39). Miehet ryhtyvät keskustelemaan kirjoitusten oikeasta tulkinnasta, olihan hoviherra parhaillaan lukemassa profeetta Jesajan profetiaa. Filippoksen kysymys, "*sinä kyllä luet, mutta mahdatko ymmärtää?*" ilmaisee oivallisesti mikä on kristillinen katekumeeniopetuksen tavoitteena: oikea ja täysi ymmärrys Jumalan ilmoituksesta.

Hoviherralla oli aito kiinnostus Jumalan sanan oikeaan ymmärtämiseen, muttei neuvojaa, joka olisi avannut asioiden merkityksen. Kun Filippos ryhtyy selittämään miehelle profeetan tekstiä, hän tarjoaa tulkinta-avaimeksi Kristus-keskeistä lukutapaa. Tämä Uuden testamentin teksteissä (etenkin apostoli Paavalilla ja evankeliumeissa) esiintyvä Vanhan testamentin kirjoitusten tulkintaperinne edustaa alkuperäisintä kristillistä raamatunselitystä. Se on keskeisessä asemassa myös apostolien ajan jälkeisessä katekumeeniopetuksessa – aina meidän päiviimme asti.

Katekumeeniopetuksen näkökulmasta apostolin ja hoviherran kohtaamisessa huomio kiinnittyy uskontunnustukseen, jonka hoviherra lausuu ennen kuin hän ottaa vastaan kasteen. Filippos asettaa kasteen ehdoksi kokosydämisen uskon Kristukseen. Hoviherra vakuuttaa uskon todeksi omalla kohdallaan sanoen: *"Minä uskon, että Jeesus Kristus on Jumalan Poika."* Kirkon käytännössä julkinen uskon tunnustaminen on erottamaton osa kastetoimitusta. Uskonvakuutusta edellytetään silloinkin, kun ortodoksiseen kirkkoon liitytään mirhavoitelun kautta. (Katso Sidoroff s. 135.)

Uuden testamentin tekstit eivät juuri kerro siitä, minkälaisia käytänteitä lähetyskäskyyn sisältyvä opetusvelvoitteen noudattaminen synnytti. Emme myöskään tiedä, mitä muita toimituksia Kristuksen seuraajiin liityttäessä kasteen lisäksi mahdollisesti oli.

Sen sijaan Uusi testamentti tarjoaa runsaasti tietoa siitä, mitä kasteen katsottiin merkitsevän: uudestisyntymistä (Joh. 3:5; Tiit. 3:5-7), syntien anteeksi saamista ja Pyhän Hengen voitelua (Ap.t. 2:28; 1. Kor. 6:11; 2. Kor. 1:21–22; 1. Joh. 2:20, 27), vanhan ihmisen hylkäämistä ja pukeutumista Kristukseen (Gal. 3:27; Kol. 3:9–10), osallisuutta Kristuksen kuoleman ja ylösnousemuksen siunauksiin (Room. 6:3–11; Kol. 2:12–15), liittymistä kristilliseen yhteisöön eli Kristuksen ruumiiseen (1. Kor. 12:13; Apt. 2:42).

Kasteallas Valamon luostarissa Heinävedellä.

KATEKUMEENIOPETUS VARHAISIMMISSA LÄHTEISSÄ

Ensimmäisiin Uuden testamentin ulkopuolisiin kirkon elämästä kertoviin lähteisiin lukeutuu nimellä *Didakhe* tai *Apostolien opetuksena* tunnettu kirjoitus. Vuoden 100 paikkeilla oletettavasti Syyriassa syntyneessä tekstissä kuvataan kasteen toimittaminen, jota edeltää paastoaminen ja opetukseen osallistuminen. *Didakhen* tiivis kuvaus

ei tarjoa tietoa kasteelle valmistautumisen pituudesta tai siihen kuuluvan opetuksen sisällöistä. Kristityksi tulemisen ehtoina ovat silti selvästi liittyminen kristilliseen uskoon ja sen mukaiseen elämään.

Justinos Marttyyrin (k. n. 165) 150-luvulla Roomassa kirjoittamassa tekstissä katekumeeniprosessin käytänteet tulevat jo hieman laajemmin esiin. Justinos kuvailee kirkon yhteyteen ottamista seuraavasti:

> *Kaikki, jotka vakuuttuvat ja uskovat meidän lausumamme ja opettamamme asiat tosiksi sekä lupaavat sitoutuvansa elämään oppimme mukaan, opetetaan rukoilemaan ja paastoten pyytämään anteeksiantoa aikaisemmin tehdyistä synneistä, ja me rukoilemme ja paastoamme heidän kanssaan. Sen jälkeen viemme heidät paikkaan, jossa on vettä. Siellä he syntyvät uudesti samalla tavalla, jolla me itsekin olemme uudestisyntyneet. Sitten heidät pestään vedessä Jumalan, kaiken Isän ja Valtiaan, Pelastajamme Jeesuksen Kristuksen sekä Pyhän Hengen nimeen.* (*Ensimmäinen apologia 61:2-3*)

Kastetoimitukseen painottuvassa katkelmassa viitataan kastetta edeltävään katekumeenivaiheeseen. Sen aikana kirkkon yhteyteen hakeutuvalle opetettiin kristillisen rukouksen käytänteet ja uskon sisällöt. Valmistautumisaikaan kuului myös askeettisessa elämässä harjaantuminen sekä katumuksen kautta tapahtuva eletyn elämän kohtaaminen kristillistä elämänvaellusta aloitettaessa.

Varhaisen katekumeenikäytänteen elementit ja niiden kirjo piirtyy tarkemmin esiin 200-luvulta peräisin olevissa lähteissä. Syyriassa kirkkoon liittymisen ajankohtana näyttää olleen Kristuksen kasteen juhla eli teofania (6. tammikuuta). Egyptissä puolestaan kyseisen juhlan aikana tapahtui katekumeeniksi listautuminen. Silloin myös alkoi 40-päiväinen opetus, joka päättyi jo ennen pääsiäistä tapahtuvaan kastamiseen. Katekumeenikauteen liittyvien liturgisten toimitusten runsaus ilmenee Tertullianuksen (k. n. 225) teksteissä, joissa hän kuvailee oman aikansa pohjoisafrikkalaista käytäntöä. Hänen mukaansa paastot, rukouksessa valvominen, useaan otteeseen tapahtuva Saatanan kieltäminen ja kristillisen uskon tunnustaminen rytmittivät valmistautumista.

APOSTOLINEN TRADITIO

Valmistautumisen vaiheiden ja niihin liittyvien toimitusten moninaisuudesta antaa hyvän kuvan Hippolytoksen nimeen liitetty *Apostolinen traditio*. Noin vuodelta 215 peräisin oleva, mutta joitain myöhempiä täydennyksiä sisältävä teksti kuvaa laajasti tuolloisen Rooman seurakunnan keskeisiä toimintoja, myös katekumeeniopetusta. Kirkon yhteyteen ottamista edelsi kolme vuotta kestävä katekumeenikausi. Tähän jaksoon *Apostolinen traditio* sijoittaa opetuksen ja Tertullianuksen mainitsemat käytänteet. Valmistautumisessa koitti uusi vaihe, kun opetuksessa olleet määräajan

päättyessä lopulta aloittivat varsinaisen kasteelle valmistautumisen. Tässä yhteydessä tapahtui myös virallinen katekumeeniksi ottaminen, jolloin kirkon yhteyteen pyrkivät tekivät selkoa elämäntavastaan ja kristityksi ryhtymisen motiiveista.

Alkuvuosisatoina kastettiin elävässä eli virtaavassa vedessä upottamalla.

Apostolinen traditio kuvailee seikkaperäisesti Suurena lauantaina tapahtunutta kirkon jäseneksi ottamista. Pääsiäistä edeltävällä viikolla katekumeenit osallistuivat kasteeseen valmistaviin toimituksiin (mm. eksorkismit eli pahan karkottaminen). Varsinainen kastaminen tapahtui ulkona elävässä vedessä. Kastamisen jälkeen vastakastetut kulkivat saatossa kirkkoon mirhavoitelua varten. Lopuksi seurakuntayhteisö otti heidät pyhän suunannon (suudelman) kautta täysivaltaisina kristittyinä liturgiseen yhteyteensä, ja he osallistuivat ensimmäistä kertaa ehtoolliseen muiden kristittyjen mukana.

KATEKUMEENIOPETUS JA MYSTAGOGIA

Apostoliselta ajalta juontuvan katekumeeniopetuksen käytäntö on synnyttänyt erityisen kristillisen julistuksen lajityypin: katekeettisen opetuksen. Kirkon yhteyteen hakeutumassa olevat ihmiset muodostivat selkeästi rajatun kohderyhmän, jolle suunnatun opetuksen tavoitteet ja sisällöt määrittyivät luontevasti kirkon jäsenyyteen johdattamisen kannalta luovuttamattomaksi mielletystä aineksesta. On siis sangen helppoa rajata kristillisen historian aarrearkusta erillinen katekumeeniopetuksessa käytetty ja siitä kertova aines.

Jordan-joki Israelissa on edelleen suosittu kastepaikka. Kuvassa valkoiseen kastepukuun puetut ovat juuri kastettuja.

Useilta kirkkoisiltä tunnetaan katekumeeniopetuksessa pidettyjen opetuspuheitten sarjoja. Näistä maineikkaimmat ovat Jerusalemin piispan Kyrilloksen (k. 386) 300-luvun puolivälistä peräisin olevat katekeettiset puheet. Hänen puheensa koostuvat kolmesta osasta. Ensimmäisenä on *prokatekeesi* eli aloituspuhe, joka on pidetty pääsiäistä edeltävän 40-päiväisen kasteelle valmistautumisen alussa. Toisen osan muodostavat varsinaiset opetuspuheet kasteelle valmistautuville (18 kpl). Ne on pidetty pääsiäistä edeltävinä viikkoina. Kokonaisuuden päättää viiden *mystagogisen* opetuspuheen sarja.

Mystagogialla (kr. μυσταγωγία) tarkoitetaan pyhien toimitusten merkityksen ja teologis-hengellisen sisällön selittämistä.

Toisin kuin katekumeeneille osoitetuissa puheissa, mystagogiassa on kyse kirkon jäsenyyteen jo otetuille annettavasta opastuksesta. Perinteisesti – kuten Kyrilloksella – mystagogia painottuu selittämään kirkon yhteyteen tulemisen kannalta keskeisiä initiaatiotoimituksia eli kastetta, mirhavoitelua ja ehtoollista.

OPETUKSELLA PITKÄ PERINNE

Kyrillos Jerusalemilainen piti mystagogiset puheensa todennäköisesti pääsiäisviikolla. Kolmessa ensimmäisessä puheessaan hän käsittelee kastetta (Saatanasta luopumista, varsinaista kastetoimitusta ja kastetta seurannutta mirhavoitelun mysteeriä). Neljännessä ja viidennessä puheessa hän selittää ehtoollisen merkitystä ja liturgian toimittamista. Ortodoksisen kirkon kastetoimitusta ja ehtoollisliturgiaa tunteva nykylukija voi Kyrilloksen tekstin äärellä hämmästellä kuvaileeko kirjoittaja todella 300-luvun Jerusalemin eikä 2010-luvun Iisalmen tai Espoon seurakuntatodellisuutta; niin samankaltaisina traditio on nämä kirkon keskustoimitukset säilyttänyt Kyrilloksen päivistä aina omaan aikaamme asti.

Kyrilloksen ohella tunnetuimpiin katekumeeniopettajiin lukeutuu Milanon piispa Ambrosius (k. 397). Antiokiassa pappina toimineelta Johannes Krysostomokselta (k. 407) on myös säilynyt 380-ja 390 -luvun taitteesta sekä kasteeseen valmistautuville katekumeenikauden eri vaiheissa pidettyjä puheita että pääsiäisviikolla vastakastetuille kristityille annettua opetusta. Augustinukselta (k. 430) ja Theodoros Mopsuestialaiselta (k. 428) tunnetaan samoin laajahkosti puheita, joita he ovat pitäneet katekumeeneja opettaessaan. Mainittujen kirkkoisien puheista syntyy pitkälti se yleiskuva katekumeeniopetuksen muodosta 300 - 400 -luvuilla, johon edellä on viitattu. Katekumeeni-instituution merkkejä ja vaikutusta on luonnollisesti säilynyt monin paikoin muussakin kuin suoraan katekumeeniopetukseen liittyvässä aineistossa.

Katekumeeni-instituutio hiipui 600-luvulle tultaessa, osittain sen tehokkuudesta johtuen: Roomasta oli ainakin näennäisesti tullut kristillinen valtakunta ja lapsikastekäytäntö oli syrjäyttänyt aikuisiällä kirkkoon liittymisen. Mystagogisen opetuksen traditio kuitenkin säilyi. Kirkon jäsenille suunnatussa julistuksessa ortodoksisessa kir-

kossa painottuu edelleen toistuva palaaminen kirkon elämässä keskeisiksi koettujen mysteerien merkitykseen. Niiden kautta kristillisen uskon ja elämän syvimmät totuudet tuodaan liturgisesti ja kokemuksellisesti painotettuina toistuvasti kirkon jäsenten omaksuttaviksi.

KATEKUMEENIKAUDEN VAIHEITTAISUUS JA LITURGINEN YHTEISÖLLISYYS

Varhaisessa aineistossa näkyvä jaottelu katekeettiseen ainekseen kirkkoon liittymisen edellä ja mystagogiseen opetukseen liittymisen jälkeen osoittaa kirkkoon liittymisen prosessimaisuuden. Kyseessä on vaiheittain etenevä matka yhteisön ulkokehältä sen täysjäseneksi, oppilaan roolista ”aikuiseksi” uskovaksi, jonka paikka on kirkon elämän ytimessä keskeisimmiksi koettujen toimintojen ja seurakuntayhteyden osallisuudessa.

Katekumeenikauden prosessi on samanaikaisesti ajallinen ja hengellinen. Lähteissä mainitut aikamääreet – kolme vuotta, 40 päivää, Suuri viikko – osoittavat, että kirkossa on ymmärretty ihmisen sisäisen hengellisen kasvun ja kehittymisen vaativan aikaa. Pääsääntöisesti kristityksi kääntyminen tai ortodoksisen kirkon jäsenyyteen tuleminen ei voi tapahtua yhtäkkisesti. Ajassa vaiheittain etenevä matka kirkon yhteyteen tukee sekä ihmisen hengellistä kypsymistä että mysteerien osallisuuden kautta tapahtuvaa täysivaltaista kristillisen elämän vastaanottamista.

Sisäisellä hengellisellä prosessilla on näkyvät ulkoiset ajassa ja paikassa todentuvat ilmaukset. Vanhastaan katekumeenistatus näkyi kirkkotilassa konkreettisesti, kun katekumeenit seisoivat palveluksissa tietyssä osassa kirkkosalia. Heidän osallistumisensa yhteiseen rukoukseen oli rajoitettua. Selkeimmin tämä raja näkyi ehtoollisliturgiassa, josta katekumeenit poistuivat kirjoitusten lukemisen ja opetuspuheen jälkeen ennen varsinaisen ehtoollisrukouksen alkua. Ortodoksisen kirkon liturgia jakaantuu edelleen niin kutsuttuun opetettavien liturgiaan ja uskovaisten liturgiaan. Vaikka katekumeenien läsnäoloa liturgiassa ei nykypäivänä rajoitetakaan, on palveluksen kaavassa edelleen muistutus historiallisesta taitekohdasta. Opetettavien liturgian lopussa pappi (tai diakoni) huudahtaa: ”*Ovet, ovet!*” Huudahduksella ilmoitettiin ovenvartijalle, että katekumeenien oli poistuttava, eikä sisälle enää saanut laskea ehtoollisyhteyden ulkopuolella olevia. (Katso Sidoroff s. 128-129 ja Okulov s. 21.)

KATEKUMEENIT OLIVAT OSA SEURAKUNTAYHTEISÖÄ

Vaikka katekumeenit olivat sakramenttiyhteyden ulkopuolella, heitä ei kuitenkaan ollut erotettu seurakuntayhteydestä. Katekumeenijärjestelmästä kertovissa dokumenteissa korostuukin yhteisöllisyyden ajatus: katekumeenit ovat kirkon elämän osallisuudessa. Heidät esimerkiksi huomioitiin liturgian rukouksissa. Liturgiassa on edelleen opetettavien ektenia, jonka lopussa katekumeeneja kehotetaan kumartamaan päänsä. Ekteniassa anotaan muun muassa, että Herra opettaisi ”heitä totuuden sanalla”,

”avaisi heille vanhurskauden evankeliumin” ja ”yhdistäisi heidät pyhään, katoliseen ja apostoliseen kirkkoon”.

Suuren paaston asema erityisenä kirkkoon liittymiseen valmistautumisaikana näkyy edelleen siinä, että paaston puolivälistä alkaen ennen pyhitettyjen lahjojen liturgiassa luetaan erityinen valistukseen eli kasteelle valmistautuvien ektenia. Anomusten kohteena ovat luonnollisesti nykyajan katekumeeneista myös ne, jotka ovat liittymässä ortodoksiseen kirkkoon voitelun kautta. Ekteniassa anotaan, että Herra tekisi katekumeenit ”otollisiksi saamaan oikeaan aikaan uudestisyntymisen peson, syntien anteeksiannon ja katoamattomuuden puvun”, ”lahjoittaisi heille uskon täydellisyyden” sekä ”lukisi heidät pyhään ja valittuun laumaansa”. Anomuksiin liittyvässä papin rukouksessa kirkon yhteisöllinen huolenpito tulee ilmaistuksi seuraavin sanoin:

> Herra, valista kasvosi pyhään valistukseen valmistautuneille, jotka halajavat puhdistaa päältään synnin saastaisuuden. Valaise heidän ymmärryksensä, lujita heidät uskossa, vahvista toivossa ja tee täydellisiksi rakkaudessa. Tee heidät meidän sielujemme lunnaaksi itsensä antaneen Kristuksen kunniallisiksi jäseniksi. Sillä Sinä olet meidän valistuksemme ja Sinulle, Isä, Poika ja Pyhä Henki, me ylistystä kohotamme nyt ja aina ja iankaikkisesta iankaikkiseen. Amen.

Kirkon jäsenyys on osallisuutta jumal-inhimillisen yhteisön elämään. Näin yhteisöllisyys aukeaa suhteeksi sekä Jumalaan (joka kristillisen uskon mukaan itsekin on yhteisöllinen!) että ihmisiin. Kirkon olemuksesta kumpuava yhteisöllisyys on aidosti ja konkreettisesti nähtävissä varhaisessa käytännössä, jonka mukaan katekumeenit liittyivät kirkkoon samanaikaisesti yhtenä ryhmänä – ja että koko seurakuntayhteisö, ei vain pappi, otti heidät vastaan.

KATEKUMEENIOPETUKSEN SISÄLTÖ

Katekumeeniopetuksen sisällössä on nähtävissä kolmenlainen painotus. Yhtäältä kyse on kristillisen opin selittämisestä, toiseksi uskonmukaisen elämän opetuksesta ja kolmanneksi kirkon mysteerien eli sakramentaalisen elämän keskustoimitusten selityksestä. Näin syntyvä uskon, kristillisen elämän ja kirkon liturgisen toiminnan yhteys esitetään yhtenä kokonaisuutena, jonka varaan rakentuu terve ja eheä kristillinen identiteetti.

Jumalanpalveluksen yhteydessä lausuttava uskontunnustus on alun perin ollut nimenomaan kastetunnustus. Uskontunnustusta tarkoittava kreikan kielen sana *symbolon* juontuu yhteen liittämistä tarkoittavasta verbistä συμβάλλω. Uskontunnustus onkin kristillisen uskon perusteiden yhteenveto, jossa keskeiset opinkappaleet on ilmaistu kootusti, napakassa muodossa. Varhaisessa katekumeeniopetuksessa uskonkappa-

leita käsiteltiin systemaattisesti järjestyksessä, joka on uskontunnustuksen tekstistä tuttu meillekin. (Katso Uskontunnustus s. 184.)

Johannes Krysostomoksen opetuspuheitten pohjalta voidaan sanoa, että 300-luvun lopun Antiokiassa katekumeeniopetuksen sisältö painottui seuraavasti:

1. Kastetunnustuksen (eli uskontunnustuksen) sisältö
2. Herran rukous
3. Pelastushistorian vaiheet (luominen, lankeemus, valitun kansan vaiheet ja lupaus Messiaasta, profeetallisten ennustusten täyttymys Kristuksessa ja kirkon todellisuudessa)

Apostoli Filippoksen esikuvallisuus näkyy katekumeeniopetuksessa kertovissa lähteissä siinä, että opetuksen opillinen sisältö perustellaan niissä raamatullisella aineistolla – onhan kirkon usko nimenomaan raamatullista uskoa.

KASTE, VOITELU, EHTOOLLINEN

Raamatun lisäksi opilliset asiat kytkettiin kirkon liturgiseen elämään. Pelastushistorian teemat oli luonteva nivoa opetukseen mysteereistä. Erityisesti korostuivat kirkkoon liittymisen kannalta keskeiset toimitukset: kaste, voitelu ja ehtoollinen. Jumalan pe-

Initiaatio = yhteisöön liittäminen, aseman saaminen yhteisössä jonkun toimituksen eli riitin kautta.

lastavan armon uskottiin vaikuttavan niissä samoin kuin pelastushistorian konkreettisissa tapahtumissa – ristillä Golgatalla, Pyhän Hengen laskeutuessa opetuslasten päälle helluntaina tai ehtoollista jerusalemilaisessa yläsalissa asetettaessa. Initiaatiomysteereissä katekumeenit saatettiin Kristuksen sovitustyön piiriin, jolloin Kristuksen pelastustyön siunaukset tulivat heidän henkilökohtaiseksi omaisuudekseen. Kyrillos Jerusalemilaisen sanoissa nähdään, kuinka opetus uskon sisällöistä ja sakramentaalinen initiaatio kohdistuivat toinen toisiinsa:

> Oi outoa ja ihmeellistä asiaa: emmehän me todella ole kuolleet eikä meitä todella ole haudattu emmekä todella ristiinnaulittuina ole nousseet ylös, vaan kuvauksellisesti, mikä kuitenkin on todellisesti pelastus. Kristus naulittiin todella ristiin, Hänet haudattiin todella ja Hän nousi todella ylös. Kaikki tämä on meille lahjoitettu, niin että kuvatessamme Hänen kärsimyksiään tulisimme niistä osallisiksi ja totisesti voittaisimme pelastuksen.

Katekumeeniopetus tähtäsi sen uskon ymmärtämiseen, johon kirkkoon liityttäessä julkisesti tunnustaudutaan. Historiallisesti (sen enempää kuin nytkään) kyse ei siis ollut syventävistä teologisista opinnoista, vaan yksinkertaisesta perusasioiden selittämisestä ja opastuksesta kristillisen uskon käytännölliseen toteuttamiseen. Oletuksena oli, että opetukseen osallistuvilla ei ollut aiempaa tietoa kristillisestä uskosta ja elämästä. Siksi kristillisen arvomaailman ja moraaliopetuksen teemat olivat kiinteä osa katekumeeniopetusta. (Katso Sidoroff s. 136, Aikonen s. 72.)

KOKONAISVALTAINEN ELÄMÄ

Elämä kristittynä ei tarkoita vain sisäistä vakaumusta tai oppirakennelmaan sitoutumista. Kyse on kokonaisvaltaisesta elämisestä ja toimimisesta tavalla, jossa usko läpäisee koko elämäntodellisuuden. Kristityn kutsuna on iloita elämästä ja pyhittää se. Tämän kutsumuksen toteuttaminen merkitsee, että sen mukaan myös aidosti toimitaan elämän asetelmissa. Tästä seuraa, että kristilliseen elämään liittyy tiedostava rajankäynti oikean ja väärän, hyvän ja pahan, tavoiteltavan ja kartettavan, puhtaan ja synnillisen välillä.

KIRKKOON LIITTYMISEN MONET MOTIIVIT

Kristillisen uskon, elämäntavan, arvojen ja etiikan opettaminen ja omaksuminen on vaativa tehtävä. Tämä ei johdu pelkästään siitä, että usko ja sen mukainen elämän liittyvät ihmisen identiteetin, olemuksen ja persoonan syviin kerroksiin, joissa tapahtuvat muutokset vaativat kypsyttelyä ja aikaa. Katekumeeniopetuksen haastavuutta lisää se, että kirkon yhteyteen hakeutuvan ihmisen motiivit eivät välttämättä ole yksinomaan tai edes lainkaan hengellisiä. Katekumeeneista kertovat varhaiset lähteet paljastavat, että Kristukseen liittyminen ja kristillisen elämäntavan omaksuminen ei kenties ollutkaan tärkein syy, kun harkittiin kirkkoon liittymistä. Kulttuuriset, eksistentiaaliset, sosiaaliset, käytännölliset ja monet muut ei-uskonnolliset motiivit esiintyivät uskonkysymysten rinnalla.

Ortodoksiseen kirkkoon liittymistä tämän päivän Suomessa pohtivilla on myös monenlaisia motiiveja. Heidän joukossaan on esimerkiksi niitä, jotka ovat havahtuneet oman sukunsa katkeamassa olevan tai mahdollisesti jo katkenneen ortodoksisen perinteen arvolle. Monia puhuttelee jumalanpalveluksen estetiikka. Osa hakeutuu ortodoksisuuden piiriin protestina jotakin toista kristillistä yhteisöä, uskontoa tai ideologiaa kohtaan. Rakastuminen ortodoksiin ei myöskään ole täysin tuntematon motiivi. Joitakin vuosia sitten elokuvassa Kreikkalainen naimakauppa popularisoitu romanttinen vaikutin tunnettiin jo 300-luvulla, kuten Kyrillos Jerusalemilaisen sanoista voimme lukea:

Ette ehkä itsekään tiedä miksi olette tulleet, saatikka minkälaiseen verkkoon olette joutuneet. [- -] Olette ehkä tulleet tänne viehättävän naisen tai miehen houkuttelemana, mutta jääneetkin kirkon verkkoon.

Vanhastaan katekumeeniopetuksessa ei torjuttu ihmisiä, joilla on "väärä" motiivi kristityksi tulemiselle. Sitä ei nähty esteeksi aidon uskon syntymiselle ja havahtumiselle kristillisen elämän syvän merkityksen oivaltamiseen. Motiivien selkiytymisen ja hengellisen kypsymisen hitaus lienevät keskeisiä syitä sille, että katekumeenikausi saattoi varhaisina vuosisatoina kestää vuosikausia.

KATEKUMEENIT KANONISESSA AINEISTOSSA

Kanonit = Kirkon elämää sääteleviä ohjeita.
Esimerkki: Vainajille ei saa antaa ehtoollista. Trullon 83. sääntö.
Oikean kasteen saanutta ei saa kastaa uudelleen. Apostolien sääntö 47.

Katekumeenit muodostivat oman erityisen ryhmänsä kirkon elämässä. Siksi on luonnollista, että heidät mainitaan kirkon elämää säätelevissä ja ohjaavissa säännöissä eli kanoneissa. Kanonit osoittavat, että katekumeenien kohdalla rajanvetoa kirkon ja sen ulkopuolisen todellisuuden välillä ei tehty jyrkästi. Vaikka katekumeenit eivät olleet kirkon sakramentaalisen elämän yhteydessä, ajateltiin heidän silti jo periaatteessa olevan kirkon sisällä vaikkakin vajaavaltaisina. Niinpä kanonisen perinteen käsitteistössä heitä saatettiin jo nimittää kristityiksi. Näin on esimerkiksi Konstantinopolin toisen synodin (381) 7. säännössä, jossa ilmaistaan myös katekumeeniprosessin vaiheittaisuus:

Ensimmäisenä päivänä tunnustamme heidät kristityiksi, toisena katekumeeneiksi, sitten kolmantena päivänä manaamme heistä pois pahan hengen [- -] ja sitten opetamme heitä antaen heidän oleskella kirkossa ja kuunnella pyhiä kirjoituksia, ja sitten vasta kastamme heidät.

Tämän säännön mukaan kristityiksi kutsuttiin niitä, jotka ovat ilmaisseet halunsa liittyä kirkkoon. Uskovia heistä tuli kuitenkin vasta kasteen kautta, kirkon yhteiseen elämään ja uskoon täysivaltaisen osallistumisen seurauksena. Tässä näkyy olennaisen tärkeä jaottelu, joka ilmentää kristillisen uskon ja kristittynä olemisen yhteisöllistä luonnetta: uskon voi ottaa vastaan vain kirkon yhteydessä. Elämä uskovana kristittynä tarkoittaa yhteisen uskon ja yhteisen elämän jakamista. Halu tuohon yhteyteen astumiseen oikeuttaa kristityn nimeen, mutta ei vielä mahdollista uskon täyteyttä – toisin sanoen elävää omakohtaista yhteyttä kirkon Päähän, Jeesukseen Kristukseen. Se on mahdollista vain hänen ruumiinsa jäsenenä.

Kristittynä oleminen tarkoittaa yhteisen uskon ja yhteisen elämän jakamista.

Useimmat harhaoppiset (kuten areiolaiset, joiden kolminaisuusoppi ei ollut Nikean kirkolliskokouksessa v. 325 määritellyn tunnustuksen mukainen) otettiin kirkon yhteyteen pelkän voitelun, ei siis välttämättä kasteen kautta. Trullon konsiilin (691) 95. säännön mukaan voitelun kautta tapahtuva yhteyteen ottaminen edellytti ensin sanallista tai kirjallista kirkon vastaisista käsityksistä luopumista. Myönteisesti ilmaistuna tämä tarkoittaa kirkon koko uskoon sitoutumista. Niinpä meillä Suomessakin käytössä oleva juhlallinen ja julkinen uskon tunnustaminen kirkkoon liittymisen yhteydessä ja sitä edeltäviin kysymyksiin vastaaminen täyttää kanonin vaatimuksen. Uskon tunnustamisen jälkeen toimitetaan voitelu, joka kyseisen säännön kuvauksessa tapahtuu seuraavasti:

> *…ensiksi sivellen pyhällä voiteella heidän otsansa, silmiään, sieraimiaan, suutaan ja korviaan, ja sinetöidessämme heidät me sanomme "Pyhän Hengen lahjan sinetti."*

Kaste, voitelu ja uskon julkinen tunnustaminen ovat perinteisiä kirkkoon ottamisen käytänteitä, joita on sovellettu tapauskohtaisesti kirkon yhteyteen liitettävien kohdalla heidän uskonnollisesta taustastaan riippuen. Kanoninen perinne tarjoaa kolme ortodoksiseen kirkkoon liittymisen tapaa:

1) *kasteen kautta* otetaan yhteyteen ne, joiden yhteisöissä ei tunnusteta uskoa Kolminaisuuteen, eikä tunnusteta tai toimiteta kastetta kirkon tunnustamassa muodossa
2) *voitelun kautta* otetaan yhteyteen ne, jotka on kastettu Kolminaisuuden nimeen, mutta joiden yhteisöissä ei ole voitelun mysteeriä eikä kirkon tunnustamaa pappeutta
3) *uskon tunnustamisen kautta* otetaan yhteyteen ne, jotka on kastettu Kolminaisuuden nimeen ja joiden yhteisöissä on voitelun mysteeri

Suomalaisessa nykytilanteessa voidaan ongelmitta toimia johdonmukaisesti kanonisen perinteen tarjoamien vaihtoehtojen mukaan. Suurin osa ortodoksiseen kirkkoon liittyjistä on kastettu jossakin toisessa kristillisessä yhteisössä Kolminaisuuden nimeen. Silloin kanonisen perinteen vaihtoehdoista voitelu on perinteen valossa oikea, pätevä ja riittävä toimitus.

Aikuiskasteen kautta ortodoksisen kirkon yhteyteen otettavien määrä on maassamme oletettavasti kasvussa. Pääkaupunkiseudulla syntyvistä lapsista enää noin puolet kastetaan jossakin kristillisessä kirkossa tai yhteisössä. Tästä voidaan päätellä, että katekumeenien joukossa on jatkossa yhä enemmän ihmisiä, joilta tyystin puuttuu kristillinen tausta. Tämän seurauksena varhainen aikuiskastekäytäntö tulee siis yleistymään Suomen ortodoksisessa kirkossa. Kolmantena mainittu uskon tunnustamisen kautta tapahtuva liittyminen tulee kysymykseen (niin historiallisesti kuin edelleenkin), kun liittyjä astuu ortodoksisen kirkon yhteyteen roomalaiskatolisen kirkon tai niin kutsuttujen orientaalisten ortodoksien, kuten etiopialaisten ja koptien, piiristä.

HYVIEN KÄYTÄNTEIDEN PERINTÖ

Katekumeenijärjestelmän historiasta syntynyttä kuvaa vasten on mahdollista arvioida nykypäivän katekumeeniopetusta ja sen käytänteitä. Varhaisten vuosisatojen ja meidän aikamme välillä vallitsee kirkkoon liittymisen keskeisissä toimituksissa (kaste, voitelu ja ehtoollinen) turvalliselta tuntuva yhdenmukaisuus. Initiaatiomysteerit ovat liturgisten käytänteiden tasolla pysyneet lähes muuttumattomina.

Menneisyyden ja nykyajan välinen yhteys tai suoranainen yhdenmukaisuus ei rakennu pelkästään toimitusten muodon varaan. Varhaisen katekumeeniopetuksen periaatteet sekä teologiset ja hengelliset sisällöt ovat pitkälti samat, joiden perustalta Suomen ortodoksisen kirkon seurakunnissa nykyään järjestetään opetusta kirkkoon liittymistä pohtiville. Jatkumo kirkkoon astumisen ja vastaanottamisen käytänteissä synnyttää perustellusti kokemuksen siitä, että Suomen ortodoksiseen kirkkoon liittyjä liittyy kirkkoon, joka on ollut olemassa alusta asti. Kokemus historian aikakaudet ylittävästä kirkosta on ilmaistu uskontunnustuksessa, jossa kirkko määritellään nimenomaan yliajallisuudesta käsin ”yhdeksi, pyhäksi, apostoliseksi ja katoliseksi” todellisuudeksi. (Katso Sissonen s. 109 ja Uskontunnustus s. 184.)

Varhaisen kirkon vireä katekumeenijärjestelmä laantui vähitellen ja lopulta käytännössä lakkasi. Menneisyyden ja nykyajan välillä on tässä suhteessa katkos. Vaikka

Katolinen = yleinen, kaikkialla oleva

katekumeeniopetuksen instituutio ei olekaan katkeamaton, on omana aikanamme uudelleen virinnyt katekumeeniopetus juurrutettu kirkon muinaiseen perinteeseen sekä intuitiivisesti että tietoisesti.

Mitä näkökulmia varhaisen kirkon käytännöt tarjoavat tämän päivän katekumeeniopetukselle?

- Vaiheittaisuus. Kirkkoon liittymisen prosessiluonne tukee ihmisen hengellisen ymmärryksen kasvua ja sisäisten kypsymisen tahtia. Kirkon kokemuksessa rauhallinen eteneminen sisäisen ihmisen merkityksellisten asioiden äärellä luo kestävämmän ja eheämmän perustan hengelliselle identiteetille kuin lyhytkestoinen kiihkeys. Kenties nopeatempoisuuteen ja tuloksien välittömyyteen tottunut moderni ihminen voi kirkon piirissä oppia uudenlaista asioiden äärellä viipymistä ja niihin syventymistä? Tällaista hitauden viisautta on kirkossa toki tarjolla jatkuvasti, ei vain katekumeeniopetukseen liittyen.

- Ajan kiertoon liittyvä ymmärrys. Kirkkoon liittymisessä on varhaisina aikoina korostunut ajankohtien merkitys ja ajan liturginen pyhittäminen. Vanhoja käytänteitä on mahdollista rohkeasti soveltaa tänäkin päivänä. Katekumeeniksi ottaminen voidaan toimittaa julkisesti esimerkiksi suuren paaston alla. Pääsiäisen lisäksi muitakin vanhoja kastepäiviä voidaan suosia kirkkoon liittämisen ensisijaisina ajankohtina.

- Katekumeeniopetus on osa seurakunnan elämää. Yhteisöllisyys on kirkon kannalta teologisesti ja kokemuksellisesti tärkeää, kumpuaahan se kirkon olemuksesta; kirkko on yhteisö, ruumis, organismi. Kun katekumeeniksi ottaminen tapahtuu osana seurakunnan jumalanpalvelusta, tuetaan luonnollisten henkilökohtaisten yhteyksien syntymistä uusien ja vanhojen kirkon jäsenten kohdalla. Kun liturgiassa rukoillaan opetettavien puolesta (heidän nimensä ääneen lausuen), yhteinen esirukous ei jää kasvottomaksi vaan kohdentuu aidosti kyseisen seurakunnan todellisuuteen ja tiettyihin persooniin. Kun kirkkoon liittyminen tapahtuu ryhmänä ja liittymisen kohteena olevan yhteisön tietoisen huolenpidon piirissä, se vaikuttaa psyykkisesti ja hengellisesti myönteisellä tavalla katekumeeneihin itseensä.

- Seurakunnan identiteetin vahvistaminen. Kirkkoon jo kuuluvien ortodoksisen identiteetin kannalta on tärkeää kokea, että heidän seurakuntansa on se konkreettinen paikallinen ilmentymä kirkolle, johon tietyt todelliset ihmiset haluavat liittyä. Julkinen liturgian yhteydessä tapahtuva kirkkoon liittäminen onkin tärkeää yhteisöön jo kuuluvien kannalta. Mirhavoitelun yhteydessä yhteisesti ääneen lausuttu amen ja Pyhän Hengen lahjojen äärellä oleminen antaa kirkon vanhoille jäsenille mahdollisuuden oman kastelupauksensa uudistamiseen. Luonteva paikka kirkkoon liittämiselle on liturgian pieni saatto. Liturgiassa tapahtuvan liittämisen ilmeisenä etuna on, että kirkon yhteydessä pidempään olleita muistutetaan silloin toistuvasti kristittynä elämisen perus-

asioista ja mysteerien armovoimasta. Kaikki kristityt ovat liittyneet kirkkoon, vaikka useimmat heistä eivät muistakaan omaa kastettaan. Siksi kirkon yhteisöllisen elämän piirissä tapahtuva kirkkoon liittymisen prosessi muistuttaa jatkuvasti kasteen ja voitelun merkityksestä kristillisessä elämässä.

- Kokonaisvaltainen opetus. Varhaisen järjestelmän jakaantuminen katekumeeniopetukseen ja mystagogiaan johdattaa pohtimaan, mikä on katekumeeniprosessin päätepiste. Kirkkoon liittyminenhän on vasta alku ortodoksina elämiselle. Useimmat kirkkoon vastikään liittyneet kaipaavat opastusta ja tukea ortodoksisen elämäntavan omaksumisessa. Tiedollinen katekumeenikauden jälkeinen mystagoginen aines on varmasti tervetullutta jälkihoitoa. Uusien jäsenten suurimmat tarpeet liittynevät silti seurakunnan jäsenyyden kokemiseen. Olisikin hyvä etsiä käytäntöjä, jotka vahvistavat kirkkoon liittyneiden seurakuntayhteyden kokemista. Tarvitaan kahdensuuntaista rohkaisua, jotta uusien ja vanhojen jäsenten yhteydet syntyvät ja vahvistuvat. Omassa seurakunnassani Joensuussa on muodostunut tavaksi järjestää kerran vuodessa uusien seurakuntalaisten tulojuhla. Sinne kutsutaan kaikki eri tavoin vuoden aikana uusina jäseninä seurakuntaan liittyneet – sekä luonnollisesti myös vanhat jäsenet.

- Opetuksen sisältöjen traditionaalisuus. Varhaisen katekumeeniopetuksen malli antaa peilauspintaa tiedollisen opetuksen teemojen pohdintaan. Uskontunnustus ja pelastushistorian vaiheet sekä opetuksen raamatullisuus ja liturgisuus ovat kirkon opetusperinteen tunnusomaisia sisältöjä ja piirteitä. Yksi luonteva opetuksen painotus nykyajassa voisi olla Pyhän Hengen toiminnan korostaminen. Toimitetaanhan kirkkoon liittäminen useimmissa tapauksissa mirhavoitelulla, jossa aiemmin vastaanotettu kaste vahvistetaan Pyhän Hengen voimalla.

- Kaikki ovat kutsutut. Vaikka useilla kirkkoon liittyvillä onkin ymmärrys toisesta kristillisestä perinteestä, osalla ei ole juuri minkäänlaista tiedollista liittymäpintaa kristinuskoon. Koska kyse on nimenomaan liittymisestä Kristukseen ja hänen kirkkoonsa, uskonkysymys lienee ratkaisevassa roolissa liittyjien motiiveja puntaroitaessa. Tällöin liikutaan äärimmäisen herkillä ja intiimeillä alueilla. Kenties hieman epämääräisestikin ilmaistua elämän merkityksen etsimistä tai elämän kriisin laukaisemaa turvan hakemista ei voi pitää huonona motiivina ortodoksiseen kirkkoon liittymiselle. Katekumeeniopetuksen aikana ymmärrys uskonkysymyksen tärkeydestä voi selkeytyä, vaikka kirkon yhteyteen hakeutumisen motiivi ei alun alkaen olisikaan ollut Kristus-keskeinen.

- Rajankäynnin arviointi. Katekumeenien opettajalta ja vastaanottajalta vaaditaan herkkävireistä pastoraalista mielenlaatua, jotta kirkkoon liittymisen perusmerkitys ja edellytykset säilyvät kirkkaina. Ortodoksisessa uskossa, käytänteissä ja kirkon ajattelussa on paljon omaksuttavaa. Niissä on mo-

nelle katekumeenille varmasti myös paljon poisopittavaa. Katekumeenien opettajat joutuvatkin pohtimaan minkälaisia käsityksiä ja ajatuksia voi kirkkoon liittyessä ongelmitta tuoda mukanaan ja mikä puolestaan pitäisi jättää ortodoksisen kirkon ulkopuolelle entiseen elämään.

Suomen ortodoksisessa kirkossa elpynyt katekumeenijärjestelmä on merkki kristillisen tradition elinvoimaisuudesta. Ortodoksisen kirkon opetuksessa ja elämässä painotetaan perinteen elävyyden tärkeyttä. Omalta osaltaan katekumeeniopetus osoittaa, miten menneisyys ja nykyisyys kohtaavat kirkon kokemuksessa ja vuosituhansien takaa periytyvissä käytänteissä.

Rukoukset

Uskontunnustus

Uskon yhteen Jumalaan, kaikkivaltiaaseen Isään, taivaan ja maan, kaiken näkyvän ja näkymättömän Luojaan.

Uskon yhteen Herraan, Jeesukseen Kristukseen, Jumalan ainoaan Poikaan, joka on syntynyt Isästä ennen aikojen alkua, valo valosta, tosi Jumala tosi Jumalasta, syntynyt ei luotu, joka on samaa olemusta kuin Isä ja jonka kautta kaikki on saanut syntynsä, joka meidän ihmisten ja meidän pelastuksemme tähden astui alas taivaista, tuli lihaksi Pyhästä Hengestä ja Neitsyt Mariasta ja syntyi ihmiseksi, ristiinnaulittiin meidän puolestamme Pontius Pilatuksen aikana, kärsi ja haudattiin, nousi kuolleista kolmantena päivänä, niin kuin oli kirjoitettu, astui ylös taivaisiin, istuu Isän oikealla puolella ja on kirkkaudessa tuleva tuomitsemaan eläviä ja kuolleita, ja jonka valtakunnalla ei ole loppua.

Uskon Pyhään Henkeen, Herraan ja eläväksi tekijään, joka lähtee Isästä, jota yhdessä Isän ja Pojan kanssa kumarretaan ja kunnioitetaan ja joka on puhunut profeettojen kautta.

Uskon yhteen, pyhään, katoliseen ja apostoliseen kirkkoon. Tunnustan yhden kasteen syntien anteeksiantamiseksi, odotan kuolleiden ylösnousemusta ja tulevan maailman elämää.

Aamen.

Herran rukous

Isä Meidän, joka olet taivaissa. Pyhitetty olkoon Sinun nimesi. Tulkoon Sinun valtakuntasi. Tapahtukoon Sinun tahtosi, myös maan päällä niin kuin taivaassa. Anna meille tänä päivänä jokapäiväinen leipämme. Ja anna meille anteeksi velkamme, niin kuin mekin annamme anteeksi velallisillemme. Äläkä saata meitä kiusaukseen, vaan päästä meidät pahasta.

Pappi lausuu: Sillä Sinun, Isä, Poika ja Pyhä Henki, on valtakunta, voima ja kunnia nyt ja aina ja iankaikkisesta iankaikkiseen.
Aamen.

Rukous ehtoollisen edellä

Uskon, Herra, ja tunnustan, että sinä olet totisesti Kristus, elävän Jumalan Poika, tullut maailmaan pelastamaan syntisiä, joista minä olen ensimmäinen.

Vielä uskon, että tämä on sinun puhtain ruumiisi, ja tämä sinun kallis veresi. Sen tähden rukoilen sinua: armahda minua, anna anteeksi syntini, jotka olen tahtoen sekä tahtomattani tehnyt, sanoin ja teoin, tietoisesti ja tietämättäni, ja tee minut kelvolliseksi nuhteettomasti osallistumaan sinun puhtaimpiin salaisuuksiisi syntieni anteeksi saamiseksi ja iankaikkiseksi elämäksi.

Sinun salaiseen ehtoolliseesi osalliseksi tee minut nyt, Jumalan Poika, sillä minä en ilmoita alaisuutta vihollisillesi enkä suutele sinua kuten Juudas, vaan niin kuin ryöväri tunnustan sinut: Muista minua, Herra, sinun valtakunnassasi.

Herra, älköön pyhien salaisuuksiesi osallisuus tulko minulle syytteeksi älköönkä tuomioksi, vaan sielun ja ruumiin parannukseksi.
Amen.

Kirkollisen kasvatuksen opetussuunnitelman tavoitteet

Ortodoksisen kirkon jäseneksi tullaan kasteen mysteerion (sakramentin) kautta. Samassa yhteydessä toimitetaan myös voitelun mysteerio (sakramentti), jonka kautta kastettu ja voideltu uusi kirkon jäsen saa täysivaltaisen aseman omassa seurakuntayhteisössään.

Tämä opetussuunnitelma pyrkii jatkamaan kirkon vanhan kasteopetuksen perinnettä. Sen avulla kerrotaan seurakunnan elämän ja toiminnan peruskysymyksistä sekä ortodoksisen kirkon oman tradition sisällöstä sekä syvennetään tietämystä kirkon opin ydinkohdista. Opetussuunnitelmassa käsitellään myös niitä aiheita, joita seurakuntalainen joutuu kohtaamaan eri elämäntilanteissaan.

Opetussuunnitelman sisällön aihepiirit on tarkoitettu antamaan perustiedot ortodoksisesta uskosta ja ortodoksisen kirkon elämästä kirkon jäsenyyteen valmistautuville sekä tukemaan seurakunnissa annettavaa kirkon kasteopetusta. Opetussuunnitelman tavoitteena on parantaa seurakuntalaisten tietämystä oman kirkkonsa traditiosta ja uskosta. Se pyrkii kasvattamaan aktiivisia seurakuntalaisia, jotka osallistuvat ja toimivat omassa seurakunnassaan tuntien oman kirkkonsa opin ja tradition pääkohdat. Tavoitteena on vahvistaa ortodoksista elämäntapaa ja uskon ilmaisemista jokaisen seurakuntalaisen omassa elämässä ja ohjata henkilökohtaisesti osallistumaan kirkon elämään, jotta sekä tiedollinen että hengellinen kasvaminen tapahtuisi yhtäaikaisesti ja tasapainoisesti.

Opetussuunnitelman päätasot

1. ORTODOKSINEN OPPI

- Uskontunnustus: Oppi Jumalasta ja oppi N. Mariasta
- Ortodoksinen oppi ihmisestä
- Ortodoksia ja ekumenia

2. KIRKON SAKRAMENTIT JA MUUT PYHÄT TOIMITUKSET

- Sakramentit ihmisen elämässä
  - yleiset sisällöt
  - miten osallistun
- Kirkon pyhät toimitukset

3. JUMALANPALVELUSTEN KIRKKO

- Liturgia, vigilia; sisällöt
- Papisto; asema ja tehtävät
- Liturginen taide

- Kirkollinen merkkikieli
- Elämä seurakunnassa; hallinto

4. IHMISEN ELÄMÄN ETIIKKA

- Elämän valintatilanteet; perhe, seksuaalisuus, luonto, elämisen taso ja elintaso, suhde yhteiskuntaan

5. ORTODOKSINEN MAAILMA

- Hallinto ja erilaiset toiminta- ja vaikutusmuodot seurakunnassa
- Kirkkokunnan hallinto
- Maailman ortodoksisten kirkkojen perhe
- Seurakunnallinen ja kansainvälinen diakonia- ja avustustyö
- Ortodoksinen lähetystyö

1. ORTODOKSINEN OPPI

Ortodoksinen oppi -kokonaisuus käsittelee kirkon opetuksen perusteet nikealais-konstantinopolilaisen uskontunnustuksen pohjalta. Siinä tutustutaan kirkon ihmiskäsitykseen, jolle kirkon eettinen ajattelu rakentuu. Samalla tutustutaan vertailevasti katolisen ja protestanttisten kirkkojen oppiin, jonka kautta vahvistetaan omaa opillista tuntemusta ja saadaan perusta ekumeeniselle ajattelulle.

Tavoitteet

Saa perustiedot ortodoksisen kirkon opista Jumalasta, Kristuksesta ja Pyhästä Hengestä sekä neitsyt Mariasta. Ymmärtää ortodoksisen ihmiskäsityksen perustan ja Kirkon opetuksen ihmisestä Jumalan kuvana ja kaltaisuutena. Osaa hankkia itselleen syventäviä tietoja ortodoksisen kirkon opista.

Tuntee ortodoksisen kirkon opetuksen peruskäsitteet ja ymmärtää peruseroavaisuudet verrattuna katoliseen ja protestanttiseen oppiin, sekä saa perustiedot siitä, miten ekumenia voi ilmentyä yhteisenä kristillisenä toimintana perheessä ja seurakunnassa.

Sisällöt

Yksi Jumala kolmessa persoonassa; Isä, Poika ja Pyhä Henki
Kirkon käsitys luomisesta ja maailmasta
Synti ja paha
Kirkon käsitys neitsyt Mariasta ihmisenä ja Jumalansynnyttäjänä
Kirkon käsitys ihmisestä
Pyhät ihmiset hengellisinä esikuvina
Raamattu ja Traditio
Kirkon opetus tulevasta elämästä
Ekumenia sekä uskontojen välinen dialogi

2. KIRKON SAKRAMENTIT JA MUUT PYHÄT TOIMITUKSET

Pyhät sakramentit muodostavat yhdessä kirkon muiden pyhien toimitusten kanssa kirkon hengellisen elämän perustan, jonka avulla kirkko elää mukana jäsentensä elämän kaikissa eri vaiheissa. Näiden toimitusten syvällisempi tunteminen ja ymmärtäminen tukevat Kirkon jäsenten omaa hengellistä kasvua.

Tavoitteet

Saa perustiedot ortodoksisen kirkon sakramenteista ja pyhistä toimituksista, sekä tuntee niiden sisällön ja tietää kuinka sakramentteihin ja Kirkon pyhiin toimituksiin valmistaudutaan ja osallistutaan.

Sisällöt

Ortodoksisen kirkon sakramentit.
Kirkon pyhät toimitukset seurakuntalaisen elämässä
Oma rukouselämä
Ekumeeninen osallistuminen

3. JUMALANPALVELUSTEN KIRKKO

Tämän kokonaisuuden päämääränä on kannustaa osallistumaan Kirkon jumalanpalveluselämään, sillä tieto jumalanpalvelusten sisällöstä helpottaa niiden merkityksen ymmärtämistä.

Tavoitteet

Tietää ja ymmärtää jumalanpalvelusten sisällön ja merkkikielen, sekä ymmärtää jumalanpalveluksen merkityksen kirkon elämän hengellisenä keskuksena.

Osaa valmistautua ehtoolliseen ja muihin kirkon pyhiin toimituksiin sekä tuntee kirkollisen tapakulttuurin perusteet ja siten rohkaistuu aktiivisesti osallistumaan seurakunnan jumalanpalveluselämään ja kokee sitä kautta pyhyyden läsnäolon.

Tuntee kirkkovuoden juhlaperinteen sisällön sekä siihen liittyvän tapaperinteen. Tutustuu kirkollisen taiteen perusteisiin sekä sen merkitykseen kirkon hengellisenä kasvattajana.

Sisällöt

Liturgia- ja vigiliajumalanpalveluksen sekä ehtoo - ja aamupalveluksen keskeinen sisältö
Kirkkorakennuksen keskeiset elementit
Ikonitaide ja kirkkomusiikki

Jumalanpalveluspuvut
Liturginen esineistö
Pappeuden eri asteet ja niiden tehtävät kirkossa sekä jumalanpalveluksessa
Kotialttari, rukouskäytäntö kotona ja merkkipäiväperinne
Kirkkovuoden paasto- ja juhlaperinne sekä niihin liittyvät kirkolliset tavat

4. IHMISEN ELÄMÄN ETIIKKA

Ympärillämme olevan yhteiskunnan ja samalla koko maailman nopea muuttuminen ovat tuoneet ihmisen eteen monia uusia eettisiä kysymyksiä, joihin vastausten etsiminen ei ole helppoa. Elämän valintatilanteissa ihminen tarvitsee Kirkon ohjausta, jotta oikea ja väärä erottuisivat toisistaan.

Tavoitteet

Seurakuntalainen tietää ja tuntee ne keskeiset kirkon opetuksen periaatteet, joihin oman elämän eri eettisissä valintatilanteissa voi turvautua. Pystyy tarkastelemaan myös yhteiskunnallisia ja sosiaalisia eettisiä ongelmia kirkon näkemykseen tukeutuen.

Ymmärtää perheen merkityksen kirkon elämän perusyksikkönä sekä ymmärtää ortodoksisen kirkon näkemyksen ekumeeniseen avioliittoon.

Sisällöt

Ortodoksinen ihmiskuva
Avioliitto ja perhe, avioero, avoliitto, luostarielämä, elämä yksin, seksuaalisuus, seksuaalinen erilaisuus
Elämän kunnioittaminen, syntyvyyden säännöstely, abortti, itsemurha, eutanasia
Ihminen ja luomakunta
Kirkko yhteiskunnassa ja maailmassa
Tiede ja uskonto

5 . ORTODOKSINEN MAAILMA

Suomen ortodoksinen kirkko ei ole kansainvälistyvässä maailmassa enää yksittäinen saareke, vaan kirkkomme on saanut uusia jäseniä eri puolilta maailmaa ja sen vuoksi laajempi ortodoksisen perinteen tunteminen auttaa ymmärtämään erilaisista paikallisista perinteistä tulevien ihmisten näkemyksiä. Oman seurakunnan hallinnon tunteminen ja siihen vaikuttaminen on yksi konkreettinen tapa osallistua oman seurakunnan elämään ja siten antaa mahdollisuuden oman osallistumisen kautta kantaa vastuuta seurakunnan käytännön toiminnasta. Seurakunnallisen diakoniatyön ja kirkon kansainvälisen avustustoiminnan tunteminen ohjaa ja kannustaa henkilökohtaiseen vastuunkantamiseen omassa seurakunnassa ja kirkossa.

Tavoitteet

Tutustuu seurakunnan ja kirkkokunnan hallinnon perusteisiin ja sitä kautta osaa käyttää mahdollisuuksiaan vaikuttaa oman seurakuntansa ja kirkkokunnan hallintoon. Samalla tutustutaan maailmanlaajuisesti ortodoksisten kirkkojen perheeseen sekä yhteisen että alueellisen perinteen eri muotoihin sekä orientaalisiin kirkkoihin. Kirkon diakonia- ja avustustoimintaan sekä lähetystyöhön tutustumisella pyritään ohjaamaan syvällisempään vastuuseen lähimmäisistä.

Sisällöt

Suomen ortodoksisen kirkon hallinto seurakuntatasolla ja kirkkokuntana.
Ortodoksisten kirkkojen hallinto yleismaailmallisella tasolla
Ortodoksiset kirkot muualla maailmassa
Orientaaliset kirkot
Kirkon diakonia- ja avustustoiminta, Ort-Aid
Lähetystyö

OPS-TYÖRYHMÄN JÄSENET

Marja-Liisa Jenu, Hilkka Koponen, Kari Kuhanen, Kaarina Lyhykäinen, Juhani Räsänen

KIRJAN KIRJOITTAJAT

Aikonen, Risto
KL, FM, PTh, PkO
Ortodoksisen uskonnon pedagogiikan vanhempi lehtori
Soveltavan kasvatustieteen ja opettajankoulutuksen osasto (Joensuun kampus)
Itä-Suomen yliopisto

Haavisto, Simo
TM (Kreikka)
Uskonnonopettaja, Vaasan kaupunki

Metso, Pekka
TT
Käytännöllisen teologian professori, ma.
Teologian osasto (Ortodoksinen teologia)
Itä-Suomen yliopisto

Okulov Sirpa
TM, HuK, PkO
Kirkkopalvelujen koordinaattori
Suomen ortodoksinen kirkon palvelukeskus

Räsänen, Juhani
TM
Outokummun lukion rehtori

Sidoroff, Matti
MDiv
Pastori, eläkeläinen
Ent. käytännöllisen teologian lehtori (Joensuun yliopisto)

Sissonen, Raimo
TM, PkO
Rovasti, eläkeläinen

Lyhenteet

FM= Filosofian maisteri
KL= Kasvatustieteen lisensiaatti
Huk= Humanististen tieteiden kandidaatti
MDiv = Master of Divinity (USA)
PkO= Peruskoulun opettaja
PTh= Ptyhiouhos Theologias (Kreikka)
TM= Teologian maisteri
TT= Teologian tohtori

SUOSITELTAVAA KIRJALLISUUTTA TARKEMPAA PEREHTYMISTÄ VARTEN
(Luettelo on viitteellinen)

KATEKUMENIA KIRKON ELÄMÄSSÄ

Ashbrook, H. & Hunter, D. (toim.) 2008. The Oxford handbook of early Christian studies. Oxford University Press

Ball, P. 1988. Adult believing. A guide to the Christian initiation of adults. Paulist Press Hieromonk Alexander (Golitzin) 1994.Et introibo ad altare Dei. The mystagogy of Dionysius Areopagita, with special reference to its predecessors in the Eastern Christian tradition. Patriarkhikon Idruma Paterikōn Meletōn.

Mazza, E. 1989. Mystagogy. A theology of liturgy in the patristic age. Pueblo.

Old, H.1998. The reading and preaching of the scriptures in the worship of the Christian church. Vol. 2, The patristic age. Eerdmans.

Riley, H. 1974. Christian initiation. A comparative study of the interpretation of the baptismal liturgy in the mystagogical writings of Cyril of Jerusalem, John Chrysostom, Theodore of Mopsuestia, and Ambrose of Milan. Catholic University of America Press.

Stuhlman, B. 2009.The initiatory process in the Byzantine tradition. Texts in translation from early manuscripts of the euchology and typikon of the Hagia Sophia in Constantinople. Gorgias Press.

Yarnold, E. 1994. The Awe-Inspiring Rites of Initiation. The Origins of the RCIA. Liturgical Press.

LITURGIIKKA

Holm, S. 2007. Kirkon jäsenenä. Ortodoksinen uskontokirja. Oppikirja 9. luokalle. Jyväskylä: Gummerus.

Hopko, T. 1976. The Orthodox Faith. 2. Worship. New York: SVSPress.

Schmemann, A.1982. Suuri paasto. (3. painos). Kääntäjät Maria Iltola, Matti Sidoroff. Joensuu: Ortodoksinen veljestö.

Schmemann, A.1992. Maailman elämän edestä – sakramentit ja ortodoksisuus. Kääntäjät Sirkka Maria Markkanen, Matti Sidoroff. Joensuu: Ortodoksinen veljestö.

Sidoroff, M. 1979. Kirkolliset toimitukset. Kirjassa Ambrosius, Isä & Haapio, Markku (toim.). 1982. Ortodoksinen kirkko Suomessa. 3. painos (1. painos 1979). Valamon luostarin julkaisuja. Uusi Valamo: Valamon luostari . 209–241.

Sidoroff, M. (toim.). 1998. Matka tuonilimaisiin. Ortodoksinen hautauskirja. Joensuu: Ortodoksinen veljestö.

RAAMATTUTIETO

Daniélou, J. 2005. The Bible and The Liturgy. Notre Dame: Indian.

Merras, M. & Tarazi, P.2005. Raamattu itämaisin silmin. Jyväskylä: Gummerus.

Okulov, S. 2007. Raamattu ja uskontojen maailma. Ortodoksinen uskontokirja. Oppikirja 8. luokalle. Jyväskylä: Gummerus.

Seppälä, J. (suom.).1979. Apokryfiset evankeliumit. Joensuu: Pohjois-Karjalan kirjapaino.

Sidoroff, M. 1998. Raamattu ortodoksisessa kirkossa. Joensuu: OKJ.

Tarazi, P.1999. The New Testament Introduction, Volume 1, Paul and Mark. Crestwood: SVS Press.

Tarazi, P.2001. The New Testament Introduction, Volume 2,Luke and Acts. Crestwood: SVS Press.

Tarazi, P.2004. The New Testament Introduction, Volume 3, Johannine Writings. Crestwood: SVS Press.

Tarazi, P.2009, The New Testament Introduction, Volume 4, Matthew and Canon, St. Paul. OACABS Press.

Tarazi, P. 1991. The Old Testament Introduction, Volume 1, Historical Traditions. Crestwood: SVS Press & Beirut.

Tarazi, P. 1994, The Old Testament Introduction, Volume 2, The Prophets. Crestwood: SVS Press & Beirut.

Tarazi, P.1996. The Old Testament Introduction, Volume 3, Wisdom Literature. Crestwood: SVS Press & Beirut.

ORTODOKSISEN USKON OPPI JA PERUSTEET

Arseni, pappismunkki. 1995. Ikonikirja. Helsinki: Otava.

Arseni, arkkimandriitta. 1999. Ortodoksinen sanasto. Helsinki: Otava.

Holm, S. 2007. Kirkon jäsenenä. Ortodoksinen uskontokirja. Oppikirja 9. luokalle. Jyväskylä: Gummerus.

Härkönen, J. 2007. Ortodoksinen etiikka ja dogmatiikka. Kuopio: OKJ.

Ilarion, pappismunkki. 2002. Uskon mysteeri. Kääntänyt Irmeli Talasjoki. Joensuu: Gummerus.

Ilie. C, arkkimandriitta 2005. Ortodoksisesta uskosta – ohjaajavanhuksen vastauksia kirkon perinnettä koskeviin kysymyksiin. Kääntänyt Matti Sidoroff. Ilie. C, arkkimandriitta 2005. Ortodoksisesta uskosta: ohjaajavanhuksen vastauksia kirkon perinnettä koskeviin kysymyksiin. Kääntänyt Matti Sidoroff. Uusi Valamo: Pyhän Kosmas Aitolialaisen veljestö. Otava.

Damaskolainen, J. 1980. Ortodoksisen uskon tarkka esitys, 1. Kääntänyt Johannes Seppälä. Joensuu: Ortokirja.

Damaskolainen, J. 1980. Ortodoksisen uskon tarkka esitys, 2. Kääntänyt Johannes Seppälä. Joensuu: Ortokirja.

Damaskolainen, J. 1987. Ortodoksisen uskon tarkka esitys, 3. Kääntänyt Johannes Seppälä. Joensuu: Ortokirja.

Damaskolainen, J. 1989. Ortodoksisen uskon tarkka esitys, 4. Kääntänyt Johannes Seppälä. Joensuu: Ortokirja.

Johannes, metropoliitta. 1984. Kirkkoisien perintö. Joensuu: OKJ.

Kavarnos, K. 1988. Pyhityksen tie. Joensuu: Ortokirja.

Schmemann, A. 1982.Suuri paasto. Kuopio: Ortodoksinen veljestö.

Seppälä, J. 1990. Puupalasta Jumalan kuvaksi. Joensuu: OKJ

Seppälä, J. 1990. Uskon ohjeeksi. Joensuu: Ortokirja

Serafim, munkki. 2006. Tie ylösnousemukseen. Helsinki: Kirjapaja.

Thurén, J. (toim.). 2002. Kirkon usko. Nikaialaisen uskon tunnustajan opas. Joensuu: Joensuun yliopistopaino.

Ware, K. 1985. Ortodoksinen tie. Kuopio: Ortodoksinen veljestö.

Ware, K. 1984. Pyhä Henki kristityn elämässä. Suom. Petri Piiroinen. Vantaa: Ortokirja.

Ware, K. 2006. Sisäinen valtakunta. Suomentanut Ari Koponen. Uusi Valamo: Valamon luostari.

ETIIKKA

Bartholomeos, patriarkka. 2009. Mysteerin kohtaaminen. Suomennos Ari Koponen. Helsinki: Maahenki.

Efraim Syyrialainen. 1992. Katumuskehotukset. Suomentanut Henkrik Holländer. Joensuu: Ortodoksisen kirjallisuuden julkaisuneuvosto (OKJ).

Hakkarainen,P. 1998. Kirkko luovana yhteisönä. Oulu: Oulun ortodoksisen hiippakunnan säätiö.

Holm, S. 2006. Kirkon jäsenenä. Ortodoksinen uskontokirja. Oppikirja 9. luokalle. Jyväskylä: Gummerus.

Härkönen, J. 2007. Ortodoksinen etiikka ja dogmatiikka. Kuopio: OKJ.

Ilarion, pappismunkki. 2002. Uskon mysteeri. Kääntänyt Irmeli Talasjoki. Joensuu: Gummerus.

Johannes Siinailainen. 1986. Portaat.Suomentanut Johannes Seppälä. Joensuu: OKJ.

Kavarnos, K. 1990. Ortodoksinen opetus kuolemanjälkeisestä elämästä. Joensuu: Ortokirja.

Kristoduli, nunna. 2007. Sielun lääke. Jyväskylä: Minerva.

Merras, M. 2006. Ortodoksinen elämäntapa. Uusi Valamo: Valamon luostari.

Railas, V. 1993. Ortodoksi kansalaisena. Joensuu: OKJ.

Schmemann, A.1992. Maailman elämän edestä – sakramentit ja ortodoksisuus. Kääntäjät Sirkka Maria Markkanen, Matti Sidoroff. Joensuu: Ortodoksinen veljestö.

Ware, K. 1985. Ortodoksinen tie. Kuopio: Ortodoksinen veljestö.

Ware, K. 2006. Sisäinen valtakunta. Suomentanut Ari Koponen. Uusi Valamo: Valamon luostari.

KIRKON HISTORIA

Ambrosius, Isä & Haapio, Markku (toim.). 1982. Ortodoksinen kirkko Suomessa. 3. Valamon luostarin julkaisuja. Uusi Valamo: Valamon luostari.

Christensen, T. & Göransson, S. 1974. Kirkkohistoria 1 ja 2. Espoo: Gaudeamus.
Korpela, J. 1996. Kiovan Rusj: Keskiajan eurooppalainen suurvalta. Hämeenlinna: OKJ.

Koukkunen, H. 1977. Suomen valtiovalta ja kreikkalaiskatoliset 1881–1897. Joensuu: Joensuun korkeakoulu.

Kärkkäinen, T. 1999. Kirkon historia. Jyväskylä: Gummerus.

Piiroinen, E. 1979. Karjalan pyhät kilvoittelijat. Kuopio : Ortodoksinen veljestö.

Piiroinen, E. 1982. Tsasounien Karjalassa : uskollisuutta uskonperinteelle, ahkeraa kirkollista toimintaa ja luterilais-ortodoksisen ystävyyden synnytyskipuja Itä-Karjalassa 1941-1944. Joensuu: OKJ.

Purmonen, V. 1984. Orthodoxy in Finland. Past and Present. Pieksämäki: Orthodox Clergy Association.

Räsänen, J. 2008. Kirkkohistoria. Ortodoksinen uskontokirja. Oppikirja 7. luokalle. Jyväskylä: Gummerus.

Schmemann, A. 1977. The Historical Road of Eastern Orthodoxy. New York: SVS-press.

Ware, T. 1978. The Orthodox Church. Middlesex: Penguin Books.

KIRKON HALLINTO, KÄYTÄNTEET JA USKONNONOPETUS

Aikonen, R. 1997. Ortodoksinen uskonnonopetus koulussa. Selvitys ortodoksista uskontoa opettavista opettajista ja opetustyöstä lukuvuonna 1993–94. Helsinki: Opetushallitus.

Aikonen, R. 1998. Ortodoksinen uskonnonopetus Suomessa. Teoksessa M. Pyysiäinen & J. Seppälä (toim.) Uskonnonopetuksen käsikirja. Helsinki: WSOY, 405–439.
Aikonen, R. 2005. Koulun ortodoksisen uskonnonopetuksen lähtökohtia – oppia uskontoa vai oppia uskonnosta? Teoksessa J. Kivekäs (toim.) Käytännöllinen teologia – teoriaa vai käytäntöä? Helsinki: Suomalaisen teologisen kirjallisuusseuran julkaisuja 245, 223–241.

Aikonen, R. 2011. Orthodox Religious Education in Finland. PANORAMA 23, 40-55.

Ambrosius, Isä & Haapio, Markku (toim.). 1982. Ortodoksinen kirkko Suomessa. 3. painos (1. painos 1979). Valamon luostarin julkaisuja. Heinävesi: Valamon luostari .

Arkkimandriitta, Arseni. 1999. Ortodoksinen sanasto. Keuruu: Otava.

Colliander, T. 1982. Ortodoksinen usko ja elämännäkemys. Helsinki: Opintotoiminnan keskusliitto.

Euhologion. Pyhien toimitusten käsikirja. 1974. Pieksämäki: OKJ.

Häkkänen, M. & Kantonen, M. & Koivula, V. (toim.). 2012. Laskiaisesta pääsiäisen iloon : kristillinen juhlakulttuuri varhaiskasvatuksessa ja koulussa. Helsinki: Suomen Lähetysseura.

Iltola, L & ym. (toim.) 2004. Kruunaa heidät yhdeksi: avioliitto ortodoksisessa kirkossa. Savonlinna: Ortodoksinen veljestö.

Ortodoksinen hautaustoimitus. 1959. Joensuu: OKJ.

Opetushallitus. 2003. Lukion opetussuunnitelman perusteet 2003. Helsinki: Opetushallitus.

Opetushallitus. 2004. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004. Helsinki: Opetushallitus.

Paavola, M. 2011. Ortodoksisessa kodissa. Joensuu: Ortodoksisten Nuorten liitto.

Piiroinen, E. 1979. Pyhitetyssä kodissa. Pieksämäki: OKJ.

Merras, M. 2006. Ortodoksinen elämäntapa. Uusi Valamo:Valamon luostari.

Repo, M. 2007. Isä Mitron sanakirja. Helsinki: WSOY.

INTERNET-SIVUSTOJA

Suomen ortodoksinen kirkko ja seurakunnat (www.ort.fi)

Helsingin seurakunnan katekumeeneiile (www.hos.fi/kasvatus/aikuiskasvatus)

Valamon luostari (www.valamo.fi)

Lintulan luostari (www.lintula.fi)

Valamon opisto (http://www.valamo.fi/valamon-opisto)

RIISA - Suomen ortodoksinen kirkkomuseo http://www.ortodoksinenkirkkomuseo.fi/fi

Kirkkovuoden kulku-opetuspuheet (http://www.joensuunortodoksit.fi/videot/)

Opetuspuheita, haastatteluja, asiantuntijaesitelmiä äänitiedostoina eri kirkollisista aiheista (http://www.ort.fi/podcasts)

Tieto- ja uutissivusto (www.ortodoksi.net)

Koulun uskonnonopetuksen verkkomateriaaleja

Ajan Pyhittäminen – opettajan opas (http://www.edu.fi/ajan_pyhittaminen)

Peruskoulun uskonnonopetuksen verkkomateriaaleja (www.ortoweb.fi, www.ortobo-xi.fi)

Raamattu ja uskontojen maailma (http://www.edu.fi/raamattu)

Kirkollisia sanastoja ja sanakirjoja

Ortodoksisen kirkon sivusto (http://www.ort.fi/content/kirkollinen-sanasto)

Ortodoksinen suomi-venäjä-suomi sanasto (https://www.ort.fi/dokumentit/ortodoksinen-suomi-venaejae-suomi-sanasto)

Orthodox Dictionary (http://www.ortodoksi.net/index.php/Orthodox_Dictionary)

Pyhän uhrialttarisi edessä – lukion liturgiikan syventävä kurssi/ sanasto (http://www.ortoweb.fi/Sissonen/index.htm)

JULKAISUN VALOKUVAT

Risto Aikonen
12,14 ala, 17, 21,24 ala, 26, 27, 28, 31, 32, 34, 36 ylä, 39 ylä, 39 ala, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 50, 52, 55, 57, 62, 65, oikea ala, 69, 74, 75, 77, 78, 79, 81 ylä, 81 ala, 87, 96, 97, 99, 102, 101, 105 ala, 112,114, 116, 117, 119, 124 ala, 126, 130 vasen ja oikea, 135, 137, 139, 142, 144, 147, 149, 150, 151 ylä, 151 ala, 152, 156, 158, 162, 166, 174, 181, 208

Simo Haavisto
146, 155

Henna Hietanen
10

Heikki Jääskeläinen
36 ala, 85

Jerusalemin patriarkaatti
65

Marianne Kantonen
47

Anna Karachun
173

Oulun kuva
65 oikea ala

Mikko Kärki
13,111

Petteri Martiskainen
66

Sirpa Okulov
20, 24 ylä, 36, 89, 103, 105 ylä, 108, 131, 134, 153, 177

Suomen Ortodoksinen Kirkko
51, 56, 57 vas.ylh., 65, 72 ylä, 92 ylä, 115, 122, 130 vasen, 172

Pentti Potkonen
67

Juhani Räsänen
64

Kaija Sääski
71, 161

Vesa Takala
57 oik.ylh

Heidi Vaalisto
92 ala

Outi Vasko
90, 94, 104

Vlada Wahlstén
58,68,72 ala,124 ylä

Keskeinen sanasto

A

Alttari
Kirkkorakennuksen itäpäädyssä oleva osa, jossa on pyhä- ja uhripöytä.

Amboni
Puusta tai kivestä valmistettu kaareva, yksi- tai useampiaskelmainen koroke ikonostaasin edessä solean jatkeena.

Antifoni
Vuorolaulu. Kaksi kuoroa laulaa palveluksissa vuoron perään psalmeja tai psalmijakeita.

Analogi
Kirkon korkea ja kalteva apupöytä. Sen päällä pidetään ikoneja ja kirjoja.

Antiminssi
Alttaripöydän päällä oleva liina. Se on piispan allekirjoittama valtakirja liturgian toimittamiseen kyseisessä paikassa. Sisältää reliikin.

Apokryfitekstit
Muistuttavat sisällöltään Raamatun tekstejä. Eivät sisälly Raamatun kaanoniin. Ortodoksinen kirkko käyttää apokryfitekstejä muun muassa ikonitaiteessa ja kirkkorunoudessa.

Apulaispiispa
Ilman omaa hiippakuntaa toimiva piispa. Avustaa arkkipiispaa hänen tehtävissään. Tehtävä perustettu vuonna 1979 nimikkeellä ”Joensuun piispa”.

Arkkipiispa
Kirkon johtavan piispan arvonimi.

Arkkihiippakunta
Arkkipiispan johtama hallinnollinen alue.

Athos
Luostariyhteisö Athos-vuorella Pohjois-Kreikassa Khalkidiken niemimaalla.

Autokefaalinen
Itsenäinen paikalliskirkko. Esimerkiksi Kreikan ortodoksinen kirkko.

Autonominen
Sisäisesti itsenäinen paikalliskirkko jonkin patriarkaatin alaisuudessa. Esimerkiksi Suomen ortodoksinen kirkko.

D

Diakoni
Alin pappeuden kolmesta asteesta. Nykyisin päätehtävänä on avustaa jumalanpalveluksissa.

Diskos
Ehtoollisastiastoon kuuluva jalallinen lautanen.

Dogmi
Käsitys, päätös, opinkappale. Se on yksi kirkon opetuksen osa. Dogma sisältää kaiken kirkon opetuksen.

E

Ektenia
Papiston jumalanpalveluksissa usein toistama rukoussarja.

Ekumeeninen
Seitsemää ensimmäistä kirkolliskokousta kutsutaan ekumeenisiksi eli yleisiksi. Ne olivat koko jakamattoman kirkon yhteisiä kokouksia.

Epitrakiili
Papin tai piispan jumalanpalveluspuvun liturginen vaate. Pitkänomainen vaate pujotetaan kaulaan puvun etuosaan. Kuvaa pappeuden armoa. Ilman epitrakiilia ei voida toimittaa toimittaa sakramentteja tai jumalanpalveluksia.

Epistola
Kirje. Apostoli Paavalin tekstit ovat Uudessa testamentissa kirjeen muotoon kirjoitettuja.

Etiikka
Oikeiden ja hyvien arvojen mukainen asenne tai tapa toimia ja elää.

Evankeliumi
Ilosanoma. Kristuksesta kertova teksti Raamatussa. Uuden testamentin neljää ensimmäistä kirjaa kutsutaan evankeliumeiksi. Evankeliumi kirjaa säilytetään ortodoksisessa kirkossa alttarissa pyhällä pöydällä.

F

Feloni
Papin käyttämä liturginen viittamainen vaate.

Filioque
Ja Pojasta (latina). Espanjassa 600-luvulla tehty ja katolisen kirkon käyttöön ottama lisäys Nikealais-konstantinopolilaiseen uskontunnustukseen tarkoittaen että Pyhä Henki lähtee Isän lisäksi myös Pojasta.

G

Globalisaatio
Kansainvälistyminen.

Gregoriaaninen kalenteri
Katolisen ja protestanttisen kirkon käytössä oleva ajanlaskutapa. Suomen ortodoksinen kirkko noudattaa tätä ajanlaskua kirkollisten juhlien vietossa. Niin sanottu uusi ajanlasku.

H

Hiippakunta
Kirkon hallinnollinen alue, joka muodostuu seurakunnista.

Heksapsalmit
Kuuden psalmin kooste, joka luetaan aamupalveluksessa.

Horugvi
Kirkkolippu. Ristisaatoissa tangossa riippuva kankainen ikoni. Tavallisesti kahta kirkkolippua pidetään kirkossa solean kaiteen reunaan kiinnitettyinä.

I

Igumeni
Miesluostarin johtaja.

Igumenia
Naisluostarin johtaja.

Ikoni
Kreikankielinen sana tarkoittaa kuvaa. Kirkossa nimenomaan pyhä kuva.

Ikonografia
Kreikankielinen alkusana merkitsee kuvan teemaa tai taideteoksen aihepiirin tutkimusta.

Ikonoklasmi
Kuvainraastajien harhaoppi. Kuvien tuhoaminen.

Ikonostaasi
Tilan yhdistävä kuvaseinä alttarin ja kirkkosalin välissä.

Ipodiakoni
Alidiakoni. Ei kuulu papistoon.

J

Jeesus
Hepreankielinen sana tarkoittaa Vapahtajaa.

Juliaaninen kalenteri
Slaavilaista perinnettä noudattavan ortodoksisen kirkon käyttämä kalenteri kirkollisten juhlien vietossa. Eroaa 13 päivää gregoriaanisesta kalenterista. Esimerkiksi Venäjällä jouluaatto on gregoriaanisen kalenterin tammikuun 6. päivä. Niin sanottu vanha ajanlasku.

K

Kanoni
Kirkon elämää säätelevä ohje.

Kanttori
Johtaa laulua jumalanpalveluksissa.

Katafalkki
Koroke, jolle ruumisarkku sijoitetaan kirkossa.

Katedraali
Hiippakunnan pääkirkko, jossa on piispanistuin.

Katepalttina
Vainajan päälle arkkuun asetettava koristeellinen suojaliina.

Katekumeeni
Opetettava henkilö. Kirkkoon liittyjä.

Katekumeeniopetus
Seurakunnan järjestämä opetus kirkkoon liittymistä harkitseville.

Katolinen
Yleinen, kaikkialla oleva, maailman laajuinen.

Kirkkoisä
Kunnianimi kanonisoiduille kirkon suurille opettajille.

Kirkkokalenteri
Ortodoksinen kirkkokalenteri sisältää tiedot kirkon juhlista, paastoista, seurakuntien tiedot, nimipäiväkalenterin ja päivien Raamatun kohdat.

Kirkollishallitus
Kirkon ja hiippakuntien yhteinen hallintoelin. Sen jäseniä ovat arkkipiispa (puheenjohtaja), hiippakuntien piispat sekä neljä kirkollishallituksen valitsemaa asiantuntijajäsentä.Heistä yhden tulee olla pappi ja yhden lakiasiantuntija. Kirkollisjallitus johtaa ja hoitaa kirkon yleistä hallintoa, taloutta ja toimintaa kirkolliskokouksen päätösten mukaisesti.

Kirkolliskokous
Kirkon ylintä hallintovaltaa käyttävä kokous, joka koostuu maallikkojen (18) ja papiston ja kanttoreiden valitsemista edustajista (18). Se kokoontuu joka vuosi syksyllä. Hiippakuntien piispat osallistuvat kokoukseen ilman valintaa itseoikeutettuina jäseninä.

Kirkon palvelukeskus
Kuopiossa sijaitseva hallinnollinen organisaatio, joka toimeenpanee esim. kirkolliskokouksen päätökset, hoitaa kirkon yhteistä hallintoa, taloutta ja toimintaa ja valvoo sen etua.

Kirkollisvero
Ortodoksisen seurakunnan jäsenen suoraan palkasta perittävää maksu seurakunnan toimintaan.

Kirkkovuosi
Ortodoksisen kirkkovuosi alkaa 1.syyskuuta.

Kristinopin leirikoulu
Kirkolliseen elämään ja ortodoksisen kirkon käytänteisiin perehdyttävä, kesäisin järjestettävä toimintamuoto 15- vuotiaille nuorille. Vastaa luterilaista rippikoulua, mutta on vapaaehtoinen ortodoksinuorille. Tunnetaan myös nimellä kripari.

Kristus
Kreikankielinen sana tarkoittaa voideltua. Vanhan testamentin aikaan tarkoitti kuningasta. Jeesusta kutsuttiin Voidelluksi.

Kolehti
Jumalanpalveluksissa kerättävä vapaaehtoinen rahalahjoitus.

Kummi
Kirkon yhteyteen otettavalla tulee olla ortodoksista uskoa tunnustava kummi, joka on hänen hengellinen ohjaajansa.

Litania
Lyhyt, harras rukous.

L

Liturgia
Yhteinen palvelus. Erityisesti jumalanpalvelus, jossa toimitetaan ehtoollisen mysteerio.

Maallikko
Papistoon kuulumaton henkilö.

M

Messias
Hebreankielinen sana tarkoittaa Voideltua. Katso myös Kristus.

Munkki
Munkkeuteen vihitty luostarin jäsen.

Metropoliitta
Hiippakunnan piispan arvonimi.

Mystagogia
Pyhien toimitusten merkityksen ja teologia-hengellisen sisällön selittäminen.

Mysteerio
Pyhä salaisuus. Ortodoksisessa kirkossa 7 mysteeriota. Lukua ei ole vahvistettu. Katso myös sakramentti.

Nikealais-konstantinopolilainen uskontunnustus
Ortodoksisen kirkon virallinen uskontunnustus, joka sisältää opin Jumalasta, Kristuksesta ja Pyhästä hengestä. Lisäksi opin seurakunnasta eli kirkosta, sakramenteista, kuolleiden ylösnousemuksesta ja iankaikkisesta elämästä.

N

Noviisi
Luostarielämää harjoitteleva luostarin asukas.

Nunna
Nunnaksi vihitty luostarin jäsen.

Orari
Diakonin liturginen vaate. Noin 10 cm leveä, olkapään yli laitettava nauha. Tulee latinankielisestä sanasta orare - rukoilla, anoa hartaasti.

O

Ortodoksinen
Kreikankielinen sana tarkoittaa oikein opettavaa, oikein ylistävää ja oikeaoppista. Itäisen kirkon nimi vuoden 1054 kirkon jakaantumisen jälkeen.

Panihida
Vainajan muistopalvelus.

P

Pappismunkki
Papiksi vihitty luostarin jäsen.

Patriarkka
Patriarkaattia johtavan piispan arvonimi.

Patriarkaatti
Ortodoksisen kirkon hallinnollinen alue. Sen alaisuuteen kuuluu muita autonomisia ortodoksisia kirkkoja. Konstantinopolin patriarkaatti on ensimmäinen muihin verrattuna.

Piispainkokous
Sen jäseniä ovat hiippakuntien piispat. Piispainkokous käsittelee kirkon hengellisiä asioita. Piispain kokous valvoo, että kirkolliskokouksen ja kirkollishallituksen päätökset ovat kirkon dogmien ja kanonien mukaisia.

Proskomidi
Esiin kantaminen. Liturgian ensimmäinen osa, jossa pappi valmistelee ehtoollislahjat alttarissa uhripöydällä liturgiaa varten.

Pyhittäjäisä
Hengellinen arvonimi luostarin perustajalle.

Pyhäinjäännös
Pyhäksi julistetun ihmisen ruumis tai sen osa. Myös hänelle kuulunut esine tai vaatekappale voi olla tällainen.

Pyhä pöytä
Alttarin keskellä oleva pöytä, jossa säilytetään liturgisia esineitä.

Pyhä synodi
Merkitsee piispojen kirkolliskokousta. Muualla maailmassa kirkon korkein päättävä elin. Suomessa korkeinta päätösvaltaa käyttää kirkolliskokous.

R

Rippi-isä
Pappi tai pappismunkki, jonka luona seurakuntalainen käy säännöllisesti katumuksen sakramentissa.

Ristiretki
Katolisen kirkon hyväksymiä uskonnollisia sotaretkiä. Aluksi Jerusalemin valtaamiseksi takaisin kristityille, myöhemmin Euroopassa muita uskontoja vastaan vuosien 1095–1271 välillä. Karjalaan ristiretki tehtiin vuonna 1293.

Rovasti
Papin saama huomionosoitus, arvonimi.

Raamatun kaanon
Hyväksyttyjen Raamatun kirjojen luettelo.

Rabbi
Arvostettu opettaja juutalaisuudessa. Myös Jeesusta kutsuttiin rabbiksi.

Reliikki
Pyhäinjäännös.

S

Sakramentti
Pyhä toimitus. Tarkoittaa käsitteenä toimituksen näkyvää ja toiminnallista puolta. Ortodoksinen kirkko käyttää mieluummin sanaa mysteerio, joka liittyy Jumalan näkymättämän armoon itse toimituksessa.

Septuaginta
Raamatun ensimmäinen kreikankielinen käännös hebreasta.

Seurakunta
Kirkon hallinnollinen alue. Hiippakunnan osa.

Seurakunnan valtuusto
Tekee päätöksiä hengelliseen elämään, kasvatus, nuoriso- ja diakoniatoimintaan, henkilövalintoihin ja niihin liittyviin työtehtäviin sekä talouteen liittyvissä asioissa.

Seurakunnan neuvosto
Seurakunnan ylintä toimivaltaa käyttävä hallinnollinen yksikkö. Valmistelee ja toimeenpanee valtuuston päätökset.

Solea
Ikonostaasin edessä oleva koroke, jonka jatkeena amboni.

Sovintosunnuntai
Laskiaissunnuntain toinen nimitys. Sovintosunnuntain illan ehtoopalveluksen teema on anteeksianto.

Stikari
Diakonin tai alttariapulaisen hihallinen jumalanpalveluspuku.

Suuri paasto
Paasto ennen pääsiäistä. Suuri viikko mukaan lukien kestää 10 viikkoa.

T

Teofania
Jumalan ilmestyminen. Kristuksen kasteen juhla tammikuun 6. päivä. Kasteessa olivat läsnä Isä, Poika ja Pyhä Henki (=Pyhä Kolminaisuus). Loppiainen.

Testamentti
Latinankielinen liittoa tarkoittava sana.

Tomos
Ekumeenisen patriarkaatin vuonna 1923 antama tomos-asiakirja kuvaa Suomen ortodoksisen kirkon autonomisen aseman määräyksineen.

Tsasouna
Venäjänkielinen hetkipalvelusten toimituspaikkaa tarkoittava sana. Vaatimaton rukoushuone.

U

Uhripöytä
Alttarin vasemmalla seinustalla oleva pöytä, jossa valmistellaan ehtoollislahjat.

V Virkatodistus

Kirkon keskusrekisterin antama todistus väestötietojärjestelmässä olevista henkilötiedoista kuten esimerkiksi perhesuhteet.

LIVE